

Коваль Г. П.

Лубни

(1905 – 1914 роки): миттєвості історії

Миколаїв – 2020

Рецензенти:

В.А. Пархоменко – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Ф.І.Кокошко – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика.

УДК 94(477.73-22)(091)

К 56

Коваль Г.П.

Лубни (1905 – 1914 роки): миттєвості історії / Геннадій Павлович Коваль. Миколаїв, 2020. – 350 с.

В книзі, на основі багатьох джерел, розповідається про історію міста Лубні та Лубенського повіту на Полтавщині. Наведено склад міської думи, земства, багатьох представників міністерств та освіти Лубен за багато років. Написано про депутата Державної Думи В.Шемета, земського діяча Г.Подпалова. Розказано про розвиток преси в Лубнах. Висвітлено правоохоронну діяльність, судові справи в місті та повіті. Розміщено матеріали про розвиток освіти та науки. Показано багатоманітне життя простих українців – жителів міста Лубні в цей час. Книга для всіх люблячих історію, свій рідний край, кожен населений пункт нашої прекрасної України.

© Геннадій Коваль, 2020 р

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЛУБНИ.....	5
Розділ 2. ЛУБНИ В КІНЦІ ГРУДНЯ 1905 РОКУ.....	12
Розділ 3. СКЛАД ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЬКОЇ ДУМИ.....	18
Розділ 4. ВИБОРИ.....	40
Розділ 5. МОНАРХІСТИ ТА СОЮЗНИКИ.....	61
Розділ 6. ЗЕМСЬКІ СПРАВИ.....	75
Розділ 7. З ЖИТТЯ МІСТА	99
Розділ 8. РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ.....	125
Розділ 9. РОЗВИТОК ПРЕСИ.....	162
Розділ 10. ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	182
Розділ 11. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ТА СУДОВІ СПРАВИ.....	220
Розділ 12. СПРАВА ПРО ЛУБЕНСЬКУ САМООБОРОНУ.....	240
Розділ 13. ГЕОРГІЙ ПОДПАЛОВ.....	257
Розділ 14. ЛУБЕНСЬКИЙ ПОВІТ.....	268
ПІСЛЯМОВА.....	315
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.....	316
ДОДАТКИ.....	341

ПЕРЕДМОВА

Історія України складається з історій тисяч населених місць – сіл, селищ, міст. Одним із таких міст є місто Лубні Полтавської області. Працюючи в фантастично прекрасних, таких потрібних суспільству, дослідникам, електронних фондах та колекціях Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського автор звернув увагу на дуже цікаві та часті матеріали із міста Лубни та почав їх виписувати. Так народилася ідея данної книги та було набрано матеріал, текст до неї. Часто думаючи, а де в цих книгах сам автор, відповіді на питання не знаходиш сам. Працюючи з цими статтями, зливаєшся з тим часом, процесами, явищами, ніби переносишся в них, переймаєшся за населення Лубнен, їх розвиток, життя окремих діячів. Брати Шемети, Георгій Подпалов, чорносотенці, монархісти, культура, освіта, дума, земства, вибори, повіт, правопорушення, лубенська самооборона та багато всього іншого – все це відображено на сторінках цієї книги

Єднає нас з Полтавщиною і одна із хвиль населення нашого села Новосафронівка була із Полтавської губернії, села Буняківки та рід Скаржинських. Історія міста Лубні прекрасно висвітлена на шпальтах першої української газети в Наддніпрянській Україні «Хлібороб», газети «Рада» в 1906 – 1914 роках, які і є головними джерелами використаними в данній книзі про місто Лубни.

На фоні понад 1000-літньої історії міста Лубни проміжок часу 1905 – 1914 років це всього декілька миттєвостей. Проте, цей час надзвичайно цікавий, різноманітний, час перемін, національного прозріння, процесу виборів, яскравих осіб. В книзі в більшості матеріалів статей збережено написання того часу. Так само і з назвою міста Лубні, яке було тогочасно вживано.

Наведено велику кількість імен, прізвищ очільників багаточисленних закладів, посад міста Лубни та Лубенського повіту в цей період історії. За хронологічні рамки далеко виходять данні складу лубенської міської ради та управи, лубенського земства, щоб показати їх склад за якомога більший період.

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЛУБНИ

Фундаментальною працею з історії Полтавської області та міста Лубни в радянські часи була «Історія міст і сіл. Полтавська область» [1].

Лубни – повітове місто Лубни Полтавської губернії розташоване в 134 верствах від губернського міста Полтава і в 23 верствах від залізниці, при річці Сулі, на правому високому її березі. У 1863 р значилося жителів 371 0, станом на 1 січня 1895 року – 12445 (6591 чоловік і 5854 жінок): дворян 686, духовенства 79, почесних громадян і купців 488, міщан 6892, військових станів 3170, селян 998, інших 182. Православних 10568, розкольників 310, євреїв 1466, інших віросповідань 101. Будинків кам'яних 194 (в 1863 році – 12), дерев'яних 292, мазанок 678, торгових приміщень житлових 68, нежитлових 166, складів, комор і т. п. 62, фабрик і заводів 6, дрібних промислових закладів 56. Православних церков 5, синагога 1, молитовний будинок 1. В місті Лубни знаходилися окружний суд, гімназії чоловіча з метеорологічної обсерваторією і жіноча, духовні училища чоловіче і жіноче, міське 2-класне училище, нижче сільськогосподарське училище, шкіл 4, церковне братство, аптека і 2 аптечних складу, 5 фотографій, 3 друкарні, 1 приватна бібліотека та 1 книжкова крамниця. На протязі року в місті проходило 4 ярмарки. Доходи міста 31248 карб., витрати 29980 карб., у тому числі на міське управління 6032 руб., на народну освіту 8158 р., на лікарську частину 688 руб. В Лубнах поширене садівництво; деякі жителі займаються з промисловою метою сушінням та консервуванням фруктів. В кінці XVIII ст. Лубни славилися відмінною якістю кавунового меду, але тепер спосіб приготування його втрачено [2].

За даними 1802 року в Лубнах і повіті: купців-християн 67, міщан: християн 412, євреїв 157. По ревізії 1847 року в повіті була одна тільки «єврейська громада», Лубенська, в складі 363 душ. За переписом 1897 р в повіті жителів близько 140 тисяч, з яких 4.562 євреїв; в місті Лубни було 10.097 жителів, із них 3.006 євреї. З поселень повіту, в яких не менше 500 жит., євреї представлені в

більш значному %: Яблунів – жителів 2.019, з яких 479 євреїв. В 1900 році в місті була одна талмуд-тора [3].

Повітове місто Лубни налічувало у 1912 році 9832 чоловіків та 8668 жінок, було 3 церковно-приходські школи. церви міста Лубни – Соборно-Різдвяно-Богородична, з приписаною цвинтарною Всіх Святих, Миколаївська, Троїцька, духовного училища Кирило-Мефодіївська, Лубенської гімназії Миколаївська, Лубенської другокласної школи Іоанно-Предтеченська, Покровська, Єпархіального жіночого училища [4, С.185].

Лубни – місто Полтавської області, райцентр. Розташована на узвишші правого берега р. Сула (притока Дніпра). Залізнична станція. Населення 50,8 тис. осіб (2004).

Попередником сучасного міста була фортеця Лубно ("Лубьно"), що згадується в "Повісті временних літ" під 1107. Ця фортеця була одним з пунктів Посульської оборонної лінії, зведеної великим князем київським Володимиром Святославичем. Рештками літописного Лубна є городище, виявлене в ході археол. розкопок на території міста в урочищі Верхній Вал. Городище досліджували у 19 ст. Г.Кир'яков, Ф.Камінський та В.Ляскоронський, а 1981 – О.Сухобоков. Згідно з археологічними даними, городище виникло наприкінці 10 – на поч. 11 ст., його площа становить 4 га, потужність культурного шару – 1,8–2,5 м. (місцями до 3–5 м). Окрім давньоруських артефактів, тут знайдено ліпний посуд роменського типу та матеріали 16–19 ст. (зберігаються в Лубенському краєзнавчому музеї).

Фортеця припинила існування внаслідок монголо-татарської навали.

Згідно писемними джерелами, 1589 в урочищі Лубни (нині територія міста) кн. Олександр Вишневецький заснував замок, під захистом якого невелике тамтешнє поселення невдовзі перетворилося на місто. 1591 місту надано магдебурзьке право. Його тодішня офіційна назва "Олександрів" не прижилася. Населення Лубен брало участь у Наливайка повстанні 1594–1596. У травні 1596 в урочищі Солониця (3 км від Лубен, на лівому березі р. Сула) повстанські загони, яких переслідували війська гетьмана польного

коронного С.Жолкевського, заклали табір, однак переслідувачам вдалося підступно ним оволодіти, після чого було знищено багатьох козаків і селян, які там перебували.

В околицях міста 1624 засновано Спасо-Преображенський Мгарський Лубенський монастир.

Під час Павлюка повстання 1637 замок князів Вишневецьких захопив загін Кизименка і Дукренка.

Близько 1639 князь Ярема Вишневецький надав лубенському замкові статус своєї резиденції, відтоді місто стало відомим як "столиця" Вишневецьчини – головне місто володінь князя на Лівобережжі Дніпра.

Перед 1648, крім кількох православних храмів, у Л. діяли бернардинський монастир і костьол св. Михаїла.

1648, з початком національної революції 1648–1676, після від'їзду князя Я.Вишневецького з Лубень, повстанці вщент зруйнували його замок, а також зруйнували катол. монастир.

Від 1648 (і до 1781, за винятком 1649–58, тоді місто входило до складу Миргородського полку) Л. були центром Лубенського полку. Під час "Руїни" місто не раз зазнавало спустошень від українських, російських і татарських військ. Від 1720-х рр. (і до 1862) у Лубнах діяла Гололовна польова аптека (створена згідно з указом російського царя Петра I на базі місцевих виробників лікарських рослин для постачання медикаментів армійським госпіталям), при ній було закладені 2 сади лікарських рослин.

Від 1781 Лубни – повітове місто Київського намісництва, з 1797 – Малоросійської губернії, з 1802 – Полтавської губернії.

У 2-й половині 18 століття остаточно втратили своє значення міські укріплення. Наприкінці 18 століття Лубни мали славу виробника кавунного меду (рецепт його приготування не зберігся).

1805 затверджено проект перепланування міста, упродовж наступних 50 років він частково був утілений у життя. Згідно з даними перепису 1863, у місті проживало 3710 осіб. 1872 тут почала діяти чоловіча гімназія, посаду її

директора займав М.Симонов (Номис), 1878 у місті відкрили жін. г-зію, 1885 створили музей Катерини Скаржинської. Згідно з даними перепису 1895, на 1 січня цього року в місті проживало 12 445 осіб. 1901 через Лубни пролягла залізниця, це дало поштовх спорудженню в місті промислових підприємств. На початку 20 ст. у місті діяли 5 правосл. храмів, церковне братство, синагога і єврейський молитовний дім (збереглася лише церква Різдва Пресвятої Богородиці), окружний суд, приватна бібліотека й книжковий магазин, аптека і 2 аптечні склади, 5 фотоательє, 3 друкарні. Кожного року тут проводили 4 ярмарки.

У ході революційних подій 1905 в Лубнах був створений коаліційний комітет за участю представників переважно Української соціал-демократичної робітничої партії та інших соціалістичних партій, який, хоча і не зміг потужно розгорнути свою діяльність через неуспіх революції 1905–1907 в центрі Російської імперії, однак організував т. зв. Самооборону (Лубенська, Громадська самооборона) – бойову дружину на чолі з А.Лівицьким, яка протидіяла єврейс. погромам та арештам революціонерів, а також сприяв виданню в місті у листопаді–грудні (1905) газ. "Хлібороб" (першої в Російській імперії україномовної газети, фактично її редагував В.Шемет). За участь у революц. діяльності над 57-ма мешканцями Л. та довколишніх сіл, а також деякими іншими особами був влаштований показовий суд, що проходив у м. Київ під назвою "Лубенський процес" (перед військовим окружним судом постали головні обвинувачені: А.Лівицький, його дружина Марія, В.Шемет, М.Сахаров та інші; оборонцями були: М.Міхновський, А.Марголін та ін. Суворий вирок суддів згодом скасував апеляційний суд, виправдавши всіх обвинувачених) [5].

В 1901 році були такі церкви, церковно-приходні церкви.

Відомство Православного сповідання.

Лубенський міський собор: Головний престол в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці, храмове свято 8 вересня; друге в ім'я трьох святих Василів Великого, Григорія Богослова і Іаонна Златоуста, храмове свято 30 січня;

заснований в 1809 р Настоятель протоієрей Олексій Львович Дамаскін; свящ.: Іоанн Адріанович Богдановський; Іоанн Михайлович Кокільницький; диякон Спиридон Тарасьєвич Підгорний; псаломщики Іоанн Іаковлевич Сагарда і Филимон Дмитрієвич Савлучинській. Староста особистий громадянин Михайло Григорович Костянов.

Цвинтарна в ім'я Всіх Святих; заснована в 1895 р.; причт той же, що і в соборі. Староста тит. рад. Леонтій Гаврилович Василенко.

Троїцька: Головний престол в ім'я св. Трійці; бокові: в ім'я св. великомучениці Варвари, храмове свято 4 грудня, і в ім'я св. благовірного Князя Олександра Невського, храмове свято 23 листопада; заснована в 1879 р Священики: Феодосій Григорович Лебединський, Микола Опанасович Дубняков; диякон Іоанн Федорович Морашко; дяк Полікарп Іванович Білий. Староста тит. рад. Андрій Іванович Жежелівський.

Миколаївська: Заснована в 1884; храмове свято 9 травня; священик Роман Іоаннович Новоселецький; диякон Костянтин Михайлович Верченко, староста унтер-офіцер Діонісій Максимович Шепітько [6, С. 11].

Будинкові церкви: Лубенського Братського церковно-парафіяльного училища в ім'я Різдва Іоанна Предтечі, храмове свято 24 червня; рік заснування невідомий. Священики: Федір Костянтинович Романовський і Андрій Єфимович Крикуновський. При Лубенській чоловічій гімназії – в ім'я св. Миколи Чудотворця, храмове свято 9 травня; заснована в 1878 р., священик о. Микола Львович Копа-Овдєєнко; дяк студент семінарії Іван Автономович Роменський, староста стат. рад. Йосип Омелянович Кузьменко. При Лубенському духовному училищі – в ім'я святих Кирила і Мефодія; храмове свято 11 травня; заснована в 1888 році. Священик о. Іоанн Васильович Станіславський; диякон Василь Петрович Міщенко. Староста учитель кол. рад. Яків Васильович Ільмінський.

Лубенський Спасо-Преображенський чоловічий второкласний монастир: Намісник монастиря, архімандрит Феофіл; колишній Намісник архімандрит Мелетій; Ієромонахи: скарбник Діонісій, благочинний Єремія, різничі Іларіон, Феофан, Митрофан, Йосип, Аристарх, Герасим, Феофіл, Євсевій; ієродиякони:

Сафроній, Феодорит, Симон, Юліан, Анатолій; диякон Микита Ващенко; монахи: Сава, Мефодій, Амвросій, Леонід, Паладій, Іона, Мартирий, Нифонт, Іриною, Серапіон.

Повітове відділення єпархіальної училищної ради: Голова священник о. Феодор Костянтинівич Романовський; члени: стат. рад. Михайло Іванович Благоразумов, надв. рад. Андрій Миколайович Галабутський, стат. рад. Н. Л. Сеферовський, кол. рад. Яків Васильович Ільмінській; свящ. о. Іоанн Іоаннович Новицький, Лубенський повітовий справник, благочинні повіту, земські начальники, повітовий спостерігач церковно-парафіяльних шкіл свящ. о. Іоанн Адріанович Богдановський, свящ. о. Микола Опанасович Дубняков і ст. рад. Костянтин Дмитрович Архангельський.

Міські церковно-приходські школи.

Троїцька: законовчитель свящ. Микола Опанасович Дубняков, учитель диякон [6, С. 12]

Іоанн Федорович Мурашко, учитель співу Полікарп Іванович Білий.

Зразкова братська при школі учительській: Законоуч. свящ. о. Феодосій Григорович Лебединський; учитель Михайло Федорович Шаповаленко (закінчив курс духовної семінарії).

Миколаївська: Законоуч. свящ. Роман Іоаннович Новосельський; учитель диякон Костянтин Михайлович Верченко.

Соборна: Законоуч. свящ. Іоанн Михайлович Кокольніцкій; вчителька міщанка Пелагея Григорівна Коваленко і вчитель дяк Полікарп Іванович Білий.

Монастирсько-Афанасіївський: Законоуч. і вчитель Григорій Федорович Лук'янов (який закінчив курс духовної семінарії).

Духовне училище: наглядач статський радник Костянтин Дмитрович Архангельський; помічник його статський радник Степан Лукич Белявський; вчителі: статський радник Степан Петрович Єфімов; надвірний радник Андрій Миколайович Галабутський; колезький радник Яків Васильович Ільмінський, статський радник Яків Васильович Розанов; статський радник Василь Павлович Нікотін; учитель підготовчого класу священник Іоанн Васильович

Станіславський; почесний охоронець по господарській частині колезький радник
Микола Антонович Огранович, лікар (вакансія).

Іноверчеське Сповідування.

Синагоги і молитовні будинки. У синагозі членами духовного правління були
купці: Бейніш Мойсейович Казань староста, Абрам Лейзерович Ходорковський
скарбник, (вчений) доктор Варшавський, неодмінний член, казенний Рабин
Абрам Маркович Варшавський.

Молитовний будинок "Канівський": Члени купці: Янкель Сімхович Аронов
(староста), Веніамін Сімхович Рогачевський (скарбник), Юда Авраамович
Бершицький (вчений) [6, С. 13].

Молитовний будинок під синагогою: члени: староста Хацкель Бруд, скарбник
Рувин Дубинський, вчений Юда Каплан [6, С. 14].

Розділ 2. ЛУБНИ В КІНЦІ ГРУДНЯ 1905 РОКУ

У понеділок 7-го грудня 1905 року у залізничному депо відбулася збірка робітників. Поміж присутніми відбулася збірка робітників. Поміж присутніми на збірці робітників пізнали переодягненого поліцейського. Обурені вони вигнали його відтіля. Тоді він побіг у город і покликав москалів. Вони оточили депо і не пускали нікого відтіля виходити. Тоді робітники заявили, що як їх не випустять, а також не заберуть війська з дорожньої території (землі) – вони покинуть роботу (почнуть страйкувати). Начальство – залізничне признало, що все це трапилося через непорозуміння. Робітників зараз випустили з депо [1].

Тоді ж скінчився двохтижневий страйк гімназистів. У понеділок усі гімназисти почали вже вчитись [1].

Наша громада звернулася до кількох земств на Полтавщині, пропонуючи їх маніфест 17 падолиста на українській мові, Другі земства згодилися, а наше Лубенське, хоч з початку було також загодилося, але потім, порадившись, як кажуть, з кимсь із земських начальників, одмовилося.

Може по цьому часу земству і не личило б позичати розуму у земських начальників... та що ж робити?! [1].

У вівторок 15-го падолиста на млині відбулася робітничка збірка, що скликана була Лубенською Вільною Громадою Революційної Української Партії.

Казалися промови. Першим промовляв заступник Р.У.П. про сучасний стан військової справи в Росії.

Він вказав на те, як військо було раніш ворогом робочого люду, проливало його кров на демонстраціях, під час страйків робітничих, як, приміром, 9-го січня 1905 року розстрілювало беззбройний люд, що йшов до Царя за правдою, і як те військо тепер нарешті пізнало своїх правдивих ворогів і переходить на бік народу. Згадавши про недавні події на броненосці «Потемкин», про останні події у Владивостоці, на Балтійському морі, та у Севастополі він прочитав заяву петербурзьких гвардійців, котрі в ній говорять, що вони одмовились од грошей,

які їм надбавив уряд, аби підкупити їх і підкупами примусити їх, як і раніш творити злочинства, катувати і розстрілювати братів робітників.

Промову оратор скінчив покликом: «Хай живе соціал-демократія!»

Слід зауважити, що коли промовець хотів був перейти на російську мову, присутні на збірці, обурились і примусили його промовляти на рідній українській мові. Це гарна наука для всіх наших і чужих агітаторів, що суються до нашого народу з російською мовою, якої він не тямить і головне не хоче слухати.

Далі говорили соціаласт-сіоніст та бундовець про останні «єврейські погроми» і з'ясовували присутнім через що вони сталися і на що були вони потрібні уряду.

Після їх казав промову соціаліст революціонер. В своїй промові він дав короткий нарис історії російської, розповів про те, як раніш наш нарід мав і землю, і волю. як він втратив її, як вона перейшла у руки панів та уряду, і які страждання терплять через те тепер селяни.

Далі промовець прочитав постанови з'їзду селян, що рішили землі не купувати, налогів не платити, рекрутів не поставляти, а домогтися скликання Всенародної Установчої Ради (Учредительного Собранія) на підставі загального і рівного виборчого права при закритів і безпосереднім голосуванні, яка б уклала справедливі закони і наділила селян землею.

Потім київський робітник передав зібравшимся привіт від київських робітників соціалістів-революціонерів. Останні дуже жалкують, що не могли нічого вдіяти під час погрому у Києві і вітають лубенців, не допустивших у себе злочинств і розбоїв [2].

18 грудня (ноября) розпочався загальний страйк залізнодорожних робітників. Наші Лубенські робітники опріч начальства також прилучилися до їх. Учора ж відбулася в Депо збірка. Спочатку прочитана була постанова зборів Харківського Центрального Комітету, що запрошувала (запрохувала) всіх прилучитись до страйку.

Потім обговорювали свої потреби. Кожен жалівся на своє злиденне життя, як з ними, не гарно обходяться, та як їх визискують! Сторож, що служить на дорозі,

жалівся на те, що спочатку він доглядав за однією верстою, а тепер, не дивлячись на те, що рух потягів збільшився вдвоє, доглядає за чотирма верстами враз, а платня зосталася та ж сама. Угольщики говорили, що вони роблять без зміни 12 годин. В день і в ночі, в дощ і холод повинні накидати вугілля на паровоз. Телеграфісти казали, що вони одержують 25 карбованців в місяць і одягу на два роки, але її не вистачає і на один рік. У вільні години від служби врони не мають права навіть йти нікуди без дозволу начальства. Прикладів таких було безліч.

В кінці постановила домагатись: 1). аби збільшити платню на 30-40 %; 2). аби одмінили штрафи; 3). аби мати право одпочину на місяць що року, з удержанням платні; 4). також мати вільних один, або два дні, що місяця. 5). Щоб без згоди робітничої комісії не приймали і не виключали робітників із служби; 6). Щоб краще пользовали робітників; 7). Щоб завели на станції Лубнях школи, книгозбірні, (бібліотеки) бані і таке інше; 8). Щоб за часи страйку не вивертали платні; 9). Щоб не карали за страйк. Та ще інші дрібні вимоги.

Збори закінчилися біля трьох годин. Робітники пішли до вокзалу, але там уже стояли москалі і не пускали нікого, лякаючи, що будуть стріляти. Але на що здалося таке лицарство москалів проти незуброєного люду – невідомо. Тим більш, що поїзд денний був вже одісланий крадькома раніш строку. Замість машиністів на паровоз були посажені сапери-москалі. Очевидячки ніякої потреби не було в тім, щоб не допустити мирних людей до вокзалу, а прямо хотілось полякати їх.

Почтальон, який прихав попошту, замість неї получив в спину прикладом. Таке поведження москалів обурило все Лубенське суспільство.

На вечір заарештовано було, кажуть, 12 виборних (делегатів) робітників [2].

У вечері того ж дня відбулося величезне віче, що уряджене було Лубенською Вільною Громадою «Р.У.П.» та місцевим Комітетом «Бунда». Виголошено було п'ять промов на теми: про «Соціал-демократію та буржуазію», «Жертва революції», «Селянства та пролетаріат», «Історія революційного руху від 60 років до теперішнього часу» і «Капіталізм та революція».

Перші три виголошені були товаришами української революційної Партії по українськи; останні «Бундовцями» по російськи.

Промови зробили величезне вражіння на присутніх.

На вічі була ухвалена така резолюція:

Віче Лубенського пролетаріату віншує революційне військо та флот, що лицарськи прилучились до борців за загально народні права, а також вітає революційне селянство що бореться за скликання Установчої Ради на основі загального, рівного, потайного та безпосереднього виборчого права і закликає усі пригнічені стани (верстви) народу прилучитись до свідомого пролетаріату, щоб далі боротись за волю в Росії.

Через це віче Лубенського пролетаріату ухвалило відгукнутись на запросини робітничих депутатів підтримати вимоги усього пролетаріату Росії.

1). Аби усі робітники, яких уряд та пани-капіталісти розщитали або розщитають були знов повернені на свої посади, а усі фабрики та заводи знов відчинені.

2). Аби негайно були скасовані військовий суд та смертна кара.

3). Щоб революційна армія та флот, що лицарськи піднялись до боротьби за громадянські свободи були суджені прилюдним судом.

4). Щоб негайно була знята усяка заборона єднатись у спілки. Особливо це дотикається Загально-Почтово-Телеграфної Спілки.

5). Щоб негайно усюди був скасований військовий стан.

6). Щоб негайно було оголошене повне помилювання усіх в'язнів по усім політичним справам.

7). Щоб усі громадянські свободи, що добуті великою боротьбою пролетаріату були цілком забезпечені, а для цього необхідно скликати Загальну Установчу Раду на підставі рівного, потайного та безпосереднього виборчого права.

Треба зазначити, що резолюція була виголошена на російській мові. Що це за прихильність така заступників поневолених народів до офіційної мови?!

Дивна солідарність прихильників пролетаріату з російським урядом!! [2].

22 грудня ненахотя застрелився один з діяльніших учасників городської оборони член партії «Бунда» Іехієль Бroyд.

Кажуть, що се трапилося тоді, як він чистив свій револьвер. Сміливий, енергійний він був душою свого гуртка оборонського і усієї оборони.

23 біля другої години одбувся його пишний похорон. На похороні було мабуть біля тисячі люду. У переді труни депутації від різних партій і гуртків несли вінки, здебільшого перев'язані червоними стьожками.

Між іншими були вінки від Бунда, революційної Української Партії, від робітників, від гімназистів і других.

Від редакції «Хлібороба» з написом: «за волю бився – на світанку волі згинув».

Над труною промовляли на російській мові бундовець і російський соціал-соціал-демократ [3].

12-го грудня були збори комітету книгозбірні (бібліотеки) городської постановили: передплати задля книгозбірні між іншими книжками: 1). Історію України-Руси професора львівського університету М.Грушевського (на українській мові) 5 томів. 2). Очерки історії Украинского народа М.Грушевського (на російській мові). 3). Южная Русь, очерки А.Ефименко; 4). Твори Івана Левицького (кілька томів), 5). Літературно-Науковий Вістник із Львова, а для читальні – Хлібороба.

Крім того поставлено було 1) газету «Киевлянин» повернути назад, не правлючи з редакції навіть гроей що заплатити за газету. 2) запрохати завідувача читальнею, щоб вона була одчинена цілий день а також і по святах.

Лубенська поліція, вважаючи потрібним зробити технічний огляд усіх помешкань, де можуть бути народні віча (збори) звернулася для цього до Городської і Земської Управ, Гімназій «Духовного Училища, так званогоДворянського Клубу (общего благодарственного Собрания) і других. Згоду дав отже тільки пан Городський Голова. Але останні усі одмовили. При чім пан директор виявив себе найбільшим лицарем: «ніколи ніяких політичних зборів у гімназії не дозволяв і не дозволятиму» – поліцмейстерським стилем одписав пан директор.

На протязі останніх трьох тижнів одбулося аж троє зборів родителів лубенських гімназистів. На перших зборах постановили заснувати при гімназії постійний гурток родителів, причім обібрали комісію, якій доручено було виробити статут того гуртка. На других – розглядали проект статуту, а також постановлено було обрати до педагогічної ради заступника від родителів з прапвом рішаючого голосу. Делегатів повинно бути 4-2 до хлоп'ячої гімназії, 2 до дівочої.

Треті збори надчергові (екстренні) скликані були 24-го з приводу постанови педагогічної ради виключити 76 душ гімназистів, за те, що вони вимагали від свого начальства не покривати гімназиста Л., котрий побив двох своїх товаришів.

Збори постановили: 1. Признати, що гімназисти справедливо домагаються аби Л. був виключений. Поки се не буде зроблено, гімназисти не заспокояться. Висловить гімназіяльному начальству жаль і здивування що воно і досі не звернуло на се уваги і таким чином само обурило проти себе гімназистів. 3. Домагатись щоб постанова про виключення 76 учнів які були проти Л. – була зараз скасована і признати що цією постановою начальство виявило себе спочування до Л-го до якого пристав і син директора.

4) Коли гімназичне начальство не згодиться сього зробити, – подати його міністрові народної освіти, а в крайньому разі – графу Вітте [3].

Такими були цікаві події, процеси, явища в Лубнах в грудні 1905 року.

Розділ 3. СКЛАД ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЬКОЇ ДУМИ

Наведемо склад лубенської міської думи за різні роки.

Гласні Лубенської міської думи в 1874 році: надвірний радник Андрій Якович Максимович, гвардії поручик Дмитро Костянтинович Квітка, капітан Василь Євменійович Белявський, полковник Іван Павлович Саранді, колезькі радники Василь Тимофійович Герасименко, Василь Петрович Коруновський, Іван Тимофійович Середін-Сабатіні, колезькі асесори Тимофій Степанович Гаврик, Олексій Іванович Теремецький, Іван Павлович Мачуха [1, С. 120], титулярний радник Григорій Григорович Кондратковський, губернський секретар Микола Федорович Черниш; купці 2-ї гільдії – Лев Степанович Антоконенко, Олексій Опанасович Стельмах, Карп Опанасович Стельмах, Микола Опанасович Стельмах, Федір Сильвестрович Скаріна, Іван Степанович Антоконенко, Абрам Йосипович Португалов, Меєр Пінхусович Бахмутський, Давид Пінхусович Бахмутський, Наам Авраамович Каган, Лейзор Гершкович Каневський, Файвель Іойнов Березинський, Зельман Аврамович Бердичівський, Янкель Іцкович Ольїн, купецький син Аврам Лейзерович Ходорковський; міщани: Іван Павлович Сушко, Василь Григорович Садовий, Тарас Якович Підгорний, Леонтій Петрович Лотовченко, Павло Миколайович Приходько, Василь Омелянович Приходько, Кіндрат Провіч Дацей, Григорій Петрович Устименко, козак Микита Андрійович Голуб.

Міська управа Лубні в 1874 році: міський голова, надвірний радник Андрій Якович Максимович [1, С. 121]. Члени Управи: Олексій Опанасович Стельмах, він же і заступає місце міського голови. колезький асесор Тимофій Степанович Гаврик.

Міський секретар, титулярний радник Григорій Григорович Кондратковський.

Міський лікар, надвірний радник Герман Никодимович Корнблум [1, С. 121].

Міська дума в 1887 та 1888 роках. Міський голова поручик Михайло Казимирович Шемет, члени: надвірний радник: Тимофій Степанович Гаврик,

міщанин Степан Лук'янович Дехтяревський, секретар дворянин Григорій Григорович Кондратовський [2, С. 220] [3, С. 56].

На 1890 рік ті самі діячі і надвірний радник Тимофій Степанович Гаврик був членом управи і заступаючим місце міського голови [4, С. 106].

Склад думи та управи в 1901 році.

Міська управа: Міський голова губернії, секретар Дмитро Романович Белоновский. Члени: губернський секретар [5, С. 1] Петро Мойсейович Скрипка (він же заступає місце міського голови) і губернський секретар Іван Олексійович Теремецький. Секретар (вакансія), бухгалтер надвірний радник Тимофій Степанович Гаврик; столоначальник меш. Яків Васильович Дегтярівська. Городовий лікар колезький радник Пилип Григорович Слинько. Гласні: від духовного відомства священник Іоанн Богдановський і від повітового земства титулярний радник Іван Миколайович Леонтович; Микола Єгорович Скаржинський, Дмитро Петрович Троцький, Іван Евтихievич Цирков, Дмитро Якович Кулічевський, Іван Миколайович Безбородько, Михайло Олександрович Овденко, Олександр Миколайович Барвінський, Михайло Казимирович Шемет, Петро Мойсейович Скрипка, Іван Олексійович Теремецький, Василь Лукич Дегтярівський, Микола Лукич Сеферовський, Йосип Омелянович Кузьменко, Іван Миколайович Лебединський, Андрій Іванович Жежелівський, Іван Іванович Тейхман, Дмитро Романович Белоновський, Павло Іванович Панащатенко, Андрій Йосипович Руденко, Андрій Григорович Кір'яков, Емілій Алоїзович Цуппінгер, Ісаак Гершкович Душков, Вульф Мойсейович Венгеров, Михайло Григорович Костянов, титулярний радник Іван Миколайович Дамаскін, купець Семен Васильович Головачов. Кандидати: дворянин Василь Степанович Рева, штабс-ротмістр Леонід Густавович Беренс [5, С. 2].

23 і 24 грудня 1905 року відбулася чергова Дума городська. На Думу прибула депутація від вокзальних робітників. Вона прохала Думу клопотати щоб зразу з вокзала забрате було військо. Депутація обіцяла, що коли це було зроблено – страйк скінчиться. Дума телеграмою звернулася в цій справі до губернатора. Як

і треба було ждати з тієї телеграми нічого не вийшло. Крім того Дума обговорювала смету на 1906 рік [6].

1906 рік був дуже цікавим в міському управлінні міста Лубні.

В місті Лубнах: 4-й участок Тишковська, Тарандинцовська і Лубенська, поручик запасу Сергій Володимирович Величко в Лубнах.

Міська управа. Міський голова міщанин Гавриїл Каленикович Взятков, члени: штабс-ротмістр Леонід Густав. Беренс і капітан-лейтенант [, С. 1] Михайло Іванович Ісаєвич, секретар колезький радник Михайло Митрофанович Овсієнко, бухгалтер Володир Гаврилович Гречкосій, столоначальник Адріан Тимофійович Рибалка.

Міський техник Євген Романович Забавський.

Міський лікар колезький радник Пилип Григорович Слинько.

Гласні міської думи: від духовного відомства священник Микола Якубовський, від повітового земства Іван Миколайович Коршун, Іван Миколайович Безбородько, Іван Іван Броведовський, Леонід Густавович Беренс, Гаврило Каленикович Взятков, І.Г.Вишегородський, А.Н.Галабутський, Семен Васильович Головачов, М.М.Дикий, Василь Лук'янович Дихтяревський, Михайло Іванович Ісаєвич, В.М.Матусевич, А.Онопрієнко, Михайло Олександрович Овденко, В.А.Порш, Андрій Осипович Руденко, Іван Іван Тейхман, Іван Миколайович Лебединський, Михайло Казимирович Шемет, В.М.Шемет, І.Е.Цирков, В.М.Венгеров, Ісаак Гершкович Душков і Василь Гервасійович Кислянський [7, С. 2].

В міській управі 18 вересня 1906 року обрано на посаду міського голови відставного штаб-ротмістра, страшенного «истинно-руського» патріота, завзятого оборонця старого державного ладу – що йому добре гріє – добродія Беренця. Цей добродій до цього часу тільки виконував, як член міської управи, обов'язки міського голови. Нашого ж справжнього міського голову добродія Взяткова, гарного і свідомого чоловіка, давно вже попроханого покинути свою посаду. Цього, очевидно, начальство вважало за непевного чоловіка з політичного погляду.

На превеликий жаль, наші виборці мабуть чи не лякаючись, що часом і на цей раз їх обранця міністерство не попросило як і добродія Взяткова геть з призначеної йому посади, обібрало на цей раз вже самого найпевнішого на все місто, але цей вибір наче з-за вугла мішком прибив всіх хоч трохи свідомих людей, не кажучи вже про більш поступових [8].

В 1906 році Лубенська міська дума багато грошей тратить на поліцію та на військо, що від чогось береже місто. На військо асигновано було 1500 карбованців, а потрачено вже 2500 карбованців. В засіданні 26 квітня доложено було в думському засіданні про цю перетрачену тисячу карбованців та й гласні згодилися зараз же завернути ці гроші з запасного капіталу. Окрім того в тому ж засіданні, слухаючися губернаторського наказу, дума постановила видати з того ж запасного капіталу 500 карбованців на зброю поліції. І ніхто з гласних нічого не сказав проти того, ніби так і годиться, щоб так багато міських грошей йшло на поліцію та на військо [9].

16 травня мають бути вибори гласних до міської думи, а потім новий склад думи буде обирати міського голову і одного члена міської управи. Теперішній склад думи зовсім не відповідає настрою лубенського громадянства, який виявився під час виборів до державної думи, і можна сподіватись, що лубенці і в свою місцеву думу виберуть прогресивних людей, які дбатимуть не про власну кишеню, а про добробут городян, особливо тих, хто по «городовому положенію» позбавлений виборчих прав і не має жодного впливу на справи міського господарства.

На 6 травня група виборців до міської думи скликає передвиборче зібрання. Один з виборців, Микола Шемет, звернувся до місцевого справника з проханням дозволити надрукувати на українській мові записки виборцям такого змісту: «Високоповажний добродію! Група поступових виборців до Лубенської міської думи запрошує Вас на передвиборче зібрання, щоб обговорити програму діяльності майбутньої думи, виробити спільну тактику виборчу та намітити кандидатів у гласні. Зібрання буде в ___ годин 6 травня (мая) в господі Шемета. Відповідальний розпорядчик С.Шемет».

Справник Червоненко не дозволив надрукувати записки, заявивши Шеметові, що дозвіл цей може дати тільки губернатор. Шемет вважає, що справник не дав дозволу на друкування записки безпідставно і вимагає від нього мотивованої відмови. Справник дав таку мотивовану відмову. Ось вона: 1906 год, мая 30 дня лубенский уездный исправник постановил: просьбу Николая Шемета о разрешении к печатанию пригласительного письма на малорусском языке оставить без удовлетворения, за силой 41 статьи о цензуре и печати, предоставляющей полицейской части рассмотрению к печати лишь только афиш и мелких объявлений. Исполняющий делами Лубенского исправника Червоненко (М.П.)» [10].

В городській управі обрано на посаду городського голови відставного штаб-ротмистра, страшенного «истинно-руссаго» патріота, завзятого оборонця старого державного ладу – що йому добре гріє – д. Беренця. Цей добродій до сього часу тільки виконував, як член городської управи, обов'язки городського голови. Нашого ж справжнього городського голову д. Взяткова, гарного і свідомого чоловіка, давно вже попрохано покинути свою посаду. Цього, очевидячки, начальство вважало за непевного чоловіка з політичного погляду.

На превеликий жаль, наші виборці мабуть чи не лякаючись, щоб часом і на сей раз їх обранця міністерство не попросило як і д. Взяткова геть з призначеної йому посади, обрало на цей раз вже самого найпевнішого на все місто, але цей вибір наче з-за вугла мішком прибив всіх трохи свідомих людей, не кажучи вже про біль поступових [11].

Група прогресивних виборців до міської думи видала відозву до виборців і громадянства, де між іншим говориться, що «поліпшити добробут міського люду можна тільки тоді, коли будуть улаштовані справи, які вже вказані представниками народу в Державній Думі, а через це треба вимагати від нових міських гласних певного політичного розуміння, що відповідало б новому вільному громадському життю, яке тепер народжується. Для того, щоб міське хазяйство велось в інтересах більшості міського люду, потрібно: а) дати виборче право всім дорослим громадянам; б) дати більше права міській самоуправі. Для

того, щоб маса міських виборців могла як слід скористатися громадянськими вільностями, що народжуються, і з користю для справи пильнувати міські справи, для того, щоб добре розвивалася торгівля і різні промисли потрібно більшої освіти народів. Далі намічається програма роботи для нової думи. Під кінець виставлені кандидати, яких пропонують прогресивні виборці [12].

Гурток виборців в червні 1906 року звернувся до полтавського губернатора з проханням, щоб він не стверджував бувших виборів гласних у міську думу, а назначив другі вибори. Своє прохання мотивують вони тим, що вибори були неправильні.

Поки що нова дума складається із гласних правопорядчиків, і аж страшно робиться за міське господарство, коли подумаєш, що може вибори цих людей будуть ствержені [13].

Склад міської думи та управи в 1907 році.

Міська управа. Міський голова штабс-ротмістр Леонід Густавович Беренс, член дворянин Павло Пилипович Коршун, секретар колезький радник Михайло Митрофановч Овсієнко, бухгалтер Володимир Гаврилович. Гречкосій, столоначальник Іван Андрійович Андрєєв [14, С. 1].

Міський технік дворянин Яків Петрович Ковалевський.

Городовий лікар (вакансія).

Гласні Лубенської міської думи: від духовного відомства священник Микола Якубовський, від повітового земства Н.Ф.Коршун, Іван Іванович Броведовський, Ю.С.Адешелідзе, С.А.Ануров, М.М.Боярський, С.В.Величко, В.Я.Волотковський, І.Н.Дамаскін, А.І.Жежелівський, П.Ф.Коршун, А.А.Лавренко, К.М.Леонтович, П.А.Муха, І.І.Розум, Н.Л.Сеферовській, І.В.Сокальський, І.Н.Соколов, А.І.Сушко, Л.Г.Устименко, К.І.Флорінський, А.Л.Шишулінський, П.Л.Ясінський, Леонід Густавович Беренс, А.Н.Галабутській, А.Онопрієнко, Михайло Олександрович Овденко, Іван Іванович Тейхман, В.М.Венгеров, Ісаак Гершкович Душков і Кас. Гервасійович Кислянський [14, С. 1].

Були всякі «делишки» в міській думі в 1907 році. Лубенська міська дума на засіданні 2 листопада, поміж іншим обоворювала і бюджет на 1908 рік. Виявилось, що бюджет так написано, що багацько дечого неможливо зовсім зрозуміти. Після короткого обговорення почали голосувати. Підраховали голоси й виявилось, що голосів подано більше, ніж було гласних (!?). Тоді давай голосувать у друге і більшістю голосів бюджет відкинута зовсім. Справа в нашій маленькій думі ще небувала [15].

В середині 1908 року місцева городська дума опублікувала складену нею на підставі закону 15 листопада 1906 року та 12 вересня 1907 року і видану Полтавським губернатором на підставі 110 статті городского положення обов'язкову постанову про нормальний відпочинок робітників (прикащиків то-що) в крамницях різних складах і конторах, яка повинна мати законну силу з 25-го цього червня. Робочий день встановлюється 12 годинний: літом з 7 годин ранку до 7 вечора і зимою з 8 ранку до 8 вечора, з обов'язковою перервою на обід на 2 години; а підлітків, що не мають ще 17 років, повинні опріч того пускати щоденно на 3 години (з 9 до 12 годин ранку), щоб вони мали змогу ходити до школи. Неділями та великими святами (дванадцятими) торгувати зовсім забороняється, хіба тільки в останню неділю перед Різвом та Великоднем або під час ярмарки можна торгувати з 12 до 5 годин вечора. Опріч того за два тижні до Різдва й Великодня робочий день збільшується на 2 години, себ-то буде уже 14-годинним. В царські дні та інші менші свята торгувати мають з 12 годин ранку. Базари в великі свята та неділі повинні закінчуватись не пізніше 11 годин ранку [16].

Списки городських виборів Лубенська городська управа уже закінчила і одіслала полтавському губернаторові, щоб опублікувати. Вибори напевно відбудуться аж в вересні місяці. Виборців усього налічується коло 300 чоловік [17].

В Лубнях в липні 1908 року власник ресторану (він у нас один) та ті, що торгують в пивних («распивочно и на винос») дуже не задоволені останньою обов'язковою постановою про нормальний відпочинок прикащиків, якою

заборонено торгувати по неділях та по святах навіть і їм. Власник ресторану навіть вдавався з проханням о полтавських вищих властей, щоб хоч йому єдиному (?!) було дозволено торгувати по неділях та по святах, бо через заборону він терпить величезні збитки і йому дуже скрутно прожити без заробітку. Ті що торгують пивом і собі вдаються з подібними проханнями мотивуючи тим, що вони тільки в ці дні й заробляють добре, а в протилежному разі (себ то при забороні) вони не можуть жити без заробітку. Поки що нікому ще не дозволено торгувати в зазначені дні, але прохачі провадять свої прохання щоденно, не вважаючи на це. В останні дні навіть почали появлятися прохання до властей і од жителів міста, які мотивують уже тим, що мовляв панам в клубах можна «випивать» і по святах, бо там не забороняється це робити, а як робочому людові так не можна. Є чутка, що це все наслідки агітації попередніх прохачів [18].

Як наші городські думці дбають про добробут міського громадянства, може показати оцей факт.

21 серпня 1908 року відбулися в помешканні городської управи загальні збори гласних городської думи. Городська управа, поміж іншими справами, подала на розгляд гласних доклад про боротьбу з холерою, пропонуючи, як радять лікарі, роздачу городянам книжечок та різних листків з корисним в цій справі змістом, виписку протихолерної сироватки, почистить скрізь колодязі, збудувать барак для хворих і запросить лікарів. Після недовгих балачок дума ухвалила: доклад прийнять на увагу, а гроші, потрібні для боротьби, з холерою, позичити тоді, як холера уже з'явиться в Лубнях. Чим не гаразд?

Через кілька днів після цієї постанови, в одному дуже близькому селі од Лубень трапився небезпешний хворий, якого лікарь визнав за холерного. Та чи визнає дума цей випадок за появлення холери, чи може скаже, що це мовляв в повіті, а не в городі і грошей тратить завчасу ще не варто [19].

Чимало мешканців города Лубень, в тому числі і прикащики, вважаючи на останню постанову городської думи, якою вона хоче скасувать встановлений відпочинок для прикащиків неділями та святами, збираються подати полтавському губернаторові протест, в якому вони мають прохати, щоб він не

зважає на останню постанову думи і лишив попередню постанову в законній силі. Кажуть, що цей протест уже послано і під ним зібрано чимало підписів [20].

Років зо два вже мешканці Лубень, що живуть і мають свої власні двори побіля самої річки Сули, ніяк не можуть порозумітися з городською управою з приводу користування річкою. Управа визнає право на користування за собою, а власники за собою, доводячи, що на підставі берегового права вони можуть користуватись до середини річки з свого двору. Де-які власники щороку будують на річці купальні, за що городська управа вимагає од їх платні, але вони платити не хочуть і управі довелося скаржитись судді, який оце кілька днів тому, розглянувши справу, управі відмовив в скарзі і таким робом довів, що правда на боці власників. Після цього, єсть чутка, власники збираються на далі використать своє право ширше, ніж до цього часу. Зараз городська управа річку наймає рибалкам для рибної ловлі, і вони більше нікому не дозволяють цього робить. Але коли власники почнуть самі ловить у своїх дворах, і не даватимуть цього робить рибалкам, що наймають річку, тоді управі доведеться відмовитись від наймання, бо ніхто не захоче цього через те, що городської землі, де протікає річка, зовсім мало і ловити рибу буде поганенько. Як що справді власники виконають свої заміри, то це буде на користь дрібним рибалкам, які не можуть наймати річки за браком коштів [21].

23-го жовтня, після 5 годин вечора, в Лубнях відбулися вибори гласних до городської думи, бо вибори року 1906 скасовано сенатом. Виборці всього налічується 260 чоловік, але у виборах приймало участь майже тільки одна третина – 90 – 102 чоловіка. Передвиборчих зборів ніколи ніде не бувало на виборах, всі вибори поділились на дві зовсім протилежні частини: на «городську», до якої належать городські мешканці, купці то що, а найбільш «союзнаки», і на «земську», в яку входять переважно повітові мешканці та земські діячі. Остання частина виборців уже ворогує проти першої і на виборах вона виступала самотійно.

З початку виборів на балотування було поставлено таких осіб з «городського» гурту, як голова місцевого відділу «союзу руссаго народу» Ясінський, голова

місцевої «народно-монархічної» партії Аронський, казначей союзників крамарь Онопрієнко і інші «Земці» зразу-ж їх значною більшістю провалили і вони трохи засоромились, а коли обібрано було 19 гласних майже самих «земців», городський голова скинув свою цепку і оповістив, що він уже «утомився», і збори закриває, але збори запротестували проти цього і він знову розпочав вибори, які закінчилися обібранням усіх гласних та кандидатів до їх.

Городський голова добродій Беренс од баллотіровки в гласні «відмовився», а хотів баллотуватись в кандидати, але про його забули і сюди не обібрали не баллотіруючи навіть.

Є чутка, що вибори мабуть знову буде скасовано [22].

В 1908 році на виборах одержали абсолютну перемогу так звані «земці», які значною більшістю забалотували майже усіх союзників, в тому числі й голову місцевого одділу «союза руссаго народа» Ясінського. Хоч, сказавши правду, і в новий склад гласних увійшло чимало таких «умеренних прогрессистов». прогресизм яких не дуже далекий від ідей «с.р.н.», але той факт, що найзавзятійших «союзників», що йдуть під прапором «с.р.н.», провалено, доволі сполохав усіх наших «союзників» і вони постановили ужити найрішучіших засобів, що ці вибори було скасовано. Союзники певні, що на нових виборах вже вони покажуть свою силу (!?), бо тепер вони цього не сподівались і не мобілізували своєї сили. Голову «союза» уповноважено подати негайно протест проти виборів, звернувши увагу на всякі «незаконности» підчас виборів. Гомонять, що такий протест добродій голова союзників уже подав, куди слід [23].

В лютому 1909 року в Лубнях відбулися вибори городського голови та двох членів городського управління. Теперішнього голову д. Беренця, що одержав минулого літа нагороду за свою працю – орден св. Анни, та одного члена д. Коршуна на минулих виборах гласних не було обрано і в гласні, а тому їхні кандидатури на ці посади самі собою відпали і замість їх новим гласним довелося вибирати і нових людей з поміж себе. Вибори відбулись надто швидко і без гострих суперечок, бо перевагу знову, як і на виборах гласних, узяли так звані

«земці» на чолі з членом Державної Ради д. Іваном Леонтовичем, а вони суперечок не долюблюють і все роблять на – швидко. За голову обрано відставного полковника Ляшенка («воєнні» у нас частенько бувають головами), а членами д.д. Порецького та Устименка, що й до цього часу був членом. Переміна володарів городським управлінням, хоч і сталась, але тішитись лубенцям з цього нема чого; чогось кращого і від цих добродіїв ждати нічого, особливо городській бідності. Усі три особи не мають ніякісінької популярності серед лубенської людності і на полі громадської діяльності нікому невідомі [24].

Власники дворів, лугів та інших землях у Лубнях, що прилягають до річки Сули, що торік в 1908 році колективно розпочали позов проти городського управління за протизаконне володіння річкою, яка протікає побіля їхніх земель. По береговому праву річка до середини належить тому власникові, у якого вона протікає, значить городське управління має право користуватися річкою (наймать її орендарям, як це зараз робиться, чи що) там тільки, де береги прилягають до городських земель (лугів, островів), а не на всьому протязі межі города. Суд уже визнав скаргу власників справедливою, але городське управління з цим не згодилось і перенесло справу далі. Оце недавно суд знову визнав право користуватися річкою за власниками берега. Чи згодиться ж городське управління з цією постановою суду – невідомо, але здається уже не варто апелювати [25].

В Лубнях оповіщено обов'язкову постанову міської городської думи, зроблену на підставі закону 15 листопада 1906 року та 12 квітня 1907 року, якою торгівля в крамницях в неділі та свята встановлюється на далі не з 12 годин до 5 вечора, як було до цього часу, а з 11 годин ранку до 3-х дня, себто на дві години менше [26].

Лубенська городська дума на початку серпня 1909 року видала обов'язкову постанову про те, як треба їздити на велосипедах по городу. Ця постанова дозволяє їздити на велосипедах по городу тільки тим, хто візьме в городській управі білет і номер. А видати їх можуть тільки тоді, коли найменш як два чоловіка, відомі управі, посвідчать, що велосипедист справді уміє добре їздити.

Білет і номер, повинні бути завше при велосипеді підчас їзди. Передавати білет забороняється. За білет на користь города береться в рік 1 карбованець 50 копійок, піврічно 75 копійок. Відавати велосипеди «на прокат» теж можна тільки тоді, коли на кожний велосипед буде взято білет і номер, при чому і повинно вестись записування усіх, що будуть ним користуватись [27].

В Лубнях в вересні організується акціонерне товариство для влаштування водопроводу й електричного освітлення. На чолі товариства, між іншими, стоїть І.М.Леонтович. Основний капітал 100 тисяч карбованців [28].

Лубенська городська дума постановила з 1 січня 1910 року завести в Лубнях на користь городу податок на собак – по 50 копійок на рік від кожної, не вважаючи на породу собаки. Тільки за собак, що на цепу їх держать, не братимуть ніякого податку [29].

В Лубнях городська управа оповістила жителів міста, що з січня нового 1910 року, на підставі постанови городської думи, на жителів, що мають собак, буде накладено новий податок: за кожную собаку по 50 коп. на рік, не зважаючи на породу. Увільняються від податку тільки собаки, що завше на ланцюгах. Всі ті, що мають собак, повинні подати відомості про кількість їх городській управі до 1 січня. Заплатить податки треба не пізніше 1 квітня, в противному разі доведеться платити на 50 процентів більше [30].

Склад міської думи та управи в 1910 році. Міська управа. Міський голова – відставний полковник Володимир Аркадійович Ляшенко; члени: дворянин Олександр Сергійович Порецький і Лев Герасимович Устименко, секретар – Іван Опанасович Андреев, бухгалтер Єлисей Мойсейович Соколик.

Міський технік дворянин Арсеній Опанасович Яременко.

Городовий лікар Віктор-Людвіг Михайлович Матусевич.

Гласні: від духовного відомства – священик Костянтин Разногорский, від повітового земства – Микола Пилипович Коршун, Яків Матвійович Астряб, Іван Іванович Стеценко, Іван Іванович Розум, Дмитро Петрович Троцький, Іван Митрофанович Ніколаєнко, Михайло Григорович Костянов, Іван Євтихійович Цирков, Іван Іванович Бровидовській, Олексій Костянтинович Дараганов, Георгій

Архипович Крат, Андрій Валеріанович Карпинський, Модест Євгенович Кузін, Микола Юлійович Міхельсон, Юхим Іванович Ксензенко, Гавриїл Аркадійович Афанасьєв-Прокоф'єв, Петро Дмитрович Смирнов і таємний радник Олександр Павлович Тимофєєв [31, С. 284].

Дуже цікавими були вибори гласних в міську думу в Лубнях в 1910 році.

В Лубнях 1910 року в квітні або в травні мають відбутися вибори міського голови, членів міського управління та гласних міської думи. Списки виборців уже виготовлено і відіслано на затвердження полтавському пану губернаторові. Союзники готуються до виборів, щоб провести туди своїх людей [32].

В Лубнях, завдяки заходам міського голови добродія Ляшенка, незабаром в березні мають встановити новий податок на користь міста з усіх тих товарів, що прибувають по залізниці до Лубень, по 1/8 копійки з кожного пуда. По обрахунку міського управління цей податок дасть прибутку місту тисяч 15-16. Кошти ці мають повернути цілком – на «благоустройство» міста – заможування камнем міських вулиць [33].

Полтавський губернатор вже затвердив вибори гласних міської Лубенської думи за винятком гласного Величка (земський начальник і «непременный» член губернського присутствія) та кандидата на гласного Астряба (член повітової земської управи). Таким чином можна сподіватись, що міське управління залишиться те саме, що й тепер, бо вони пройшли усі в гласні значною більшістю [34].

Полтавський губернатор вже затвердив вибори гласних міської Лубенської думи за винятком гласного Величка (земський начальник і «непременный» член губернського присутствія) та кандидата на гласного Астряба (член повітової земської управи). Таким чином можна сподіватись, що міське управління залишиться те саме, що й тепер, бо вони пройшли усі в гласні значною більшістю [34].

Вибори гласних в міську думу затверджені, але двох гласних Величка та Теймана викреслено і зараховано в кандидати до гласних, а на місце їх обрано

двох гласних від євреїв: лікаря Ф.Барського та І.Душкова. Союзники з цих гласних дуже незадоволені [35].

В Лубнях на початку вересня склалось було на чолі з членом Державної Ради Іваном Леонтовичем акціонерне товариство для того, щоб зробити в Лубнях водопровід і електричне світло. Продано було і акцій тисяч на 60. Почались навіть деякі роботи над водопроводом, коли це міністерство внутрішніх справ повідомило, що вони статуту цього товариства не затверджує, бо умови для міста дуже «не вигідні» і навіть тяжкі. Таким чином знову лубенцям доведеться довгенько дождатись водопроводів та кращого освітлення [36].

Лубенський міський голова повернувся з Петербургу і привіз звістку, що міністерство внутрішніх справ дозволило Лубням позичити з міського банку 100 тисяч карбованців на водопровід. Гроші дадуть на 20 років з умовою, щоб кожного року город виплачував 5.000 карбованців і перших 5 років давав по 6 процентів, а далі по 7 [37].

Наведемо дані про Лубенську міську управу в 1912 році. Міська управа. Міський голова – відставний полковник Володимир Аркадійович Ляшенко, члени управи: статський радник Олександр Вільгельмович Делль і міщанин Лев Герасимович Устименко, секретар – немаючий чину Іван Афанасійович Андреев, бухгалтер – скарбник Андрій Архипович Ковальський [38, С. 170].

Гласні Лубенської міської думи в 1912 році: від духовного відомства – священник Костянтин Разногорський, від повітового земства – дворянин Микола Пилипович Коршун, титулярний радник Іван Іванович Стеценко, статський радник Іван Іванович Розум, купець Михайло Григорович Костянов, купець Іван Євтіхєвич Цирков. дворянин Іван Іванович Броведовський, надвірний радник Олексій Костянтинович Дараганов, надвірний радник Гаврило Аркадійович Афанасєв-Прокофєєв, Павло Дмитрович Смірнов, дворянин Михайло Аркадійович Прокофєєв, колезький радник Юрій Семенович Адешелідзе, громадський інженер Микола Михайлович Боярський, дворянин А.П.Галабутський, купець Янкель Сімхонович Аронов, лікар Микола Павлович Войткевич, дворянин Павло Ерастович Горленко, купець Ісаак Гершевич

Душков, колезький асесор Андрій Іванович Жежелевський, полковник Володимир Аркадійович Ляшенко, дворянин Костянтин Миколайович Леонтович, міщанин Євдоким Дмитрович Лихошерст, міщанин Іван Іванович Тейхман, дворянин Сергій Володимирович Величко, штаб-ротмістр Павло Іванович Сарандо, міщанин Лев Герасимович Устименко, статський радник Андрій Львович Шипулінський, дворянин Михайло Олексійович Деркач, генерал-майор Іван Миколайович Соколов і дворянин Яків Матвійович Астряб [38, С. 170].

Міська дума приймала активну участь у виборах в Державну Думу в 1912 році.

Лубенський «союз руссаго народа» подарував міському управлінню свій кіоск, що був кілька років тому збудований ним для продажу газет та книжок правого напрямку. Але кіоск простояв більшість часу запертим, бо ніхто не згоджувався в йому торгувати, навіть ченці лубенського монастиря відмовились від цього. Подаровано його з умовою, щоб було перевезено на кладовище і впорядковано в йому часовню; міська управа незабаром має перевезти його туди [39].

Лубенська міська дума ухвалила збудувати в Лубнях міський народний дім, позичивши на це 40.000 карбованців. Таким чином можна сподіватись, що незабаром постанову думи буде виконано [40].

Лубенська міська управа почала складати списки виборців в четверту Державну Думу, оповістивши мешканців міста про вибори.

Останній строк для подачі заяв про бажання скористуватись виборчим правом призначено на 5 липня, після якого часу заяви не прийматимуться [41].

В Лубнях поступові кола зовсім ігнорують передвиборчу справу, ніби вибори будуть ще через кілька років. Повна передвиборча тиша і спокій, союзники мають виступати цілком самостійно. Разом з тим бояться визначити зарані якогось кандидата, щоб бува не погризтись самим поміж собою, бо кожний обов'язково хоче бути депутатом. Прилюдно теж бояться виступати, як раніш це робилось, і намічені ще кілька місяців тому передвиборчі збори не можуть відбутись. Процесія союзників з міста в монастир і назад не викликала бажаного

спочуття, і лубенці зрозуміли її, як передвиборчий ход. Навіть деякі церковні хори відмовились брати участь в процесії, через те, що союзники орудували нею [42].

Майбутні вибори зовсім не цікавлять нікого. Міщане кажуть: «яка з того користь? Не варто турбуватись». По першій курії має виставити свою кандидатуру городський голова добродій Ляшенко – безпартійний правий. Можливо, що його підтримуватимуть і союзники і октябристи, але поступовці певно виставлять і свого кандидата.

По другій курії ще не намічено зовсім нікого ні правими, ні поступовцями. Союзники замовкли, бо голова їх пан Ясінський дуже захворів; поки що союзники мовчать та слідкують за поступовцями нишком.

5 липня закінчився строк подавання у городську управу заяв про занесення в списки виборців, що наймають квартири. Подано всього одну заяву в останній вже день. Варто зауважити, що і цьому добродієві не легко довелось скористуватись своїм правом. В поліції довелось змарнувати чимало часу, доки добився свого. Він мусив подавати офіційне прохання помічникові справника, щоб видали йому належне посвідчення, бо цього вимагав надзиратель. Потім скільки днів після перевірки квартири його, вчинили цілий допит: чи не був часом під судом або доглядом поліції і так далі. В городській управі, зразу як подав він заявку, сказали, що його не занесуть в списки, бо він хоч і наймав квартиру до цього часу, але тепер купив власний будинок, де ще не прожив року. І тільки після протесту та заяви, що він буде скаржитись губернаторові, його занесено в списки [43].

Байдужість до виборів у жителів Лубень була дуже великою.

Все більш і більш сумні звістки надходять з різних міст України про так званий «абсентеїзм» виборців. Не зважаючи на те, що до опублікування виборчих реєстрів зосталось вже дуже небагато часу, ті категорії виборців, що повинні здійснювати свої права явочним порядком, чогось з цим ділом не поспішаються. Не говоримо тут про пенсіонерів, бо це така категорія виборців, що її участь у виборах ледве чи може принести якусь користь народній справі. Типовим

показчиком політичної свідомості цієї категорії виборців може послужити анекдотичний випадок, який стався цими днями в Лубнях, на Полтавщині. Один тамтешній відставний генерал подав заяву, щоб його записали до виборчого реєстру, а на своїй заяві написав: «не треба вибирати євреїв. бо вони скасують наші пенсії; треба вибирати правих, тоді вони збільшать пенсії» [44].

На з'їзд настоятелів церков Лубенського повіту, що відбувся 12 вересня, в помешканні повітової земської управи, прибуло дві третини усіх священників, які мають цензи. В виборці обрано замість 18, тільки 12 добродіїв. Решта панотців, певно, не прибули тому що 11 й 12 вересня був дуже великий дощ, через що і втрачено 6 священницьких голосів. З обраних значна більшість праві. – Вибори уповноважених від волостей Лубенського повіту призначено на 16 вересня. Кожна волость має обрати двох уповноважених. – Виборці-євреї по 1-му з'їзду мають на думці виставити власного кандидата, а по другому підтримувати поступовця з християн, кандидатура якого ще й до цього часу не виставлена [45].

Вибори дрібних землевласників, призначені на 13 вересня, не відбулись, бо на з'їзд виборців прибув тільки один виборець, що має вісім десятин землі. Сталось так найбільш тому, що земська управа чомусь не посилає іменних повідомлень кожному виборцеві, а лиш розіслала по сільських зборнях оповістки про з'їзд, та й то спізнилась. На виборах же попередні думи розсилались іменні повідомлення і тоді селяни прибували на з'їзд. До того-ж зараз на селі дуже багато праці і дуже кепська дощова погода [46].

В Лубнях намічених поступовцями кандидатів у виборщики члена повітового земства добродія Клімова і інженера Серебрякова начальника руху поїздів на станції «Лубні», – виключено з виборчих списків зовсім. Добродія Клімова ніби тому, що прослужив менше року в земстві (він до того був учителем в гімназії), а добродія Серебрякова потягнуто до відповідальності за нещастя з поїздом коло Лубень ще 1909 року. Зважаючи на це, поміж лубенськими поступовими виборцями шириться думка зовсім бойкотувати вибори, але й бойкотистів набирається чимало. Єврейський казенний рабин добродій Варшавський агітує

за кандидатуру слідчого Шіпулінського, але цей добродій не має нічого спільного з справжнім поступом і треба дивуватись, як спало на думку за його агітувати євреїв. По першій курії вирішили кандидатуру городського голови Ляшенка. Поступовці проти [47].

В неділю, 23 вересня, відбулись передвиборчі збори, скликані лубенським повітовим виборчим комітетом (себ то комітети духовних пастирів), в руки якого перейшла справа з виборами по другому з'їзду. Союзники самі не виступають і тільки допомагають пан-отцям. На збори прибуло щось коло півсотні душ самих чиновників і з десятків міщан, хоч оповісток було розіслано коло 500. Після промов виставили по другій курії кандидатом у виборщика прокурора окружного суду добродія Лебединського. На заклик до міщан, чи не хотять вони кого іншого, – вони відповіли повною мовчанкою, та й ніяково їм було рота роззявляти серед панів з гудзиками, хоч потім і критикували кандидата [48].

5 жовтня на перебалотировці по другій курії городських виборців виборщиком обібрано кандидата поступовців добродія Серебрякова, який одержав 192 голоси (на попередніх виборах – 99). Кандидат правих добродій Лебединський одержав 161 голос, себ-то менше ніж на попередніх виборах на 32 голоси і це тоді, як на його користь добродій Шіпулінський зняв свою кандидатуру, розповсюджено було оповістки з закликом голосувати за його, а друковані бюлетені розносили виборцям, одбираючи у їх розписки, що вони получили і так далі. Такої перемоги поступовців праві не сподівались і тепер страшенно роздратовані цим [49].

В 1911 році лубенське городське управління розпочало будову власного водопроводу та електричного освітлення, зробивши приблизний підрахунок вартості всього в 133.000 карбованців. Справу будови доручили катеринославській фірмі «Платс і К-о». На 1 травня 1913 року все це вже збудовано і місто тепер мусить розквитатись з фірмою. Але коли довелось городській думі зводити рахунки вартості будови водопроводу і електричного освітлення, то виявилось, що все це обійшлося не в 133.000, а в 178.000 карбованців, а в городській касі грошей зовсім бракує. Довелось погодитись з фірмою виплачувати належні їй гроші частками на протязі кількох років. Не

обійшлося й без усяких непорозумінь. Водопроводна комісія з гласних городської думи, яка повинна була доглядати за справою будови, зважаючи на порушення вироблених думою умовин виплати грошей городським управлінням і через неповагу до неї з боку управи, одногolosно склала з себе свої обов'язки. Дума мусила вибирати другу комісію, а голову цієї комісії на превелику силу пощастило обрати, бо ніхто не хотів балотуватися.

Що до прибутків, яких городське управління, вихваляючись перед думою сподівалось від городського водопроводу та електричного освітлення, то «батьки» города помилились. Цього року сподівались прибутків 40.000 карбованців, бюджетна комісія зменшила ці надії наполовину, а тепер виявляється, що й цих грошей не можна сподіватись, бояться навіть щоб ще не було часом дефіциту [50].

В середині вересня 1913 року поміж Лубенською міською думою та міською управою утворились цілком ненормальні відносини; не буває зборів думи, котрі обійшлися б без непорозумінь. На останніх чергових зборах дума рішуче відмовилась дати згоду на позичку грошей для будови нових боень, замість існуючих, які губерньська влада погрожує закрити через антисанітарне утримання їх. Дума обіцяє дати гроші тільки тоді, як управління подасть новий розпис видатків і певний план нових боень. А потім виникли прикрі непорозуміння з приводу того, що управління прийняло на посаду завідуючого водопроводом та електричним освітленням колишнього службовця тої фірми, яка будувала водопровід і впоряджала електричне освітлення. Частина гласних запротестувала проти цього, доводячи, що це погрожує не аби якою небезпекою для міського господарства і що не треба приймати на таку відповідальну посаду людину, котра має зв'язки з зацікавленою фірмою, до того часу, доки не скінчиться час гарантії справності будов. Голова ж управління, добродій Ляшенко, заявив, що до цього думі нема діла, що закон дає повне право управління наймати службовців, які йому до вподоби. Піднявся цілий гвалт. Так до порозуміння і не прийшли, лишивши питання відкритим, не довідавшись напевно, на чийому боці правда. Гласні мають на думці поставити це питання офіційно, щоб докладно

його обговорити, але міське управління заявило, що не допустить вносити це питання на обговорення думи. Що з цього далі буде – невідомо [51].

Призначені на 26 вересня 1913 року чергові збори гласних місцевої міської думи не відбулися, бо не прибуло потрібне число гласних. Довелось збори скликати у друге і тоді таки пощастило стягти кворум. Цікаві суперечки виникли під час обговорення питання про те, щоб провести воду з міського водопроводу в ті частини міста, яким найбільше загрожують усякі пошесті. Але секретар думи добродій Стеценко, заявив думі, що, на його думку, місто не має морального права проводити воду з свого водопроводу, бо вона не придатна, щоб її пити, а до того може ще й небезпечна для здоров'я. Проти останніх слів дехто запротестував, але все ж чимало гласних, що користуються водою з водопроводу, додали і від себе, що вода і справді не придатна, щоб пити її, що варто наперед добути таку воду, щоб можна було її пити, а тоді вже проводити її куди слід, до того ж часу цього робить не треба. На підставі цих заяв дума одногосно ухвалила: зробити водопровідні колодязі значно (до 120 сажнів) глибшими (зараз 48сажнів), щоб добути воду артезіанську, асигнувавши на цю справу 60.000 карбованців, а позаяк таких грошей місто не має, то звернутися до уряду за допомогою в 30.000 карб. Коли ж добудуть артезіанську воду, тоді провести водопровід і на окраїни міста. Таким чином дума призналась таки, що вода з міського водопроводу не придатна, щоб пити її, – про що багато говорили, – і до потрачених майже 180.000 карб. ще треба додати тисяч 60, щоб мати воду, яку можна було б пити.

Зважаючи на те, що поштову контору недавно переведено аж на самий кінець міста, дума ухвалила звернутися до начальника поштового округу з проханням перевести її в місто, або хоч відкрити відділ поштової контори, до якої тепер і за пів години не дійдеш [52].

В кінці жовтня 1913 року в статті «Ображені «батьки» города» було повідомлено, що під час минулих чергових зборів Лубенської міської думи, голова зборів заявив, що треба дещо зробити і для «окраїн» міста, особливо в зв'язку з поширенням холери. До того ж мешканці «окраїн» починають

настирливо вимагати водопроводу, брукування доріг тощо, а мешканці місцевості «Карпиловки» навіть уже подали скаргу до губернатора, що міське управління нічого не робить для них, хоч на це є й гроші, що їх дав уряд на боротьбу з пошестями (15.000 карб.), але гроші лежать собі у банкові і вжеросло на них 400 карб. відсотків. Почувши про скаргу «батьки» міста образились і почали доводити, що коли вони (карпилівці) будуть подавати скарги, то їм нічого робить не треба! Але поміркувавши більш докладно, ухвалили: коли уряд ще дасть грошей (30.000 карб.) зробить водопровід і карпиловцям [53].

В кінці вересня 1913 року полтавський губернатор вимагав від міських управлінь якнайскоріше подати йому відомості про міських домовласників: з чого вони живуть, яку освіту мають і таке інше. Міські управління опинилися в дуже скрутному становищі, бо вони й самі не мають цих відомостей. Лубенська міська управа розіслала домовласникам листи з запитаннями, прохаючи надіслати їй потрібні відомості до 1 жовтня. В зв'язку з цими вимогами губернатора, виникла думка зробити докладніший перепис усіх міських домовласників на Полтавщині [54].

21 грудня відбулися збори міської думи, на розгляд яких було подано бюджет міста, введений в загальній сумі 122.722 карб. 90 коп., більше проти цього року на 5.263 карб. 60 коп. Головні прибутки складаються з оподаткування нерухомого майна: земель 7104 карб. 21 коп., міських будинків – 18.621 карб. 45 коп., з трактирів – 3.610 карб., з водопроводу 30.104 карб. 93 коп., з міських різниць – 7.100 карб.. з прибутків громадянського банку 15.079 карб. 60 коп., «попудного збору» – 900 карб. допомоги від казни 9.763 карб. Витрати ухвалені головним робом: на міське управління і сирітський суд – 13.560 карб., на поліцію – 7.922 карб. 11 коп., пожежну команду – 4.592 карб., водопровід й різниці 12.504 карб. 22 коп., на народну освіту – 12.327 карб. 80 коп., на виплату податків – 4.384 карб. 59 коп., на видатки по міському нерухомому майну – 8574 карб. 80 коп., на виплату боргів – 40.598 карб. 23 коп. і інші дрібні витрати. Міське управління пропонувало думі віддати водопровід і електричне освітлення в

оренду по 20.000 карб. за рік Кабакову і К-о. але дума рішуче повстала проти цього і ухвалила нікому не здавати в оренду ні на яких умовах. Варто зазначити, що останні цьогорічні думські збори пройшли дуже мляво. Багато гласних висловлювалось, що не треба робити важних постанов, бо хутко буде нова дума – хай вона вирішує.

Нові вибори гласних думи мають відбутись після нового року [55].

На перше січня 1914 року Лубенське міське управління мало такі борги: полтавському земельному банкові – 99.346 карб. 20 коп., позичені на 66 років і 2 місяці за 5 ½ відсотків. полтавському губернському земству – 45.000 карб., лубенському громадському банкові – 2.700 карб., товариству Платс і К-о не виплачені ще за будову водопроводу – 26.856 карб. 63 коп., казни – 5.867 карб. позичені на шкільні потреби на 20 років, добродію Ісаєву – 6.000 карб. і на виплату трат на паркан петровського парку та базарного «ринку», прозваного «зонтиком» - 2.296 карб. 89 коп., разом борги досягають – 212.366 карб. 73 коп., а процентів за них треба на рік виплатити 10.335 карб. 93 коп. [56].

На початку 1914 року на останніх чергових зборах лубенської міської думи затверджено стипендії: для 9 учениць Олександрівської дівочої гімназії 495 карб., для 16 учнів міської трьохкласової школи 160 карб., для 2 учнів лубенської учительської семінарії 240 карб. і для 3 учениць єпархіальної дівочої школи – 150 карбованців [57].

9 січня 1914 року Лубенська міська дума ухвалила видати грошову допомогу таким благодійним товариствам: лубенському повітовому піклуванню дитячих притулків 50 карб., міському піклуванню про бідних 150 карб. і благодійному міському товариству – 100 карб.; вільно-пожежному товариству асигновано 225 карбованців [57].

В цей же день Лубенська міська дума ухвалила видати допомогу лубенським церковно-парафіяльним школам: Соборній – 100 карб. і Троїцькій, Миколаївській та Кладбищенській – по 50 карбованців кожній [57].

Розділ 4. ВИБОРИ

Процес виборів весною 1906 року в Лубнях був дуже активним. Прогресивні лубенці намічали вибрати виборцями на губернський виборчий з'їзд колишнього міського голову добродіїв Взяткова, лікаря Барського і гласного В.Шемета. Взяткова комітет міністрів скинув з головування за «вредный образ мыслей». Єсть надія, що його неодмінно виберуть [1].

8 квітня від міста вибрано Взяткова, Барського, Шемета, кандидатуру яких виставляв блок лівих партій; від волосних сходів вибрано Матушу, правого. В Хоролі вибори земельних власників касіровані: нові вибори призначено на 10 квітня [2].

5 квітня на з'їзді земельних власників обібрано за уповноважених в губернське виборче зібрання самих селян: Савлука – з Козубівки, Тишківської волості, Чубюєнка – з села Круподеринець Денисівської волості, Половину – з Оржицької волості, Дикого – з Черевківської волості і Улесника – з Лубенської волості.

Всі бідні селяни і мало свідомі. Троє з них: Чубенко, Савлук і Половина напевно будуть подавать в Полтаві свої голоси за к. д. Колесник за правих, а Дикий – не відомо за кого. Що до Колесника, то цей добродій так нашпигований правопорядчиками, що потребував поліцію, аби «убрати» виборця В.М.Шемета, котрий до відкриття з'їзду перед будинком земства вів з виборцями – селянами саму законну розмову про значення думи і про тих людей, яких туди треба посилати. Особливо відзначався на виборах під Мурашко своєю агітацією проти демократів: він підбурював селян проти всяких демократів кажучи, що вони проти царя і Бога. Агітація попа Мурашки таки мала деякі наслідки. Дякуючи цій агітації були забалотовані такі кандидати в губернські виборні, як В.Н.Леонтович і Н.А.Приходько, яких виставляли виборці з Вовчанської волості. Вовчани дуже енергійно вели агітацію за Приходька, котрий сидить тепер в тюрмі, і цим так обурили темних правопорядковців, що чуть не счинилось бучи [3].

Яких тільки способів беруться «праві», щоб не допустити вибрати людей, з нелюбих їм партій! от наприклад у Лубнях «правопорядківці» разом з «істинно-руськими людьми» зібрали передвиборче зібрання, на яке прийшло душ із 200 (а всього в городі більш як 2 тисячі виборців). Председателем був «істинно-руській» адвокат Бурневський. На зібранні цьому всячину неподобну говорено про кандидатів лівих партій. Між іншим про українця В.М.Шемета, якого виставлено кандидатом од блоку партій: конституційно-демократичної, української демократично-радикальної і рівноправності євреїв, – так про добродія Шемета говорено, що він поляк, на якого не можуть звіритися «істинно-руські» люде. (І де тільки вони взялися в Лубнях ті «істинно-руські» люде?) На зібрання це председатель не пустив кореспондента од газети «Полтавщина» [3].

На міських виборах виборними вибрано: в Лубнях – кадетів [3].

В день виборів в середині квітня Лубенський повіт виразно розбився на дві ворожі частини. Уповноважені дрібних власників з 4 волостей як один призналися до прогресивної програми.

Між уповноваженими-ж усіх інших волостей тільки зрідка траплялися біль-менш свідомі люде, а дуже велика частина їх визначалася якоюсь несвідомою та запеклою ненавистю до прогресивного напрямку, до всіх людей. які здавалися їм, як вони казали, «домкратами». – Вже в переддень виборів можна було помітити цих два напрямки серед уповноважених, тільки ще не можна було полічити сил кожного з їх. В Лубенському повіті ні управа земська і ніяка інша інституція, або особа офіціальна не подбали, щоб скликати передвиборче зібрання. Тільки заходами кількох приватних людей в переддень виборів було скликане передвиборне зібрання в господі добродія Шемета (українця). Дозвіл на це здобув князь А.М.Орбельяні (партії конституційних-демократів). – На це неофіціальне і несподівано скликане зібрання, зібралося усього чоловіка з 60-70 виключно з згаданих вище 4 волостей. – З перших слів видко було, що се люде, які вже багато читали, багато думали про громадські питання і щиро та гаряче перенялися прогресивними думками. – Видко було, що се люде більш0менш

свідомі, і слухаючи де-кого з їх можна було тільки з глибокою пошаною дивуватися, як се в тяжких обставинах селянського життя, без попередньої освіти знайшли вони і час і сили і охоту так цікавитися і так розуміти питання про державний устрій, про політичні напрямки і таке інше.

Ті уповноважені з сіх волостей, які поприходили на зібрання, подали відомості і про тих своїх односельців, яких не було. Вони казали, що в їх вибрано уповноважених свідомо і що за 100 голосів з своїх волостей вони певні, що подаватимуть голоси як один.

В загальних рисах вони всі признавалися до такої програми. Перша дума повинна насамперед здобути політичні реформи, здобути прав. Без прав ми і з землею, казали вони, нидітимем у злиднях. Посли до думи повинні намагатися, що поширено права думи, щоб заведено загальне, рівне та безпосереднє голосування, щоб були громадянам справді забезпечені людські права, щоб Україна мала автономію, щоб була амністія. Вже друга дума мусить рішити земельне питання. Земля повинна перейти до тих, хто її обробляє сам. Одначе більшість з цих селян розуміє, що видирати землю дурно в тих, кому вона належить, зараз не можна і що за неї треба заплати власникам. Вони дбають тільки про те, щоб земля досталась селянам можливо дешевше. Розуміючи, що інтелігенція може краще обміркувати всі ці справи і дати їм добрий лад, вони на передвиборному зібранні змовлялися вибирати трьох інтелігентів та двох свідомих селян.

Отже вже на передвиборчому зібранні можна було помітити, що серед уповноважених волостей настрої панує зовсім не такий.

Ніхто ні з місцевої прогресивної інтелігенції, ні з селян, які поприходили на передвиборне зібрання, не знали хто там обрані та якого вони напрямку. З поміж уповноважених тих волостей на зібрання поприходило тільки чоловіка 2 чи 3 тай то як виявилось, тільки на вислухи, а самі уперто мовчали. Ще кілька чоловік з їх посідало на вулиці близько господи добродія Шемети, але на зібрання йти не схотіли. Коли їх закликувано, вони одмагались так: «нам казано, що у цю хату не можна ходити, бо там демократи. Вже з цього можна було помітити, що між

їми походили якісь «спасенні» правопорядчеські душі. Та як побачимо далі, лубенські правопорядковці, сіючи своє насіння між людьми, мабуть і не сподівалися яке зілля поросте з цього насіння. –Одначе в той день ще не можна було вгадати, як широко розкорінилося в повіті правопорядчеські агітація та думки – це виявилось виразно вже в самий день виборів. Годин з 9 ранку біля будинку земської управи, де відбулися вибори, зтовпилися великою юрмою уповноважені правопорядковці; прогресивні селяни запиталися було почати з ними розмову і зразу побачили, що то ні до чого, тай облишили і говорити. Між юрмою походжали поліцейські та декілька батюшок, проводячи свою агітацію. Помітивши це, двоє з інтелігентів виборців заявили одному з околодничих свій протест, що на основі закону він не має права агітувати серед виборців.

-Можете жалітися до мого начальника-справника, а до мене прошу не мішатися! Нахабно огризнувся околодничий.

-Ми пошлемо телеграму губернаторові.

-Може-б ви телеграфували Дурново? посміхуючись ще нахабніше відповів околодочний. Тим часом селяни правопорядковці почали з усіх боків обступати густою юрмою інтелігентів, що прийшли обороняти незалежність виборців від поліційного впливу.

-Що це? Чого ви сюди ходите нас бунтувати? Добрі люди порядок роблять, а ви бунтуєте! Поліції треба, щоб була, а ви собі йдуть з поміж нас, почулося з юрми.

-Але ж ми такі ж виборці, як і ви, і маємо право бути тут, як і ви...

-А ви хто такі будете?

-Як то хто?

-З селян?.. з козаків?..

-А вам хіба не однаково?

-А вже ж не однаково!

-Ну коли, хочете, ми записані у дворяне...

-А пани. То і йдіть собі до панів, не маєте права межі нас мішатися!

-Та же ми мусимо вибирати разом з вами, то щоб знати кого вибирати, кого ні, ми повинні почути, хто що каже.

-Вибирайте самі собі з панами, кого знаєте...

-Та же вибирають і усі разом.

-Ви з панами панів вибирайте, а ми самі селян виберемо. Йдіть звідси, не бунтуйте. Ми, кого Бог дасть, того і виберемо.

Осі в цих людей горіли, як у вовків, кулаки стискувалися, вони ладні були побити тих, хто клопотався про вільність виборів та обстоював закон...

Коли почалися вибори, вони одразу хотіли впорядити їх так, щоб кожна волость вибирала по жеребку когось з своїх уповноважених і щоб балотовано усіх тих жеребкових кандидатів. «Кого виберуть, того щастя!» – казали вони. Очевидячки тут було не без думки про десятку. Коли председатель не погодився на це, тоді почали вигукувати кожна волость – своїх. Коли свідомі селяни вигукнули де кого з інтелігентів, знявся галас: «Не нада»! «Не треба»!

Перших 4 селян, яких балотовано, зараз забалотовано усіх, бо кожна волость хотіла обрати своїх. З другої партії вибрано двох. Селяни з різних волостей не знали один одного. Через те може балотовано так: «А що який він, чи бідний, чи багатий? Скільки в його землі»?

Бідних часом вибирали, багатих бракували зовсім.

-А який він, чи чорнявий, чи рудий?

-Та чорнявий...

-А де він? хоч покажіть...

Та ото...

-Цей годящий, дивіться, як весело сміється!

Інтелігента Приходька, що балотувався у другій партії, «зачернили»... Цей чоловік, який має усіх 25 десятин, з міщан, сидить заарештований адміативно.

За його поклали кульки як один уповноважені 4-х свідомих волосте: знайшлося ще з 5 чоловіка свідомих по усіх інших волостях. сі інші кидали йому чорні за те, що він «домократ».

Селянина Заїку було обрано, бо правопорядковці не знали, хто він. Але впісля вони дозналися, що Заїка був колись адміністративно засланий. Тоді вони приступили з лайкою до його односельян, що прирадили його обрати.

-Ми на вас покладалися, ми думали, ви чоловіка нам радите, а ви острожника...

І доти вибирали все інших, та інших, поки трапився якийсь, що переважив голосом добродія Заїку та й заступив.

-Добродія Чубенка теж вибрано через те, що його не знали. Але впісля його хотіли теж виключити. Помітили, що він часто розмовляє з добродієм Шеметом.

-Одказуйся! присікалися до його. Ми думали, що ти чоловік, а ти все з тим паном балакаєш, – а то ж домократ, то й ти такий!

Так напалися на чоловіка, що він справді трохи був не зрікся. Але обрати натомісьць, його колись іншого було не можливо, він і був той чорнявий, що весело сміявся і через те може достав дуже багато голосів.

Панів забалотовано усіх. Заболотували і голову своєї партії, князя Щербатова, який, як кажуть, і впорядив у повіті правопорядчеську агітацію, і прогресивних. «Хоч би він був золотий, нам панів не треба» – казали правопорядковці селяне, коли інші умовляли їх узяти з собою у Полтаву «хоч одного поводитаря». За панів залічували сіх інтелігентів.

Програма своєї частини уповноважених. яка виплекала свої погляди під впливом поліції, попів та правопорядчеського панства, оскільки можна було зрозуміти його з окремих розмов, така:

- 1). Щоб було самодержавіє.
- 2). Поліція хай дає порядок.
- 3). Дума хай відказує тільки про те, про що її питають.
- 4). Землю поділити усю і дурно.

Чи ж це не несподіваний наслідок правопорядчеської агітації?!

Вибори скінчилися так: обрано 3-х прогресивних виборців, 1 правопорядчика вищепоясненої масті і 1 зовсім таки простенького собі чоловіка.

Перші три мабуть таки підтримуватимуть у Полтаві інтелігентних конституційних демократів і через те Лубенський повіт все-ж таки допоможе трохи побідити на виборах у Полтаві прогресивній партії. Такого кінця можна було досягти у Лубнях, дякуючи тому, що, хоч прогресивних між уповноваженими було і менше ніж правопорядчиків, та за те вони поводитися свідомо. і давали голоси як один, а правопорядчики пішли в ростіч: хто за кума, хто за свата, а хто і сам за себе.

Врешті треба признати, що на лихо українська справа втратила найбільше на виборчій боротьбі у Лубенському повіті. Цей повіт міг би послати усіх свідомих українців і між ними кількох інтелігентів, які могли-б гаразд обстоювати українську справу. Дякуючи несвідомості та ненависті до інтелігенції, якою визначалася більшість селянських уповноважених Лубенського повіту, обрано тільки 3 свідомих українців і з їх а ні одного інтелігента. Через брак знаття ці виборці все ж таки не зможуть на жаль обороняти нашу справу з такою силою, як могли-б те зробити інтелігенти і це є великою шкодою для української справи.

Та ті, хто брали участь у виборчій боротьбі у Лубенському повіті знають, що ця дуже тяжка невдача не є прикметою байдужості народу до своєї національної справи і зовсім не загрожує їй загибеллю. Навпаки, хто знав повіт 2-3 роки давніше і хто бачив скільки гарячих свідомих українців знайшлося тепер між уповноваженими, хто може таким чином порівняти дуже недавні часи до теперішніх, той виразно побачить, як швидко зростає, як глибоко вкоріняється в народі українська ідея. І цей буйний зріст її є порукою її перемоги. Перейде один, може два виборчих періоди і можна бути певним, що як Лубенський так і усі українські-повіти пошлють до думи свідомих українців [4].

20 квітня було надзвичайне повітове земське зібрання. З усіх питань, які розглядало земське зібрання, варто уваги питання про «фінансове становище Лубенського повітового земства». В докладі про це повітової управи говориться, що події останніх часів, довівши до економічного підупаду усю Росію, привели до того, що населення майже перестало платити земські податі і повітова управа не має можливості робити своє діло. За останні три роки за земськими

платільщиками залягали все більші гроші, а на перше січня 1906 року не заплачено було земських зборів на 95,495 карбованців. З того часу, по 17 квітня, внесено було в касу з тих грошей 26,880 карбованців і лишається 68,615 карбованців. Через такий значний недобір повітова управа не мала змоги поробити видатки ще за 1905 рік на 49,406 карбованців. Як би можна було надіятись, що ці недоїмки будуть поступати в земську касу, то управа так-сяк могла б обійтись, відклавши на довгий час платежі по боргам. Але річ в тім, що поступають так-сяк тільки земські податі по окладу 1906 року, а єсть цілих 30,000, котрих земські платільщики зовсім не хочуть платити. Це податки на хати, вітряки тощо. Ці податки, особливо-ж податок на хати, населення повіту рахує несправедливим. Земське зібрання минулого року теж прийшло до думки, що податок на хати несправедливий, і скасувало його, а недоїмка все ж таки лишилась. Управа хоче позичити грошей, аби задовольнити більш менш пекучі потреби, і пропонує позичити під залог процентових бумаг спеціального капіталу імені С.В.Забіли 25,000 карбованців, в надії, що до 1 червня «при енергичном содействіи поліції» (?) поступить в земську касу недоїмок і окладу 40-45 тисяч карбованців. Земське зібрання дозволило управі зробити позичку [5].

В селі Новаках в середині квітня прибули на пожежу місцеві «власті»: пристав, урядник, стражник. Зайшла розмова з селянами про нові порядки, про державну думу, про те, що послом у думу вибрано В.М.Шемета, того самого Шемета, якого новаківці дуже добре знають здавна, в якого на їх очах уже багато років поліція двічі на рік робила трус і підбурювала проти його селян, говорила про його всяку неправду; який видавав газету «Хлібороб»...

Тепер пристав та інші «власті» почали запевняти селян, що хоча В.М.Шемета і вибрано послом і він уже був і поїхав до Петербургу, але губернатор завернув його з дороги, посадив у тюрму. Що таких як Шемет у Петербург не пускають і що, як він приїде і буде розказувати селянам про думу, про те, що там постановлено, що він там говорив і робив, то щоб йому не вірили, бо все те неправда, бо він тепер не в думі, а в тюрмі сидить [6].

Надзвичайно знаковою людиною в Лубнях був посол від Полтавщини до Державної Думи Володимир Михайлович Шемет.

Ним було написано заяву. Наведемо її текст.

Вчора 12 січня після наказу «исправляющего должность» Лубенського правника Чевакинського приставом Дяченком арештований у своєму маєтку у селі Снітані Лубенського повіту Микола Андрійович Приходько. Причина арешту, як сказав мені сам Чевакинський, та що Приходько виступав у своєму селі на селянських сходах промовцем.

Вважаю через те своїм моральним обов'язком з приводу цього арешту привселюдно заявити, що я сам особисто не раз чув від бувшого справника Кирдановського і його підпомічника, а тепер «исправляющего должность, исправника» Чевакинського, що Приходько, збираючись виступати на сходах, кожний раз по телефону питався у Кирдановського і Чевакинського на скликання сходу.

При чім я не раз також чув від самого Чевакинського, що він дуже радий цьому, через те, мовляв. що розмови Приходька з селянами раз-у-раз заспокоювали їх і відвертали від розрухів. Більше того! В журналі зборів «комітета по охроне общественной безопасности города Лубень 18 листопада сказано: «Комітет після пропозиції Г.В.Чевакинського визнав бажаним, щоб людності, города і пригородних сел роз'яснювати Височайший маніфест про конституційні права народу»

Свою пропозицію Чевакинський мотивував тим, що поліція в очах народу вкрай дискредитована і сама без запитань громадянства нічого не може поробити. Він наводив навіть факт, як можуть заспокоїти селян розмови з ними тих, що не належать ні до якої адміністрації.

Журнал зборів підписаний усіма присутніми членами комітету: міським головою Взятковим, І.Женжурістом, Я.Кагановим, І.Душковим, Ц.Коршуном, А.Варшавським, І.Тейхманом, А.Лівицьким і В.Шеметом.

Чевакинський тоді-ж на зборах звертався і до мене, пропонуючи також і мені їздити по селах.

Але через іншу громадську роботу я, однак не міг тоді скористуватись пропозицією Чевакинського і постановою Комітету.

Отже тепер, після арешту Приходька і других я бачу, що це трапилося на моє щастя.

В протилежному разі я також стався-б жертвою провокації Чевакинського.

Звісно, Чевакинський може покликатись на усякі незалежні, мовляв, від його обставини. Отже, ніхто ніяку людину, як відомо, не може проти її волі присилувати бути провокатором.

Гласний Лубенської Думи Володимир Шемет [7].

В Полтаві 16 квітня на зборах виборщиків від губернії обрано на посла Державної Думи Володимира Михайловича Шемета, одного з молодих віком, але енергічних і щирих оборонців української автономії.

Родився В.М.Шемет 1 липня 1973 року в хуторі Олександрівці, коло Лубень, в заможній родині дідичів Шеметів. Як і по всіх панських родинах України, перше виховання давали Володимирові московське. Та ніяке виховання штучне не могло винищити тої обставини української, яка на кожному кроці зустрічала дитину, починаючи од няньки українки і кінчаючи хлопцями, невольними часто товаришами. Через те українська стихія залягла міцно в душу хлопця. Московська ж форма тільки дуже поверхово захопила його душу.

Десяти років попав Володимир Михайлович в лубенську гімназію. Тут почалась його українізація і демократизація. Треба пам'ятати, що Лубні – наскрізь українське місто. Лубенська гімназія належить до невеликого числа середніх шкіл, де мова учнів ще органічно українська, бо іншою вони не вміють балакати. В гімназії українська стихія у Шемета дістала дуже сильну підтримку й дальший розвиток. На жаль ні література, ні товариство, ні які інші засоби гне прийшли на поміч йому, щоб перетворити це несвідоме почуття в духовний суцільний образ. А все це прийшло значно пізніше. Гімназичні роки минулися дуже не продуктивно для добродія В.М.Шемета. Кінчати гімназію довелося йому в Петербурзі. в Петербурзі ж почав він і своє студентство, поступивши на естественний факультет в 1890 році.

Петербурзьке життя вразило чуле серце. Все здавалось тут чужим, непривітним. Страстно хотілось свого, рідного, близького; хотілось української пісні, українського слова. Страшенно тягло на Україну додому. Українська сихія давала себе чути. Але несвідома ще, не перейнята духовим стремлінням, вона виливалася в неясних поривах, в почуттях незадоволення, бажання. Кобзарь Шевченко став його настольною книгою. Він дуже щиро відвідував всякі українські вечора, концерти, панахиди по Шевченкові, але хотілось чогось іншого; душа шукала задоволення духового. Він в той час нічого не знав про український рух. Коли раз попала якимсь-то побитом йому до рук книжка «Записок наукового товариства імені Т.Г.Шевченка». Звідти довідався він про Галичину, про науковий там рух. Потім йому удалось зав'язати деякі знайомства з петербурзькими українцями, од яких він трохи дізнався про український рух. Це було до Різдва 1892 року, а після Різдва він уже був студентом київського університету

В Києві В.М.Шемет зараз же попав в українське коло. Через деяких земляків він пристав до української студентської громади, а потім познайомився і з такими видатними представниками руху, як Ковалевський Микола Васильович, і Кониський О.Я. Київ мав надзвичайний вплив на Шемета. Тут склалися його переконання, стремління. Тут він став щирим демократом, прихильником Драгомановських ідей. На творах цього духовного ватажка складав він свої погляди, як і багато тодішніх українців. Ковалевський, щирий революціонер, прищепив своїм слухачам вільнолюбні стремління, ненависть до існуючого ладу. політичний радикалізм. Кониський же надав цьому загальнолюдському стремлінню до волі українську національну форму, вплив націоналістичну струю. Перейнявшись скоро новими ідеями, В.М.Шемет виступив сам з пропагандою їх серед молоді в своєму рідному місті Лубнях. Не дивлячись на те, що є наскрізь стихійно українське місто, перші кроки В.М.Шемета в пропаганді свідомості зустріли глуху, а то й одверту опозицію. Тяжкої боротьби довелося зазнати йому, доки удалось витворити там гурток молоді, що щиро перейнялась українськими демократичними ідеями і виступила разом з Шеметом з пропагандою їх. Всіма

засобами користувався В.М.Шемер, аби викликати серед громадянства інтерес до України, до українського слова. Він почав скрізь балакати по українському. І цим він викликав сенсацію, обурення, насмішки, а потім, нарешті, повагу. Організувавши гурток, – українську громаду, він служив зв'язком поміж Києвом, як осередком українського життя, й лубенською молоддю: доставав книжки українські, читав відчити, знайомив з історією руху. В той час ще не можна було з такими річами виступати перед широким суспільством. Гурток український ріс, зав'язувалися зносини з учителями, фершалами (фельдшарами), – одно слово з сільською інтелігенцією, а через їх українська думка йшла на село.

Але така діяльність викликала серед панства та бюрократії велику ворожнечу проти В.М.Шемера. Поліція дуже скося на його дивилась. Посипалися доноси. А наслідок їх – труси. Та як кіт з мішка. Не встигне од одного очунять, як зараз і другий. Щороку по два, по три труси. І кожен раз нічого не можуть знайти, прич якої небудь нещасної закордонної галицької книжки.

Після університету В.М.Шемер оселився спочатку у себе на хуторі, де почав хазяїнувати. Але швидко кинув, бо побачив, що при теперішніх умовах тяжко хазяїнувати без того, щоб не входити в постійні суперечки з переконаннями, особливо тепер, коли селяни почувають таку потребу в землі.

Після хазяїнування не довгий час служив по міністерству хліборобства «инструктором по табаководству». Та швидко, – менше чим через рік, – дістав він телеграму з міністерства, що по ходатайству полтавського губернатора, його увільняють од служби. Так і скінчилась його чиновнича кар'єра. Вернувшись знову в Лубні, попав він в міську думу гласним.

З того часу починається його громадська діяльність перед широким колом. Склад Лубенської думи дуже поганий. Все це переважно народ байдужий до громадських інтересів.

В думі його голос був майже самотній. Але не дивлячись на це, він енергійно виступив в обороні бідноти, справедливої розкладки міських податків і і широкої муніципалізації. Скрізь, де тільки можна було, обступався він за українські інтереси. Так він енергійно виступав в думі, щоб заведено було міський

історично-етнографічний музей, – і добився того, що дума згодилась асигнувати на цю справу гроші. В учительському товаристві, в сільськогосподарському товаристві також виступав він не раз з докладами про потребу заведення по українських школах української мови і знесення тих виключних законів, що сковували їх. Взагалі, в громадянському житті в Лубнях він брав дуже діяльну участь виступаючи оборонцем вільного слова і вільних порядків. Коли почалися «свободи», він зараз же заснував часопис для народу «Хлібороб», де помістив ряд статей. Коли видано було закон про вибори, поступові елементи в Лубнях, що належали до різних партій, склали блок і виставили його кандидатом у виборщики. В Полтаві він виступив, як представник українських партій, демократичних, і дістав 88 записок, що пропонували його в послы від Полтавщини. Забалотирований в першу балотировку, коли ніхто не дістав більшості, він при другій балотировці дістав 101 голос, – третім по числу.

Ми певні, що новий посол енергично виступить в думі в обороні українського діла і автономії і положить початок заснування українського кола [8].

Обраний до державної думи В.М.Шемет не дає спокою посоевим правопорядчикам та поліції. Як так! Шемет, котрий завжди рішуче скрізь повставав проти поліції, як гласний міської думи і просто як «обиватель», Шемет, котрий, з таким запалом скрізь виступав в обороні національних прав свого народу, Шемет, котрий ільмом сидів у поліції і жандармерії, як «неблагонадежний», котрий сидів у тюрмі, у котрого майже кожного року робились жандармські труси, котрого Трепов по доносу якогось «благонамереного» лубенця хотів вислати «за пределы» Полтавської губернії – цей самий Шемет обраний послом до державної думи! Цього ніхто з «темних сил» не ждав і до сих пір не можуть звиктись з тою думкою, що Шемет справді обраний послом. Це образа для «истинно-русских людей», а хто добровільно прийме яку б не було образу!

І вороги Шемета розпускають серед народу самі незвичайні чутки. Говорять про його, що він і в Лубнях і в Полтаві підпоював виборців, аби тільки його обрали, і що скоро все це буде оголошено, винесено на прилюдний суд. Поліція,

розуміється нижчі агенти – урядники і стражники, розпускає слухи, що Шемет поїхав до Петербурга так собі, щоб люли думали, що і його обрано, на самому ж ділі, хоч його і обрали в Полтаві, але губернатор його не ствердив. А один судовий чин на суді ж таки в розмові з селянином сказав, що тепер палять, а далі ще більш палитимуть (справа йшла про пожежу), бо жида верх беруть, а такі посли до думи, як Шемет, за одно тягнуть з жидами. Все це показує, що «темні сили» не сплять, пускаються на всі засоби, аби обрехати перед темною масою народу наш перший парламент і одного з його членів, місцевого мешканця, Шемета особисто.

Все це дуже обурює прогресивних людей, особливо селян, і до мене звертались декілька разів селяни з запитанням, чи має право поліція і правопорядчики так ганьбити їхнього посла, розпускати про його такі чутки, – це мов образа усіх тих, хто його вибирав, образа думи, до якої Шемета обрано, і чи не можна, мов, пропечатати про це в часописах. Коли я похвалився селянам про те, що в Петербурзі по наказу згори поліція двічі уже розганяла з збірок членів думи, що народніх послів ображає не тільки поліцейська мілюзга, а навіть вищі правительственні чиновники, селяни здивовано розводили руками і казали: «На віщо ж їх туди кликали і як вони сміють розгонити послів народніх? Це ж все одно, що розганяти тих, хто обрав послів, увесь народ»... Їм не вірилось, що це була правда [9].

Наведемо надзвичайно важливий лист до редакції другого великого українця Миколи Аркаса та інших поважних добродіїв.

Поважаний Добродію, Пане Редакторе!

Дозвольте через шановну часопис Вашу оповістити усіх, хто підписав телеграми, послані з Миколаєва 27 квітня у Петербург до послів добродіїв І.Л.Шрага і В.М.Шемета, що 8 травня я відібрав таку відповідь:

«З доручення Українського Парламентського клубу щиро дякуємо усім за привітання; покладемо усі сили, щоб ідея Української національності і права Українського народу були визнані державною думою. Шраг, Шемет, Чижевський, Біляшевський».

Ця телеграма була прислана на моє ім'я у відповідь на телеграми:

Петербург. Тавричеській Дворец. Члену Государственной Думы Ильє Шрагу

Миколаївські Українці з великою радістю прочитали про Ваше обрання у Державну Думу; кращого оборонця нашої кривної, справедливої, святої справи не можемо й бажати, сподіваємося і жадаємо Вам великого поспіху у боротьбі за рідну Україну; від усього серця вітаємо Вас і просимо переказати селянським і усім виборцям України наше щире бажання, щоб вони одностайне і міцно стояли у боротьбі за наше вільне життя і за широкий розвій рідної мови по судах і школах усієї України.

Сорок підписів.

Петербург. Тавричеській Дворец. Члену Государственной Думы

Миколаївський гурток Українців щасливий, що Вас обрано послом до Державної Думи, і вітає Вас із цим обранням, певний, що у Вашій особі Україна матиме щирого і могутнього оборонця її вільного існування і широкого розвою рідної пригніченої мови у школі життю; від щирого серця бажає поспіху і сил у боротьбі за наше святе і праве діло.

Сорок підписів.

З поважанням Микола Аркас [10].

1 травня з Лубень на ім'я посла В.Шемета послано телеграму: «Лубенська українська громада вітає українських послів з робітничим святом покликом: «Ще не вмерла Україна!» Тепер послі відповіли такою телеграмою: «З доручення українського парламентського клубу дякуємо щиро лубенській громаді за привітання. Щастя робочих людей. щастя вільної України – наше завдання; не вмере ніколи України. Шемет, Чижевський, Шраг, Біляшевський» [11].

На першотравневе привітання лубенської української громади українському парламентському клубові від послів Шемета, Чижевського, Шрага і Біляшевського прийшла така відповідь: «З доручення українського парламентського клубу дякуємо щиро Лубенську громаду за привітання. Щастя робочих людей, щастя Вільної України – наше завдання. Не вмере ніколи Україна» [12].

В Лубнях політичні в'язні послали були в середині липня 1906 року до посла В.Шемета таку телеграму: «Нас не тільки не випускають, а навіть, не вважаючи на обіцянку Макарова (товариша міністра внутрішніх справ), про яку ви сповіщали вашою телеграмою, хотять заслати. Нема вже сили жить в такій непевності. Окрім калайдичан дожидають заслання ще Сушич і ще один чоловік. Додаємо підписи».

В відповідь вони одержали телеграму: «Телеграму від калайдичан сам передав міністрові. Буде зроблено розпорядження губернаторові по телеграфу».

За кілька годин до того, як прийшла телеграма, з місцевої тюрми випущено 17 політичних, з них 2 інтелігенти, а решта селяни, Ждуть, щоб їх випустили й ті, що zostались у в'язниці, але це ще на воді вилами писано [13].

Велика діяльність була і до виборів у третю Думу у 1907 році.

Після довгих суперечок блок поступових виборців виставив 19 січня 1907 року кандидатами торішніх виборців: колишнього посла до Думи Володимира Шемета, доктора Барського і колишнього міського голову Взяткова, Домагання соціал-демократів дати місце їхньому заступникові було залишене без уваги. Роздратовані цим соціал-демократи, як українські так і російські зробили заяву, що вони будуть перешкоджати тому блокові [14].

Передвиборчі арешти по повіту йдуть як краще не може й бути. В місцеву тюрму щоденно приводять не одинцями, як це раніше бувало, а цілими десятками різних селян, поміж якими навіть трапляються і діти років 13 – 14. 18-го січня приведено чоловіка 17 селян з сіл П'ятигорец і Юсківець, 19-го січня привезли чоловіка 30 з Яблонова і інших сіл, 20-го теж приведено чоловіка з 10 з села Денисівки [14].

В списки виборців по місту занесено багато померлих, про що адміністрація напевне знає, і навіть зовсім неповнолітніх, а деяких осіб занесено по двічі і вони одержали по два свідоцтва і чотири бюлетені (кожний виборець бюлетенів одержує по 2 примірники) [14].

«Монархисти» в січні 1907 року розсилають виборцям уже заповнені «своїми» кандидатами виборчі бюлетені за печаттю (як того вимагає закон про вибори) міської управи [14].

31 січня в Лубнах відбулись вибори виборців до Державної Думи від міста, на яких незначною більшістю обрано трьох правих, цебто кандидатів, намічених монархістами: Павлова – члена окружного суду – 681 голос, міщанина Шепітька – 660, протоєрея Богдановського – 658. Поступові кандидати отримали: Взятков – колишній міський голова 646, Барський – 626 і Шемет Володимир – колишній посол до Державної Думи – 615. По дорозі до помешкання, де відбувались вибори, з самого ранку скрізь стояли панотці і, звертаючись до виборців, забирали у їх заповнені поступовими виборцями бюлетені і давали їм своїм; по заїзжим дворам і по базару теж скрізь снували різноманітні «истинно-руські» добродії і роздавали свої бюлетені, приказуючи «это за веру, царя и отечество». «берегитесь жидов» і таке інше; були також і такі добродії, що стояли по дорозі і налякували «сомнительных для них» виборців навіть кулаками. Місцева поліція теж «бездействовала»: з самого ранку почала забороняти розповсюджувати список поступових виборців, який день тому дозволив друкувати сам пан справник, а потім навіть зривала, де вони були поналіплювані і заарештовувала тих, хто їх розповсюджував. Але в наслідках виборів треба обвинувачувати не їх, а самих поступових виборців, котрі голосували навіть за тих, хто зовсім не виставляв своєї кандидатури – наприклад за представника українських соціал-демократів, кандидатуру якого за кілька днів до виборів зняли самі українськісоціал-демократи а також і євреїв. котрих не з'явилося на вибори до 100 чоловік. Таким чином правим допомогли самі поступовці, що буде їм надалі доброю наукою.

30 січня відбулись вибори повномочних від волостей і дрібних землевласників до повітового з'їзду, на яких обрано 54 повномочних: 16 правих, 12 лівих і 24 міжпартійних [15].

У Лубнях гору на початку лютого взяли праві. Обрано священника Богдановського, члена суду Павлова й міщанина Шепітько [16].

16-го лютого відбулось у помешканні міської управи молебствіє з приводу виїзду члена Державної Думи Павлова у Петербург. Крім своїх «істинно-руських» людей нікого там небуло і виїхав посол тихесенько, без усяких народніх привітань [17].

У неділю 18 лютого в міській управі призначені були в останнє вибори трьох членів від власників промислових підприємств і трьох – від робітників в мішану комісію, яка повинна зробити обов'язкові постанови за для забезпечення відпочинку робочих від праці. Власники явились і вибрали: Шурхіна – слюсар і коваль, Ю.Беліцького – столяр і одного маляра – «руссаго». Робітники ж зовсім не явились на зібрання як і на попередні вибори (11 лютого) через що і вибори від них не відбулись, що дуже вразило Беренця – міського голову, який надто вже піклувався, щоб утворити таку комісію, але марно пішла його праця [18].

В Лубнях, здається, на початку вересня, ще ніколи не було помітно між місцевим громадянством, особливо поміж євреями, такої байдужості, як зараз помічається, що до виборів у третю Державну Думу. Ще коли тільки почались складатись списки виборців, то уже помітно було велику байдужість громадян до своїх прав. Заяв від «квартиронанимателєй», які не платять податку, майже не було зовсім, за винятком тільки «союзницьких». Поміж євреями шириться думка про бойкотування виборів, через що головним чином і не було заяв від виборців майже на половину. Нарешті, не вважаючи на те, що час виборів зовсім уже близько, поміж поступовим громадянством непомітно ніякого передвиборчого руху, і це може дуже зашкодити навіть самим виборам, як це й було на минулих [19].

Вибори в Лубнях були у вересні 1907 року. Наведемо їх результати.

14 вересня в помешканні братської школи відбулися передвиборчі збори місцевих виборців другого розряду (міщан та небагатих панків), скликані монархістами (не союзниками, а тільки їхніми однодумцями під іншою назвою). Виборців закликано на ці збори особистими друкованими оповістками з відозвами, підписаними головою монархічної організації Аронським. Відозва закликала усіх «руських» виборців міцно з'єднатись для захисту себе і

батьківщини від заклятих ворогів держави – завзятих крамольників – і щоб обрати (поки що намітили для обрання) найдостойнішого «руссаго» чоловіка на губернського виборця. Закликів було розіслано виборцям більш 500, але на збори явилось чоловіка щось біля 50. Після звичайного молебствія, кращі «орлята» монархістів почали палко промовляти про сучасне лихе становище держави, яке стало дякуючи шкодлигим «жидам і жидовствующим» і про наступні вибори до Державної Думи. Потім голова борів, Аронський запропонував обранти кандидатом на губернського виборця «истинно-руссаго» німця, Фон-Міхельсона. Але ще не встиг голова зборів розхвалити, як треба свого Міхельсона, як виборці підняли галас з протестом проти кандидата: «Геть Міхельсона!» «Оце такий істинно-руський!» «Не треба нам німців!» «Де ж ваші руські!» і таке інше. Монархістам прийшлося дуже скрутно і щоб уникнути дальших непорозумінь, голова раптово оповістив, що збори він закриває й назначає другі.

По першому розряду виборців монархісти виставляють кандидатом на губернського виборця Бурневського, відомого тут «истинно-руссаго» діяча. Колишній член 2-ої Державної Думи Павлов відмовився виставити свою кандидатуру [20].

В Лубенській волості на виборах сільських сходів обрано двох поступових селян. Мироїдів, в тому числі й волосного старшину, забалотовано [20].

Від усіх волостей Лубенщини обрано 24 уповноважених, з них 1 радикал-демократ, 1 лівий українець, кілька невиразних, решта – праві [20].

У першій курії дрібних власників (до 30 десятин) ще нікого не обрано, бо на вибори ніхто не явився [20].

У другій курії (від 30 до 150) теж нікого не вибрано, бо на вибори явилось тільки дві душі [20].

Цікавими були вибори виборщиків в 1912 році.

Майбутні вибори зовсім не цікавлять нікого. Міщани кажуть: «яка з того користь? Не варто турбуватись». По першій курії має виставити свою кандидатуру городський голова д. Ляшенко – безпартійний правий. Можливо,

що його підтримуватимуть і союзники і октябристи, але поступовці певно виставлять і свого кандидата.

По другій курії ще не намічено зовсім нікого ні правими, ні поступовцями. Союзники замовкли, бо голова їх п. Ясінський дуже захворів; поки що союзники мовчать та слідкують за поступовцями нишком.

5 липня закінчився строк подавання у городську управу заяв про занесення в списки виборців, що наймають квартири. Подано всього одну заяву в останній вже день. Варто зауважити, що і цьому добродієві не легко довелось скористуватись своїм правом. В поліції довелось змарнувати чимало часу, доки добився свого. Він мусив подавати офіційне прохання помічникові справника, щоб видали йому належне посвідчення, бо цього вимагав надзиратель. Потім через кілька днів після перевірки квартири його, вчинили цілий допит: чи не було часом під судом або доглядом поліції і т. д. В городській управі, зразу як подав він заяву, сказали, що його не занесуть в списки, бо він хоч і наймав квартиру до цього часу, але тепер купив власний будинок, де ще не прожив року. І тільки після протесту та заяви, що він буде скаржитись губернаторові, його занесено в списки [21].

26 вересня, в помешканні земської управи, відбулись вибори виборщика від уповноважених від волостей. У виборах брало участь 14 селян. Обрано виборщиком волосного писаря Крайсвітнього, правого.

В Лубнях об'єднані праві звернулись до виборців з відозвою, в якій обіцяють їм, що коли вони піддержать їхнього кандидата, д. Лебединського, то тоді запанує багацько в державі, спокій, щастя і благоденствіє і буде добре не тільки самим виборцям, але й їхнім дітям. Крім того, шириться ще відозва полтавського єпархіального виборчого комітету, в якій відверто закликають до боротьби з іногородцями, особливо з євреями [22].

29 вересня по першому з'їзду обрано за виборщика городського голову д. Ляшенка, правого. Кандидат євреїв д. Вольфсон одержав менше на 3 голоси, хоч євреїв приймало участь у виборах більше ніж православних, а до того ще й православні поступовці підтримували їхнього кандидата. Виходить, що д.

Ляшенка обрано єврейськими голосами, а своєму власному кандидатові зрадило до 18 євреїв. Це вперше лубенські євреї пішли за правими, приймало участь у виборах по першому з'їзду з 190 виборців – 98. По другому з'їзду приймало участь у виборах половина усіх виборців. З чотирьох кандидатів ніхто не одібрав абсолютної більшості і нікого не обрано. Найбільше голосів одержав кандидат правих д. Лебединський (193), потім безперечно правий, бувший видатний в Лубнях «правопорядець», д. Шіпулінський, одержав 106 голосів. Цікаво зазначити, що й цього добродія підтримували євреї, особливо каззонний равин д. Варшавський і інші. Кандидат поступовців д. Серебряков, в списки виборців якого було внесено, хоч і повідомлялось про виключення його з числа городських виборців, одержав 99 голосів. Це сталось найбільше тому, що про його кандидатуру довідались тільки за два дні до виборів і ніякої агітації, чи оповісток за його не було, а тому багацько поступовців зовсім бойкотували вибори.

Кандидат міщан, д. Андреев, одержав всього 36 голосів. Кандидатуру його виставлено теж за два дні до виборів.

Перебалотировка по другому з'їздові городських виборців призначена полтавським губернатором на 5 жовтня.

Поступовці ухвалили підтримувати на перебалотировці свого кандидата д. Серебрякова. Кандидат міщан-християн фершал д. Андреев відмовляється виставляти свою кандидатуру.

На з'їзді землевласників приймало участь з 40 виборців 25. Обрано повітового маршалка д. Леонтовича, його брата К.Леонтовича, члена полтавського губернського присутствія д. Величка і голову повітового земства д. Боярського.

Духовенство було виділено в окрему курію, обрано виборщиком лубенського протоієрея Богдановського – правого [23].

Розділ 5. МОНАРХІСТИ ТА СОЮЗНИКИ

Трохи не щотижня в кінці 1906 на початку 1907 років відбувалися у місті Лубнях зібрання «Лубенського відділу Київської монархічної партії», і хто побував на двох-трьох таких зібраннях, той вже знатиме, про що будуть балакати «братці» на четвертому, – так вони походять одно на друге. Але останнє зібрання було більш цікавим ніж попередні.

Почалось воно із співу молитви; потім голова зібрання оголосив зібрання відкритим і попрохав «ораторів» висловитись. Черга була за адвокатом Штефаном, який мусив зробити доклад про «землеустроїтельні комісії». Але Штефан на зібрання не прийшов, і «братці» захвилювались, так як до промови ніхто не готувався, і таким робом ніхто не міг виступити як «красномовець». Виручила усіх Барашева. Роздавши «національні» стяжки, Барашова почала промовляти як «вдячні» елисаветградські громадяни піднесли козакам ікону. Промовляла Барабашова так, що з її слів не можна було зрозуміти, хто кому підніс образ: чи громадяни козакам, чи навпаки – козаки горожанам. Після Барабашової почав промовляти підполковник Підгавський. Цей добродій пропонував увійти в блок з усіма монархічними партіями, розпочати боротьбу з революціонерами і готуватись до думських виборів. Далі Підгаєвський сказав, що було б дуже гарно, як би половити деяких «крамольників», і що в цій справі допомогли б «сестрички», як би згодилися різними засобами ловити у свої тенета революціонерів, щоб потім віддавати їх до рук поліції. Ця промова страшенно образила усе зібрання і особливо «сестричок». Один тільки Соколов згодився з промовцем, і не боячись промовив, що «сестрички» не здатні вистежити й одного «крамольника». Ця заява образила ще більш монархісток. Голова зібрання, дивлячись, що діло доходить трохи не до бійки, закрив збори.

Швидко після цього зібрання Підгаєвського відвезено у Полтаву до «жовтого» будинку [1].

20 січня 1907 року в полтавській помешканні для божевільних помер «неустанний» діяч місцевих чорносотенців підполковник Подгаєвський, який за кілька днів до рішучого збожевільства пропонував на зібранні своїм членам – «дамам» «поухаживать» за молодими революціонерами з метою – видати їх поліції. Він же ніби-то запропонував і домагались такого закону, який забороняв євреям держати у себе християнських наймичок, бо ці наймички, мовляв, мають тісні зносини з москалями, які ходять навіть в помешкання жо євреїв і розповсюджують поміж ними ненависну крамолу (??). От такого-то талановитого діяча наші чорносотенці втратили безповоротно, але до цього треба додати, що поміж цими добродіями ще й живих зосталось не мало йому подібних осіб. Найбільше увагу звертає на себе головний їх агітатор і промовець (оратор) молодий Ясінський, син професора Ясінського – голови місцевих чорносотенців, який їздить тепер по селах повіту під охороною станового Дяченка, урядників та стражників і агітує поміж селянами а монархистів, лаючи першу Думу і всіх крамольників. але праця його марна, бо де він не бував, то скрізь приймають не дуже охоче [2].

28-го січня 1907 року відбулось останнє передвиборче зібрання «монархистів». Заступник «центра» пропонував у виборці замість отця Богдановського учителя Сеферовського, але зібрання не згодилось на це. З цього приводу Богдановський сказав промову, в якій доводив. що він нікому не нав'язує своєї кандидатури, та сам владика благословив його на це і всім попам наказав підтримувати його своїми голосами на виборах. Цей же «оратор» пропонував обшукувати на виборах виборців, щоб не було в кого часом поступового списка і ловити «агітаторів», яких негайно віддавати поліції. Коли ж на це один з цих чорносотенців зауважать, що поліції мало, треба б козаків з нагаями, то їх ватажки заявили. що і козаки до їхніх «послуг» [3].

У неділю 18 лютого місцеві монархісти справляли свято з приводу «освобождения крестьян», на яке закликали крім своїх членів, усіх, що спочувають їм. Свято почалося, звичайно, з молебня, після якого музиканти і мішаний хор під орудою Лазаренка виконали «Боже Царя Храни» і кілька гарних

українських пісень, що найкраще вподобалось «посетителям» свята. Після пісень почались промови. Першим промовляв Ясинський – голова монархістів, – гарненько вилаявши «жидов» і взагалі всіх «крамольників-смут'ян», а потім його дружина, пані Ясинська, розповіла, як знищили кріпацтво (панщину) і навіть як одурили цих кріпаків тим, що дали їм мало землі і самої найгіршої, а гроші (викупні платежі) злупили такі, що на їх можна було у той час купити у 2-3 рази більш кращої землі, ніж її дали. Потім з великою жалібністю почала оповідать про надто тяжке становище зовсім неповинних людей – убивців члена Державної Думи Герценштейна – Александрова і інших (?), яких тягнуть до суду у Фінляндію, де ніби-то з їх тяжко знушаються – «не по человечески, а по зверски» - і держать їх у кайданах «по пуду вісом», нарочито зроблених для їх і таке інше (звичайна чорносотенна брехня)! Після цього пані пропонувала послати телеграму Цареві, щоб судову справу було перенесено з Фінляндії у Росію, де судитимуть більш справедливо, ніж там, на що звичайно уся чорносотенна братія безумовно пристала. Були ще промовці, але це уже звичайні, які завжди одно твердять: «жиди», «крамольники», більш нічого «не ведають». Під кінець свята (зборів) пані Ясинська знову щось промовляла, але мало хто второпав її. Потім роздали силу своєї літератури: «Почаевские известия», «Вече» і таке інше і збори закрили [4].

В березні лубенські монархісти що далі все завзятіше беруться до праці. Трохи не кожну неділю вони впорядковують різні свята з музикою та співами різних патріотичних творів. 11 березня святкували «восшествіє на престол» першого Романова – царя Михайла і слухали молебень за спасення членів Державної Думи від смерті. На цьому ж зібранню присутні закликались промовцями допомогти голодним, а то «Державна Дума тільки балакає про цю поміч, а далі не йде, та й не піде, бо всі її члени крім балачок ні на віщо нездатні. («Зложилися б вони, краще по карбованцю ніж дарма балакать»).

«Дамам-союзницям» пропоновано закласти «содружество, яке повинно впорядкувать спеціально «союзницькі» чайну та читальню для народа (того, що

союзники володіють чайною попечительства о народній трезвости, де вони зробили собі кубло, і «кіоск» – мало).

Присутні закликались допомогти цьому ділові «хто чим може», чи грошима, чи працею, але таких не знайшлося, бо наші союзники тільки тоді жваві, коли боронять свої кармани, коли ж хто і з «братців» задумає доторкнутися до їх, то вже хай такі «братці» вибачають! Піти послухати музики, та про що пани балакатимуть, це ще вони можуть, а як торкається справа грошей, то «братці» не дуже охочі викидати їх з кишені, хоч би й на союзницькі справи [5].

В травні лубенський відділ Київської монархічної партії перестав існувати, але на руїнах цієї занепакої чорносотенної організації народилася друга під назвою «лубенская русская народно-монархическая партія». Ця «партія» має свій стяг і статут її затверджено полтавським губернатором. 13-го травня відбулося перше зібрання партії, де обговорювалося статут партії, постановку роботи. прочитано доклад про всеросійський з'їзд монархічних партій, що недавно відбувся в Москві, і обрано «совість партії». Того ж дня, але раніше, в соборній церкві з великою помпою освячено прапор (стяг) партії, привезений делегатом, з Москви. Після посвячення прапор цей з неменшою помпою було віднесено до церкви, що належать церковно-учительській школі.

По дорозі, на Базарній площі було «провозглашено молитвословіє о благоденствіи Государя Императора» [6].

У неділю 8-го квітня заходами лубенських союзників впорядковано було виставу з «добродійною метою»; прибуток з неї призначався на користь місцевої організації монархістів. До участі в виставі запрохано було артиста Чумака і де кого з видатних аматорів, яким, до речі сказати, послідніми часами справник заборонив впорядкувати вистави і брати в їх хоч найменшу участь. Та не зважаючи на всі заходи зацікавлених союзників, вистава дала тільки до 50 карбованців, а витрачено на неї було біля 75 карбованців. В танцях брало участь... 3 пари.

Такий наслідок вистави в зв'язку з іншими незадачами (не купують «патріотичних» газет, рознощики відмовляються від служби, ніхто не дає грошей

на партію. немає впливу на людність) страшно дратує бідолашних «істинно-руських жидоїдів» різних рангів [7].

Лубенські чорносотенці в своїй боротьбі з кралою часом доходять до «геркулесових стовпів». Наприклад недавно вони порішили знищити єдиний у Лубнях, літній театр «попечитель о народной трезвости», вважаючи його за гніздо «красоли» (виставляється революційні п'єси тощо). Коли ми згадаємо, що «попечительство» складається здебільшого з «своїх людей», то читач не здивує, що чорносотенці легко провели свою пропозицію, щоб продати театр на злом». На щастя «дворянське общество» купило театр у свою власність і тим врятувало його від руїни [8].

Хазяїн рундука лубенської партії щодня безплатно роздає солдатам «Русское Знамя». А ще кажуть, що за агітацію серед війська закон тяжко карає! [8].

З Лубень пишуть: У провадирів місцевої чорної сотні дуже часто відбуваються якісь таємні наради, на які навіть не всіх «союзників» пускають. 31-го травня відбулось їхнє чергове зібрання, на якому бідолашні «союзники» все тужили, що людність погано ставиться до їхньої «патріотичної» справи і не тільки в члени не записується, а навіть на зібрання «союзницькі» не ходить. Щоб запобігти цьому лихові, вирішено знову завести на зборах музику та співи, чи не допоможе бува хоч цей останній спосіб. Взагалі вся справа лубенського відділу «союзу» стоїть погано. Членів, коли не лічить «лідерів», не більше 5-6, грошей немає. Не щастить нашим «союзникам» тай годі. Вже вони називалися у нас і «партією правового порядку», і членами «Київської монархічної партії», і врешті самостійну партію заклали, прилучившись до «союзу руського народу», але й це переодягання нічого не допомгло і коли це тепер музика не допоможе, то, мабуть, доведеться бідолахам і вмерти так і не здобувши слави [9].

11 червня «союзники» влаштували виставу. Прибуток призначався на будівлю партійного кіоску в Лубнях. Поступові елементи виставу бойкотували. Вся вистава мала переважно «український» характер.

Наприкінці поставлено живу картину «слава Росії». «Росію» з гвинтівкою в руках уявляла з себе якась молода «патріотка». Кругом фігури «Росії» стояв

хор, зодягнений у національне українське вбрання (!?), а позаду – солдати міського гарнізону з національними стягами.

Проспівавши «союзницький» гімн та «Боже Царя храни», «союзники» галасували, як божевільні, «ура». Сад і театр де відбувалась вистава оберігали інгуші – стражники і сила поліцейських [10].

В червні лубенські «союзники» завзято беруться до праці. 17 червня місцевий «голова» «заслужений професор Ясінський» впорядкував «патріотичне» зібрання тих, що стоять «за веру православную и главенство русскаго народа». Однак не дивлячись ні на запрохування, ні на оповістки. на зібранні не було майже ні душі. Після молебну почались промови – все про «крамольників» та про «жидів». Слухали, слухали присутні та вже й дрімати почали. Щоб розігнати сон та підживити патріотичні почуття, «союзники» почали співати «Спаси Господи» та «Боже Царя Храни». Професорша Ясінська все скаржилася, що за «крамольниками» життя немає – поїде вона агітувати на село, а там і переночувати не пускають. «Квартири там ні за які гроші не знайдеш, каже, бо селяни хоч зовсім не пускають – кажуть «занято», – а хоч правлять непомірно велику плату». Пожурившись про «крамолу» та надрімавшись досхочу «патріоти» тихесенько собі поросходились [11].

«Союзницькі» кошти мали величезні проблеми. В Лубнях у «союзників» в касі зовсім немає грошей. Коли довелося платити друкарні за деякі речі, то виявилось, що в касі грошей... цілих 2 карбованці й кілька копійок. А друкарні треба певно карбованців з 10 – 15. Хіба не засоби! Та не вважаючи на це, вони все ж силкуються показати свою діяльність як найкраще і просили власника друкарні мовчати про їхні гіркі засоби [12].

В касі лубенських союзників зовсім немає грошей: всього два карбованці з копійками. Щоб вийти з такого скрутного становища вони впорядкували виставу «Мартина Борулю» (не дивуйтесь, бо вони хоч і «истинно-русскими» людьми себе величають, але не тямлять ні російської ні української мови гаразд і зупиняються завше на українських виставах). Але добре знаючи, що союзницькі вистави городяни щось не дуже поважають, вони оповістили, що чистий

прибуток піде на погорільців міста Снітина і навіть надрукували і розповсюджували відозву ніби-то від самих погорільців, в якій запрошували людність допомогти їм – «погорільцям» в їхньому скрутному становищі після пожежі. Але людність міста і на цей раз дізналась, що то за «погорільці», і вистава не дала бажаних наслідків. Не вважаючи ще й на те, що квитки за кілька днів продавали навіть околочні крім союзників, збору усього було карбованців 70-80 і наслідком явився «небольшой дефицитик». Прогоріли бідолахи! [13].

В Лубнях останніми часами за розповсюдження газети «Полтавские Губернские Ведомости» крім місцевих «союзників» та «монархістів», які, вважаючи на те, що в продажу вона зовсім не йде, роздають скрізь по усіх усядах дурно, узялась ще й поліція. Так, кожного дня один поліцейський бере цього добра цілий оберемок і розносить з початку по кілька чисел по крамницях, де продаються газети, а потім і по майстернях, де є робітники (у друкарні тощо). Цікаво, коли поліцейський дає газети, то нікому нічого не каже, а покине та й піде. Газетні крамарі хотіли довідатись, чи даром їм дають це добро, чи може доведеться платити. Але він нічого не знає і крамарі не довідались. А газету все носять [14].

Нема ще й пів року як лубенські монархісти спромоглись на превелику силу збудувати серед самого базару «кіоск» для продажу патріотичних газет та книжок, але чимало вже довелось заазнати з ним клопоту. З першого дня йому не щастить: газет майже ніхто не купує, книжки «без почина» лежать, а ще до того й продавати ніхто не хоче; вся ятка заперта. Потім найняли таки одного хлопця, щоб газети розносив, найшли з поміж своїх людей глухенького дідуса добродія Синчука, щоб сидів у ятці та торгував; здається пішла справа, так ні – покинув дідусь торгівлю та ще й каже «я безпартійна людина». Упрохали на цю посаду «заштатного книгопродавця» Прихідька, але й той скоро покинув. Нікому торгувати! Бідкувались бідолашні, бідкувались, а нарешті таки увірвався терпець і передали вони свою ятку в «веденіє» ченців лубенського монастиря, яким і доручив продаж газет і своїх книжечок. Тепер ченці навезли в ятку для продажу і хрестиків, образків і, всього подібного сьому, а торгівля все ж щось дуже мляво

подається наперед. Мабуть чи не місце таке щасливе. Навіть ченці не можуть поперти справи як треба [15].

Місцеві союзники на початку січня 1908 року скинули з посади секретаря союзу, свого видатного «неутомимого» діяча Г.Філянського. Добродій сей з самого початку заснування в Лубнях «союза русскаго народа» був одним з найкращих діячів в сій «чесній кумпанії» і не мало поклав своєї праці їй на користь, його й було обібрано секретарем «Уездной Управи Лубенского отдела с.р.н.». Але оце на недавніх зборах зовсім несподіванно його «лишають почетной должности» за якусь крамольну виходку. Кажуть, що се сталося тому, що він ще за часів виборів до 3-ої Думи, перший почав розповсюджувать чутки, що кандидат монархістів Міхельсон «з жидів», через це виборщиком пройшов «крамольник», а тому виходе, що добродій Ф-й мабуть теж чи не крамольник. Цікаво дуже! А скільки ж праці марно пропало добродія Філянського? Він же був певним, що його швидко похвалять, будуть дякувать, головою союзу зроблять, а тут тобі он що. Шкода! [16].

В Лубнях в Соборній церкві не доставало одного священника. «Истинно-русскіе» парафіяне постановили домагатись у полтавського архирея, щоб до їх у церкву було призначено бажаного їм священника з села Нищого Булатця (отця Івана Морашку). Для цього вони склали на папері прохання, під яким вимагали від усіх парафіян, – а то й у зовсім сторонніх людей, – щоб вони підписувались під ним, а потім зібравши чимало підписів, обібрали депутацію і вирядили її з цим проханням у Полтаву до архирея. Що архирей їм казав на їх домагання – невідомо, бо депутація нікому не хвалиться, але на прохання їх не звернуто уваги і у церкву уже призначено зовсім іншого священника, а не Морашку, який дуже хотів попасти в Собор [17].

В неділю 23-го березня 1908 року в Лубнях відбувся духовний концерт, впорядкований лубенською «русской народно-монархической» партією. В концерті брали участь півчі майже усіх лубенських церков, учні місцевої братської учительської школи, монастирська півча і інші прихильники співів, за що монархісти їм обіцяли дати 30 відсотків чистого прибутку. Монархісти гадали

цим концертом підлатать свої фінанси і зібрались коло його щось місяців зо три, щоб впорядкувати його як найкраще та взяти збору як найбільше. Але надія пішла собі марно, бо не вважаючи на всякі накидання білетів та накази підвладним прибуть на цей концерт і тому подібне, збору з жертвами набралось щось трохи більше 50 карбованців; не пощастить навіть звести кінці з кінцями, бо видатків було більше ніж збору [18].

У лубенських «союзників» давно уже грошей нема а ні копійки. Щоб поліпшити своє скрутне загальне становище, а особливо грошове, вони уже брались до різних засобів, але їм усе не щастить. Надумавши нарешті заснувать потребительне товариство (статут затверджено губернатором ще 1907 року), вони були зовсім певні, що справа піде зразу на лад і вони цим, крім конкуренції «жидам», придбають собі чимало прихильників і членів. Та й тут «союзники» помилилися. Справа з потребительним товариством щось не йде на лад. Обібрали були уже й правління товариства, а членів нема та й нема: ніхто не записуватись не хоче і вкладок не дає. Обібраний головою товариства добродій Коршун відмовився од такої честі і заявив, що не хоче навіть мати якісь стосунки з союзниками. Грошей все ж нема, а тут ще власник друкарні Дубінський, якому «союз» винен уже щось більше 50 карбованців за друкування різних речей, не дає покою, вимагаючи належні йому гроші. Голова «союзу» – заслужений професор добродій П.Ясінський, мало не щодня закликає друкованими оповістками своїх членів на об'єднані збори «совета» та «учредителей союза», щоб обміркувать своє скрутне становище та порадитись, як бути на далі, але на збори ніхто не прибуває і збори ніяк не можуть відбутись, хоч зрікайся своєї організації «союза» на завше [19].

В Лубнях «союз руссаго народа», який ледве животіє, не маючи в своїй організації ні людей, ні грошей, щоб нагадать місцевій людності про своє існування, 6-го серпня утворив надзвичайне урочисте свято. В цей день в Лубенському (Мгарському) монастирі храмове свято і туди що року приїздить полтавський архирей, а також буває там сила народу з города та з повіту, особливо ярмаркових людей (В Лубнях саме на Спаса ярмарок). Користуючись

з цієї нагоди, союзники і улаштували свято. Для цього вони однесли в монастир свій стяг, щоб його там посвятив сам владика (святять вони його не в перше). Після посвячення вони взяли свій стяг та царський портрет і в супроводі козаків та чеченців, при співах церковного хору з музикою знову перенесли його в город (од монастиря верстов 4) у Братську церкву, де він і ранше був. Коло Братської церкви сказано кілька патріотичних промов, а козаки гукали «ура». У вечір і того ж дня відбулися в Братській школі збори «союзників» та їх прихильників – монархистів, на які зібралось людей, як це і завше буває, мабуть чоловіка з десяток.

Щоб упорядкувати це свято як найкраще, голова «союзу» за кілька днів до цього випустив величезну друковану відозву до «братьев-союзников» з закликом одностайно стати під цю «союзницьку святиню», яка завше буде боронити «руській народ» від нападів крамоли – і од усякого іншого лиха.

До цього варто додати що «союзіві» так тепер погано живеться, що нічим заплатити навіть за надруковану відозву про це свято і бідолашному голові довелося благати власника друкарні, щоб він подождав грошей, обіцяючи як найшвидше заплатити. «Союз» уже й так чимало винен грошей тому ж таки власникові друкарні [20].

В Лубнях 6 серпня відбулося урочисте посвячення прапора лубенського «союзу русскаго народа». Увечері того-ж дня відбулися урочисті збори «союзників», на які явилось кілька чоловіка своїх людей, але через те, що на ці збори повинні були прибути Полтавський архирей і Дубровин, який нарочито прибув у Лубні, то союзники послали своїх «гонців», щоб на збори було притягнуто як можна більше народу. Гонці «постарались». Через годину було настягано до братської школи, де були збори, щось більш 200 чоловіка, поміж якими найбільше було жінок, хлопців-підлітків, дівчат, що гуляли по городу, і тому подібне. І таким робом, коли з'явився Дубровин, то уже було чимало «людей» і вони зустріли його, як навчив голова зборів, оплесками, тільки не послушали голови і не кричали, як він того хотів, «Русь идет». Дубровин балакав щось мабуть годин зо дві. Вилаявши гарненько «жидів» – крамольників та третю

крамольну Державну Думу, він запропонував послать Цареві телеграму з визволенням вірнопідданчого почуття. На зборах був також Полтавський архирей Іоан, якого зачислено почесним членом «союза русского народа» [21].

Лубенські «союзники» ніяк не найдуть місця своєму прапорові. У нас уже повідомлялось, що після посвячення з монастиря його однесено було в Братську школу, де він і був до неділі 10 серпня. Але в цей день, годин у 9 ранку, вони його знову «підняли» і з музиками та в супроводі чеченців через базарну площу з царським портретом однесли в місцеву соборну церкву. Варто зауважити, що з початку своєї діяльності місцеві «союзники» спорудили прапор разом з місцевими монархістами червоного кольору, але потім роздумались і, боячись революційного кольору, спорудили окремо свій власний, уже жовтого кольору [22].

«Союзники» в Лубнях, бажаючи заснувати власну друкарню, за браком коштів звернулись були з проханням до ченців місцевого монастиря, аби вони від себе заснували друкарню, а вони вже допомагатимуть їм в цій справі, скільки зможуть, і забезпечуть (?) найкраще існування її з матеріального боку. Ченці на це пристали. Але оце кілька день тому «союзники» довідались, що одкривати в Лубнях друкарню монастиреві не дозволено. Таким чином остання надія примусить місцевих власників друкарень («Жидов») тікати з Лубень із своїми друкарнями пішла марно [23].

Лубенським «союзникам» таки пощастило за два роки назбирати грошей щось карбованців 700 чи 800 на відкриття потребительської мануфактурної крамниці лубенського «союза русского народа». На відозви до «русских братьев» та інші оповістки і заклики, щоб давали гроші, страчено грошей щось карбованців із 100. Але й то чимало ще винні zostались власникові друкарні, котрий ніяк не може одібрати належні йому гроші, чекаючи, поки вони зароблять на крамові. На ці «величезні» гроші вони гадають незабаром одкрити крамницю. Але, вважаючи на брак коштів, квартири наймати вони не мають змоги і через це почнуть свою торгівлю у місцевій чайній товариства тверезості. Чи не пощастить часом і справді розбагатіти їм? [24].

Мабуть таки не щастить! З самого початку існування у нас «союзу руссаго народа», нашим союзникам ні в чому не щастить; особливо не поталанило їм з власним кіоском для продажу патріотичної «літератури» та газет. Щоб поширити продаж цього добра, вони збудували власний кіоск на Базарній площі, де найбільш що-дня буває темного селянства. На превелику силу спромоглись таки збудувать, але на диво справа з самого початку так пішла, що ніхто ні даром ні за гроші не хотів торгувати в йому, бо туди ніхто ніколи й не загляне. Довелося здати цей кіоск ченцям місцевого монастиря, які впрорядкували там продаж образів святих, хрестиків, духовних книжок то що, вони ж продавали од союзників і «Киевлянин» та «Полтавские Вести», але й ці не довго сиділи там. Побачивши, що з кіоску немає ніякої користі, а тільки клопоти, ченці відмовились од його. Тепер до цієї справи знову узялися «монархісти» і щоб не знищувать зовсім кіоск, ухвалили його залишити за собою і передать одному з своїх членів, щоб він од себе продавав гарячий чай для селян, хліб то що, а за це він повинен продавать й патріотичну «літературу» та газети «монархічної партії». Та й цьому останньому підприємцеві щось не таланить з торгівлею, ні хлібом та чаєм, ні «літературою» [25].

В Лубнях кілька днів тому на об'єднаних зборах «союзників» та монархістів виникла цікава конкуренція поміж представницями згаданих «многомилионніх» організацій. Коли почали вже члени розходитися, одна панночка стала з кружкою для жертв на користь «союзу», а друга на користь монархічної партії і почали вигукувать: одна «сюда кидайте», а друга собі «сюда кидайте». Звичайно, там нікому було що й кидати, але панночки мало не побились за це, а од крику так аж похрипли [26].

Кіоск «союзу руссаго народа» в місті Лубнях за для продажу патріотичних газет та іншої чорносотенщини врешті замкнено. Перестали уже навіть торгувати чаєм та хлібом «для селян», бо туди крім горобців ніхто ніколи й не заглядає. Виходить, що й остання спроба використати збудовану ятку на користь «русскому народу» пропала без всяких наслідків [27].

Лиха доля над лубенським відділом «союзу русскаго народа» прямо таки кепкує. Найбільше нещастя цих чорних птахів – це збудований ними посеред Базарної площі «кіоск» задля продажу «літератури». Після всяких пережитих уже непорозумінь з приводу його і величезних, особливо грошових, труднощів, вони оце кілька днів тому знову одчинили двері його для лубенців гарячого чайку попиту чи якої погромної «літератури» роздобути. Посадили туди заправлять справами найзапеклішу «союзницю». Ніби то усе вийшло й добре, але ось знову лихо. 29 січня, годин у 2 дня, коли був кіоск розчинений і була там сама продавщиця, ні з того, ні з того счинилась пожежа. Прибігла негайно пожарня і «великолепный киоск» чисто зруйнувала. Чи відречуться від його тепер «союзники» постає само собою питання? Звернуть би це лихо на «жидів та революціонерів»: що це, мовляв, вони з помсти підпалили. Так ні, неможливо, бо кіоск стоїть сам собі на площі і підпалить серед білого дня, непомітно для людей, ніяк неможливо, та й пожежа як на те розпочалась зверху, низ зостався цілісінький. Одне слово куди не кинь – то клин. Лиха доля сміється та й годі! [28].

6 серпня в Лубнях головний день спасівського ярмарку і храмове свято в монастирі, а тому в городі завше в цей день перебуває сила всякого народу, а в монастирі – духовенства, на чолі з полтавським владикою. Зважаючи на це, місцеві союзники, щоб нагадати людності про своє існування, й надумали впорядкувати свято в честь роковин посвячення свого прапора. Знаючи з досвіду, що на їх збори людність навіть не заглядає, вони, щоб привабити до себе як найбільше людей, забрали з соборної церкви свій прапор і з музикою місцевого казенного горілчаного хору пішли з ним через увесь город до будинку духовної школи, де впорядили збори з «промовами». Темної людності за музикою повалило чимало на збори, дивуючись, що воно за свято, чи процесія яка, бо в церквах навіть звонили підчас «шествія» з прапором. На зборах почали промовляти «славетні» союзники про те, що неправда тому, ніби лубенські союзники на полтавських святах поламали під час п'янства свій прапор; він цілісінький. Про те, що даремно нападають «ліві» на голову «с. р. н.» Дубровіна,

обвинувачуючи його в справі вбивства Герценштейна; він людина ні в чому невинна й порядна. Брешуть також «ліві», що союзи р. н. зникають; вони кріпляють та збільшуються. Союзницький прапор процвітає та кріпне. Багато ще де-чого верзли «премудрі» промовці, а людність сиділа, всміхаючись, називаючи їх просто «кумедянщиками» та цирковими «рижими». «На ярмарку «кумедії» немає, то вони й задумали впорядити» – чутно було між присутніми. Про те ж, що в союзі немає ні людей, ні мідного шеляга грошей, що навіть нема чим розплатитись за надруковані оповістки про свято, і можливо, що за борги власник друкарні опише й прапор, звичайно всі промовці мовчали. Закінчуючи збори, почали ходити з кухликком збирати жертви на союз, але присутні, побачивши це, почали негайно тікати з зборів, замість того, щоб давати жертви – зароблені кривавицею копійки – на людожерні цілі чорносотенної орди, і союзники zostались ні в сих ні в тих, лаючи вже присутніх за те, що тікають, як до грошей дійшло [29].

Лубенські союзники звернулись з проханням до попечителя київського учбового округу дасть дозвіл на заснування в місцевій міській гоголівській школі військового строю та гімнастики. Завідувати та доглядати за цим береться союзник капітан Слива. Гурток студентів-союзників надумав збудувати аероплана і спробувати літати в Лубнях. Коло аероплану взялось чимало охочих і мають скоро почати свої спроби літання [30].

Розділ 6. ЗЕМСЬКІ СПРАВИ

1874 рік. Склад повітової земської управи

Голова, надвірний радник Андрій Якович Максимович.

Члени: козак Митрофан Дорофійович Ніколаєнко (який заступає місце голови на час його відсутності), відставний штабс-капітан Григорій Якович Яновський, козак Петро Петрович Ступка [1, С. 122].

1886 рік. Голова канд. ун. Костянтин Павлович Косинський, члени: титулярний радник Олександр Миколайович Барвінський, козак Данило Семенович Бурий, секретар міщанин Дмитро Савович Опанасенко [2, С. 220].

1888 рік. Председ. канд. ун. Коостянтин Павлович Павлович Косинський, члени: Титулярний радник Олександр Миколайович Барвінський, губернський секретар Микола Федорович Черниш, селянин Василь Іванович Олійник, козак Данило Семенович Бурий, секретар міщанин Дмитро Савович Опанасенко [3, С. 56].

1890 рік. Повітова Земська Управа. Голова, дворянин Костянтин Павлович Косинський. Члени: титулярний радник Олексій Миколайович Барвінський; козак Данило Семенович Бурий; селянин Василь Іванович Олійник; губернський секретар Микола Федорович Черниш; козак Роман Тимофійович Степаненко; козак Роман Іванович Білокур. Секретар, міщанин Дмитро Савич Опанасенко [4, С. 106].

1901 рік. Земська управа: Голова титулярний радник Іван Миколайович Леонтович. Члени: губернський секретар Микола Костянтинович Новицький, надвірний радник Олександр Миколайович Барвінський, колезький секретар Іван Іванович Стеценко, дворянин Олександр Іванович Олександрович (він же заступає місце голови).

Секретар колезький асесор Павло Іванович Панащатенко; бухгалтер дворянин Микола Васильович Дацун.

Гласні: титулярний радник Іван Миколайович Леонтович, гвардії полковник Микола Єгорович Скаржинський, статський радник Ілля Павлович Прімо, штабс-капітан Степан Павлович Леонтович, колезький реєстратор Костянтин Миколайович Леонтович, кандидат прав Володимир Миколайович Леонтович, титулярний радник Андрій Львович Шипулінського, колезький секретар Петро Михайлович Боярський, двір. Олександр Іванович Олександрович, дворянин Михайло Семенович Терешкевич, штабс-ротмістр Олександр Іванович Данилевський, надвірний радник Олександр Миколайович Барвінський, гвардії поручик Сергій Вадимович Величко, дворянин Микола Миколайович Устимович, титулярний радник Андрій Іванович Жежелівський, губ. секр. губернський секретар Микола Костянтинович Новицький, дворянин Трохим Васильович Гаврик, дворянин Іван Григорович Семенов, кандидат прав Емілій Алоїзович Цуппінгер, гвардії полковник Борис Михайлович Мусман.

Гласні від сільських товариств: козаки: Митрофан Дорофійович Ніколаєнко, Роман Микитович Кочерга [5, С. 3], Кирик Терентійович Марченко, Никанор Юхимович Ступка, Трохим Юхимович Слинько, Арефа Корнилович Євченко, Іван Якович Шматко, селяни: Василь Іванович Олійник і Аврам Мойсейович Тимченко.

Кандидати: селянин Григорій Іванович Дудка; козаки: Олександр Титович Симоненко, Петро Гордійович Ставицький, Олександр Олексійович Селюк [5, С. 4].

1907 рік. Земська управа. Голова дворянин Микола Пилипович Коршун, члени: дворянин Яків Матвійович Астряб, козак Григорій Васильович Євченко, (вакансія) і козак Никанор Юхимович Ступка, секретар Леонід Людвігович Лазовський, бухгалтер Микола Васильович Дацун.

Гласні, обрані на перших виборчих зборах: Петро Олександрович Барвінський, Андрій Іванович Жежелівський, Микола Пилипович Коршун, Костянтин Миколайович Леонтович, Микола Єгорович Скаржинський, Микола Миколайович Устимович, Андрій Львович Шипулінський, Микола Борисович князь Щербатов, Борис Михайлович Мусман, Сергій Вадимович Величко, Іван

Олексійович Теремецький, Микола Михайлович Боярський, Яків Матвійович Астряб, Павло Васильович Белявський, Семен Михайлович Терешкевич, Костянтин Миколайович і Володимир Миколайович Леонтович. Н.Є.Ступка, Г.А.Євченко.

Кандидати: Леонід Григорович Яновський і Михайло Миколайович Соломка.

На другому виборчих зборах: Трохим Васильович Гаврик, Костянтин Павлович Косинський, Григорій Федорович Гричук козак.

Від сільських товариств: Костянтин Григорович Макаренко, Йосип Ємеляннич Роман, Митрофан Дорофєйович Ніколаєнко, Федір Іларіонович Яковлєв, Василь Аникович Половина, Захар Іванович Гончаренко та Захар Максимович Маличенко.

Кандидати: козак Іван Мініч Куць, козак Кирик Терентійович Марченко і селянин Петро Степанович Таладан.

Технік Лубенського земства землемір колезький реєстратор В.П.Томиловський [6, С. 2].

1910 рік. Земські начальники: 1-а ділянка волості: Лазорська, Тарандінцовська і Яблоновська – Петро Олександрович Барвінський (камера на хутірі Барвінського, адреса м. Лубни); 2-а ділянка, волості: Денисівська, Оржицька і Черевківська – надвірний радник Павло Якович Прімо (камера в селі Черевки, адреса село Юсківці); 3-а ділянка, волості: Вовчківська, Засульська, Снетінська і Тишковська – Павло Володимирович Вержбицький (камера в селі Засуля, адреса м. Лубни) і 4-а ділянка, волості: Велико-Сілецька і Лубенська – поручик запасу Сергій Вадимович Величко (камера в м. Лубнах).

Земська управа. Голова дворянин Микола Пилипович Коршун, члени: дворянин Яків. Матвійович Астряб, козак Костянтин Григорович Макаренко, Миххайло Алек. Булатецький, козак Никанор Юхимович Ступка, секретар Леонід Людвигович Лазовський, бухгалтер Микола Васильович Дацун.

Гласні, обрані на першому виборчих зборах: Петро Олександрович Барвінський, Андрій Іванович Жежелівський, Микола Пилипович Коршун, Костянтин Миколайович Леонтович, Микола Єгорович Скаржинський, Микола

Миколайович Устимович, Андрій Львович Шипулінський, Микола Борисович князь Щербатов, Борис Михайлович Мусман, Сергій Вадимович Величко, Іван Олексійович Теремецький, Микола Михайлович Боярський, Яків Матвійович Астряб, Микола Гаврилович Асауленко, Павло Васильович Белявський, Семен Михайлович Терешкевич, Костянтин Миколайович і Володимир Миколайович Леонтович.

На вторинному виборчих зборах Василь Іванович Олійник.

Від сільських товариств: Костянтин Григорович Макаренко, Кирило Терентійович Марченко, Степан Павлович Ярош, Петро Федорович Іващенко, Василь Григорович Чубенко, Андрій Васильович Пріщенко, Семен Максимович Дівінській, Михайло Олексійович Булатецький і Федір Каллинович Слинько [7, С. 284].

В січні 1909 року в Лубнях відбулися надзвичайні земські збори. Головною причиною скликання цих зборів було те, що губернатором була не затверджена розкладка земського оподаткування, зроблена черговими земськими зборами. Крім того, на розгляд зборів було подано земською управою ще де кілька питань: про будівлю нових шкіл. про заяву одного селянина за зловжитки по службі д. Я.Ж-го, про скаргу на земство за відмовлення Порховській стипендії в кременчугській фельдшерсько-акушерській школі і інші. Збори на цей раз одбулися якимось дуже швидко. Треба було розглянути 14 питань, але ні одно з них не викликало ніяких балачок чи суперечок. Прочитувались просто доклади земської управи і збори похапцем то ухвалювали їх, то визнавали діяльність управи такою як треба і так далі. Навіть питання про оподаткування торгово-промислових підприємств, маєтків, будівель, що на чергових зборах викликало цілі дискусії майже усіх гласних, цього разу розглянуто й ухвалено за кілька хвилин. Оподаткування торгово-промислових підприємств ухвалено зменшити і взагалі повернутись до оподаткування попередніх років. Таким робом торгово-промисловці досягли свого. Прохання правління «Лиги Образования» про допомогу на розвиток діяльності «Лиги», обібрання представника од земства на

з'їзд «Лиги» та про вислання «Лиге» видань земства знову залилось не розглянутим.

Крім того збори ухвалили висловити подяку голові зборів, гласному земства, членові Державної Ради д. Івану Леонтовичу за зроблену ним стипендію для одної учениці гімназії з сім'ї «учащих» або «учивших» імені своєї жінки, що недавно померла. Ухвалено також висловити подяку земській управі за її дотепно зроблену шкільну сіть для заведення в повіті початкової загальної освіти. Цю шкільну сіть, подану на розгляд в міністерство народної просвіти. там ніби-то визнано за найкращу і рекомендовано міністерством іншим земствам брать її на зразок, коли будуть виробляться подібні шкільні сіті. Наприкінці було вибрано попечителів в де-які початкові школи [8].

До земської управи в Лубнях в середині січня прийшов був один молодий парубок сказав, що його покусала скажена собака. Разом з ним ніби-то собака покусала ще й 4 дітей в хаті. От він і прийшов, щоб йому дали на його та на дітей гроші, щоб вони з'їздили до Полтавщини лічитися. Але парубка в земстві ніхто не знав і негайно було послано фершала в те село, де, як казав парубок, були покусані скаженою собакою діти, щоб упевнитися, чи правда всьому цьому. Та фершала од несподіванки тільки перелякалися. Виявилось, що тому парубкові треба було кудись їхати, а грошей він не мав, – от він пустився хитрувати. Тільки не пощастило [9].

В Лубнях у кінці квітня у земського начальника С.Величка, як повідомляла «Полтавская Газета», розглядалась цікава для нашого часу справа. 10 селян, викликані за свідків у лубенський окружний суд, чекають на станції «Гребінка» пасажирського поїзда. Підходить до їх кондуктор з товарного поїзду й з'охочується взяти з їх до Лубень по 25 копійок з чоловіка. Сіли в вагон. Проїхали дві верстви, аж заходить обер-кондуктор і потребує ще собі по п'ять копійок. Селяни не дають, бо так же вони не вмовлясь. Але як доїхали до станції «Лазорки», в вагон заходить жандарм і по вказівці обер-кондуктора написав протокола. Селяни сидять на платформі й зітхають: два з половиною заплатили, до Лубень

не доїхали й ще протокола на собі мають. Тимчасом охранитель порядку марширує побіля їх. Нарешті, видимо, серце в його пом'якло.

– Дайте, хлопці, карбованця і ви поїдете, куди там вам треба, – сказав він.

Дали карбованця й благополучно доїхали до Лубень, але протокол їхній проте дійшов до земського начальника. Та розглянувши цю справу, земський усіх «лиходіїв», певна річ, виправдав [10].

Надзвичайне земське зібрання в Лубнях скликається 15 травня [11].

15 травня відбулись в Лубнях надзвичайні земські збори, на розгляд яких було подано 13 докладів, з котрих найбільше уваги звертають на себе ось які: про участь земства в тратах на заснування в Лубнях учительської семінарії. – Ухвалено клопотатись про негайне заснування семінарії і найняти за свій коштом часове, до збудування відповідного казенного будинку, помешкання для неї. Про участь земства в тратах на заснування агрономічного інституту. – Ухвалено віддати у власність інституту на його потреби 120 десятин землі в селі Круподеринцях, а коли земля чим не відповідатиме потребам, то продати її і гроші повернуть на заснування інституту. Про участь земства в забезпеченні осіб лікарського та ветеринарного персоналу. – Ухвалено видавати на випадок смерті, каліцтва, чи непридатності до виконання своїх обов'язків через старість, одночасну за допомогу в розмірі двохрічного жалування і потім видавати за допомогу щорічну, яку положе кожного разу окремо земське зібрання. Половину цих видатків губернське земство бере на себе. Про заснування при управі фундаментальної бібліотеки по агрономії та сільському господарству. – Збори ухвалили асигнувати на бібліотеку 300 карбованців. Цікаві дуже дебати викликав доклад земської управи про бажаність використання земствами права заяв на признання лісів захисними, в якому земство низкою різних доводів закону доводило до відому зборів, що земства мають права визнавати ліси понад річками, провалюками то що, захисними. Але тільки успів голова земства прочитати свого доклада, як підвівся один з гласних (відомий поміщик на Полтавщині) і почав кидати багнюкою в «крамольне» земство, доводячи: яке діло земству робить якісь перешкоди бідолашним (?) власникам лісів, які й без

того мають доволі прикростей та перешкод (?). Їм і так сердешним, коли доводиться рубати який ліс, робиться гірко і боляче і вони плачуть гіркими за ними, а тут тобі стануть на перешкоді ще й земства! Та і взагалі яке діло земству видумувати якісь нові закони для власників лісів! На що воно це здавалось?! і т. д. Дуже розбентежився сердешний, а тут ще підводиться один гласний з селян і відповідає йому. Час-би вже дивитись, каже він, на ліси не тільки, як на приватну власність, а як і на «общественное достояние» (так прямо і сказав). Сердешний поміщик страшенно розгнівався і ніяким робом навіть голова зборів не мав змоги довести йому, що тут нема ніякого нового закону, а використання тільки уже готового, що справді іноді треба визнавати необхідними й деякі обмеження власників на користь громадянства, бо приміром, коли вирубати ліс над власним проваллям, то воно тоді наробить великої шкоди й іншим людям, або коли вирубати зовсім ліси коло річок, то вони повисихають, то що; але поміщик ні з чим не згожувався і стояв на тому, що земство не повинно створювати «нових законів» поміщикам і робить їм якісь перешкоди. Збори все-ж значною більшістю голосів ухвалили бажаним використати своє право і доручили земській управі подати майбутнім черговим зборам список тих лісів, що вона хоче визнати захисними в подробицях і тоді їх буде розглянуто.

Ухвалено прохати уряд заснувати казенну поштову контору в місті Луком'ї, Лубенського повіту, і телеграфні контори при поштових конторах, в повіті: в м. Оржиці, Яблонові та с. Литвяках, але від грошової заповомоги урядові ухилитись за браком коштів.

За представників від земства для участі в святкуванні ювілею полтавського бою обрано з дворян д. Боярського, з селян члена земської управи д. Макаренка [12].

Лубенське повітове земство, виконуючи план загальної початкової освіти, засновує в повіті дев'ять нових шкіл по селах, де ще досі немає земських шкіл [13].

Єсть вже певні відомості, що учительську семінарію в Лубнях буде засновано напевне, але тільки невідомо докладно, чи зараз, чи через рік. Щоб прискорити

відкриття семінарії, член Державної Ради, гласний лубенського земства, д. Іван Леонтович дає зовсім безплатно новий власний будинок на Монастирській вулиці. Семінарія може ним користуватися, поки не вибудує власного дому на місцевій землі [13].

Чергові земські збори лубенського повітового земства скликаються на 20 вересня [14].

З пропозиції лубенської земської управи чергове земське зібрання, що оце відбулося з 20 до 22 вересня, ухвалило земську книгарню при земстві в Лубнях закрити з 1 січня 1910 року, а замість неї з того ж часу заснувати при земській управі сільсько-господарське бюро, що має продавати селянам на льотних умовах всякі сільсько-господарські машини, приладдя, насіння для сівби то що. Там же маєтся бути й склад шкільних підручників та всяких писарських і школярських річей за-для земських початкових сільських шкіл і канцелярії земської управи. Продажу на роздріб приватним особам там не буде. Оборотні кошти земської книгарні – 5.000 карбованців мають піти на згадане сільсько-господарське бюро [15].

В Лубнях на розгляд щорічних 1909 року земських зборів було подано доклад про те, що шляхи в повіті останніми часами в страшенному занепаді. На полі селяни їх заорюють, а в селах загорожують до своїх дворів, псуючи таким чином шляхи до того, що неможливо навіть розминутись серед шляху при проїзді з обох кінців шляху. Питання про це вже не раз розглядали попередні чергові земські збори, але до цього часу з того нічого не виходить. Щоб надалі такого не було, земство хоче «возстановить» шляхи по планах повіту. Вже добуто плани 10 шляхів і земство зверталось уже до межевого архіву в Москві з проханням роздобути для земства усі потрібні плани шляхів Лубенського повіту, але архів цього не зробив. Обговоривши цю справу, збори ухвалили: асигнувати потрібні кошти, щоб поправити ті 10 шляхів, яких плани вже добуті, і доручити земській управі знов удатися з проханням до межевого архіву і таки роздобути потрібні плани, призначивши одному з членів архіву, що добуде плани, 300 карбованців.

Таким чином, з будучого року земство має поправляти 10 шляхів, а добувши потрібні плани, провадитиме свою роботу в цьому напрямкові й далі [15].

В Лубнях 20 вересня 1909 року трапилась така оказія на одному єврейському весіллі. Брались єврей з єврейкою; обоє з бідноти. Було вже все налажено до весілля і молода дожидала молодого, щоб йти вінчатись. Та молодого все чогось нема та й нема. Кинулись його шукати. А він спокійненько сидить собі дома. Запитали, чому він не йде справляти весілля, то він заявив, що не піде, поки йому не принесуть 20 карбованців грошей. Метнулися б за грішми, але де вже там голоті дістать? Аж в цей саме час до того двору, де налажено весілля (заїзжий двір), прибув якийсь генерал з жінкою. Генеральша зацікавилась єврейським весіллям і пішла туди. Дала в дарунок молодій 5 карбованців і запитала, де ж саме молодий. Їй розказала про свою халепу. Тоді вона дала й ще 15 карбованців, щоб задовольнити молодого, і таким способом весілля одбулося [16].

Вибори гласних до повітового земства 1910 році були дуже активними, переносилися декілька раз і дуже сильно обговорювалися в місті. В Лубнях 24 травня, в дворянському домі відбулися вибори гласних до лубенського повітового земства з поміж виборців представників від волостей. Вибори провадив К.Леонтович. Виборців було всього 12 чоловік, з поміж яких обрано дев'ять гласних, а трьох забалотовано. Поміж останніми опинився і член земської управи, колишній волосний старшина лубенської волості, Макаренко та старшина Черевковської волості Сахно. З обраних гласних більшість належить цілком до правих. Цікаво, що забалотовано М. Він був за попередніх виборів обраний на члена земської управи і був до цього до цього часу порядним робітником там, але з селянами поводився надто вже немило. За це селяни його дуже не злюбили і під час виборів волосного старшини його було забалотовано і обрано в виборці гласних на те, щоб і та його провести на «вороних», що й зроблено було [17].

В середині червня 1910 року в Лубні прибув гурток регистраторів статистичного бюро полтавського губернського земства, на чолі з статистиком А.Бушкованим, для зібрання відомостей про подвірне господарство городян.

Цей гурток має збирати такі ж відомості і в повіті, але тепер селяни пішли на жнива, чому вони й зупинились у місті. Перепис цей відбувається по всій Полтавщині [18].

В Лубнях вибори гласних до повітового лубенського земства призначено на 8 липня [18].

В Лубнях знову призначено на 2 серпня вибори уповноважених від дрібних землевласників повіту для виборів трьох земських гласних селян. Як відомо, на теперішніх виборах не обрано ні одного гласного [19].

В Лубнях 8 серпня відбулися в домі повітової земської управи за приводом голови земства останні вибори земських гласних з поміж уповноважених від дрібних землевласників та заможних селян, що були призначені вдруге паном губернатором через те, що першого разу нікого не було обрано в гласні. Цього року виборців прибуло ще менше, як на перші вибори. Не явилися навіть деякі поступовці, чому можна тільки дивуватись, бо можливо, що вони мали б цього разу можливість провести своїх кандидатів. Вибори пройшли мляво і хутко. Нашвидку було виставлено кілька кандидатів з селян дуків і незначною більшістю їх обібрано у гласні. Вибрано Шостака, Олійника, що був і раніш гласним, та Євченка; усі заможні і належать до правих. Цікаво зазначити, що виборці й самі не дуже задоволені з виборів і як спитаєш, на що ж вони таких вибирали, відповідають: «як кращих немає!» [20].

Чергові земські збори Лубенського повітового земства цього року призначені на 29 вересня [21].

В Лубнях 2 жовтня відбулися вибори з поміж гласних лубенського повітового земства, під проводом лубенського повітового маршалка Івана Леонтовича голови та членів земської управи. За голову вибрали одногolosно попереднього – добродій М.Коршуна, за членів: Я.Астряба (був членом і до цього часу) більшістю 27 голосів проти 4, Кужима (народний учитель, років 50) більшістю 22 проти 9, Левешка (воєнний, поміщик) більшістю 28 проти 13; добродія Л.Яновського (поміщик) та селян Ступку (попередній член), Олійника, Дяченка – забалотовано; решта гласних відмовилась зовсім від балотування. Таким чином

четвертого члена не вибрали зовсім, залишивши вибори його, з пропозиції добродія Леонтовича, до слідуючих надзвичайних земських зборів, коли можна буде знову голосувати забалотованих тепер, чого зразу робить по закону не можна. Виходить, що лубенське земство тепер буде цілком праве і трохи тільки не «істинно-руське». На виборах були гласні не всі [22].

В січні 1912 року обраного недавніми земськими зборами в Лубнях голову Лубенської повітової управи добродія М.Боярського уже затверджено полтавським губернатором на цій посаді і він виконує свої обов'язки. Час праці для земських службовців встановлено ним так: ранком з 9 годин до 3 годин дня (раніш було до 2) і вечером з 7 до 10 (раніш певного часу вечером не було, а працювали коли як прийдеться), а хто не прийде на службу без законних перешкод і дозволу начальства, того і будуть штрафувати по 1 карбованцю за день. Штрафи це ще тільки вперше заводяться в лубенському земстві, та й ніде про них не чути ще, хіба за приводом добродія Боярського підуть і інші. Його вважають за працювиту і поступову людину і він має чималий вплив на земські і городські справи. Дякуючи йому в Лубнях засновано і школу імені Т.Шевченка, а також були ухвалені і 4 стипендії його імені, та тільки їх не затверджено [23].

В Лубнях, уже більш року тому, в окружному суді розглядалась, при участі присяжних засідателів, справа про вбивство волосного писаря в селі Лавірках, Лубенського повіту, якого було убито і вкинуто в колодязь. Обвинувачених судовим слідством суд з присяжними виправдав. Скоро опісля цього пішла поголошка, що декілька присяжних було підкуплено при участі судових кур'єрів. Кур'єрів голова суду увільнив, і їх потягнуто до судової відповідальності разом з присяжними, на яких впало підозріння в цій справі.

Судову справу веде слідчий по найважливішим справам лубенського окружного суду добродій Манжевський з товаришем прокурора добродієм Івановим. Оце кілька днів тому, опісля зробленого допиту, обвинувачених присяжних відправили негайно в тюрму, де вони і будуть перебувають аж до суду над ними разом з кур'єрами.

Надзвичайні земські збори лубенського повітового земства скликаються на 8 січня. На розгляд їх мають бути подані, поміж іншими, доклади про збільшення штату службовці земства і про нагороду їм за довголітнє перебування в земстві [24].

Голова лубенської земської управи добродій Боярський звернувся в січні 1912 року з доповіддю і проханням до надзвичайних земських зборів, щоб дозволили йому, асигнувавши відповідні кошти, прибавити ще двох канцелярських службовців, бо праці в земстві така сила, що службовці не можуть управитися. Число «входящих» і «исходящих» паперів земства за останні два роки зросло з 14.000 до 19.000, а службовців не прибавилось. Збори пропозицію цю ухвалили [25].

Голова лубенської земської управи сповістив надзвичайні земські збори, що прохання лубенського земства, про позичку з державного банку 30.000 карбованців на впорядкування продажу сільськогосподарських машин і іншого приладдя та насіння задоволено [26].

Надзвичайні лубенські збори в лютому ухвалили клопотатись про нагороду кількох службовців, що прослужили років по 14, званням личных почетных граждан», а одного, Гр.Кокашко, що прослужив 26 років, – «потомственного почетного гражданина» [27].

Голова лубенського земства, постановив в кінці січня по всіх відділах канцелярії земства, завести телефони, щоб таким чином скоротить біганину, з одного на другий поверх за всякими справками [27].

В Лубнях в середині 1912 року коло будови мосту через річку Сулу, через необережність земського доглядача за роботою, трапилось чимале нещастя: одного робітника чисто потрощило дерев'яною кліткою. Нещасного відвезено до земської лікарні [28].

Лубенські чергові земські збори ухвалили 24 жовтня постановити новий будинок для лубенської земської лікарні за 40.460 карбованців, де будуть розміщатись хірургічні хворі і родільня, бо помешкання лікарні тепер страшенно

тісне і мало придатне. Крім того, ухвалено придбати для лубенської лікарні, і для деяких сільських, дезинфекційні камери [29].

Страхування фершалів од заразних хвороб лубенські земські збори одхилили. Жалування лікарям і фершалам трохи збільшено [29].

Лубенські земські збори згодились з порадою земської управи розпочати з 1913 року справу з осушуванням болот Лубенського повіту, асигнувавши відповідні кошти і обравши спеціальну комісію з поміж гласних болотяних місцевостей для догляду за справою осушування. Доручено також земській управі клопотатись перед урядом про допомогу на цю мету з меліоративних коштів, та щоб прийняло в цьому участь і землеустрійне відомство по справі розшукування шляхів на осушених місцевостях. Головні трати по осушуванню (карбованців по 20 за десятину падають на власників боліт, а решту (карбованців 4 – 5) бере на себе повітове земство [30].

Лубенські земські збори, з наради земської управи, ухвалили заснувати 1913 року в м. Яблоніві, Лубенського повіту, ремісничу школу для селян, де б учили лагодити сільськогосподарські машини й ходити за ними. Курс має бути трьохлітній [31].

Лубенські земські збори, з поради голови зборів добродія Івана Леонтовича, ухвалили висловити Балканським слав'янам спочуття з приводу війни їх з турками і асигнувати в допомогу їм 500 карбованців [31].

Лубенські земські збори ухвалили з року 1913 збільшити жалування писаря земської управи, щоб найменше платилось 25 карбованців на місяць, а потім 35 карбованців і так далі. Ця постанова хоч трохи поліпшить становище земських писарів, бо до цього часу жалування платилось од 15 карбованців на рік [31].

На початку листопада 1912 року в Лубенському земстві було багато подій, прийнято різноманітні рішення

Щоб скоротити час роз'їздів членів управи по повіту і дати змогу частіше їздити для догляду за земським господарством, у майбутнього року має придбати собі автомобіль, на віщо земські збори асигнували 7.750 карбованців, з яких

3.000 карбованців дає губернське земство. Гласний селянин, добродій Марченко, радив придбати навіть два автомобілі, але збори не згодились [32].

Призначено грошову допомогу сільсько-господарським товариствам з коштів повітового та губернського земства і департаменту хліборобства: лубенському товариству на вченого секретаря – 1800 карбованців і на друкування справозданнів – 300 карбованців і усім сімнадцяти існуючим в повіті дрібним сільсько-господарським товариствам – по 300 карбованців кожному, та на друкування справозданнів – 300 карбованців на всіх загалом [32].

Затверджено асигновки на бібліотеки в селах: Круподеринцях, Тарандинцях, Круглику, Золотухах, Зарозі і містечках: Яблоніві та Оржиці – по 100 карбованців, лубенській громадській – 50 карбованців, на вісім нових шкільних бібліотек – по 55 карбованців кожній, на бібліотеку для народних учителів – 300 карбованців, на колекції шкільних підручників для 13 нових шкіл по 31 карбованці на кожну і на доповнення існуючих в 91 школі бібліотек по 20 карбованців на кожну [33].

Асигнувано на недільні курси в селі Круподеринцях та вечірні курси в селі Круглику по 100 карбованців [33].

Визнано потрібним з нового 1913 року збільшити число фершалів по одному в містечку Лукомні та селі Тишках [33].

В середині листопада відхилено пораду земської управи асигнувати відповідні кошти на заведення посад чотирьох інструкторів: по садівництву, скотарству, для дрібних сільськогосподарських товариств і кооператора. Проти інструкторів голосували усі гласні-селяни, що йшли в даному разі за гласним князем Щербатовим, який висловився взагалі проти всяких інструкторів-спеціалістів [34].

19 квітня кілька разів йшов величезний град, після якого зробилось дуже холодно [35].

В середині квітня сповнилось 25 років лікарської діяльності лікаря Лубенського повітового земства в селі Круподеринцях, Лубенського повіту, добродія Івана Антоновського. Лікарська рада при Лубенському земстві і

корпорація земських лікарів гаряче вітали ювілянта і піднесли йому коштовний дарунок – розкішну палку з срібною різаною, з відповідними написами, масивною дощечкою і чулою адресою з подякою за його корисну діяльність на користь темних людей [36].

Добродій Іван Антоновський, як лікар по хворобам очей, досить відомий на всій Полтавщині [37].

В Лубнях в 1913 році впоряджено курси по бджільництву. Інспектор п. Смірнов не подбав про те, щоб оповістити народних учителів про курси, може-б хто з них й приїхав. Через те на курсах були тільки учні лубенської нижчої школи хліборобства, столяр та ще два якихсь парубчаки. Парубчаки та столяр, як виявляється, були практиканти, наняті за гроші міністерства хліборобства. Їх нанято ще з ранньої весни. Столяр нанятий наче-б-то для того, щоб вчити курсистів робити вулики, а ті два парубчаки з весни перекопували садок, а потім допомагали столяреві. Учителя-ж, що за допомогою агронома та інспектора сільського господарства прохався на курси, подавав не раз про прохання, пан завідуючий курсами, Смірнов, не захотів прийняти, і після довгої тяганини та відмовлень, так-таки і не прийняв. Чому це, які причини, що з курсів зроблено якусь таємницю – так і невідомо. Що мішав-би на курсах вчитель, про притягнення яких мусив би подбати пан Смірнов? [38].

У 1912 році Лубенська земська управа складалася з таких діячів: голова – вакансія, члени: дворянин Яків Матвійович Астряб, потомственный почесний громадянин Микола Петрович Кужим, скарбники Йосип Йосипович Дяченко і дворянин Лев Павлович Клімов, секретар – Леонард Людвігович Лазовський, бухгалтер – міщанин Василь Миколайович Смірнов [39, С. 170].

23 лютого 1913 року Лубенська міщанська громада ухвалила вшанувати ювілей скасуванням усіх міщанських податків, що не виплачені громадянством до 1912 року, які досягають до 3000 карбованців.

Надзвичайні урочисті земські збори гласних лубенського повітового земства, 21 лютого, ухвалили: засновану ще черговими зборами з нагоди ювілею стипендію для селянських дітей лубенського повіту в київському політехнікумі

в 300 карбованців назвати Романовською; заснувати ще одну імені Дому Романових стипендію в 180 карб. в лубенській учительській семінарії; скасувати з бідноти повіту не виплачену плату за загоювання хвороб в земських лікарнях в сумі 2970 карб. 6 коп.; скасувати плату за відсилання хворих у полтавську лікарню і в бактеорологічний інститут – 4753 карб. 30 коп.; скасувати земські податки (646 карб. 38 коп.) з осіб, що вже виплатити ці податки поліцейському приставові Смірніцькому; назвати десять початкових земських шкіл в різних селах повіту Романівськими, роздати учням усіх земських шкіл і службовців земства книжки відповідного змісту і придбати для бібліотек спеціальні видання з нагоди ювілею.

Лубенська міська дума вшанувала ювілей урочистими зборами.

В усіх школах і державних інституціях відбулись відповідні акти і вечори [40].

Лубенське товариство допомоги початковій освіті та дотепним забавкам з самого початку свого існування почало відчувати брак такого помешкання в Лубнях, де б можна було організувати йому дешеві народні вистави, всякі читання, бібліотеку, недільні курси, школи і так далі, бо в Лубнях і до цього часу немає народного дому. Хоч уже було досить багато всяких спроб, що до будови такого дому, але за браком відповідних коштів справа завше припинялася.

Зважаючи на це, Лубенське просвітнє товариство прийшло до думки, що треба вжити всіх можливих засобів і ухвалило найперше усього поклопотатися перед начальством про дозвіл заснувати в товаристві спеціальний фонд на будову народного дому в Лубнях, а потім впорядити одноденне зібрання грошей по місту на зразок зібрань на білу ромашку, а потім регулярно впоряджати вистави на користь цього фонду, звернутись до громадських міських та земських установ з закликом асигнувати якусь суму коштів на будову народного дому.

Одноденне зібрання грошей, було здійснено 31 травня 1913 року, в головний день Троїцького ярмарку в Лубнях.

З 8 години ранку до 30 пар збірників по місту з карнавками, а в міському сквері грала музика вільного пожежного товариства. Разом з збірниками грошей було послано на ярмарок і скрізь по місту та на базар, де скупчувалось найбільше

народу, дві гарби. запряжені гарними волами. На гарбах сиділи члени товариства, в українському вбранні.

Багато селян підходило і розпитувало про мету збирання грошей. Коли їм розповідали докладно, вони дуже щиро бажали успіху і охоче жертвували.

Траплялись такі, що й не співчували цьому, але їх було дуже мало.

Нажаль година була не зовсім гарна; з ранку йшов дощ, був вітер і тільки з півдня розпогодилося. Все ж збирання грошей було досить жваве. З 4-х годин вечора в саду громадського зібрання було організовано народну гулянку під назвою «Сорочинський ярмарок». Всюди були ятки в українському стилі з різнокольорових плахт, в яких продавались гончарні вироби, листовні карти то що. З 9 годин було виставлено аматорами п'єсу Грінченка «Нахмарило» та водевіль «Як вони женихались». Нажаль гулянка хоч і звалась народною, але народу там не було та й не могло бути, бо день був буденний, а до того ще й ярмарок.

Інтелігенції на виставі у саду було повнісінько. В окремих місцях саду аматорський хор співав українських пісень, народні музики (скрипка, сопілка і бубон) грали до танців. Взагалі вечір пройшов досить гарно.

Збір в карнавки дав 1033 карб., гулянка з виставкою дали 206 карб. Крім того товариство розіслало ще заможним громадянам Лубень і повіту відозви з закликом жертвувати на справу будування народного дому, але ще до якого часу. Відповідей одержано дуже мало, а тому повного підрахунку прибутків зробити не можна та й трати на організацію збирання грошей ще не підраховані.

Взагалі товариство поклало багато енергії, і вона не пропала даремно. Саме гарне те. що від слів перейшли до діла і поклали підвалину майбутньому будинкові [41].

26 серпня 1913 року в Лубнях відкрито сільськогосподарську виставку.

Всю виставу прикрашено синє-жовтим кольором, що дуже приємно вражає зір. Взагалі виставка має український вигляд.

Серед українських експонентів є: книгарня «літературно-наукового Вістника», яка веде також і продаж книжок, яка веде також і продаж книжок.

Благодійне товариство по виданню дешевих книжок у Петербурзі і видавництво «Рілля». Студент Дяченко виставив свій проект Лубенської лікарні, в українському стилі, проект уже санкціоновано міською управою і прийнято до виконання у біжучому році. Полтавське земство експонує свої кустарні вироби, головним чином ткацької вишивальні. Публіка дуже охоче купує ці вироби. В кооперативнім відділі більшість діаграм списана по-українськи, а це робить їх дуже приступними для широкими публіки. Тут же розкладено великоруську і українську літературу по кооперації. Козак Білий на деяких своїх експонатах поробив українські написи, хоч і не зовсім грамотно. Ці написи заслуговують особливу увагу, бо ні один із панів поміщиків, які приймають участь у виставці, не наважився приймати участь у виставці. не наважився експонувати продукти своєї праці під українською національною маркою.

Слід згадати ще й про рекламні плакати про виставку, видані Лубенським сільськогосподарським товариством на українській мові, а також про лірника Опанаса Волошина, спеціально запрошеного на виставку. Своєю хорошою грою на лірі він притягає до себе чимало слухачів. Виконує він деякі думи козацькі, псалми, народні танки.

Загалом мусимо визнати, що виставка безумовно спричиниться до поширення національної справи на Лубенщині, де й досі нема ні книгарні, ні навіть кіоску – де б можна було придбати українську книжку чи газету.

До дефектів виставки треба зачислити таке: в відділі полеводства Лубенського товариства сільського господарства поруч з великоруською літературою по бджільництву не виставлено ні однієї брошюри українською. Далі – поміж експонентами зовсім мало селян. Коли взяти на розвагу те, що провінціальні виставки призначаються головним чином для селян, – то стане очевидним, що комітет виставки не осягнув найголовнішої мети – притягти найбільше селянства. Комітет не зумів завчасно і належно прорекламувати виставку поміж селянством.

За 2 дні – 26 і 27 серпня виставку відвідало 1500 душ [42].

По статистичним відомостям зібраним лубенським сільськогосподарським товариством для впорядкованої ним в Лубнях виставки, в Лубенському повіті за останні чотири роки випивається горілки щорічно на 744.515 карб., цебто щомісяця більш ніж на 62.000 карб. Найбільше припадає випитої горілки на грудень місяць – (8.036 відер) і найменше на липень, цебто під час жнив (4.522 відер).

Порівнюючи з тими коштами, що витрачаються щорічно лубенським повітовим земством на народну освіту й лікарську допомогу, виходить так: 1905 року на освіту витратили – 36 коп., лікарську допомогу – 36 коп., а на горілку – 3 карб. 68 коп., 1908 року на освіту 67 коп., лікарську допомогу – 43 коп., на горілку – 3 карб. 79 коп., 1910 року: на освіту 81 коп., лікарську допомогу – 49 коп., на горілку – 4 карб. 6 коп. і 1912 року: на освіту – 2 карб. 28 коп., на лікарську допомогу – 1 карб. 13 коп., а на горілку 4 карб. 50 коп.

Як бачимо, трати на народну освіту й лікарську допомогу почали значно зростати, але ж і кошти, що людність добровільно витрачає на «зеленого змія», який найбільше шкодить народному добробуту, його розвитку, теж і собі не відстають і з кожним роком і собі значно зростають.

З цього яскраво видно яка то ще темнота панує поміж нашою людністю і скільки ще невсипущої культурної праці треба, щоб вивести її на шлях культурного життя [43].

Діяла в місті Лубни лубенська земська каса дрібних позичок. Як видно з підрахунків діяльності лубенської земської каси дрібних позичок, за перший (1907) рік її існування внесків було тільки 4 на суму 3.300 карбованців, а позичок 232 на 12.520 карб. Року 1910 внесків було вже 159 на 176.478 карб., а позичок 2.483 на 164.899 карб. За перші ж сім місяців останнього 1913 року число внесків зросло до 228 на загальну суму в 301.895 карб. ці цифри зросту руху внесків та позичок каси найкрасномовніше доводять величезну потребу для нашої людності заснування найбільшого числа кас дрібних позичок. де-б в скрутний час селянинові можна було завше добути потрібні кошти, минувши сільських глитаїв [44].

20 вересня 1913 року відбулися вибори двох земських гласних лубенського повітового земства і одного кандидата до їх від другого з'їзду землевласників. На вибори прибуло 17 виборців. Більшістю голосів відібрано за першим разом добродія Миколаєнка і аж за останнім добродіїв Андрієнка і Очеретька (перший і останній – селяни, другий – інтелігент). Таким чином у новий склад гласних увійде до 12 душ, що до цього часу ще не були гласними; більшість з них належить до поступовців. Взагалі ж склад гласних не має певного політичного обличчя, але правих зовсім мало і більшість належатиме поміркованим [45].

Лубенські чергові земські збори 22 жовтня 1913 року ухвалили відправити на спеціальні фельдшерські курси у Москві двох земських фельдшерів (фершалів), асигнувавши їм на поїздку по 150 карбованців кожному. Земська управа пропонувала послати трьох фельдшерів, але більшість гласних згодилась послати тільки двох. Варто зауважити, що голова зборів, добродій Іван Леонтович, радив зовсім не відправляти фельдшерів на курси, кажучи, що вони їм зайві, бо фельдшери завжди працюють разом з лікарями, коло яких і доповнюють свої лікарські знання. Але гласні селяни довели зборам, що голова зборів помиляється, що фельдшери на селі працюють часто самостійно і навіть більш ніж лікарі, а у фельдшерських ділянках, де постійних лікарів немає, вони самі дають лікарську допомогу селянам; через це спеціальні фельдшерські освітні курси зможуть принести величезну користь, і тому необхідно направляти фельдшерів щорічно по кілька душ [46].

В цей же день збори ухвалили доклад управи про заведення періодичної прибавки жалювання для всіх службовців лубенського земства через кожні три роки в розмірі 10 відсотків жалювання до збільшення його в півтори рази. В зв'язку з цим питанням, збори ухвалили пораду гласного добродія Барвінського прибавити жалювання й голові земської управи – 1000 карбованців на рік (до цього часу він одержував, 2000 карб. на рік). членові управи виконуючому обов'язки голови, 500 карб. і останнім трьом членам по 200 карб. (усі вони одержували по 1000 карбованців на рік) [46].

Зборами лубенського повітового земства 1913 року 26 жовтня затверджено асигнування на народну освіту в 266.885 карбованців 12 копійок. В тому числі: на утримання початкових земських шкіл – 111.249 карб., на шкільні підручники – 1.000 карб., на допомогу міністерським школам у повіті – 4.770 карб. 60 коп., лубенським гімназіям – 1.700 карб., на просвітні курси для учителів, на наймання помешкання для лубенської учительської семінарії і інші подібні трати – 4.382 карб. 50 коп., на нагороду учителям – 1.000 карб., вкладка в пенсійну касу для учителів та учительок – 3.859 карб. 20 коп., на шкільні стипендії – 4.301 карб. 40 коп., на шкільні, учительські й селянські бібліотеки, недільні школи, курси для селян і таке інше – 4.960 карб. і на шкільне будівництво й ремонтування -68.492 карб. 61 коп., та не витрачені на це саме за минулий рік, на підставі постанови земських зборів – 61.169 карб. 81 коп. З загальної суми 966.885 карб. 12 к. земство має одержати від казни, губернського земства й приватних осіб на цю мету 186.050 карб. 81 коп., а решта вже припадає на його власні кошти. Минулого року земські збори на народну освіту асигнували були 378.225 карб. 26 коп., цебто більше чим тепер на 100.000 карб. Це пояснюється тим, що тоді земство зробило величезні позички: у казни 95.800 карб. (на 20 років за 3 відсотки річних) і з коштів добродіїв Забіло 450.000 карбованців, асигнувавши на саме шкільне будівництво 224.398 карб., бо школи були в дуже сумному становищі. Через це тепер школи, за дуже малими винятками, містяться у власних земських будинках, які щороку мають збільшуватись до повного заведення загальної народної освіти на підставі умов, зроблених земством з міністерством народної освіти кілька років тому [47].

30 вересня 1913 року секретарем лубенського сільськогосподарського товариства, агрономом П.Гавсевич, подано прохання, щоб було дозволено йому заснувати в Лубнях «українську книгарню». Цими днями поліція збирала відомості про благодійність добродія Гавсевича і конче допитувалася, на які кошти він має заснувати цю книгарню, де вона буде міститись і хто буде в ній торгувати, про що, звичайно не може знати і сам Гавсевич, не маючи ще дозволу на заснування книгарні [48].

Повернемося ще до діяльності земства в 1908 році.

В Лубнях при лубенській сільсько-хочайственній школі полтавського губерньського земства сього 1908 року – з 22-го до 29-го серпня – має бути «Районная сельсько-хочайственная віставка» лубенського товариства сільських хазяїнів. Виділи виставки будуть ось такі: 1) полеводство, 2) животноводство, 3) садівництво та огородництво, 4) лісоводство, 5) сельсько-хочайственні машини і приладдя, а також машини для переробу сельсько-хочайственних продуктів, 6) кустарний і 8) громадське (общественне) хазяйство. Про цю виставку оповіщено людність звичайними друкованими оповістками (афішами). Програму виділів виставки висилаються дурно, коли хто потрібує. Звертатись в справі виставки треба до секретаря лубенського товариства сільських хазяїнів по адресі – Лубні (на Полтавщині) [49].

Земські збори гласних Лубенського земства, що розпочались 25 вересня закінчились 1 жовтня пізно у вечері. Чимало справ не встигли розглянуть і зоставлено до дальших надзвичайних зборів, які гадають скликати в найближчому часі [50].

Вже де кілька років у нас провадиться гостра суперечка, чи навіть завзята боротьба місцевих власників торгово-промислових підприємств з Лубенським повітовим земством з приводу того, що земство накладає на них земські податки. Власники оце земське оподаткування визнають за надмірне і навіть протизаконне. Щоб надалі цього уникнути, вони, об'єднавшись, постановили повести боротьбу проти цього, «беззаконія», для чого скликали кілька разів збори під приводом городського голови добродія Беренця. На цих зборах було ухвалено, обміркувавши це питання з усіх юоків, вжити ріжних засобів, щоб добиватись зменшення цього оподаткування. Щоб краще вести свою справу, вони обібрали зпоміж себе особливу комісію, якій і доручено клопотатись в цій справі.

Подано було скаргу на незаконне оподаткування полтавському губернаторові, а також від кожного власника окремо прохання черговим земським зборам переглянути це питання і востановити надалі оподаткування відповідне законові.

Сьогорішні земські збори і примушені були уділити чимало часу розв'язанню цього «гострого» питання і ухвалили таки трохи зменшити податкування, а на землю в повіті, трохи збільшити (копійок на 5 з десятини). Разом було зменшено податки й з городського нерухомого майна. Але й це зменшення «торгово-промисловців» не задовольнило: вони його й тепер визнають за надмірно високе і протизаконне; через це на недавніх зборах городської думи вони знову ухвалили вжити рішучих засобів, щоб таки добитись справедливості, коли усякі скарги на земства «по инстанции» не допоможуть, тоді звернутися з «проханням до царя», щоб хоч так вплинути на земство. Чим закінчиться це змагання – напевно сказати не можна, треба додати до цього, що чергові земські збори певні були, що правда на їхньому боці і що нічого протизаконного вони не вчинили, а торгово-промисловці вважають що з них уже 18 років беруть лишні гроші [51].

В Лубнях на 7 січня Нового року скликаються надзвичайні збори гласних лубенського повітового земства, на розгляд яких має бути подано 14 питань, більшість котрих зосталась не розглянута черговими зборами. Найголовніше й найгостріше питання – це розкладка оподаткування земель. маєтків, торгово-промислових підприємств города і повіту то що, бо розкладка оподаткування черговими зборами не затверджена губернатором; через це власне й скликаються так скоро ці надзвичайні збори [52].

У Лубнях з 30 червня 1912 року розпочались курси педагогічні та церковних співи для 50 учителів церковно-парафіяльних шкіл полтавської єпархії. Курси відбуваються в помешканні лубенської учительської школи і протягнуться до 15 серпня [53].

Директора лубенської гімназії д. Ярошевського, не зважаючи на самі рішучі заходи лубенських союзників і їхні благання залишити його в Лубнях, на початку липня 1912 року переміщено уже директором смоленської реальної школи. Звістка ця страшенно вразила союзників [53].

Чергові земські збори лубенського повітового земства, що розпочались оце 23 жовтня, ухвалили пораду земської управи заснувати в 1913 році в Лубенському повіті ще сім нових початкових шкіл і чотирнадцять нових шкільних комплектів.

Ті ж збори ухвалили заснувати в селі Вовчку, Лубенського повітку, при міністерській двохкласній школі відділ кузнецько-слюсарного майстерства, асигнувавши на цю мету 1050 карбованців.

Снітинській сільській громаді ухвалено видати 3.000 карбованців на перероблення міністерської двохкласної школи на чотирьохкласову городського типу. Прохання ж Тишківської сільської громади про заснування у Тишках городської шестикласної школи з грошовою допомогою земства, одкинено, бо громада дуже мало асигнувала своїх коштів (1.000 карбованців) і поражено громаді самій клопотатись перед міністерством народної освіти про заснування такої школи, а коли справа налагодиться – земство зможе допомогти своїми коштами [54].

Прохання лубенського інспектора народних шкіл в жовтні 1912 року, щоб лубенські земські збори асигнували 2.960 карбованців на заведення по початкових земських школах військової гімнастики. Збори одкинули одноголосно. Пораду К.Леонтовича, – для спроби завести хоч в дванадцяти школах гімнастику – теж одхилено більшістю голосів [54].

В листопаді 1912 року лубенські земські збори на 1913 рік затвердили такі стипендії з коштів повітового земства: сім – в лубенській хлоп'ячій гімназії (дві по 90 карбованців і п'ять по 60 карбованців), чотири – в лучинській дівочій гімназії по 25 карбованців кожна, п'ять – у городській чотирьохкласовій школі по 10 карбованців кожна, три – в Полтавській хвершальській школі по 180 карбованців кожна, три – в лубенській сільсько-господарській школі по 50 карбованців, дві – в лубенській учительській семінарії (імені Д Ів.Леонтовича) по 120 карбованців кожна, одна імені Царя Визволителя у київському політехнікумі на спомин про трьохсотліття Дому Романових в 300 карбованців і вісім стипендій в лубенських гімназіях з прибутків на пожертвувані всякими особами – гроші на 1147 карбованців 40 копійок. Разом на стипендії асигновано 3381 карб. 40 коп. [55].

Розділ 7. З ЖИТТЯ МІСТА

В червні 1906 року за останні дні в Лубнях помітно незвичайну метушню по вулицях усяких хуліганів; п'яні – вони чіпляються до прохожих [1].

Товариство «Просвіта» засновується 20 червня в Полтаві і окремо в Лубнях. Лубенське товариство послало губернаторові свій статут. Воно має завести в Лубнях безплатну народну бібліотеку-читальню, робити читання для народу, театральні вистави і всякі забави. Окрім того товариство видаватиме книжки і відозви [2].

В Лубенському повіті в багатьох місцях селяни некликані йдуть на панські сіножаті, косять сіно, тоді половину копиць залишають панові, а половину везуть до себе в село і там діляться. Поміщикам це не вигідно, бо звикли вони давати косарям сьому або восьму копицю. Але час такий непевний, що задовольняються й з половини [3].

В Державну Думу послано 27 червня з великим числом підписів таку телеграму: «Нижчепідписані громадяни (граждане) міста Лубень з почуттям великого задоволення вітають Державну Думу за одноголосний вотум закону про скасування кари на смерть. Ми втішаємося, що наш перший російський парламент здобув собі вічну славу перед усім світом, постановивши великий по благородстві, людяності й справедливості закон, який має знищити в нас здобуток часів варварських. Повага і слава Вам, перші заступники народні! Виконуйте волю народню, народ допоможе вам. (Підписи) [4].

Товариш міністра внутрішніх справ Макаров 28 червня сповістив посла В.Шемета, що справи Бедря та інших лохвицьких селян адміністрація зовсім припинила. Випустити їх чи ні – залежить від судової влади [4].

Заарештованого в березолі (марті) цього року учня лубенської гімназії (8 клас) Масіча мають заслати у Сибір. Ніякого «діла» про його не було; його навіть ні разу не допитувано. Брат Масіча вдається з цією справою до Думи, прохаючи арештованого не висилати, а віддати під суд [4].

У неділю 18 червня 1906 року в літньому театрі гурток прихильників драматичної умілості виставляв драму М.Л.Кропивницького «Доки сонце зійде, роса очі виїсть». Прибуток, який лишився від цієї вистави, був призначений на будівлю пам'ятника Т.Г.Шевченкові в Києві. Не вважаючи за мету вистави і цікавість драми, прибуток був занадто невеликий. Сталося це мабуть тому, що грали поганенько.

20 червня з місцевої в'язниці випущено добродія Воскресенського.

В місті з'явилась оповістка полтавського віце-губернатора Катеринича «К населенію Полтавской губернії». Він каже, щоб люди не вірили ніяким чуткам про «погроми», бо начальство всіми способами буде запобігати всякому насильству, і як що треба буде, то закликатиме до помочі військо.

До цього треба зауважити, що всякі чутки про всякі чутки про погроми в Лубнях зникли після відомих заяв послу до Державної Думи Шемета і члена Державної Ради Леонтовича, і Катеринич здається з своєю заявою спізнився.

21 червня з місцевої в'язниці випущено політичних Яреска, Перелая і Міщенко; залишилося сидіти ще 2 політичних [5].

Перша гімназійна театральна вистава рідною українською мовою. Торік Лубенським гімназістам заборонено було навіть ходити в театр, коли грали щонебудь Українське. Цей же рік ми бачимо таке з'явище: 9 лютого, в четвер, у Лубнях гімназістами та гімназістками була виставлена в дворянському клубі комедія Тобілевича «Мартин Боруля». П'єсу виконано досить гарно, коли мати на увазі те, що учні грали вперше. спектакль закінчився дивертисментом, у котрому брав участь гімназійний хор. Хором керував теж гімназіст. Учні були в Українському убранні: найбільше вражіння на слухачів зробила остання пісня: «Гей Українці, іще наша живе річ святая». Цю пісню публіка примусила повторити тричі; а коли почали визивати вчетверте, то розпорядник спектаклю (від «родительського комітета»). Шипулінський заборонив більше співати цю пісню. Збір пішов на користь бідних учнів обох гімназій, що не мають спромоги заплатити за науку [6].

З Лубенської гімназії в березні виключено кількох прогресивніших гімназистів. Тоді товариші їх зробили демонстрацію. Чорносотенних учителів примушено вийти з класів. Побито вікна і навіть стріляно з револьверів. У гімназію покликано козаків [7].

В Лубнях існує безплатна народна бібліотека-читальня, яка прозябала на спільні кошти товариства тверезості, міста, жіночого добродійного товариства і інших інституцій. Але зараз матеріальне становище бібліотеки-читальні не конче хороше й скоро нічим буде платити бібліотекареві. На одному з засідань жіночого добродійного товариства знято було питання про те, щоб знайти грошей для бібліотеки-читальні. Зауважили, що як у найближчій часі не знайдеться хто небудь, хто б згодився без плати сидіти в бібліотеці й видавати книжки, то доведеться її закрити зовсім. Тоді пані В.А.Шемет, член жіночого добродійного товариства, зваживши на критичне становище єдиної на все місто доступної для широкої маси людності бібліотеки-читальні, взялася бути бібліотекарем. Але дехто з членів-добродійниць зараз же запротестував проти пані Шемет, через те, що пані Шемет певно буде в бібліотеці займатися пропагандою, роздавати брошури і таке інше, і через те їй ніяк не можна доручати бібліотеки. Надто повстала проти пані Шемет жінка професора пані Ясінська. Добродійниці хворі на «світобоязнь», тому повстали проти пані Шемет, бо сім'я Шеметів вважається деякими людьми за таку революційну, що не можна доручити комусь з членів її якусь громадську справу, як от видавати книжки міській бідноті та дітворі. Але пані Шемет після того заявила, що коли хто з членів-добродійниць візьме на себе обов'язки бібліотекаря, то вона з охотою уступає їх. Та ніхто з добродійниць не зважився на це, і було рішено, що пані Шемет таки заступить бібліотекаршу.

На днях вона звернулася до завідуючої бібліотекою, Кондратковської, щоб прийняти на себе бібліотеку; але пані Кондратковська заявила, що вона бібліотеки не передасть. Вона сказала, міський голова штабс-ротмістр Беренс і акцизний надзиратель Барабаш заявили їй, як особі відповідальній за бібліотеку

перед адміністрацією, що коли Шемет буде бібліотекаршою, то вони (?) закриють бібліотеку.

Треба правду сказати що наш відставний штабс-ротмістр не забув солдатських звичаїв і чисто по фельдфебельські скоріняє «подведомственных чинах» і інституціях крамольні думки та діла. Він, наприклад, звільнив з міської управи після виборів до державної думи трьох службовців – сторожа й двох канцеляристів, підозріваючи їх в «крамольній агітації»... Чого доброго, він і справді закрие бібліотеку, коли там появиться пані Шемет... [8].

Продавці казенних шкалень 3 округи полтавського акцизного управління через зборщиків грошей одержали, під розписку, число часопису «Русское Чтеніє» ще від 5 лютого, де між іншим надруковано статтю: «Звідкіля беруться й на що тратяться казенні гроші», в цій статті доводиться, що всі гроші, зібрані з людей цілої держави, тратяться цілком на користь тільки тих людей, як от на військо, що часопис вважає найпотрібнішим. на лікарні, на просвіту то що, і що сучасний уряд дбає про поліпшення добробуту цілої держави, як і не можна краще. Та невже панове урядовці гадають такою очевидною неправдою нахилити до себе людей, які зневірилися в усіх таких «підкуваннях?»... [9].

20 липня в Лубнях має бути вистава художніх виробів місцевих художників і художниць. Гроші, які залишаться від цієї вистави, підуть на користь лубенського притулку для дітей [9].

30 липня відкрито «художественну виставу». Найбільше «експонатів» виставили М.Деркач, Е.Лойко (картини) та Ходорковський (фотографії). Найбільшу увагу звертає на себе відділ китайських та японських виробів. Ця вистава – перша в Лубнях, а вхідна плата 12 копійок. Вистава протягнеться до 20 серпня й гроші, що лишаться від неї, підуть на користь дитячого притуку в Лубнях [10].

Звістку про розпуск Державної Думи зустріли в нас дуже спокійно, тільки адміністрація підняла голову. Вже кілька днів підряд козаки розганяють біржу «Бунда», а в співробітника «Полтавщини» трус роблено з козаками. При трусах поліція заарештувала кілька брошур, «В чем моя вера?» – Л.Толстого і навіть

тетрадку, де були українські слова списані, але ввечері того ж дня все було повернуто назад. Причина цьому та, що добробут Брут «полаявся» з Червоненком, який виконує обов'язки справника, написавши дещо в «Полтавщині». Нікого не арештовано [11].

14 липня в соборі служили «благодарственный» молебень з приводу розпуску Державної Думи, на якому був прочитаний і маніфест 9 липня. Крім поліцаїв, міського голови та ще кількох «истинно-русских» людей на молебні нікого не було [11].

Власникам місцевих друкарень, під погрозою найбільшої кари і закриття друкарень, заборонено друкувати відозву бувших послів Державної Думи до народу. В цьому з їх взято підписку [11].

26 липня після трусів у співробітника «Полтавщини» і в відділові цієї газети, трушено колишнього наборщика друкарні добродія Фріда, в нього шукали зброї, яка лишилась від колишньої лубенської «самооборони», але нічого не знайшли. Ця зброя в день і вночі сниться нашій поліції, з-за неї не мало вже було зроблено трусів і позаарештовано людей, але й досі ніякої зброї не знайдено. Хоч у Фріда і не знайшли нічого, а все ж велено його заарештувати, та на щастя він виїхав із Лубень [12].

В Лубенському земстві дуже мало грошей, бо податків земських не платять. Через те земські робітники невчасно одержують плату [13].

По місту у великому числі шириться виборгська відозва послів Державної Думи до народу («Маніфест членов государственной думы»). 24 липня ця відозва була порозліплювана по всьому місті на тумбах, заборах і навіть на будівлях, але поліція скоро її позривала. Щоб зловити злочинців, які ширять цю відозву, була піднята на ноги вся поліція, та це нічого не помагало. бо другу ніч відозви з'явилося ще більше. По підозрінню в поширенні відозви 24 липня було заарештовано робітника тютюнової фабрики Островського, ще молодого хлопця. 25-го вранці його випущено. 25-го ж біля крамниць на базарі арештовано хлопця років 12 Макарона, який давав відозву послів одному солдатові. Солдат взяв її та й посунув собі в кишеню, але це помітив фельдфебель, який відняв у солдата

відозву, задержав хлопця і віддав його поліцаєм. Коли хлопця трусили в участку, то знайшли ще три примірники відозви [14].

Для побільшення воєнної сили прислано в кінці липня ще роту солдатів 134-го Сєвського полку [14].

Події останніх років трохи зворушили наше громадянство і воно починає ворухитися.

За городом в лісі було зроблено кілька масовок, на яких обговорювався сучасний момент і сучасні події.

Мало не всі місцеві організації різних партій випустили свої відозви з приводу розгона Державної Думи. Такі відозви до цього часу випущено соціалістами-революціонерами, українськими соціал-демократами, бундом і навіть с.-с.

Така діяльність революційних партій дуже турбує нашого справника, який назбирав цих відозв вже чималий пакунок [14].

23 липня в Лубнях було зібрання міських та сільських робітників з Лубенщини, яких організував місцевий комітет української соціал-демократичної партії. На зібранні обговорювано питання про з'єднання з російською соціал-демократичною партією задля планомірнішої роботи.

Зібрання признало, що об'єднатися було б дуже бажано. Обміркувавши потім основи задля об'єднання, подані центральним комітетом української соціал-демократичної робітничої партії, зібрання багато в чому їх відмінило. Між іншим зібрання постановило, що єдиною заступницею (представительницею) українського міського й сільського пролетаріату може бути тільки українська соціал-демократична робітничка партія [15].

Вночі з 30 на 31 липня невідомі злочинці вікном з двору залізли в друкарню Л.Ицьковича й забрали кілька пудів шрифту, півтори сторінки набору, бостонку (маленьку друкарську машину) і навіть дві верстатки, гранку й шило. Бостонка була розібрана і випадково кілька частин її загублено проти друкарні Дубинського. Вранці другого дня ці частини знайшли поліцай і стражник, які кинулись зараз у друкарню Дубинського. Але упевнившись, що в його машини цілі, поліцаї пішли до Ицьковича й тоді тільки той побачив, що його ограбовано.

Зараз же зроблено трус у колишнього машиніста Ицьковича добродія Браславського, якого місяць тому з наборщицею Виницкою розраховано за правдиве показання на суді проти Ицьковича – за два місяці до строку. Нічого з друкарських речей не знайдено, а пакунок «забороненої літератури» взято й самого Браславського заарештовано.

Але після допиту в справника заарештованого Браславського випущено. Виявилось, що «нелегальна література», яку конфіскували в його поліцаї, є звичайні собі брошури, що продаються скрізь по книгарнях, і її буде повернуто назад.

Проте Браславського хоч і випущено, але його справа цим ще не скінчилась. В його відібрано паспорт, бо те, що при вас був паспорт, показує, що ви хотіли втекти», – сказав справник...

По цій же справі 31 лютого був трус і в столяра М.Руданського, який судиться з Ицьковичем за карбованця, – але даремно. Руданського теж трохи посіпали в поліції, але таки випустили зовсім.

Як каже власник друкарні, в нього пороблено збитків на 400 карбованців (а де хто каже на 200). Але більшу частину бостонки вже знайдено, не дохоплює лише кількох частин, тільки які найпотрібніші... [16].

По справі ограбування друкарні Г.Ицьковича (31 липня) поліція арештувала була М.Радунського. Продержавши його недовгий час і зробивши допит, випустили на волю, тільки відібрали паспорт, бо нібито є доказ, що Радунський хотів тікати з Лубень [17].

Лубенські патріоти не тільки хочуть подякувати за розпуск Думи, а ще й хочуть прохати, щоб відмінено виборчий закон так, щоб вибирати могли тільки люди, які мають маєтковий або освітній ценз, а євреї щоб зовсім не мали права вибирати.

З цим папером ходив по хатах сторож з міщанської управи і збирав підписи [18].

До нас має скоро приїхати новий полтавський губернатор. В земстві «служачі» роблять день і ніч, аби хоч трохи причерпурити «діла» бо... ще й досі не підведено рахунків у бухгалтерії, та не краща справа і в других відділах.

Тільки, що розпочався Спасівський ярмарок, а чорносотенці вже роблять своє діло 2 серпня розкидані були чорносотенні відозви [18].

В ніч з 5-го на 6-е серпня трушено й заарештовано добродіїв Волкова, якого недавно було випущено з міської в'язниці, І.Межибовського (робітника) і Збарського-Ізраїля [19].

5-го серпня в Мгарський монастир (під Лубнями) приїхав полтавський архирей «отець Іоанн» з своїми прислужниками і півчачами. Коли він їхав від станції Лубні містом, його охороняли кінні стражники з гвинтівками, урядники і навіть становий пристав добродій Дяченко. Така охорона архирея немало дивує міських людей. «Мабуть щось недобре чує за собою, що таку охорону держить коло себе», або: «уже й отці архиреї бояться мабуть соціалістів» – було чути поміж людьми, які дивувались цьому [19].

Неділь зо три тому в нас по городу розійшлась чутка, що приїде губернатор Князев. Поліцаї захвилювались, почали скрізь чистити, вимітати, вивозити сміття. Пройшло кілька часу, а Князева нема. Поліцаї вже були заспокоїлись, як ізнов стало чути, що губернатор таки приїде. На цей час «сторожі громадських інтересів» почали вже чистити город не від сміття, а від «крамоли».

Щоденно в буцигарню і на вокзал провадили заарештованих (поліцаї кажуть «карманщиків»); крім того стали шукати бомб, але в городі не знайшли ні одної, хоч справник і був певний, що бомби в городі є. Так ішло все аж до 6 серпня, коли в Лубні приїхав не Князев, а архирей Іван. Це зовсім не задовольнило нашу поліцію й вона ще й досі чистить город від «крамоли» [19].

8 серпня 1906 року в депо станції Лубні К.-П. залізниці розраховано ранком 8 робітників, а о півдні ще 65. Робітники дуже схвилювались. «Їх сьогодні розрахували, а нас завтра розрахують і таким робом ми всі зостанемось без куска хліба», – чути було поміж робітниками. Де хто з поміж робітників згадували про страйк, щоб припинити рух по всій залізниці. Начальник депо Винокуров

першим же поїздом від'їхав в Київ, що полагодити цю справу. Ввечері того ж таки дня телеграмою з Києва звелено було прийняти назад 60 робітників, решту ще й досі не прийнято. Робиться це все – кажуть робітники з наказу Київської адміністрації, бо вона гадає перевести до Києва депо з станції Лубень.

Настрій робітників підвищений, всі чекають, що з цього буде, і нетерпляче ждуть Винокурова [20].

Учні лубенської чоловічої гімназії на початку лютого 1907 року звернулись до директора з проханням, щоб було заведено в гімназії українську мову. Директор обіцяв підняти це питання на з'їзді директорів, який має відбутись у Києві. Особисто ж директор висловився, що ніякої, мовляв, української мови не має, і що це мовляв є вигадки [21].

В суботу 27-го січня учні місцевої чоловічої гімназії, окремо кожний час, обговорювали питання про заведення в гімназії української мови, як окремого предмета.

На це пристало коло 80 процентів учнів. Учні покликали до себе (в 8-й клас) директора і зробили йому відповідну заяву.

Директор відмовлявся, що гімназисти і так багацько вчать різних мов, що не слід накладати на себе зайвий тягар «незнайомої» мови, але учні відповіли, що вони майже всі знайомі вже з українською мовою і літературою, як російської України так і Австрійської, а наука її для їх необхідна.

Здивований директор зауважив, що ніякої літератури української і письменників окрім Грінченка він не знає, хоч він тоже «українець» і пам'ятає Куліша, «Основу». Коли ж учні почали перелічувати йому, скільки є у нас письменників, то він, не дослухавши й кінця, сказав, що йому зараз ніколи.

З свого боку він пообіцяв підтримувати це питання на з'їзді директорів, який має скоро відбутись, коли воно там виникне. А сам він порушити це питання боїться (!?)...

–Домагались гімназисти ще, щоб в їхній книгозбірні були українські книжки, але адміністрація відмовила, що в «хозяйственному комітетові» бракує грошей (всього 21 карбованець, кажуть).

Руські ж книжки одержуються цілими транспортами і на це гроші знаходяться [22].

У неділю 25-го лютого 1907 року у нас відбувся вечір, присвячений пам'яті великого Кобзаря України Шевченка, з приводу 46-х роковин його смерті. Чистий прибуток з цього «вечора» було призначено на побільшення кошту на будівлю пам'ятника поетові в Києві. Програм «вечора» був чималий і улаштований дуже гарно, але виконаний він був, ніде правди діти, не зовсім гарно.

Концертний відділ: «Український танець» – Сікора, «Ой не світи місяченьку», «Різдвяна колядка». «Повій вітре на Вкраїну» і дівертісмент виконано досить гарно; особливо вподобалась слухачам декламація П.Деркача, який декламував: «Івана Підкову», «Наливайкову ісповідь» і інше. Декламатора вітали дружними оплесками.

Вистава «Назар Стодоля» пройшла зовсім мляво, бо аматори драматичної штуки, крім П.Деркача, який провів свою роллю Назара добре, дуже мало дбали про те, щоб вистава пройшла як треба.

Це вшанування пам'яті незабутнього кобзаря у нас, у Лубнях відбулося вперше, коли не лічити вистави літом, та на великий жаль впорядчики і на цей раз мало подбали, щоб це свято відбулось як слід, а велика плата за вхід і місця зробила для широких верств громадянства, особливо для робітників майже недоступним цей вечір.

На цьому вечорі В.Шемет мав сказати промову з приводу свята, та справник заборонив це йому [23].

З Лубень повідомляють в середині березня, що там має незабаром видаватись щоденна газета на руській мові під назвою «Утренняя газета». Мета видавців – давати мешканцям міста і повіту негайні та найширші відомості про діяльність Державної Думи [24].

10 березня, з дозволу адміністрації, було зібрання лубенських репетиторів. На зібранні було 27 чоловік. Після вияснення становища репетиторів, виявилось, що, дякуючи конкуренції поодиноких людей, ціна на уроки упала дуже низько:

людям, які живуть з самих упроків, доводиться страшенно бідувати. Ухвалено заснувати «професіональну спілку репетиторів» і вироблено статут спілки. В статуті між іншими є такі пункти: 1) члени спілки віддають із свого заробітку 2 відсотки у касу спілки; 2) Спілка має право закладати книгозбірні, улаштовувати лекції та реферати, як для своїх членів так і сторонніх людей. Статут спілки відіслано адміністрації на затвердження [24].

Ніччю з 3-го на 4 квітня в помешканні вчителя мужської гімназії Сеферовського вибухла бомба. Побито шибки в будинку і порушено стіни коридора, де счинився вибух, з людей нікого не покалічено. Слідство виявило, що «бомба», – то коробка, начинена порохом. Сеферовського учні дуже не люблять за його реакційність. Поліція стурбована; злочинців не знайдено [25].

Рознощики газет з «істинно-руського» кіоска відмовились від служби і перейшли до інших продавців газет. «Істинно-руські» загрожують хлопцям навіть... тюрмою за зраду [25].

1 квітня в Лубнях було виставлено Колесниченка «За Волю і Правду»; п'єса мала великий успіх і зробила на присутніх велике враження. Глядачами були переважно робітники; на днях п'єсу виставлятимуть вдруге [26].

В Лубнях в середині травня застрайкували м'ясники. Страйк викинув через те, що міська дума зменшила таксу на м'ясо з 10-12 копійок за фунт до 8-10 копійок. Торгує тільки незначна частина. Через страйк більшість лубенських мешканців *volens-nolens* мусить поститись. Страйкарям загрожують репресіями і лякають тим, що замість їх буде закликано м'ясників з інших міст [27].

Недавно, в кінці травня, закінчилась «забастовка» торговців м'ясом, що домагались побільшення ціни на м'ясо, протримавши мало не місяць місто без м'яса, вони таки добились свого на лихо і без того порожнім кишенням бідноти [28].

20-го травня В.М.Шемет, в будинку земства, в «обществе взаимопомощи учителей и учительниц», читав українською мовою реферат – «Рідна мова і народна освіта». Референт мав великий успіх. Бажано, щоб такі реферати відбувались частіше [28].

Вже тиждень минув як в Лубнах розпочала робота землеустроїтельна комісія, з 6 травня, під зарядом депутата Державної Ради Івана Леонтовича. Не вважаючи на всі заходи і старання її керманичів, справа йде кепсько, бо людність вже досить зневірилась в різних бюрократичних комісіях, одну з яких становить собою і землеустроїтельна комісія, і тільки від Державної Думи чекає поліпшення своєї гіркої долі. Напружено стежать селяни за Думою і всі чекають, що ось, ось дадуть землі і знов усміхнеться доля, чекають і вірять в Думу, як в єдиний можливий рятунок від тяжких злиднів [29].

Вже другий місяць працює у нас землеустроїтельна комісія, але про її працю щось нічого не чути. Чимало селян вдається до комісії з проханням ссуди під заставу землі. Позаяк в наказі про землеустроїтельні комісії про це нічого не сказано то лубенська землеустроїтельна комісія вдалась в «головний комітет по справам землеустроїтельних комісій», прохаючи роз'яснення, як бути з такими проханнями. З селянського банку прийшло до комісії повідомлення, що в його розпорядженні є панський маєток, який можна б через комісію розпродати селянам, та на цю землю щось охочих нема [30].

Гурток лубенських аматорів, під орудою П.Деркача, на початку вересня, хотів було цими днями дати у нас, у Золотоноші, дві українських вистави, для чого прислав був уже свого представника щоб найняти театр і взяти потрібний дозвіл від місцевого начальства. Гурток мав на думці виставити «Крадене Щастя» та «За Волю і Правду», але пан справник боявся навіть дати дозвіл на «Крадене Щастя», кажучи, що це крамольна і заборонена уже для вистави п'єса (?). Коли ж представник довів йому, що вона зовсім безпечна, справник її дозволив, а вже «Волею і Правдою» ніяк не захотів поступитись. Але на цім діло ще не стало. Коли представник звернувся до адміністрації театру, то Цис, який орудує цією справою, заявив, що він не може дати театру, поки не перечитає намічених до вистави п'єс. Коли в них єсть хоч єдине словечко з сучасного життя, або щонебудь про незадоволення сучасним державним становищем (?) то нема рації й балакати про дозвіл. Після цього представник швидко помандрував з Золотоноші, залишивши всякі думки про вистави у нашому місті [31].

На сторінках «Ради» відбувалося листування редакції. Лубни. Лубенцеві. Вам послано рекомендованого листа й перевод [32].

1908 рік в розвитку життя міста Лубни.

На початку лютого 1908 року в помешканні місцевої міської управи відбулися вибори лубенського міщанського голови. На вибори прибуло чимало людей. З самого початку виборів в помешкання явилась доволі чимала, гарненько підпила уже «чесна кумпанія» певних громадян, які зразу-ж і почали виявлять свою діяльність. Всі ці п'яненькі людці були міцно згуртовані і гаряче обстоювали за те, щоб головою було обібрано знову того, що й раніш був, себ-то добродія Сушка; але, не вважаючи на сю численну «работоспособную» кумпанію, чималий гурт громадян запропонував обібрать кого іншого за голову, а не Сушка, бо він, мовляв, їм не до вподоби. Так де тобі? – оборонці старого голови не давали навіть рота розкрити своїм противникам, погрожуючи навіть кулаками, а що крику там було, так мабуть на ярмарку сього ніколи не буває. Зазнали чимало прикростей од сеї «кумпанії» противники Сушка: нарешті довелось зробити таки «отступленіє» і після довгих, доволі гострих суперечок обібрали знову старого голову, після чого «победоносная» кумпанія кружляла з своїм головою цілесенький день і ніч. До сього цікаво ще зазначити те, що значна більшість євреїв також віддала свої голоси за Сушка, добре знаючи, що воно за чоловічок, чому доводиться тільки з жалем дивуватись [33].

Відбувалися в Лубнях в 1908 році пожежі та було засновано пожежне товариство.

5 лютого, годин коло 8 ввечері, в залізному ряду, на Базарній площі, счинилась велика пожежа. Тільки на превелику силу вдалося припинити пожежу аж другого дня. Шкоди нароблено багато [34].

В середині березня на махорочній фабриці товариства «Німковський та Бернштейн», після того, як робітники уже покинули роботу, на поверсі сушильні виникла пожежа. Але через те, що пожарня прибула у свій час (її було викликано негайно по телефону з фабрики), пожежу пощастило припинити завчасу, не

допустивши вийти на дах. Шкоди все ж чимало. Пожежа сталася з того, що лопнув паровик [35].

В березні счинилась пожежа у добродія Рудоуса. Виявилось, що вона сталася через необережність самого Рудоуса і через те його тепер місцевий справник оштрафував на 25 карбованців [35].

В Лубнях в березні виникло кілька здорових пожеж, під час яких городська пожежарня виявила свою нездатність. Через це поміж лубенцями виникла чутка заснувати у Лубнях «Добровольное пожарное общество». Організувати це товариство узявся судовий слідчий Лубенського окружного суду 1 участку добродій Міхельсон. Кілька днів тому він скликав в помешканні городської управи збори, де він подав на розгляд зборів написаний ним проект статуту майбутнього товариства. На ниших зборах були: городський голова, члени городської управи, міщанський голова, каззонний єврейський рабин та де-кілька городян. Розглянувши статут, збори ухвалили його цілком і постановили прохати добродія Міхельсона, щоб він добув дозвіл від полтавського губернатора на заснування сього товариства, а також оповістити городян, що записуватись в члени товариства можна в городській управі, в міщанській управі, у Варшавського, Міхельсона та інших [36].

З ініціативи судового слідователя добродія Міхельсона на початку квітня виникає «Добровольное пожарное общество», статут якого, як повідомляє «П.Г.», уже подано на два затвердження начальникові губернії [37].

Нарешті в середині вересня в Лубнях таки дозволено заснувати на підставі нормального статуту пожежне товариство, яке і має незабаром уже розпочати свою діяльність [38].

В кінці вересня пожежі знову чоґось зачастили. Горять усе хліви і кожного разу серед ночі. Проти 4 жовтня сталось аж три пожежи в різних місцях города і майже одна за другою. Не встигнуть затушити одну, як розпочинається друга... Погоріли хліви, в одному з яких загинуло троє коней, що були під замком і їх не встигли врятувати. Раніш за кілька днів, під час пожежи у пані Сарандихи згорів теж хлів, загинула корова, а ще передніше у Підгаєвських теж корова. Одне слово

пожежа одбувається за пожежою і це доволі уже налякало городян, що не знають, як спекатись цього лиха. Зважаючи на те, що горять усе чомусь тільки хліви і що-разу серед ночі, коли всюди людність спить, гадають, що це все підпали якихсь лиходіїв [39].

Давненько уже у нас почало складатися вільно-пожарне товариство під приводом монархиста судового слідчого добродія Міхельсона. Уже й статут сього товариства затверджено, відбулись й загальні збори фундаторів товариства. На цих зборах було обібрано голову і членів товариства, але діяльності воно й до сього часу розпочати ніяк не могло, бо нема потрібних коштів. Членську вкладку призначено по 3 карбованців річно, але щось ніхто в члени не записується і ніхто грошей не дає. Добродій Міхельсон уже вдавався до лубенців з відозвою, та щось з цього нічого не вийшло. Одно слово монархистові не щастить скласти таке товариство, яке безперечно дуже потрібне для нашого міста. Вдалися були фундатори товариства з проханням до городської думи, щоб їм дали субсидію, бо товариство дбатиме про інтереси города, але там їм відповіли: «дайте відомости, чи дійсно єсть у вас члени, чи буде з того користь; коли ми дамо гроші, тоді будемо балакати про те, чи можна дати вам субсидію». А тут і біда, що членів нема, бо людність не йме віри, щоб теперішні фундатори зуміли повести справу як слід. Таке становище нашого товариства і, коли не візьмуться до неї люде більш здатні на такі, яким городянство довірятиме, то воно загине цілком, хоч таке товариство дуже потрібне лубенцям, бо городська пожарна не зможе справитися з нашими пожежами [40].

Продовжувалися пожежі і в 1909 році.

Пожарне товариство в Лубнях, що за увесь час свого існування до сього часу навіть нічим не нагадувало, як нас повідомляють, останніми часами наче трохи заворушилось. Вже зорганізовано команду членів охотників і призначено час на муштри. За начальника команди обрано поступового молодого чоловіка д. Михайла Деркача, який дуже береться до справи [41].

В грудні 1909 року частенько почали проявлятись пожежі і все нічної доби. Під час одної пожежі навіть трохи попеклось немовлятко, яке скоро опісля цього

й померло. Пожежа сталась серед самої ночі. Перелякані люди повискакували з хати, а дітей залишили у хаті. Збіглися люди і трьох дітей встигли завчасу вирятувати з небезпеки, а немовлятко залилось у колисці і пощастило його вихватити, коли вже огонь охопив усю хату і воно трохи попеклось, а потім і померло.

Кілька часу тому в Лубнях почало свою діяльність вільнопожарне товариство, яке допомагає на пожежах городській пожарній. Поміж темним людом невідомо хто пускає чутки, що пожежі почалися тільки тоді, коли почала свою діяльність вільнопожарна дружина, то часом це чи не праця цих дружинників для практики? І ця безглузда, безпідставна чутка дуже шириться, а темна людність йме віри і дуже вороже ставиться до вільнопожарних дружин, які дуже незадоволені цим. Голова товариства ніби то має потягти кілька осіб до судової відповідальності за тяжкий наклеп на вільнопожарне товариство [42].

На пряму протилежність пожежам відбувалися в Лубнях і повені в 1908 році.

В кінці березня 1908 року рівень води в річці Сулі почав дуже підніматись і загрожує тим людям, що живуть побіля Сули, великою небезпекою, бо може вигнати з хат. Поки що затоплено водою кілька дворів. Острови і луки затоплено зовсім скрізь [43].

Рівень води в річці Сулі з дня на день усе піднімається та піднімається й робить величезну шкоду всій юдності, що живе поблизу річки. Така велика повідь в Лубнях буває дуже рідко. На «Подолі», «Пацюках», «Карпиловці» та «Троїцькому водопої» вода силу людей повиганяла з хат і примусила покинути зовсім свої обістя, залиті водою. Останніми часами вітер знімає на Сулі велику хвилю й робить тим дуже велику шкоду, руйнуючи покинуті будови. В багатьох покинутих хатах поруйновані стіни, чимало хліві знищено майже до щенту [44].

В Лубнях склалось в середині червня 1908 року акціонерне товариство з капіталом в 80.000 карбованців на те, щоб спорудити водопровід. На перший час водопровідна сіть матиме – 7 верст. Вода буде добуватися з артезіанських колодязів і зараз уже розпочато робити один колодязь, щоб вирахувати приблизну вартість одного артезіанського колодязя. Земським зібранням в

надзвичайній сесії 27 лютого цього року ухвалено купити на 6000 карбованців акцій цього товариства, на віщо повернути шеститисячну позику, що дозволена була губернською земською управою на будівлю помешкання для музею, подарованого Лубням паном Скаржинським [45].

В цей же час з постанови комітету благодійного товариства судового відомства засновано місцеве правління щодо завідування справами товариства в місцевостях району Лубенського окружного суду, з віділом цього правління окремо від Харківського окружного правління. Обов'язки голови Лубенського окружного правління благодійного товариства виконує голова місцевого окружного суду добродій Покровський. Бажаючи найкращого розвитку діяльності цього товариства, голова звернувся до всіх діячів судового відомства з особливим проханням прийняти участь в товаристві, записуючись в його членами. Річна членська вкладка 5 карбованців. Мета цього товариства – допомагати найбільшій сімействам судового відомства, не виключаючи й «низших служущих» [46].

В Лубнях в кінці липня в «Уездном съезде» відбулася нарада продовольчої комісії; міркувалося про те, чи треба просити в правительства запомоги для закупки жита на посів селянам. Комісія прийшла до того висновку, що запомоги просити не треба, бо врожай в Лубенському повіті треба вважати за добрий (?); жито хоч і не вродило, але його для посіву можна буде добути з хлібозапасних сільських магазинів. Було б, здається, добре, коли б було так, та щось тільки не тієї селяни співають [47].

11 серпня відбувався Спасівський ярмарок. Скотарський торг уже закінчився 6 серпня, а іншим крамом, як от мануфактурою, одежою то що, торгуватимуть ще до 12 серпня. Купців усіх особливо з мануфактурним крамом та готовою одежею цього року наїхало сила [48].

Лубенське позичкове товариство: чистий прибуток 5.039 карбованців 22 копійки [49].

Харківська провірочна палата послала в серпні в Лубні свою комісію й вона перевірила там по всіх торгово-промислових підприємствах ваги та терези. У

дев'ятнадцяти крамницях забрато терези, ваги та аршини. Списано протоколи, торговці тепер позивають за те, що вони то не доважували, то не доміряли [50].

В Лубнях та Лубенському повіті сього року дуже добре зародили сливи-угорки. Не зважаючи на те, що їх силу-силенну вивозять в інші місцевості, у Лубнях ось уже більше місяця їх продають по 20-25 копійок за відро. Селяни кажуть, що як би на сторону не купували, то довелось б продавати сливи копійок по 8-10 за відро. Такого урожаю угорок не зазнають навіть старі люди [51].

2 жовтня в Лубнях військовий начальник перевіряв усіх запасних лубенського повіту. Кількох чоловік не виявилось і тепер сільським старостам наказано розшукати їх і привести таки на провірку [52].

Призов рекрутів в городі Лубнях закінчився 4 листопада. Набор був такий великий, що забрато мало не всю третю та другу льготу. З євреїв не взято ні одного з льготою, чого попередніми роками ніколи не було [53].

В Лубнях відбувалися самі різні події, процеси, явища.

В Лубнях 5 червня, годин у 5 вечора, підчас купання у річці Сулі, втопився прикащик крамниці Бердичівського, молодий хлопець – єврей, років 20. Коли почали його шукати в воді, якийсь добродій заявив присутнім, що, коли дадуть йому 5 карбованців грошей, то він зразу його витягне, але в той саме час ні в кого з присутніх не було 5 карбованців і його почали просити, щоб витяг зараз, а потім достануть грошей і зараз же йому заплатять. Він про це і слухати не схотів і тільки тоді поліз у воду і зараз витяг утопленого з води, як уже роздобули грошей 5 карбованців. На це пішло чимало часу і утопленик був уже мертвий. Так і не пощастило врятувати од смерті, а все через 5 карбованців, бо без грошей не можна було врятувати чоловіка. Викликано було зараз і лікарів, та нічого не допомогло. Вони признали, що у воді трапився розрив серця, а тому нічим допомогти не можна. Добродій, що витяг утопленого, все ж був певен, що йому дадуть 5 карбованців за те, та присутні, через те, що втоплений мертвий, не захотіли платити [54].

В середині липня в Лубнях, недалеко від Засульського мосту, грім убив селянина й його коняку [55].

На початку листопада побіля города Лубень одна жінка переходила льодом через річку й провалилася. Це побачив один рибалка і кинувся її рятувати. Через кілька хвилин йому пощастило жінку витягти з води, але поки збігав він добути хурку (куртку), щоб забрати її, бо вона дуже обмокла й не мала йти сама, – вона там коло річки й померла [53].

В середині лютого одна селянка йшла по-під залізничним полотном на базар і несла на продаж курку. Коли почав до неї наближатись поїзд курка якось вирвалася з рук і побігла прямо на колію, а селянка собі за нею ловити. Та тільки не встигла, бо тут наскочив поїзд і так штовхнув її вагоном чи що, що вона й не чулась, як упала покалічена на землю. На щастя, не попала під самий поїзд. Їй покалічено руки та трохи голову, але це не загрожує їй смертю [56].

В середині листопада в Лубнях останніми часами так звані «підпольні адвокати», які удають із себе ніби-то справжніх адвокатів, розвинули діяльність так широко, що не дають майже ніякої змоги темному селянству добитись до справжніх адвокатів. Щоб краще ловити рибку в каламутній водичці, ці «аблакати» з самого ранку снують скрізь побіля судових інституцій, позивали кубельця по всіх чайних, пивних то що. І де б не запопали селянина, що шукає адвоката, пропонують зробити усе і «дешевше» і «краще», ніж інші, і запаморочують голови. Щоб прийняти до порятунку темного селянства од цих добродіїв, поміж місцевими адвокатами виникла думка заснувати «консультаційне бюро»; головна мета цього бюро має бути боротьба з підпольним адвокатством та юридична допомога незаможній темноті. З цією справою варто було б поспішити, коли справді вони хочуть стати в допомозі одним та боротьбі з другими [57].

В Лубнях в середині червня дуже прокинулася пошесть вітряної віспи. Майже що-дня до місцевої земської лікарні приводять по кілька хворих дітей. Але лікарі нічого такого не дають, чим би можна було рятуватись ід віспи, і тільки радять бути обережними з хворими, щоб не позастужувати хвороби [58].

З останніх чисел вересня місяця розпочала свою діяльність Лубенська повітова санітарно-виконавча комісія, яка складається з голови земської управи,

городського голови, справника, повітового та городського лікарів, членів і секретаря земської управи. Головою комісії – голова земської управи добродій Коршун.

На перших порах цієї комісії голова її повідомив, що полтавський губернатор запропонував на підставі параграфів 3, 8 та 10 Височайше затверджених правил про боротьбу з холерою, Лубенську повітову санітарно-виконавчу комісію, через це він і оповіщає її відкритою.

Поперед усього збори вислухали й прийняли до уваги повідомлення губернатора, що Полтавщині загрожує холера, а Кременчук уже визнано небезпечним, і про засоби боротьби з холерою, прийняті на Київсько-Полтавській залізниці.

Далі комісія, розглянувши постанови торішньої санітарно-виконавчої комісії про боротьбу з холерою, визнала їх за відповідні до сучасного становища і ухвалила їх обов'язковими й на цей рік.

Окрім того ухвалено прийняти негайно ось які засоби боротьби з холерою:

1. Земська управа виготовляє помешкання для хворих холерою в селі Лазіреках, щоб їх ізолювати.
2. В Лубнях для перших хворих холерою земська управа має окреме ізольоване помешкання при лубенській лікарні.
3. На випадок розвитку пошесті в Лубнях земська управа дає під помешкання тимчасової холерної лікарні будинок земської богадільні, з умовою, однак, щоб городське управління з свого боку дало на цей час потрібне для богадільців помешкання.
4. Городська управа повинна також спорудити закриті хури для перевозки хворих на холеру.
5. Ухвалить, щоб захворівших на холеру особ в приватних домах, негайно ізолювати у відповідні помешкання, а не були хворі, щоб негайно робить дезінфекцію. На підставі обов'язкової постанови полтавського губернатора, людність за зламання ухвалених постанов цієї комісії карається штрафом до 500 карбованців, або арештом до 3-х місяців [59].

На початку 1909 року в Лубнях дуже шириться пошесть шкарлатини. Особливо хворіють діти в місцевості коло річки Сули. Бувають навіть смертні випадки [60]. На початку березня з Лубенського повіту надходили звістки, що

там в окрузі Тишківської волості та в Маатяшівських хуторах останніми часами дуже розійшлася пошесть тифу. Що далі ця лиха пошесть загрожує великою небезпекою й іншим місцевостям повіту. Земська лікарська замога має змоги запобігти лихові як слід, а інших засобів боротьби проти пошесті нема ніяких і нізвідки ждати [61].

В Лубнях на початку квітня почала доволі помітно поширюватись пошесть віспи. Хворіють на неї найбільш дорослі. Хворіють часом цілі сімейства [62].

В серпні 1909 року в Лубнях поліція та санітарна комісія вживають всіх можливих заходів, щоб в місті не розповсюджувалась холера. Видано обов'язкові постанови [63].

Продовжувалися пошесті і в 1910 році. В середині квітня лютувала пошесть віспи. Найбільше хворіють на неї діти в місцевості Подолу, побіля річки Сули. З села Олександрівки Лубенської волості, пишуть, що там проявилась пошесть дифтериту та крупу. Кілька днів тому захворіло на дифтерит та круп мало не все сімейство місцевого монопольщика. Селяни клопочуться, щоб закрили шкальню на якийсь час і зробили потрібну дезінфекцію. На Матяшських хуторах, Засульської волості, теж лютують всякі пошесті [64]. Холера в селі Черевках в середині червня вже припинилась. Захворіло на неї 5 душ, з яких 3 померло, 2 видужало. Завіз її, як кажуть, один селянин, що був у Києві [65]. Впливала холера і на торгівлю в Лубнях. Зважаючи на прохання міської думи, Спасівський ярмарок, що буває там з 1 по 12 серпня, полтавський губернатор закрив цього року зовсім. Причина цьому – холера в Лубенському повіті і сусідніх повітах [66]. Лубенська міська управа вдалась на початку серпня з проханням до полтавського губернатора, щоб дозволив позичити з запасного капіталу 25.000 карбованців грошей на боротьбу з холерою, що вже появилася в Лубенському повіті і загрожує також місту [67]. Холера в Лубнях починає ширитись. 30 серпня захворіло 7 душ, з яких 4 померло. людність налякана. Поміж темнотою народною ширяться різні нісенітниці про те, що лікарі травлять хворих, видумують самі холеру на користь. Хвороба проявилась в місцевості міста побіля річки Сули. В повіті хвороба принишкла [68]. Холера в Лубнях не

припинялася в вересні. Хворих зараз є чоловік шість, померло 16. Міська санітарна комісія забороняє брати воду з річки Сули, а також прати білизну у Сулі. В місті на базарі, міська управа поставила бак з киплячою водою для людей [69].

7 вересня, в повітовому з'їзді судили єврейку Р. (власниця дому розпусти). Коли прочитано їй присуд, яким засуджено її на два місяці до арешту, Р. впала на підлогу непритомна і почалась в неї блювота. Всі присутні, разом з суддями, полякались і повиходили, вважаючи, що вона заслабла на холеру. По телефону сповіщено негайно лікаря. Викликано повозку, що перевозять нею холерних слабих, а «хвора» тим часом прочумалась і, підвівшись, пішла собі спокійно додому. Прибув скоро лікар і повозка кинулась до «хворої», а вона й сліду по собі не лишила [69]. Темнота народна в місті була велика. В Лубнях на санітарних лікарів дивляться з таким презирством і недовір'ям, що просто не пускають їх до хворих на холеру. Бувало так, що до хворого не пускали ніяк лікаря і слабій помирав, а опісля його слабли на холеру і ті, що були коло хворого [70].

В середині вересня в Лубнях комісія на своїй нараді постановила міський барак для слабих на холеру закрити зовсім, бо міська людність не має забирати туди холерних хворих, не довіряючи, що там їх вилікують, а лічать їх дома; через це там зараз лежить тільки одна хвора, а, коли вона вийде, то барак пустуватиме і його закриють. Лікаря Варшавського, що до цього часу їздив оглядати хворих дома, яким людність незадоволена, призначено завідувати цим городським баракком, а Когана, що завідував ним – доглядати у їх дома. На тій же нараді постановлено прохати Лубенське повітове земство приспособити місце для кількох чоловік в місцевій земській лікарні, на що земство і згодилось, віддавши кімнату заразного відділу, де буде зроблено потрібну дезінфекцію і прилаштовано кілька місць для слабих на холеру, як що хто може не згодитися лікувати дома [70]. За увесь час пошесті холери в Лубнях хворих на неї було 27 душ. Вичуняло – 8, померло – 15. Ще є хворих – 4 душі [71].

В лубенській жіночій єпархіальній школі в вересні пішла по пансіонерках пошесть скарлатини. Вчення припинено з 15 вересня по 8 жовтня. Учениць розпущено по домах [71].

Як виявилось з звіту каси дрібного кредиту при лубенському земстві, чистого прибутку каса за минулий 1911 рік дала 1458 карбованців 4 копійки, значно менше проти року 1910 року. Збори ухвалили прибуток цей поділити, так: в запасні кошти – 300 карбованців, основні – 202 карбованці 83 копійки, на нагороду чотирьом службовцям 170 карбованців, а решту повернути на користь сільськогосподарського складу. Ухвалено також змінити відсотки на вклади і позички, прирівнюючись приблизно до міського банку з деякими поліпшеннями [72].

В Лубнях попечительства Яблунівського дитячого приюту 28 і 29 січня 1912 року упорядковано було лотерею-аллегрі на користь приюту. Поміж виграшами були коняка, поросята, кури тощо. Увесь час лотереї грала військова музика 33 піхотного Слєцького полку, виписана з Полтави. Відповідальним розпорядчиком був голова лубенського земства, попечитель дитячого приюту добродій Боярський [73].

Лубенські союзники, як пише «П.Кр.», бояться, щоб часом, після ревізії обох лубенських гімназій – хлоп'ячої й дівочої, не перевели з Лубень їх прихильника, директора Ярошевського. Союзники вважають за причину такого переводу «інтригу» місцевого предводителя дворянства І.М.Леонтовича проти правого директора [74]. Ввечері першого і ранком другого дня великодніх свят в Лубнях ішов чималий сніг і зробилось доволі холодно [75].

За кілька днів до великодніх свят в Лубнях з'явився нікому невідомий добродій і почав «проповідувати» по городу серед темного народу, всякі нісенітниці з приводу того, що цього року великодні свята припали на Благовіщення, «пророкуючи» то страшний суд на Великдень, то інші страхіття. Він розповсюджував разом з тим і київську «газетку» – «Двуглавій Орел» з статтями про Ющинського. З слухачів він брав і грошики за своє

«пророкування», вимагаючи хоч по копійці з душі, але його скоро було заарештовано і відправлено до тюрми, а потім відіслано у Полтаву [75].

В Лубнях 6 квітня, годин у 12 ранку, поліцейський наглядач 1 участку добродій Балковський кинувся під товарний поїзд і його розрізано на двоє. Причини самогубства, як кажуть, романтичні [76].

Проходив в Лубнях і день «житнього колоса».

Лубенське земляцтво в середині лютого 1912 року при київському політехнікумі теж запропонувало комітетові свої послуги [77].

В Лубнях місцеве сільськогосподарське товариство впорядило 11 травня день «житнього колосу». За кілька днів громадянство було оповіщено про це афішами та відозвами з закликом жертвувати на голодних. Жертвували дуже охоче; «союзники» – ж радили не жертвувати, кажучи, що це збирають гроші на революцію (!!). Зібрано всього коло 1600 карбованців. Великих жертв не було [78].

Останніми часами дуже подорожчали продукти першої необхідності – яйця, картопля, масло. Причина цьому та, що скупщики перекуповують у селян усі їх продукти й потім перепродують їх городянам з надвишкою. Поліція й городські судді штрафують перекупщиків, але це мало помагає [79].

Останніми часами в середині літа 1912 року, не зважаючи на те, що таксу на м'ясо підвищено до 14 коп. за фунт, різники не хочуть продавати м'яса по такій ціні. М'ясні крамниці замкнуті і тільки хіба одна або дві торгують з ранку. Звичайно, вони можуть задовольнити дуже мале число покупців, а решта лишається без м'яса. Зважаючи на це, молоко теж подорожчало. Є чутка, що різники ведуть свою «забастовку», змовившись поміж собою [80].

В Лубнях купувати «Раду» окремими №№ і передплачувати можна в кіоскі Медведовського [81].

Звичайно, бували в Лубнях і правопорушення. В Лубнях на одне весілля прибула юрба підпитих парубків та чоловіків, на чолі з «правопорядчиком», як він сам себе величає при прилюдних юдофобських викриках добродій Ф.К. і почала вимагати у молодого «могоричу» за молоду. Коли ж молодий

відмовився щось дати їм на могорич, юрба зчинила бешкет. Ображений молодий повідомив поліцію, яка негайно прибула і переписала всіх тих хто не перестав бешкетувати і в присутності поліції. Особливо не вгавав сміливий «правопорядець». Через кілька днів усіх переписаних арештували і адміністративно, на підставі обов'язкових постанов, посадили на два місяці кожного під арешт при поліції [82].

В середині листопада 1913 року у Лубнях відбулись вибори мирових суддів. З обраних тільки один – правий, всі інші – поступовці [82].

В Лубнях в кінці липня 1912 року тепер відбувається місіонерський з'їзд панотців Полтавської єпархії, на якому читають лекції на тему: «як треба боротися з сектанством». На з'їзд прибуло до 100 священників з усіх повітів Полтавщини. Лекції читаються в помешканні лубенської дівочої школи. З'їзд має закінчитись 22 липня [83].

В Лубнях на початку липня 1913 року відбувається місіонерський з'їзд-курси священників Лубенського й інших околиць повітів, на якому полтавський єпархіальний проти-сектантський місіонер-проповідник отець В.Дімара читає лекції на тему: «Як боротись з сектанством», а також знайомить священників з усіма сектами, що розповсюджуються на Полтавщині останніми роками досить помітно. Звичайно лектор радить боротись з сектанством старими засобами включаючи адміністративні «воздействия» з чим не усі священники згоджуються, але більшість тільки піддакує лекторові і все йде гладенько [84].

В цей же час Полтавський єпископ Феофан обривізував лубенського монастиря, де ігуменом архимандрит Олександр.

Ревізія викрила чималі непорядки в монастирі і розтрату грошей. Єпископ Феофан прохає синод, щоб на місце ігумена Олександра було призначено другого, та з цього нічого не вийде, бо архимандрит має прихильників із гуртка «старця» Григорія Распутіна [84].

З Лубень повідомляють, що 23 листопада 1912 року з городської тюрми утік арештант, якого було засуджено всього тільки кілька днів тому лубенським окружним судом до каторги на шість років [85].

Лубенському городському управлінню на будучий 1913 рік призначено від казни допомогу: на утримання городових – 3950 карбованців (минулого року було призначено 2760 карбованців) і на заведення в городі загальної початкової народної освіти – 2340 карбованців [86].

З лубенської хлоп'ячої гімназії в кінці грудня 1912 року виключено учнів старших класів за те, що вони з жартів порозкидали в одному місці города, на вулиці, покладану цеглу, а потім ще й знівечили кілька телефонних проводів [86].

Влітку 1913 року археолог Стелецький обслідував город Лубні та його околиці. Він досить простудював бернардські підземелля, яким єсть більш 300 років, на Соборній площі, підземний лабіринт в лісах лубенського монастиря на печері, викопані єпископом Ісаєю Копинським, який потім був київським митрополитом [87].

Представники міністерства шляхів сполучення в Лубнах в 1910 році. Станція Лубни, Московсько-Києво-Воронезької залізної дороги (управління дороги в м Курську), начальник 20 ділянки служби колії інженер шляхів сполучення Семен Олексійович Серебряков, начальник депо – Іван Михайлович Глазунов, його помічник – Василь Максимович Бабічев. Начальник станції – Степан Михайлович Зімбіцький, помічник його – Микола Михайлович Сапунов [88, С. 292], Архип Іванович Запара і Кипріян Йосипович Вітровський, Товарний касир – Петро Степанович Бабков, квитковий і багажний касир – Володимир Вікторович Монастирський; дільничний лікар – Микола Семенович Скворцов. Головне Управління Землевпорядкування та Землеробства. Землевпорядна комісія. Голова ватажок дворянства, неодмінний член дворянин Андрій Валеріанович Корпінський, секретар кол. рег. Микола Володимирович Томиловський, члени: земські начальники всіх 4-х ділянок, голова повітової земської управи, повітовий член лубенського окружного суду і податковий інспектор, від земства: кол. рад. Андрій Львович Шипулінський і (вакансія), від сільськ. заг. каз. Роман Стенаненко, Сергій Донець і Костянтин Макаренко [88, С. 292]. Життя Лубнів протікало в своєму багатоманітному руслі, вимірі.

Розділ 8. РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

В 1908 році розвивалася культура та освіта в місті Лубні.

19 лютого 1908 року прибули якісь невідомі дві особи (чоловік та жінка), нібито уповноважений та касирша трупи відомого російського артиста П.Н.Орленева, взяли в місцевого справника дозвіл на дві вистави (дві гастролі артиста імператорських театрів П.Н.Орленева «Преступление и наказание» та «Братья Карамазовы»), найняли театр, надрукували оповістки і зразу-ж почали продавати квитки (білети) на обидві вистави. В день першої вистави виявилось, що трупа Орленова в Лубні не прибула і невідомо навіть, де вона зараз пробуває, а також нема ні уповноваженого, ні касирши, що продавала білети, бо вони обоє ще вночі десь зникли з Лубень. Особи, що набрали квитків, згвалтували поліцію і почали розшукувати касиршу та уповноваженого, але марна праця, – розшукать їх не пощастило. Розслідами поліції установлено, що вони обоє, прибувши в Лубні, остановились не в одному місці (касірша в номерах Новосельського, а уповноважений в номерах Барана) і разом удвох нігде не бували, а робили своє кожний окремо: вона продавала білети та замовляла оповістки, а він клопотався за дозволом, наймав театр і тому подібне. Ніччю-ж перед виставою прибув якийсь і третій добродій і забрав їх обох до вокзалу нібито зустрічать трупу, та вже вони більш з вокзалу не вертались. По зібраним відомостям вони продали квитків карбованців на 300 і не платили грошей нікому ні за театр, ні за оповістки, кажучи, що ось прибуде управляючий трупи добродій Орленев і заплатить разом усім, бо у їх завше так водиться. До сього варто зауважить, що добродій Орленев в Лубнях уже бував не раз і давав вистави, а оце перед новим роком теж прибув у Лубні для двох вистав, та побачивши, що мало збору на першу виставу, повернув назад гроші, заявивши, що більш в Лубні не приїде, та на оповістках тепер було, що «вистави ні в як, разі не одміняться» лубенці їм повірили [1].

Ще з початку весни по городу пішла чутка, що в Лубні на літній театральний сезон прибуде петербурзька опера під орудою відомого артиста добродія Шварца і буде давати свої вистави на протязі цілих двох місяців (травень та червень) в місцевому літньому театрі, який ще зимою найняла на все літо артистка Анічкіна. Вона ж закликала до Лубень і оцю трупу. 2-го чи 3-го травня було випущено «анонс», в якому й справді було надруковано величезними літерами, що незабаром в Лубні прибуває для відкриття літнього сезону комічна опера (оперетта) з Петербургу, яка складається з опереточних артистів петербурзьких театрів «Буфф» і «Пассаж», що в Лубнях буде все, як у петербурзькому «Буффі»; репертуар «Буффа», декорації «Буффа», постановка вистав «Буффа» і так далі. Одно слово цілком увесь петербурзький «Буфф» і «Пассаж» буде в Лубнях. Для першої вистави буде поставлено «Красное солнышко», а потім підуть: «Корневильские Колокола», «Мартын Рудокоп», «Боккачіо», «Цыганский Барон», «Веселая Вдова», для якої готуються нові костюми, декорації, електричні гойдалки і таке інше. Підписався на анонсі сам Шварц, капельмейстер «Пассажа», адміністратор Сашин. Лубенці трохи зрадівши, а трохи не ймучи віри тому, що там надруковано, почали й справді дожидати петербурзького «Буффа». Нарешті дано було дозвіл на першу виставу і надруковано афіші, коли це раптово поліція одібрала назад даний нею дозвіл на виставу, а самого Шварца заарештовано було і посажено в тюрму, але того ж таки дня його випущено на волю. Кинулась поліція шукать адміністратора Сашина, та його й сліду не знайшла: невідомо, де він і подівся. Виявилось, що ця «опера» зовсім немає нічого спільного з «Буффом», а Шварц теж не той, якого дожидали лубенці. Крім того ці «петербурзькі артисти» понабирали уже в кого тільки могли грошей в борг щось на чималу суму і самі повтікали з Лубень. Аналогічні випадки з різними «артистами» в Лубнях – не первина і тепер дуже трудно надіятися, щоб тут якась трупа мала успіх, після таких випадків [2].

В кінці липня було дві гастролі китайської трупи «Далай-Лами». Це їхнє перше турне по Європі. Глядачів було, особливо на першій гастролі, повен театр і сад, де саме відбувались вистави. Збор був повнісінький. Найбільш уподобалась

глядачам китайська музика. Артистів вітали дужими оплесками й вигуками «шанго» [3].

«Гастрольор» – артист (тоже «малоросс») добродій Сідіряк, що раніш служив по всяких українських труппах, тепер почав їздити по городах Українах на «гастролі». В кінці жовтня він завітав до Лубень (з Зінькова). Прибувши сюди і не маючи ніяких засобів до існування, він звернувся до місцевих прихильників драматичної штуки з проханням впорядить кілька вистав при його участі, вихваляючи свій чудовий артистичний талант. З жалю над ним і було уряджено кілька вистав. Але виявилось, що він, виконуючи ролі, тільки випробував свою фізичну силу та горлянку і «талан» його не вподобався лубенцям; надалі довелось його прізвище зовсім не виставляти на афішах, бо це шкодило тільки справі. Щоб же роздобути грошей, він так і робив: зайде в одну друкарню, напише афішу для друку, позичить грошей, забере свій рукопис для дозволу і замовляє афішу в іншій друкарні (певно теж позичивши грошей). Тепер лубенські аматори ніяк не можуть його спекатися з Лубень [4].

В неділю 30 листопада гурток аматорів мав упорядкувати виставу на користь незаможних учнів місцевої городської гоголевської школи. Виставляти мали «Назара Стодолю» Т.Шевченка та водевіль «Як на лобі роги ростуть», а закінчити вечір мали концертним одділом, в який увійшли переважно українські пісні. Було організовано чималий хор співців, відбулося вже кілька репетицій аматорів та співців, а 25 листопада завідуючий згаданою школою добродій Злотніков здобув дозвіл на виставу і замовив у друкарні афіші. Не встигли ще надрукувати їх, як пан справник прислав в друкарню поліцая, щоб той забрав дозволену афішу і оповістив відповідального розпорядчика цієї вистави – добродія Злотнікова, що він вистави не дозволяє. З яких саме причин це зроблено, невідомо. За пояснення в цій справі ходив до справника городський голова добродій Беренц, але він не дізнався, через віщо заборонено цю виставу; є чутка, що голова хоче скаржитись на вчинки справника губернаторові. До цього варто додати, що на суботу, 29 листопада, артистам Чумакові, його жінці, Рудікову разом з іншими аматорами дозволену виставу «Доки сонце зійде роса

очі виїсть» на їхню власну користь і що Чумак звертався до співців з проханням прийняти в його виставі, обіцяючи за це «добути дозвіл» на їхню виставу, але співці відмовилися взяти участь за таку ласку, бо були певні, що й без Чумака дозвіл добудуть [5].

В середині грудня артист Чумак при участі місцевих аматорів хотів був виставити «Безталанну» Карпенка-Карого. Але пан справник не дав на це дозволу [6].

Освіта в Лубнах в 1908 році розвивалася своїм шляхом.

Українська книжка почала проникати в школу в 1908 році. Лубенське повітове земство на початку березня замовило 100 примірників книжки на українській мові «Про пташок та про комах» Григорія Коваленка, що оце недавно видав «Союз покровительства животних» у Полтаві, щоб розіслать по всіх сільських земських школах для учнів [7].

7 травня 1908 року більшість учнів трьох нижчих класів лубенської сільсько-господарської школи заявили своєму шкільному начальству, що вони, мовляв, не можуть zostаватись довше в школі, як що не буде задоволено ось які їх домагання: 1) не заведено 8 годин робочого дня, 2) не увільнено їх од обов'язків прибирати опочивальні, класи та топоти печі, 3) коли екзамени з спеціальних предметів не одбуватимуться навесні, 4) не буде негайно зроблено ремонт літньої їдальні-накриття, 5) коли учні не будуть з економом при купівлі продуктів, 6) коли нижчий штат служащих не поводитиметься з ними ввічливо й 7) як що не буде негайно ж знайдено другого економа намість теперішнього. Того ж дня було скликано раду школи й на ній постановлено увільнити 7 учнів, що найбільш приносили до розрухів у школі. Про цю постанову повідомлено було попечителя школи С.І.Величка й разом додано прохання, щоб він сам прибув в сільсько-господарську школу й розвідав цей інцидент. Другого дня, 8 травня, в школу прибув і дородій Величко і ще председатель лубенсько повітової земської управи К.Ф.Коршун. Після переговорів їх з учнями останні мов би трохи заспокоїлись і дали попечителю школи слово, що вони коритимуться усім правилам і домаганням управляючого школою. Тоді, обміркувавши всю справу

разом з учителями, комісія шістьох з увільнених учнів залишила в школі, зменшивши їх нотатки за поведіння, тільки одного таки було увільнено. Про це прочитано учням. Вони вислухали постанову комісії мовчки, але тільки попечитель школи від'їхав, як вони знов рішуче заявили свої домагання, прохаючи їх розпустити по домівках. Тоді 45 учнів зо всіма своїми манатками одвезено було на вокзал, де куплено видано їм потрібні білети на поїзд, щоб вони собі їхали [8].

В Лубнях з наступного 1909 року шкільного року одкривалася нова єпархіальна дівоча школа [9].

Різні справи в освіті проходили не один рік.

В квітні 1906 року в засіданні педагогічної ради лубенської гімназії председатель родительського комітету пан Тереховський зробив заяву про те, що конче треба завести при гімназії 1-й паралельний клас. Рада, обміркувавши заяву Тереховського і зважаючи на те, що 1-й клас справді не вмещає навіть тих учнів, що переходять з приготівельного класу, пристала на його думку і запропонувала земству і місту забезпечити грошми удержування 1-го класу. Попечитель київської учебної округи з свого боку дозволив одкрити 1 паралельний клас, коли на його земство й місто дадуть гроші. Міська управа в засіданні 26 квітня 1906 року асигнувала на це 300 карбованців, при чому зайшла річ про те, щоб одкрити паралельні класи і вище 1-го. Це питання оставлено було не вирішеним. Лубенське земське зібрання також постановило асигнувати зараз же по 300 карбованців на рік на удержування 1 паралельного класу і клопотатися про дозвіл на одкриття слідуєчих паралельних класів аж до 5 класу, призначити по 300 карбованців на кожний клас (всього 1500 карбованців), 300 ж карбованців на 1 клас внести в обрахунок за 1907 рік.

В грудні 1906 року прохання про паралельні класи було послано попечителю Київської учебної округи, і от аж у сьому році, після довгої писанини, нарешті попечитель повідомив земську управу, що прохання її не можна вважати. Причини ж цьому ось які – перше те, що квартира гімназії тісна, а друге і головне – євреї, бо мовляв, і при одкритті 1-го паралельного класу довелось б за браком

руських прийняти багато євреїв – аж на 32 % замісто 10 % законних, а це вже йде проти закону.

Цікаво, як поставиться до цього земство. Новий будинок для гімназії можна поставити, а от як бути з євреями – це вже зачіпка. «Одкривати паралельні класи зайва річ», пише пан попечитель, «бо учнів не вистачить» а от як би він побачив, що робиться в гімназії і під гімназією підчас екзаменів, коли вулицею не пройти – так натовпиться батьків та матерів, що поприводять своїх дітей до гімназії, то може б не так думав [10].

7 серпня 1908 року полтавський архирей Іван посвятив у Лубнях нещодавно збудований величезний будинок та кілька ще дрібних для Лубенської єпархіальної дівочої школи. З перших чисел вересня почнуть уже приймати учениць до цієї школи і вона буде офіційно одкрита з сього ж шкільного 1908 – 1909 року. Обслуговувать вона має ці вісім повітів Полтавщини: Лубенський, Лохвицький, Роменський, Прилуцький, Золотоношський і Хорольський. Прийматимуть з початку дівчат тільки духовенства, а коли остануться вільні місця для учениць, то в такому разі прийматимуть і дівчат «светских». Правда школа ця даватиме своїм ученицям ті самі, що й дівоча гімназія [11].

Директора лубенської гімназії 12 серпня добродія Пантелєєва переміщено на цю ж посаду в Київ у гімназію Петра [12].

Розвивалися в місті Лубні активно освітні та культурні процеси в 1909 році.

Лубенське повітове земство на початку лютого 1909 року мало намір взяти й собі участь в урочистому святі з нагоди століття з дня народження письменника М.Гоголя. Ухвалено впорядити скрізь по земських школах повіту читання з чарівними картинами та роздавати учням цих шкіл кілька сот усяких книжечок про Гоголя та з його творів [13].

З 30 березня й до 5 квітня 1909 року в помешканні повітового з'їзду має відбутися виставка картин, етюдів і акварелей відомого артиста-малюра В.Маковського [14].

Відкрилася на початку квітня нова учительська семінарія. Під цю школу городська дума дає місце на плюшинецькій толоці [15].

11 й 12 квітня святкували 100-ліття зо дня народження М.В.Гоголя й в Лубнях. Учням обох місцевих гімназій – хлоп'ячої й дівочої, городської 4-класової школи та городської школи імені Гоголя, між іншим, роздано було книжечки про життя письменника й портрети його. Лубенський комітет народної тверезості впорядив гоголівське народне читання, але на його чомусь не пускали євреїв (?). Зате місцеві церковно-парафіяльні школи зовсім не святкували гоголівського ювілею; навіть увесь час наука по їх не спинялась. Школярі цих шкіл з заздрощами позирають на школярів городських шкіл, які і не вчилися день і дістали ще дарунки-книжки [16].

Великодними святами вийшла була невеличка книжечка Б.Бочкарьова «Что такое гимназическое движение?» Вийшла вона з друкарні і київський комітет в справах друку нічого не мав проти її випуску, бо вже більше трьох тижнів, як друкарня одержала звичайну випускну розписку. Але от цими днями лубенська поліція з наказу пана справника сконфіскувала цю книжку по всіх місцевих книгарнях [15].

Добродія Бочкарьова, автора недавно надрукованої книжечки: «Что такое гимназическое движение», що як у «Раді» вже сповіщалося, з наказу Ллубенського справника скофіскована, потягнуто до судової відповідальності. Справу про це передано прокуророві лубенського окружного суду [17].

Лубенські надзвичайні земські збори, між іншим, ухвалили в кінці травня на домагання Оржицької сільської громади клопотатись перед міністерством народної освіти, щоб відкрити в містечку Оржиці, Лубенського повіту, 4-класову міністерську школу. Громада в допомогу земству на цю школу дає 5000 карбованців і місце. Земство з свого боку асигнувало теж 5000 карбованців [18].

На черговому засіданні городської думи в кінці травня в Лубнях міркували, між іншим, про асигновки на пам'ятники Т.Шевченкові і Аксакову. Пропозицію про асигновку на пам'ятник Аксакову відразу більшістю голосів були відкинули. Але як стали висловлюватись за асигновку на пам'ятник Т.Шевченкові, то хтось пустив страшне слово «сепаратизм», – і дума постановила асигнувати на пам'ятник Шевченкові 25 карбованців, а Аксакову – 10 карбованців [19].

Лубенська городська дума з нагоди 200-ліття полтавського бою ухвалила клопотатись, щоб теперішню Полтавську вулицю в Лубнях перейменувати на «Петровську». На цій вулиці проживав цар Петро I після полтавської баталії і потім заснував аптеку та школу аптекарських учнів [20].

Величезне значення мала справа заснування агрономічного інституту пам'яті Петра Великого на Полтавщині.

Лубенська городська дума і Лубенське повітове земство клопоталися перед урядом, що у Лубнях було засновано агрономічний інститут пам'яті Петра Великого. З становищем цієї, доволі великої ваги, справи й маємо зараз нагоду познайомити своїх читачів.

15 травня в Лубнях відбулись надзвичайні земські збори, на розгляд яких, поміж іншими справами, й було подано доклад Лубенської земської управи про заснування згаданого інституту, в якому доволі широко з'ясовано загальне становище цієї справи.

Як видно з цього докладу, справа ця виникла з ініціативи полтавського губернського земства, котрому, зважаючи на майбутнє святкування 220-літнього ювілею полтавського бою, спало на думку ознаменувати це свято заснуванням у Полтаві вищого агрономічного інституту. Коли ж обговорювалось це питання на губернських земських зборах, то прийшли до думки, що святкування ювілею полтавського бою – єсть шанування пам'яті царя Петра великого, а тому варто було-б ознаменувати це свято не тільки у самій Полтаві, де й без того єсть чимало всяких пам'ятників, а в деяких і інших місцях Полтавщини, де пробував цар Петро I-й. Що-ж до таких місць Полтавщини, то після Полтави, Лубні займають найперше місце. Сюди Петро Великий зараз після перемоги над Карлом прибув сам й розміщав у місцевому Мгарському монастирі поранених своїх вояк. Особливим своїм височайшим наказом заснував Ботанічну леваду з метою розвести там всіляке лікарське зілля, звідкіля воно потім розвозилось всюди і обслуговувало усю державу; сам власними руками посадив там скільки всякого дерева. Ця левада існує і зараз. В Лубнях же він заснував аптеку, в котрій впорядковувалось згадане лікарське зілля і розвозилось звідсіль по всій державі,

а також заснована була ним тут найперша в державі школа аптекарських учнів. Будинок, де була аптека, існує в Лубнях і зараз. Таким чином виходить, що Петро І-й, зараз після перемоги над Карлом, найперше розпочав свою культурну працю в Лубнях і тому Лубні з історичного погляду варті того, що у цьому місці чимсь також ознаменувати майбутній ювілей. Зважаючи на це, губернські збори ухвалили клопотатись перед урядом про заснування в пам'ять Петра Великого вищого агрономічного інституту на Полтавщині, хоч би і в Лубнях, асигнувавши в допомогу урядові на його заснування 300.000 карбованців грошей.

Лубенська городська дума, на останніх своїх чергових зборах, розглядаючи це питання, ухвалила й собі клопотатись про заснування в Лубнях згаданого інституту асигнувавши на цю справу з своїх коштів 10.000 карбованців грошей і виділити у власність інституту на його потреби 10 десятин земля побіля Ботанічної левади або коло сільсько-господарської школи губернського земства, де визнають за краще, а також передати на заснування цього інституту завіщаний небіжчиком Митрофаном Овденком городові га заснування якоїсь сільсько-господарської школи в Лубнях капітал в 100.000 карбованців. Таким чином городське управління в допомогу урядові дає 110.000 карбованців і 10 десятин землі.

Земські збори ухвалили теж клопотатись перед урядом про заснування в Лубнях згаданого інституту і в допомогу урядові передати у власність інституту на його наукові потреби 120 десятин земської землі в селі Круподеринцях, Лубенського повіту, а коли цю землю визнають чомусь непридатною для наукових потреб, то продати її, а ці гроші передати на заснування інституту. При чому зауважено, що побіля Лубень є більш 1.000 десятин казенної землі та майже в самих Лубнях десятин з 80 землі губернського земства, і що землю можливо буде використати для наукових потреб. Земські збори ухвалили повідомити про свою постанову свого гласного члена Державної Ради д. Івана Леонтовича, почесного мирового суддю, – товариша міністра доріг д. Іваницького і губернське земство і прохати їх, щоб вони підтримували, де треба буде, їх прохання.

Таким чином Лубні, для заснування інституту дають урядові чималу грошову допомогу.

Нарешті ще варто зазначити приватну заяву одного з гласних лубенського повітового земства, людини досвіченої в цих справах; цей гласний заявив, між іншим, що він уже має з доволі певних джерел невтішні для лубенців відомості: ніби то уряд не спочуває заснуванню вищого агрономічного інституту і на зроблені де-які заходи члена Державної Ради д. Івана Леонтовича немає втішної відповіді. Може й буде засновано інститут, то хіба тільки у Полтаві, бо цього ніби-то будуть вимагати чимало членів Державної Думи, які бажають незабаром винести це питання на розгляд Думи, що ж до Лубень, то надій зовсім мало. Ця заява дуже погано вплинула на гласних, але вони все- покладають надію, що уряд піде їм на зустріч і не відмовить.

Таке становище зараз займає справа з заснуванням вищого агрономічного інституту пам'яті Петра Великого на Полтавщині. Іван Лубенець [21].

21. Іван Лубенець. До справи заснування агрономічного інституту пам'яті Петра Великого на Полтавщині. Рада. – 1909. – № 122, 31 мая (13 червня).

Також величезне значення мала справа про заснування учительських семінарій в Лубнях та Решетилівці (на Полтавщині) в середині червня 1909 року.

Міністерство народної освіти має намір незабаром заснувати в державі кілька учительських семінарій. Де саме і скільки їх буде засновано, це ще напевно невідомо, але є певні відомості, що мають намір заснувати таку семінарію у Полтаві або Лубнях і навіть можливо що там і там. Зараз міністерство народної освіти збирає відомості через інспекторів народніх шкіл, яку допомогу до потрібних на цю справу коштів уряд зможе одержати в загальних місцевостях від городських управлінь та земств, а також чи можливо та знайти відповідні помешкання для семінарій та учительського персоналу, щоб можна було тимчасово – до вибудування потрібного відповідного казенного будинку для цього – заснувати семінарію і розпочати науку хоч в перших класах з наступного шкільного року.

Зважаючи на це, надзвичайні збори полтавського повітового земства ухвалили клопотатись перед міністерством народної освіти, щоб учительську семінарію було засновано з наступного шкільного року не у Полтаві, де зараз немає відповідного помешкання для тимчасового заснування її, а в м. Решетилівці і асигнувати в допомогу урядові на збудування потрібного будинку для семінарії 5.000 карбованців грошей та віддати у власність міністерства з власної земської там землі 3 десятини, необхідних для семінарії, з стареньким на її будинком, де підправивши його трохи, можливо буде розпочать тимчасово – до вибудування відповідного казенного будинку – науку з цієї осені.

В Лубнях заснуванням учительської семінарії теж дуже зацікавлені, та й дирекція київського шкільного округу також обстоює за це. Дякуючи цьому питання по цій справі було подано в кінці квітня на розгляд черговим зборам лубенської городської думи і надзвичайних земських зборів, що відбулись 15 травня. Городська дума ухвалила негайно клопотатись перед міністерством про заснування в Лубнях учительської семінарії і відвестись у власність міністерства 2 десятини потрібної для заснування семінарії землі на плютенській толоці. Надзвичайні земські збори також ухвалили одноголосно клопотатись, щоб в Лубнях було засновано з наступного ж навчального шкільного року згадану семінарію і доручили земській управі наняти в Лубнях за свій кошт відповідне помешкання (скільки це-б не коштувало) для семінарії та учительського персоналу, де-б можна було з осені ж сього року розпочать науку до того часу, коли вибудувано буде відповідний казенний будинок на відведеній для цього городом землі і негайно повідомить про цю постанову земських зборів міністерство народної освіти та члена Державної Ради д. Івана Леонтовича. При чому ухвалено, щоб семінарію було засновано не дівочу, а хлоп'ячу.

Відповідним тимчасовим помешканням в Лубнях для семінарії збори визнали будинок пансіону лубенської хлоп'ячої гімназії, що уже скасований з минулого року і доручили земській управі поклопотатись перед адміністрацією згаданої гімназії, щоб найнять земству за плату цей будинок на вище зазначений час, в противному разі підшукать інше відповідне помешкання. Ів.Лубенець [22].

1910 рік мав також велике значення для розвитку освіти та культури в Лубнях.

«Полтавская Газета» сповіщала на початку лютого, що лубенська гімназія оповістила батьків, щоб вони не брали за репетиторів до своїх дітей євреїв. Цей «новий закон» дуже лихий для єврейської молоді, бо мало не всі репетитори євреї вчать дітей православних, а тепер доведеться їм позбутися заробітку [23].

В цей же час лубенські педагоги дуже турбуються і ніяк не можуть заспокоїтись, щоб була репетитори євреї не вчили дітей християнських. Вони окрім того, що оповістили батьків, щоб не брали євреїв-репетиторів, обернулись ще до належних властей, аби рішучо виконали наказ міністра народної освіти 26 серпня й 12 жовтня 1900 року за №№ 10970 а 26700. А в тих наказах сказано, що люди нехристиянської віри можуть учити дітей тільки своїх одновірців. Звичайно, адміністрація рішуче виконує свій обов'язок, а сила репетиторів позбувається заробітку [24].

Є певні відомості, що учительську семінарію в Лубнях обов'язково відкриють не пізніше як в серпні місяці цього року. Поки поставлять казенний дім для семінарії на нарізаній містом землі на Плютенській толоці, – семінарія буде в домі Івана Леонтоновича, члена Державної Ради, що згодився віддати на цей час безплатно будинок на Монастирській вулиці. Чи семінарія буде жіноча чи чоловіча, – ще невідомо. Міністерство народної освіти має на думці жіночу, а повітові земські збори просять заснувати чоловічу. Є чутка, що директором цієї семінарії буде інспектор народних шкіл Лубенського повіту добродія Благоразумова [25].

18 вересня в Лубнях буде відкрито новий дім гірничої академії, значно більший за старий. З наказу міністра народної освіти цього року закордонних слухачів прийматимуть без усяких перепон, аби тільки було місце. Прийматимуть до академії з закордону всіх, хто скінчив гімназію або реальну школу, а також і студентів вищих технічних шкіл. Наука в академії починається з 1 жовтня.

Спочатку можна й не знати німецької мови, хіба тільки вміти читати.

Більш докладні відомості можна добути, звернувшись до українського товариства гірничих студентів «Чорногора» у Лубнях. До 15 липня адреса така: Oesterreich. Steirmark. Leoben Ukrainischer monton Verein «Czornohora», а після до 15 вересня: Галичина, Милошовичі п.п. Щирець коло Львова студент гірняк Омелян Винар [26].

9 січня в громадському зібранні відбувся концерт кавказького циганського табору під орудою цигана Кудаківа, при участі солістки – циганки Филипової. В концерті було виконано щось до 20 циганських пісень та танців, а під кінець було виставлено «циганський табір» у лісі в «шатрах». Ця циганська трупа скомпонувалась давно, їздить скрізь по Україні, особливо по Полтавщині і має чималий матеріальний успіх. Тільки в Лубнях не пощастило, бо прибув ще інший табір і дав разом з ними свої вистави [27].

В Лубнях знову склався в січні 1910 року аматорський український гурток, під орудою робітника Івана Романченка, при участі українських артистів П.Деркача та С.Сергієва і має незабаром розпочати вистави. Мають виставляти «Украдене щастя» Івана Франка, а далі інші українські п'єси [27].

14 лютого мала відбутись за відповідальністю судового слідчого окружного суду, – голови лубенського вільно-пожарного товариства – добродія Міхельсона аматорська вистава. Прибуток з неї призначався на користь вільно-пожарного товариства. Виставляти мали «Суєту» Карпенка-Карого. Було вже надруковано й порозвішувано скрізь по місту афіші, але на передодні вистави пан справник забрав з друкарні дозволеним ним для друку афішу й заборонив виставу та продаж квитків. Виявилось, що причиною цьому стало ось що. Розпорядчики вистави думали спочатку взяти місцеву музику під орудою добродія Лазоренка і так було зазначено в афіші, поданій для дозволу, але потім виявилось, що Лазоренко дуже дорого хоче за свою працю, а тому й умовились за дешевшу ціну з музикантами євреями. Даючи афішу до друку, викреслили «під орудою добродія Лазоренка», а поставили «буде грати музика». Справник заборонив виставу, посилаючись на те, що з такими «змiнами» проти дозволеної афіші не мали права друкувати афіш про виставу, забувши певно, або не знаючи 68 ст. уст. про цензуру й друк (Том

ХІУ св. зак.), що дає право в цензурованих речах під час друку робити поправки, аби вони не суперечили загальноцензурним вимогам. Виходить, що викинуть «музика Лазоренка» – це буде «беззаконіє». Кажуть, що добродій Міхельсон має скаржитись добродію губернаторові. Ту є виставу за відповідальністю артиста С.Сергієва, без благодійної мети, з єврейською музикою було дозволено і вона відбулась з успіхом [28].

В Лубнях міський голова Ляшенко цього літа має в свята та в неділі впорядковувати на Ботанічній леваді народні гулянки. Леваду для цього вже пристосовано. Понасаджували всюди квіток, поробили чудові дорожки і таке інше. Перша така гулянка уже відбулась 25 травня. Під час гулянки грали музики робітники лубенського казенного складу і були феєрверки. Людей було чимало. Плата за гуляння була з дорослих 10 копійок і з учнів та дітвори – 5 копійок. Прибутки з цих гулянок мають повертати на поліпшення левади. Тут же таки мають на думці «батьки» міста збудувати й театр, та бракує коштів, а з приватних людей ніхто не береться, хоч міська дума й ставить вигідні умови будови його [29].

В Лубнях український аматорський гурток, на чолі з колишнім українським артистом С.Сергієвим, знову розпочинає свою діяльність. В неділю 25 липня на Ботанічній леваді (Петровський парк тепер), на нашвидку вистроєній сцені вони виставляли драму М.Кропивницького – «Глитай або-ж Павук». Глядачів було чимало, але вистава пройшла не дуже гарно і чимало було незадоволених. Цікаво зазначити, що цей аматорський гурток лагодився ставити «Украдене щастя» Івана Франка, але і до цього часу не ставив; та мабуть і не буде ставити, бо деякі з аматорів кажуть, що негаразд розуміють галицьку мову (?!). Хотіли перекладати на «свою». Дивно та й годі [30].

В Лубнях оце знову в кінці серпня відбулася аматорська вистава під орудою колишнього українського артиста С.Сергієва. Виставляли «Мазепу» Ванченка. Глядачів було дуже багацько, особливо міщанства [31].

«Не часто траплялося останніми часами бачити українські вистави, а це скрізь почали братися до цієї цікавої та й корисної праці. Першими почали учні

сільськогосподарської школи у селі Тернах. Давали 4 серпня дві невеличкі п'єси: «Пізнала!» й жарт Колесниченка «Піймав облизня». Вибір дуже невдалий – одна «балаганщина», співи та гопак. Брали участь селяни і городяни-любители. Другою по черзі виставою було – «Сватання на Гончарівці», 8 серпня. Грالی самі солоницькі парубки та дівчата. Перша вистава була на великодних святах. Ставили «Бувальщину», двічі «По ревізії». Народу збирається щоразу багато, приходять навіть з сел околиць і все було б добре, та... дозвіл мають не охоче, та й ніде сидіти тим селянам, що поприходять. Нарешті – 15 серпня відбудеться в Яновщині вистава п'єси «На сіножаті». Гратимуть під орудою самої авторки п'єси Л.Яновської» [32].

З приводу смерті В.М.Доманицького одержано в редакції такі телеграми на початку вересня: Від лубенського громадянства: «Висловлюємо невимовний жаль з приводу нової втрати України – діяча і борця Доманицького» [32].

Більш десятка років в Лубнях існує книгарня місцевого повітового земства. Засновано цю книгарню з метою продажу книжок та іншого писарського приладдя (паперу, атраменту, олівців тощо), по дешевшій ціні й кращого гатунку. Так воно й є: тут завше можна добути все трохи дешевше й краще. З початку тут був і великий вибір українських книжок, особливо коли головою земства був добродій Іван Леонтович (член Державної Думи і лубенський повітовий маршалок). Продавалися вони з невеличкою знижкою проти номінальної їх вартості. Зараз же єсть українські книжки чомусь тільки старих виданнів, а останніх немає, не зважаючи на те, що попит на їх дуже зростає. Минулого року земські збори з пропозиції земської управи ухвалили книгарню цю закрити зовсім для городських покупців, а тільки тримати склад для потреб земства та земських шкіл. Зараз земство ніби-то змінило свою думку і вважає, що книгарні закривати зовсім не треба, а навпаки – її варто поширити та перевести в осередок міста, щоб збільшити продаж. Це зовсім перелякало «комерсантів» книгарів. а покупці дуже цьому раді і дуже добре зробить земство, коли справдить свої заміри. Майбутні надзвичайні або чергові збори земських гласних мусять сказати розумне слово в оборону книгарні [33].

Нарешті лубенське земство таки здійснило свій намір – і перевело свою книгарню з 1-го лютого в самий осередок міста, в дім Шемета. Тут вона й справді буде корисна людям, особливо, коли буде звернуто увагу на попит. Там же в книгарні засновано й продаж насіння для потреб сільського господарства та деякого сільськогосподарського приладдя. Надалі земство має завести ще продаж машин до шиття та ще дечого. Ці заміри дуже турбують лубенських крамарів, а людність дуже задоволена такою діяльністю земства [34].

Лубенський Спасівський монастир в лютому вже заснував власну друкарню на початку березня. Ченці кажуть, що засновано цю друкарню на те, щоб навчати дітей-сиріт, які є в монастирській школі, «жити чесним трудом на користь батьківщини», бо тут мають друкувати усякі душеспасительні книжки, листки і продаватимуть та роздаватимуть їх прочанам, що відвідують монастир. Ця друкарня дуже нагадує собою Почаївську друкарню, що бореться з «крамолою». Мало не всі ченці належать до лубенського «союзу руссаго народа» [35].

В Лубнях в кінці березня по всіх книгарнях появилася сила української лубоччини, особливо листовних карток з усякими, просто кариткатурними малюнками й безграмотними написами. Чого тут тільки нема і «Привіт з України», і «Не забувай міне», і «На спомін Україні». А що до малюнків, то це просто якесь ляпання різномастними фарбами. Тут вам і б'є жінка мужика качалкою, і п'яний селянин гука до свині в саж, лежучи, – «жінко відчині» і таке подібне. Порядних же українських листовних карток немає ні в одній книгарні. От через це й розкуповують отаке сміття, особливо молодь і учні [36].

Жертви на пам'ятник Т.Г.Шевченкові в Лубнях приймалися в квітні начальником поштово-телеграфної контори в згаданій конторі. Про це в конторі вивішено оповістку з портретом Шевченка. Приймаються жертви від 3 копійок і більше і видаються відповідні квитки полтавської губернської земської управи [37].

На сторінках «Ради» 10 серпня було розміщено лист до редакції Івана Лубенця.

Вельмишановний пане Редакторе!

Прошу умістити оцього листа мого замість відповіді Мартосові і К.

Артисти товариства драми «всеросійського союзу сценических деятелей», що пробуває цього літа в Лубнях, Меленевський, Дружінін та Неволін, примушені злиднями та відносинами своїх товаришів, покинути товариство зовсім, опинились в надто тяжкому становищі без шеляга в кармані, заліши добре в борги. Нічим було виїхати з Лубень навіть. Прохали товаришів видати одночасну за допомогу, щоб дати змогу хоч виїхати додому, та їм нічого не дали, хоч їм і в емеритурі належали гроші (дивіться лист Мартоса). З слізьми на очах, голодні артисти звернулись до сторонніх людей з благанням допомогти їм і орендар театру, друкар, що друкує театральні афіші, музиканти, робітники театру зібрали поміж собою карбованців 15 і цим дали спромогу зазначеним артистам виїхати з Лубень та купити кусок хліба, а товариші Мартоси і К бачили це й мовчали. В кінці червня представники товариства, власне Мартос і Количев звертались не то з благанням, не то з вимогою до орендаря театру, друкаря, що друкує афіші, театральних музикантів, цилюрника й усіх робітників, не виключаючи нікого, щоб вони зменшили платню за свою працю, друкування афіш, за театр, бо діла, мовляв, товариства дуже кепські (так і баяли тоді усім!), але усі колективно вімовились зменшувать. Опісля цього касира Рабінова було розраховано зовсім без усякого попередження, бо, мовляв, діла товариства кепські (!!), а касир найшовся дешевший. Все це завше доведу свідками і ніякі опроверження Мартосів не допоможуть. Виникає питання: де ж саме правда про діла: чи тоді як благали про зменшення трат була вона, чи в листі Мартоса? Чи то може тільки фальшиво уявляли свої діла кепськими, щоб прибутки збільшити? Винен безперечно в тому, що повірив їм про діла кепські і написав про це, але я не відав, що вони кажуть неправду і спритні до цього. Хай за це вибачають.

Лист до редакції. Іван Лубенець [38].

Аматорські вистави в Лубнях на початку серпня почались в Петровському паркові (Ботанічній леваді), де місто збудувало для них відкриту сцену, на якій можливо давати і вистави. Опісля «Глитая» 6 серпня виставляли комедію Кащенко: «Зоря нового життя». Вистава, як на аматорів, пройшла так собі, але

виявилось, що такі речі їм трудно ставити. Сцена збудована дуже невдало: наче якийсь просто хлівець з дощок; низька, мала, не захищена як слід і мало світла. Варто було б місту збудувати щось краще для народних гулянок, бо людей ходить туди все таки чимало, особливо міщанство і тоді аматорські вистави були б кориснішими, а може, коли б завітали туди й справжні артисти [39].

Справа з заснуванням в Лубнях учительської семінарії щось затяглась на довго, як сподівались цього року певно ще її не відкриють. Головна причина – брак відповідного дому під семінарію. Іван Леонтович (член Державної Ради) хоч і обіцяв раніше віддати свій новий дім на Монастирській вулиці на потреби семінарії, але кілька місяців тому він цей дім і увесь двір продав. Таким чином, тепер доводиться підшукувати іншого підходящого дому і справа затяглася. 21 липня в Лубні нарочито приїздив окружний інспектор київської учбової округи Ліперовський, щоб конче в'яснити цю справу і чи можна буде відкрити семінарію хоч на майбутній шкільний рік. Земські збори ще торік ухвалили найняти за свій кошт потрібну квартиру, а тому він туди і звертався в цій справі, але справа певно цілком в'ясниться під час цьогорічних земських зборів [40].

В 1912 році продовжувала активно розвиватися освіта та культура в місті Лубні.

7 січня відбувся традиційний студентський вечір на користь незаможних студентів-лубенців взагалі. В програму вечора входив концерт з співами, музикою і декламацією, а потім – танці, для яких було нарочито виписано з Полтави оркестр воєнної музики 33 піхотного Єлецького полку. Вечір пройшов з дуже гарним матеріальним успіхом. Квитки були розпродані на розхват, не зважаючи, що ціни на місця були значно підвищені. Під час танців і антрактів продавались живі квітки і художні відкриті картки, а на сцені виконувались пісні та українські оповідання [41].

7 січня в помешканні лубенського казенного горілчаного складу відбулась аматорська вистава для робітників складу і службовців акцизного управління, які були дуже вдоволені нею. Виставляли відомого водевілю М.Старицького «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка». Аматорами виступали писарі та

робітники складу і акцизного управління. Начальство теж задоволено виставою і заохочує ще до організування подібних вистав, навіть замовило художникові зробити завісу для зали, де відбуваються вистави і декілька декорацій для невеличких п'єс [42].

29 січня в лубенській дівочій гімназії відбувся літературно-вокально-музикальний вечір учениць VII класу, присвячений 75 роковинам зо дня смерті О.Пушкіна, в програму якого увійшли твори виключно самого поета [43].

В середині квітня в Лубні завітав відомий композитор «пісень каторги» В.Гартевельд з невеличким хором й солістами оперних театрів і дав три концерти, які дали майже повні збори. Зважаючи на великий поспіх, педагогічне начальство лубенських дівочої і хлоп'ячої гімназій та єпархіальної дівочої школи запросили дати два концерти виключно для учнів, які і одбулись в помешканнях шкіл: для учнів гімназій 13 квітня, а для єпархіалок – 15-го. Репертуар концертів складався з історичних «пісень 1812 р.», «пісень каторги» й уривків з опер. Артистів сердечно вітали [44].

З 30 червня розпочались курси педагогічні та церковних співів для 50 учителів церковно-парафіяльних шкіл Полтавської єпархії. Курси відбуваються в помешканні Лубенської братської учительської школи і протягнуться до 15 серпня [45].

Директора Лубенської гімназії добродія Ярошевського на початку липня, не зважаючи на самі рішучі заходи лубенських союзників і їхні благання залишити його в Лубнях, переміщено уже директором Смоленської реальної школи. Звістка ця страшенно вразила союзників [45].

В Лубнях в кінці липня відбувався місіонерський з'їзд пан-отців Полтавської єпархії, на якому читають лекції на тему: «як треба боротись з сектанством». На з'їзд прибуло до 100 священників з усіх повітів Полтавщини. Лекції читаються в помешканні Лубенської єпархіальної дівочої школи. З'їзд має закінчитись 22 липня [46].

Влітку 1912 року археолог Стелецький обслідував город Лубні та його околиці. Він досить простудював бернадські підземелля, яким єсть більш 300

років, на Соборній площі, підземний лабіринт в лісах Лубенського монастиря та печері, викопані Ісаєю Копинський, який потім був київським митрополитом [47].

Звичайно, величезне значення в розвитку освіти мало земство.

Лубенське повітове земство мало вибудувати в 1912 році 28 нових будинків для земських початкових шкіл. Цих шкіл 12 не збудованих попереднім складом земства за минулі 1910 – 1911 роки, а 16 ухвалених до будови на цей рік. Зважаючи на те, що асигнованих коштів, через сучасну дорожнечу не вистачає, бо сама цегла піднялась з доставкою в деякі далекі села з 22 карбованців, до 30 карбованців, то земство мусило прибавити на кожну школу по кілька сот карбованців. Збори ухвалили діяльність земства. Підряд на будову бере на себе відомий в Лубнях залізнодорожний підрядчик добродій Вольфсон, а 8 будинків земство має будувати хазяйським способом.

Кілька земських громад Лубенського повіту, де мають будуватись земські школи, звернулись до земства з проханням дати їм позички, бо вони не можуть виконати своїх грошових обов'язків перед земством в справі будови шкіл і через це можуть лишитись без шкіл. Голова земства запропонував задовольнити по змозі усі дійсно вбогі громадяни, а ті, що можуть обійтись без цієї позички, – одкинути, що збори і ухвалили.

Деякі ж громади і до цього часу не видавали земству належних приговорів на передачу у власність земства відповідних ґрунтів, а тому ухвалено, щоб не розпочинать будови того часу, поки громади не дадуть приговорів.

Земські збори ухвалили, з поради земської управи, замовлять надалі парти для земських шкіл не для чотирьох учнів, як це було до цього часу, а для двох, бо це визнано за краще і з гігієнічного і з матеріального боку [48].

В середині жовтня лубенські повітові чергові земські збори, щоб відзначити трьохсотлітні роковини царювання Дому Романових, ухвалили встановити стипендію в розмірі 300 карбованців для учнів-лубенців, без різниці стану, у київському політехнікумі, при чому висловлено побажання зборів, щоб перевагу давати охочим поступити на сільсько-господарський відділ інституту. Прохання

інспектора народних шкіл, щоб встановити стипендії в лубенській семінарії і в деяких міністерських школах в повіті на спомин про століття війни 1812 року, збори одхилили, бо земство цей ювілей же шанувало в свій час [49].

Лубенські чергові земські збори ухвалили пораду земської управи послати в 1913 році 15 вчителів початкових земських шкіл на губернські освітні курси в Полтаві, як що вони будуть влаштовані там, асигнувавши в допомогу на цю мету кожному вчителю по 50 карбованців.

Крім того, асигновано умовно в розпорядження земської управи ще 500 карбованців на командировку кількох вчителів ще на які спеціальні вчительські курси, коли вони будуть де-небудь в державі влаштовані, і управа визнає бажаним і корисним послати на їх своїх вчителів.

Прохання Бюро Петербурзької комісії по влаштуванню вчительських курсів про командировку вчителів на ці курси і допомогу на організаційні справи – збори відхилили. Пораду влаштувати вчительські курси для вчителів земських шкіл Лубенського повіту року 1913 в Лубнях, не зважаючи на їх користь за браком відповідних коштів теж одхилено [49].

Поміщик Лубенського повіту, земський гласний, добродій А.Леонтович в кінці жовтня заявив Лубенським земським зборам про те, що він сам та орендар поміщицьких земель добродій Асауленко дають Лубенському повітовому повітовому земству по 500 карбованців на заснування початкової школи в селі Новому Иржавці, Лубенського повіту, де селяни дуж бідують і не мають змоги прийняти на себе видатків по побудові школи (1/3 частини). Добродій Асауленко дає жертву з умовою, щоб школу було засновано цього ж року. Збори ухвалили жертву прийняти з подякою і школу заснувати з 1-го листопада цього року [50].

Прохання полтавського владики до Лубенських земських зборів про допомогу з земських коштів на найпекучіші потреби церковно-парафіяльних шкіл Лубенського повіту, значною більшістю голосів гласних одхилено в кінці жовтня 1912 року [51].

В цей же час в селі Кремьянці згоріла з усім школьним майном початкова земська школа. З будучого року земство має будувати новий шкільний дім [51].

Лубенські земські збори затвердили на 1913 рік грошову допомогу таким школам: лубенській дівочій гімназії – 500 карбованців, городському управлінню на утримання другої приходської школи – 300 карбованців і на два паралельні відділи в двох класах хлопчачої гімназії – 600 карбованців, при чому ухвалено пораді гласного селянина – добродія Марченка – що, коли буде потреба ще заснувати паралельні відділи при яких інших класах гімназії, то також видавати з земських коштів по 300 карбованців на кожний відділ, щоб таким чином запобігти лихові, яке трапляється щорічно, бо за браком місця в гімназії багато дітей, охочих вчитись. лишається по-за стінами гімназії [52].

В листопаді виступали проти гімнастики в народних школах. Прохання інспектора народних шкіл Лубенського повіту, що Лубенські земські збори асигнували 2.960 карбованців на заведення з 1913 року в початкових земських школах військової гімнастики, земські збори, не зважаючи на оборону гімнастики гласним добродієм Величком, обраним за члена до четвертої Державної Думи від Полтавщини, одногосно відхилили. Пораду гласного добродія К.Леонтовича завести для спроби хоч в 12 школах гімнастику теж більшістю голосів одкинуто, визнавши її зайвою й шкодливою для селянських дітей [52].

Під час чергових земських зборів лубенського повітового земства, що відбулися 23-26 жовтня, виявились досить цікаві відомості про сучасне становище церковно-парафіяльних шкіл Лубенського повіту і про відношення до цих шкіл нашого селянства. Сталось це під час обговорення листа полтавського владики, в якому він прохав збори призначити з земських коштів якусь грошову допомогу на потреби церковно-парафіяльних шкіл Лубенського повіту. Голова земських зборів, добродій Іван Леонтович, звернувся до представника духовенства, отця Богдановського, який був на зборах, щоб він розповів, в чому саме школи його відомства терплять нужду і скільки саме, на його думку, потрібно асигнувати, щоб їм допомогти, приймаючи на увагу, що земство саме відчуває брак коштів і багато не може дати.

Отець Богдановський заявив: нужду церковно-парафіяльні школи терплять страшенну, особливо ті з їх, котрі не залічені до шкільної сіті. Вчителі останніх ще й до цього часу одержують по 180-240 карбованців у рік. Нема коштів на освітлювання й отоплювання, нема за віщо наймати сторожів, нема чим і содержувати як слід шкільні будинки і так далі. Допомога, яка видається церковними старостами з церковних коштів, що-року зменшується, а деякі села цілком відмовляються щось платити на потреби шкіл, через що школи опинились в занадто скрутному становищі і, коли збори одмовляться допомогти, то дуже можливо, що кілька шкіл доведеться зовсім закрити, а решті терпіти й надалі величезну нужду, бо духовне відомство й так має щорічного дефіциту 1000 карбованців, що покривається позичками, яких нічим виплачувати. Зважаючи на все це, він уклінно благає земські збори асигнувати на найпекучіші потреби шкіл принаймі 700 карбованців і цим допомогти в тяжкому становищі.

Член земської управи, гласний добродій Климов, в своїй щирій, палкій промові, ствердив те скрутне становище церковно-парафіяльних шкіл, додавши, що йому доводилось багацько їздити по селах повіту і коли доводилось йому бачити де саму найобідранішу, облупану, з повибиваними шибками хату на селі, – то це були церковно-парафіяльні школи, а в Остапівці на власні очі довелось бачити, як там у церковно-парафіяльній школі вчили дітейб жовтня, коли було до 10 градусів морозу, в нетопленому, з повибаними вікнами, помешканні. Становище цих шкіл він визнає страшенно скрутним, але, щоб трохи опомогти їм, треба асигнувати не 700 карбованців, а кілька десятків тисяч, щоб отопити й освітити 60 шкіл, потім найняти сторожу й обремонтувати шкільні будинки, придбати шкільні приладдя і так далі. Земство ж таких коштів не має, а до того ж воно має свої школи, свої потреби, на які бракує власних коштів і користується позичками, а тому він рішуче обстоює проти всяких асигновок і радить зборам прохання про допомогу цілком одхилити.

Гласний князь Щербатов (член Державної Ради) і добродій Величко (член 4-ої Державної Думи від Полтавщини) обстоюють за допомогу, кажучи, що дітвора, що вчиться в цих школах, ні в чому не повинна і її треба врятувати від

холоду і дати змогу вчитись, але князь Щербаков заявляє, що він дивується тому, що духовне відомство, прохаючи допомоги, не вказує, на які саме нужди і для яких саме шкіл потрібні кошти.

Як ми чули, – каже він, – нужди є на десятки тисяч, але їх ми не можемо задовольнити, дати ж кілька сот карбованців, не відаючи на що саме вони підуть, се б то дати «в темну», земство теж не може, а тому він радить краще всього в'яснити земській управі спільно з духовним відомством точні данні, скільки саме і якій іменно школі треба коштів на допомогу, а тоді вже обговорювати питання, чи давати, чи не треба.

Гласні від селян добродії Чубенко, Марченко та Іващенко висловились цілком проти всяких асигновок на церковно-парафіяльні школи, заявляючи, що і їм відомо, що багацько шкіл майже не отоплюються і учням доводиться грітись «в кулачки», «в тісної баби» і іншими подібними засобами, але на їх думку, тут нема нічого дивного. Селяни заявляють вони, не хочуть зовсім церковно-парафіяльних шкіл і посилають туди дітей своїх тому тільки, що інших не мають, а тому завше домагаються, щоб у них відкривали земські початкові школи, в які вони більше вірять, від яких бачуть більше користі. Школи церковного відомства іменно тому й терплять таку нужду, тому тільки й опинились в такому сумному становищі, що селяни не бажають їх підтримувати власними коштами і всяко обминають їх.

Ці школи, кажуть вони, вже оджили свій вік, як і всяка стара річ, прийшов час вже змінити їх на інші, більш відповідаючі вимогам часу школи, якими являються для селян початкові земські школи й міністерські та городські, до яких прагнуть селяни і вже клопочуться про заснування їх на селах. Всі вони рішуче висловлюються проти допомоги і згоджуються з тим, що краще їх позакривать.

Такий суворий, але, мабуть, правдивий присуд винесли гласні, особливо селяни, церковно-парафіяльним школам.

Даремно отець Богдановський страшенно стурбований і вкрай ображений такою суворою оцінкою церковних шкіл, доводив, що панове гласні занадто вже позгуцали фарби тяжкого становища церковно-парафіяльних шкіл, що занадто

вже вони переборщили в своїх промовах. Даремно він доводив, що далеко не всі школи і шкільні будинки такі кепські, як тут говорилось – ні що не допомгло. Коли дійшло до далотування, з поради голови зборів про асигнування 700, а потім і 200 карбованців – поради – з поради гласного добродія К.Леонтовича, – то значною більшістю голосів обидві асигновки відкинуто зборами [53].

Наведемо дані земського бюджету. Прибутки з оподаткування лісів та земель в Лубенському повіті на 1913 рік з лубенським повітовим земством вираховані в загальній сумі – 298.058 карбованців 68 копійок, а трати – 789.879 карбованців 74 копійки. З цієї суми – 480.689 карбованців 94 копійок мають бути покриті з коштів губерньського земства, департаменту хліборобства, допомоги од казни, приватних осіб то що, а решта – 309.689 карбованців 80 копійок з коштів самого земства. Найбільші трати припадають на народну освіту – содержування 39 однокомплектних, 40 двохкомплектних, 11 трьохкомплектних, одної чотирьохкомплектної початкових шкіл, заснування 14 нових шкільних комплектів, будова 19 нових шкільних будинків, допомога 5-ти двохкласним міністерським школам, на заснування нових і содержування старих бібліотек, неільні курси для селян, стипендії для учнів то що, всього 378.225 карбованців 26 копійок. На лікарську допомогу – содержування лікарень, аптек, медичних участків, будованових і ремонт старих будинків для лікарень – призначено 182.018 карбованців 5 копій. На агрономічну допомогу – содержування агрономів, допомога сільськогосподарським товариствам в повіті, на поліпшення сільського господарства, улаштування сільськогосподарських виставок, бібліотек, музею то що – асигновано 72.558 карбованців 82 копійок. На впровадження шляхів в Лубенському повіті, будівлю мостів, гребель, содержування технічного догляду за всім цим призначено 35.539 карбованців 3 копійки. Решта коштів припадає на загальноземські видатки в дрібніших сумах. Взагалі в діяльності лубенського повітового земства помічається значний поступ. На 1913 рік значно має покращати становище земських справ в повіті, особливо з будівлею лікарні в Лубнях, лікарських участків в повіті, шкільних будинків, щось до 17 дрібних мостів, коло 30 гребель то що [54].

В 1913 та 1914 роках освіта продовжувала свій розвиток.

Станом на 1913 рік, вже багато років представники духовного відомства прохали лубенське земське зібрання асигнувати якусь суму грошей в допомогу на утримання церковно-парафіяльних шкіл в лубенському повіті. Кілька років тому земство давало карбованців по 300 на рік допомоги, але як духовне відомство почало одержувати допомогу на виплату жалування вчителям тих шкіл, що увійшли в шкільну сітку народних шкіл, земство категорично відмовилось давати відомству щось з власних коштів, мотивуючи це тим, що у них є свої школи, про які вони мусять турбуватись. 5 жовтня цього року отець Крикуновський знову підняв це питання на земських зборах, прохаючи асигнувати хоч по 50 карбованців на кожну школу.

Один з гласних селян підтримав його, але більшість повстала проти асигнування взагалі, член управи, добродій Климов, заявив, що селяни прохають, щоб увільнили їх від церковно-парафіяльних шкіл і заснували земські, бо дітей їх в церковно-парафіяльних школах тільки калічать, а не учать, що чимало церковно-парафіяльних шкіл існують тільки на папері, а деякі пустують, бо селяни не пускають до них своїх дітей. Голова зборів заявив, що він зустрічав селян, котрі закінчили селян церковно-парафіяльні школи, але цілком неписьменні і тому він не може згодитись дати допомогу на такі школи; до того ж земство відає на що саме і на які точно школи будуть витратити на ці гроші, бо духовне відомство не дає земству ніяких звідомлень. Селянин Марченко теж висловився проти церковно-парафіяльних шкіл.

Представник духовенства признався, що й справді, є такі школи, в котрих учиться по 7-8 учнів, але є і такі, де число учнів досягає до 100 і що взагалі число учнів в церковно-парафіяльних школах за минулий рік досягло 3096, а скінчили школи 305 учнів, тому він прохав зібрання допомогти хоч на паливо та інші господарські потреби церковно-парафіяльних шкіл. Але зібрання більшістю всіх проти 2 відмовила в допомозі.

Пораду інспектора народних шкіл про заведення по земських школах навчання гімнастики й військового строю, збори теж відкинули одноголосно, зважаючи на те, що школярам не до гімнастики, коли вони голодні й голі [55].

До жовтня 1913 року в Лубенському повіті селянські громади, коли земство відкривало в якому селі початкову школу, крім того, що давали відповідний клопоть землі для шкільного будинку, приймали ще й грошову участь в видатках на шкільні будинки: раніше в розмірі чверті, потім одної шостої, а потім уже одно восьмої частини всіх видатків на будову. Завдяки цьому більш заможні села давно вже мають початкові земські школи в досить порядних будинках, а бідніші села й до цього часу не мають шкіл, або містяться вони в таких кепських помешканнях. в яких загрожує чимала небезпека і вчителям і школярам від мокроти, тісноти, духоти і тому подібне. Зважаючи на це. збори ухвалили увільнити селянські громади зовсім від видатків на будову шкільних будинків, вимагаючи від них відповідну кількість землі. Це безумовно значно полегшить справу з заснуванням початкових шкіл і у бідніших селах, яких у повіті набереться чимало [56].

Чергові річні земські збори 1913 року, вислухавши доклад лубенської земської управи про бажаність заснування в найбільш заселених місцевостях лубенського повіту дев'яти шкіл по новому закону 12 липня 1912 року з чотирьох річним курсом навчання, одноголосно ухвалили цей доклад, цілком згодившись, що потреба в таких школах давно вже гостро відчувається селянами. Ухвалено також одноголосно пораду земської управи: клопотатись перед урядом про заснування в Лубнях середньої технічної школи, про що клопочеться й лубенська міська дума, даючи в допомогу казні чималі кошти (більш 100.000 карбованців), заповідані офіційно на цю мету небіжчиком лубенським купцем Митрофаном Овенком.

Земська управа, крім того, радила земським зборам висловитись про потребу заснування в містечку Яблоніві гімназії, а у селі Вовчку – реальної школи, прийнявши на себе грошову участь в заснуванні їх в тому розмірі, який встановлено вже умовою з міністерством народної освіти про заснування

початкових народних шкіл. Деякі гласні, особливо князь щербатов, повстали проти цієї поради і почали доводити, що гімназії та реальні школи цілком не потрібні у селах, бо вони є у кожному повітовому місті, до того ж і освіта така селянам не потрібна. На його думку, селянам потрібні школи виключно технічні. де б вони змогли добути собі освіту, яка піде їм на користь негайно по скінченню такої школи, не відриваючись від свого господарства. Голова бюджетної комісії, добродій К.Леонтович, почав доводити зборам про лихе становище земських коштів і теж висловився проти. Пораду земства більшість гласних провалила. Коли ж член управи, добродій Климов, заявив зборам, що в такому разі можна клопотатись про заснування середніх технічних шкіл, то збори це питання обійшли мовчанкою [57].

В підгородньому присілку Тернах вже кілька років тому засновано церковно-парафіяльну школу, але селянство з самого початку існування її почало виявляти повне незадоволення нею, домагаючись, щоб її було закрито, а замість неї засновано земську школу. Духовне ж відомство й слухати про це не хотіло і поміж ним й селянами виникли непорозуміння. Церковно-парафіяльної школи не закривали, а селянство відмовлялось від видатків на небажану їм школу (на паливо, охорону, ремонт тощо) і шкільний будиночок частенько був нетоплений, обдертий зовні, без шибок у вікнах. Зважаючи на такі ворожі відносини селянства до школи, духовне відомство почало погрожувати, що школу переведе у друге село, офіційно не закривши її в Тернах, щоб не дати можливості заснувати земську школу, бо присілок невеличкий і другої школи по планові заснування шкіл в лубенському повіті поки що не можна. Але селяни стояли на своєму і від видатків на школу ухилялись, духовне ж відомство на цю упертість відповіло виконанням своїх погроз, перенісши школу у селі В'язівок, де вже існує земська школа. Таким чином Терни лишилися фактично без школи, хоч на папері вона існує офіційно як і раніш. Селяни ж мусять тепер посилати своїх дітей до школи, коли хочуть дати освіту їм, хоч у Лубні (верст 3 від присілка), хоч у село В'язівок (версти з 4) [58].

6 грудня 1913 року в помешканні земської управи відбулись загальні збори членів товариства допомоги початковій освіті та дотепним забавкам. На розгляд зборів було подано доклади ради товариства про заснування в Лубнах торгової школи, про заснування бібліотеки при товаристві і про народний дім у Лубнях. Товариство існує ще тільки перший рік, але має вже до 200 членів. На жаль, за браком коштів товариство не може ще виконати в більш-менш широкому розмірі програми своєї діяльності і мусить обмежуватись тим, що тепер можливо: організовує народні лекції по найдешевшій ціні, а то й безплатно, дотепні розваги для дітей, концерти, вистави і таке інше. Загальні збори, розглядаючи проект статуту «торгових класів», вироблений радою товариства, ухвалили конче заснувати згадану школу, асигнувавши поки що 1000 карбованців і доручивши раді звернутись до громадських інституцій, товариських банків то що з проханням допомогти в цій корисній справі вдались негайно до міністерства торгівлі і промисловості за дозволом на заснування школи. В школу мають приймати хлопців і дівчат (з 12 років), що скінчили початкові школи. Кожному можна вчитися всіх предметів, які буде заведено в школі, або вибирати з них по своїй вподобі. Обміркувавши питання про заснування бібліотеки, збори асигнували на неї 100 карбованців.

Щодо будови народного дому в Лубнях, то думки членів поділися: одні обстоювали, щоб, не зважаючи на малі кошти, зібрані на цю мету, як найшвидше розпочати справу з будовою дому дешевшого типу, а другі, - щоб не поспішати з будовою, а зібрати більше грошей. Врешті доручено раді скласти проекти будови дешевого й розкішного типу, після розгляду яких збори ухвалять, як краще повести справу.

Рада товариства має на думці різдвяними святками впорядити дві ялинки для дітвори: одну платну – для заможних дітей, другу для бідноти безплатно, а на масниці впорядити карнавал на фонд народного дому [59].

В неділю 8 грудня 1913 року в Лубнах товариство допомоги початковій освіті та дотепним забавкам упорядило український вечір, в якому взяли участь: українська співачка М.Удовенко («Колискова пісня» з опери «Катерина», «По

діброві вітер віє», «Місяцю князю», «Ой одна я, одна», «Не хилися, сосно», і інше), М.Вороний (декламував власні твори: «Скрипонька», «Найдорожчий скарб». «В сяйві мрій» і багато інших), В.Цимбал (Каменярі) – Івана Франка, «Лесь преславний гайдамака» – Б. Грінченка, «Чернець», «Минають дні» – Т.Шевченка і інші). Грав також оркестр аматорів Лубнівського товариства «Музыка и пение».

Українців-виконавців тепло вітали рясними оплесками і примушували виходити безліч разів, збільшивши оповіщену програму разів у три. Вечір пройшов досить гарно, але публіки зібралось, як для Лубен, замало. Більшість самих членів чомусь не визнала своїх обов'язків підтримати вечір свого товариства хоч би своєю присутністю, не те що якими іншими засобами.

Правда, були й деякі несприятливі умови. Хоч як представники товариства прохали місцеве педагогічне начальство побувати на вечорі (подали йому всі призначені до виконання речі, перекладені навіть на російську мову), нічого не допомогло. Вечір мав досить виразний український вигляд, а це нашим педагогам якраз і не до вподоби, і вони не тільки учнів не пустили, а й самі його «бойкотували». До того ж ще українська трупа Рудікова давала останню свою виставу в Лубнях по дешевих цінах, і це теж не могло трохи не пошкодити. Оповістки про вечір також було випущено запізно.

З 5 листопада по 8 грудня в лубенському громадському зібранні щоденно давало свої вистави товариство українських артистів під орудою Ф.Рудікова. В трупі беруть участь досить порядні для провінції артисти: добродійки Кохановська, Велічкевич, Ковалевич і Борецька, добродії Бурдаченко, Пономаренко, Рудіков і Саксонський. На жаль, добродій Пономаренко, певно, через старість дуже рідко грає, а пані Кохановська іноді занадто шаржує і допускає такі «народні» вирази, яким на сцені не повинно б бути місця, грає ж вона досить щиро і вміло.

Трупа перейменувалася з «русско-малорусской» в українську, але це не заважає їй виставляти «Графиню Эльвиру», «Тайны гарема» й таке інше.

Український репертуар трупи складався з старих п'єс і тільки почали готувати «Молоду кров», «Брехню» тощо.

З Лубень трупа переїхала в Лохвицю де й почала свої вистави 10 грудня [60].

24 грудня 1913 року повідомлено, що останні загальнопрístupні лекції з історії російського письменства, географії, історії первісної культури та з природознавства, – впоряджені лубенським товариством допомоги початковій освіті та дотепним забавкам в помешканні повітового з'їзду, перше з невеличкою платою (5 копійок), а потім безплатно, мали величезний успіх.

Товариство робить заходи, щоб найскоріше знов упорядити подібні лекції. А щоб краще задовольнити слухачів і привабити як найбільше число їх, товариство роздавало слухачам анкетні листки, прохаючи відповісти: про що, на думку слухачів, краще читати народні лекції, в який час їх краще організовувати, чи брати плату за читання, чи безплатно, чому перші лекції не мали успіху і тільки останні викликали таке зацікавлення слухачів, і так далі. В цій анкеті товариство запитує й про те, чи слухачі будуть відвідувати вечірню школу, яку воно має заснувати в Лубнях, чому б вони там навчатись, яку плату варто брати за вчення чи краще безплатно вчити і чого вони ждуть від вечірньої школи взагалі. Ця анкета буде розроблена і послужить товариству допомогою в дальшій праці [61].

В Лубнях 3 лютого 1914 року мала відбутись вистава з концертним відділом на користь товариства початковій освіті. Виставлятимуть «Бувальщину». Деяких виконавців запрошено з музично-драматичної школи М.В.Лисенка в Києві [62].

4 січня 1914 року лубенське товариство допомоги початковій освіті та дотепним розвагам улаштувало в громадському зібранні безплатну ялинку для дітвори міської бідноти. Квитків було роздано членами товариства 410 штук, але перед початком ялинки прибуло таке число дітей, що організатори не мали ніякої змоги задовольнити всіх разом і мусили вперше пустити дітей, що прийшли з квитками, а потім і тих, що не мали квитків, але стояли густою лавою на всю вулицю коло будинку, де була ялинка, чекаючи своєї черги. На ялинці грала музика, були всякі розваг, а потім дітворі роздавались дарунки: цяцьки, цукерки,

горіхи і так далі. Цьогорічна ялинка мала успіх значно більший проти торішньої й такого числа охочих дітей ніхто не сподівався [63].

В Лубнях як повідомляють «Лубенские Отклики», 19 лютого 1914 року, одержано наказ, по якому учителям під страхом увільнення з посади забороняється брати яку-б не було участь в святкуванню ювілею Т.Шевченка. Їм також наказано, що коли хто пришле брошуру з приводу Шевченкового ювілею, постаратись довідатись, хто прислав, і донести про це начальству [64].

24 квітня 1914 року повідомлено, що декілька днів тому в помешканні земської управи відбулися чергові рокові збори лубенського товариства допомоги початковій освіті та дотепним розвагам. З повідомлення ради товариства видно, що число членів за перший рік існування товариства дійшло до 200 душ. Загальних зборів за цей час відбулося – 5, а зборів ради товариства – 29.

Діяльність свою товариство розпочало з 2 грудня 1912 року. Зразу ж були утворені спеціальні комісії: дитяча, лекційна і для народних розваг.

Для дітвори організували щосуботи і неділі безплатні розваги на яких дітвору розважали малюванням, іграшками, співаками тощо.

В січні 1913 року була організована безплатна ялинка для дітвори бідноти, в якій приймало участь до 300 дітей, а в травні – гулянка за містом, в лісок добродія Каменьковича, де дітвори було більш 400 душ. Таким чином перші спроби організації дитячих розваг мали величезний успіх і це тоді, коли товариство тільки розпочало свою діяльність, коли несвідома, темна людність не розуміла користі цих розваг, ставилась вороже до «панських» витівок, кепкувала з цих заходів.

Лекційна комісія організувала безплатні лекції і по зоології, анатомії людини, історії першої побутової культури, історії загальної і російської літератури і інші платні лекції про сухоти, повітряного плавання, про артистів-малярів Білібіна і Бекліна.

Комісія дотепних розваг впорядила за цей час загальнодоступні народні вистави: «Бурлака», «Мартин Боруля» – Івана Карпенка-Карого, «Нахмарило» – Бориса Грінченка. «Як вони женихалися» – Володського, два вечори, присвячені

пам'яті: один Т.Шевченка і другий російського письменника Некрасова, один напівукраїнський концерт і літературно-музичний вечір. Була зроблена спроба закласти власний мішаний хор для власних вечорів, але доки що ця спроба не мала успіху і хор довелося розпустити.

В кінці 1913 року ухвалено заснувати в Лубнях вечірню школу для дорослих, що вже скінчили початкові школи.

Найбільш шкодить поширенню діяльності товариства брак власного відповідного помешкання, де б можна було організовувати вистави, лекції, дитячі розваги, дати притулок майбутній школі. бібліотеці і таке інше. Зважаючи на це товариство вирішило заснувати власний народний дім, де б воно мало постійний притулок для себе.

Грошове становище за перший рік (до 1 січня 1914 року) має такий вигляд: прибутки – 2.096 карб. (членських внесків – 282 карб., дрібних жертв – 29 карб. 15 коп., від вистав і вечорів – 702 карб. 26 коп. і на народний дім зібрано -1.083 карб. 56 коп.), а витрат – 2.019 карб. 81 коп. (в тому числі і невитрачений фонд народного дому).

Взагалі, діяльність згаданого просвітнього товариства не можна не визнати корисною, але на превеликий жаль, мусимо підкреслити одну рису, що кидається не самохіть у вічі: не зважаючи на те, що товариство працює в саму осередку України, серед подавляючої абсолютної більшості української людності, воно так мало зробило для задоволення найпекучіших культурних потреб цієї людності! Ні жодної лекції про українських письменників, чи по історії українського народу, української літератури і таке інше. Це ж просто сором для поступового просвітнього товариства, в числі членів якого – не один десяток можна налічити й українців.

Правда, народні вистави організовувалися переважно українські, але це ж занадто мало. Чому тільки вистави для українців не більше?! Та можливо, що й вистави українські пройшли тільки тому, що інші не мали б успіху серед людності і товариство, власне рада товариства (вона орудує всіма справами), тільки тому може й пропускали їх... І це може бути! Бо останніми часами стали

досить яскраво помічатись русифікаторські виступи деяких членів ради товариства і навіть вороже відношення до українства, з обвинуваченнями до українства, з обвинуваченнями «націоналізмі», «шовінізмі» і таке інше.

Отже українське громадянство, що фактично приймає й саму участь в цьому товаристві, повинно звернути пильну увагу на це прикре явище і боротися з ним найрішучіше. Тим більш, що несвідома українська людність дала уже одну досить яскраву відповідь панам русифікаторам оцим свіжим прикладом: місяць тому товариство чомусь впорядило, замість звичайних українських народніх вистав, російську виставу по тим же найдешевшим цінам, поставивши комедію Островського «Не все коту маслениця» і український водевіль «Як ковбаса та чарка». Ця вистава зібрала глядачів на 17 карб., тоді як українські мали до 100 карбованців (переповнені збори).

Час уже зрозуміти поважному товариству, що коли воно хоче щиро дбати про допомогу початковій освіті серед темного народу, дати йому справді розумову розвагу, духовну їжу, то ніяк не можна обминати, зневажати і цуратись рідної мови того народу серед якого воно має розвинути свою корисну діяльність. Не можна ігнорувати його культурних потреб і підносити йому свідомо те, чого він (народ) не може зрозуміти як слід [65]!

В Лубнях, 23 травня, в день Троїцького ярмарку, лубенське товариство допомоги початковій освіті та дотепним розвагам впорядило зібрання грошей по місту з кухликами на збільшення фонду товариства на народний дім. З самого ранку до вечора грала музика, а збірники ходили всюди по городу. Ввечері в саду громадського зібрання відбулася народна гулянка під назвою «Сорочинський ярмарок» і вистава трупи російських драматичних артистів. Зібрано щось біля 600 карбованців, менше проти минулого року майже вдвоє. Багато шкодив збиранню грошей дощ, що кілька разів пускався на день [66].

Училища та училищні ради в місті Лубнах в 1910 році.

Чоловіча гімназія. Почесний попечитель – надвір. рад. Іван Миколайович Леонтович; Директор – ст. рад. Віктор Миколайович Ярошевський, інспектор – ст. рад. Володимир Костянтинович Сушицький, законоучитель – Олексій

Елеонський, викладачі: російської мови – ст. рад. Пилип Андрійович Веревський і не маючий чину Павло Миколайович Молдавський, давніх мов – ст. рад. Микола Федорович Подковщіков, математика – ст. рад. Микола Адріанович Семперович і ст. рад. Іванович Митрофанович Ніколаєнко, географія – ст. рад. Дмитро Оксентійович Завадовський, географії і історії – ст. рад. Іван Іванович Розум, географії і арифметики – не маючий чину Дмитро Романович Єгоров, німецької мови – ст. рад. Едгар Альбертович Вольффельдт, французької мови – не маючий чину Йосип Сильвестрович Барбас, німецької і французької мови – Єлизвета Вікторівна Маєвська, філософії – св. Олексій Петрович Елеонський, законів – кол. сек. Олексій Федір. Меркулов, чистописання і рисовання – не маючий чину Йосип Іванович Трояновський. Вчитель підготовчих класів – кол. ас. Іван Автономович Роменський. Помічник класного наставника і вчитель співу – над. рад. Іван Нікіфорович Філянський, лікар – кол. секретар Фроїм Янкельевич Барський, письменник – тит. рад. Яків Григорович Онищенко.

Жіноча Олександрівська гімназія. Попечителька - княгиня Олександра Михайлівна Щербатова, голова педагогічної ради – директор чоловічої гімназії. Начальниця – Єлизвета Августовна Костецька, законовчителя: прот. Іоанн Васильович Богдановський, св. Феодосія. Григорович Лебединський і св. Олексій Петрович Елеонський; викладачі: російської мови і словесності – не маючий чину Павло Миколайович Молдавський, російської мови і арифметики – Любов Яковна Мельникова, математики і фізики – ст. рад. Іван Митрофанович Ніколаєнко, математики і методики арифметики – ст. рад. Микола Адріанович Семперович, природознавства і арифметики – не маючий чину Дмитро Романович Єгоров, географії – ст. рад. Іван Іванович Розум, географії і арифметика Неоніла Іванівна Розум, французька і німецька мова – Єлизвета Вікторівна Маєвська, французької мови – Жанна Адольфівна Вольффельдт, німецької мови Ольга Василівна Трелленберг, малювання – не маючий чину Осип Іванович Трояновський, рукоділля – Лідія Капітонівна Прохорович [67, С. 290] і вчителька підготовчого класу – Надія Василівна Супруненко. Класні наглядачки: Олена Костянтинівна Ерлер, Олександра Петрівна Мелешова, Анна

Петрівна Хвостова і Марія Георгіївна Андріяшева. Лікар - кол. сек. Федір Якович Барський.

Чоловіче духовне училище. Доглядач ст. рад. Костянтин Дмитрович Архангельський, помічник ст. рад. Степан Лукич Белявський, вчителі: кол. ас. Федір Олександрович Букшеванний, надвір. рад. Андрій Миколайович Галабутський, стат. рад. Яків Васильович Ільмінський, ст. рад. Василь Павлович Нікотин, учитель підготовчих класів свящ. Іоанн Вас. Станіславський, наглядаючі Іван Михайлович Нікольський, Олексій Петрович Базилевський і Олексій Петрович Сафронський, лікар кол. рад. Іван Іванович Марцелл, учитель співу кол. ас. Дмитро Опанасович Аронський, почесний блюстителю по господарській частини пр. пов. Василь Павлович Бурневський.

Єпархіальне жіноче училище. Голова педагогічної ради – свящ. Микола Дубняков, начальниця – Катерина Йосипівна Корженевська, інспектор класів – свящ. Костянтин Михайлович Разногородський. Законоучителі – св. Леонтій Юнаков і Яків Васильович Ільмінський. Викладачі: Катерина Олексіївна Ванчакока, Євгенія Степанівна Симонович, Олена Георгіївна Фабрикант, Софія Іванівна Болгарська, Апполінарія Дмитрівна Симоновська, Катерина Констянтинівна Падалка, Олександра Федорівна Воскобойникова, Ніна Леопольдовна Беренс, Євдокія Мілітовна Базилевська, Надія Миколаївна Петровська, Катерина Іванівна Адамович, Анна Василівна Царгородська, вчитель гімнастики і танців – Зінаїда Олександрівна Ліхтанська, вчитель рукоділля Неоніла Іванівна Старухіна і Ольга Семенівна Біхневич, вчитель зразкової при училищі школи – Олександра Григорівна Павлович. Економ – диякон Яків Сухопара.

Нижча 1-го розряду сільськогосподарська школа (біля дер. Тернів). Заведуючий надвір. рад. Георгій Архипович Крат, законоучитель свящ. Іоанн Андріанович Богдановський, вчителі: не маючі чину Іван Пилипович Гайдук, Семен Іванович Товстолес, прапорщик запасу Вас. Хомич Куторго.

Міське чотирьохкласне училище. Інспектор кол. секр. Петро Семен. Прохоренко, законоуч. свящ. Нік. Дубняков; вчителі: Яків Якович Базилевич,

Тамара Вікторівна Базилевич, Іван Федорович Рибальський і вчитель малювання і чистописання – не маючий чину Василь Омельченко і вчитель нових мов – Катерина Степанівна Засядько.

Гоголівське 2-х-класне міське парафіяльне училище. Законоучителі свящ. Іоанн Михайлович Кокільницький, завідуючий губ. секр. Федір Степанович Злотников-Ходкевич, вчитель губ. секр. Василь Степанович Рева, вчителька Наталія Феофілівна Злотникова-Ходкевич, учитель співу Іван Іванович Білий і вчитель Вукол Никифорович Шарук [67, С. 291].

Міське парафіяльне училище, вчителька Феодосія Яківна Романюта і 2-я вчителька Ольга Прокопенко. Лубенська второкласна церковно-учительська школа. Завідуючий школою свящ. Андрій Євфимійович Крикуновський, вчителі: кол. ас. Дмитро Михайлович Коломійцев, Йосип Олексійович Чумаківський, Олександр Юрійович Ярослав, (все в буд. школи); учитель музики – Митрофан Михайлович Липинський (приватна квартира).

Училищна рада: Голова ради повітовий предвод. дворянства над. рад. Іван Миколайович Леонтович; члени: від М.Н.П. – інспектор народного училища 8-го району і вчитель-інспектор 4-х-класного міського училища, Сергій Володимирович Величко та земський начальник, шт.-ротм. Леонід Густавович Беренс і лубенський. повітовий справник. Інспектор народних училищ 8-го району стат. рад. Михайло Іванович Благоразумов.

Повітове Відділення Єпархіальної Училищної Ради. Голова і повітовий спостерігач прот. Іоанн Андріанович Богдановський, члени: надв. рад. Андрій Миколайович Галабутський, ст. рад. Яків Вас. Ільмінський, свящ. Іоанн Іоанович Новицький, повіт. іспр., благочинні повіту, земські начальники, свящ. Микола Опанасович Дубняков, свящ. Феодосій Лебединський, свящ. Олексій Елеонський, ст. рад. Костянтин Дмитрович Архангельський і Михайло Базилевський [67, С. 292].

Освіта та культура в Лубнах в 1905 – 1914 роках розвивалися багатоманітно, мали самі різноманітні прояви, події, процеси.

Розділ 9. РОЗВИТОК ПРЕСИ

Надзвичайно цікава стаття Є. В. Подобної «Становлення та розвиток преси в м. Лубни (1905 – 1917 рр.), наведено повністю для розуміння цієї важливої теми.

I. Вступ

Історія регіональної журналістики досі є одним із найменш досліджених питань у сучасному журналістикознавстві. Вивчення місцевої преси, передусім ХІХ – початку ХХ ст., розкриває перед сучасниками цілий ряд видань і постатей публіцистів, що зробили значний внесок у розвиток української журналістики, однак із тих чи інших причин опинилися поза увагою науковців. Матеріали ж таких видань нерідко допомагають в інтерпретації історичних процесів та залишаються вагомим джерелом фактичного матеріалу для досліджень у різних наукових галузях.

У радянські роки пресу Полтавської губернії і, зокрема, м. Лубни практично не досліджували, аналіз контенту видань здійснювали крізь призму тогочасної ідеології. За часів незалежної України процес вивчення вітчизняної періодики помітно пожвавився. Відтак, різні аспекти функціонування лубенських часописів знаходимо в наукових працях Т. Пустовіта, Н. Сидоренко, О. Сидоренка, М. Тимошика, О. Шкільної. Передусім, ідеться про газету “Хлібороб”. Нині маємо низку досліджень, що всебічно розглядають різні аспекти становлення та функціонування цього видання. Однак чимало інших місцевих газет досі лишається поза увагою науковців. Насамперед, ідеться про видання, що з’явилися на хвилі революції 1917 р. і чий вихід обмежився кількома випусками. Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження історії преси Полтавської губернії, наукового опрацювання та систематизації фактичного матеріалу про дореволюційні періодичні видання м. Лубни.

II. Постановка завдання

Мета цієї статті – виявити періодичні видання, що виходили в м. Лубни, початку ХХ ст. (1905–1917 р.) та визначити особливості їх контенту.

Для цього необхідно розв’язати такі завдання: проаналізувати умови, в яких

відбувалося зародження та становлення лубенської преси; окреслити історію розвитку лубенських видань, що функціонували в місті до 1917 р., визначити їх концептуальні особливості; з'ясувати контент цих видань, визначити їх тематичну палітру.

Об'єктом дослідження обрано пресу Полтавської губернії, предметом є особливості становлення та розвитку періодики повітового м. Лубни, контент цих видань.

Хронологічні межі дослідження: 1905 – 1917 рр.

III. Результати

Початок ХХ ст. ознаменований активізацією суспільного життя. Не стала винятком і Полтавська губернія, де поширюються національно-громадські рухи, з'являються суспільно-політичні часописи. Лубни, без перебільшення, можна назвати колыскою української журналістики. Саме тут у 1905 р. “явочним порядком” почав виходити перший україномовний часопис “Хлібороб”. Утім, це була не перша спроба В. Шемета видавати газету в Лубнах. Як зазначає дослідник О. Сидоренко, В. Шемет звертався телеграфно до голови Ради Міністрів Російської імперії С.Вігте з проханням дозволити видання газети “Лубенщина”, однак, не дочекавшись відповіді, почав видавати тижневик “Хлібороб” [7].

Усього вийшло 5 випусків газети. У першому надруковано текст Маніфесту 17 жовтня, статті “Про вольності громадянські”, “Що таке виборче право”, “Правда про розбої, ... що останніми часами діялися по багатьох городах”, вміщено звістки з Петербурга, Одеси, Києва, Галичини, подано місцеві новини, вірш “На спогад товаришеві в тюрмі”. Серед статей наступних номерів варто відзначити некролог “На спомин Володимира Лесевича” В. Шемета (№ 2), статтю “Заклик до селян”, вірш Х. Алчевської “До дітей мого краю” (№ 3). Четвертий номер було конфісковано, на п'ятому вихід газети було заборонено.

Відомо, що після “Хлібороба” В. Шемет ще раз спробував заснувати в місті газету – суспільно-політичний часопис під назвою “Хліборобська справа”. Планувалося налагодити видання газети на початку 1906 р. Утім, уже влітку цього ж року М. Оленин у статті “Українська преса від 17 жовтня 1905 р. до 1 липня 1906” зазначав,

що жодне з десятка заявлених на початку року україномовних видань, що мали видаватися на Полтавщині так і не вийшли друком. Серед них значилась “Хліборобська справа” [4, с. 3].

У каталогах газетного відділу Наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського є згадка про газету “Народное дело”, що начебто виходила у Лубнах у 1906 р., проте жодного випуску чи бодай іншої згадки про це видання нам відшукати не вдалося.

Наступним періодичним виданням, що з’явилося у місті, була “суспільна, політична, економічна та літературна” газета “Лубенские отклики”, перший номер якої побачив світ 12 липня 1908 р. Редактором і видавцем газети був А. М. Варшавський. Газета виходила чотири рази на тиждень і проіснувала до 11 грудня (№ 71). Та 8 серпня 1913 р. газета відновила вихід, спершу – раз на тиждень, потім щотижнево видавалося 1–3 випуски. Редактором спершу став А. Варшавський, з 1914 р. редколегію очолив М. Шемет. Видавцями значились Г. Бахмутський, П. Ткач та Лубенська українська громада. Починаючи з № 55 за 1914 р., у вигляді додатка до газети виходили телеграми “Отечественная война. Телеграммы Петроградского телеграфного агентства”. Остаточно газета припинила існування 3 грудня 1914 р. на № 95 [5, с. 12–13]. У 1909 р. у Лубнах з’явилась “суспільна, політична, літературна та церковно-народна” газета “Благовест”, що була органом лубенського відділу “Союзу руського народу”. Перший випуск датований 5 жовтня. Видання кілька разів змінювало періодичність – спершу виходило двічі на місяць, потім – раз на місяць і, насамкінець, раз на тиждень. Редактором був П. Ясинський [5, с. 45].

Змістове наповнення часопису відповідало ідеології “правих”. Основні програмні засади “Союзу руського народу” затверджені в статуті цієї організації, прийнятому 7 серпня 1906 р. Головними орієнтирами стали монархічні ідеали: підтримка влади царя, православної віри, єдності та неподільності Російської імперії. Члени “Союзу” заперечували право народів держави на самовизначення, вирізнялись радикальним антисемітизмом, глибоко вкоріненим шовінізмом, релігійною нетерпимістю.

Передусім, члени “Союзу руського народу” були “вірнопідданими” царя, тож чималий відсоток публікацій становили статті, присвячені родині російського монарха, зокрема приурочені до річниць із дня смерті, сходження на престол, днів

народжень: “Вступ на престол Й[ого] І[мператорської] В[еличності] Государя імператора Миколи Олександровича та свято на честь Казанської ікони Божої Матері” (1909. – № 2/3), вірш Ксенії Копорової “6 грудня”, “Присвята Миколі II” (1909. – № 4/5), “Лубни, 14 травня” (1910. – № 8/9).

Значний відсоток контенту “Благовеста” становили матеріали на релігійну тематику: “Лист о. Іоанна Кронштадтського про смерть Імператора Олександра III”, “До історії Лубенського міського Собору Різдва Божої Матері” (1909. – № 2/3), “Принесення Святих мощів Пр. Єфросинії” (1910. – № 8/9), “Правда Божа” (1910. – № 7) тощо. Ці публікації межували з відверто антисемітськими публікаціями. Наприклад, у статті “Дума працює” (1910. – № 6) автор, який побажав лишитись невідомим, писав: “Про знищення волосного суду. Щоб по селах були виборні мирові судді з земських та суспільних діячів, а не селянський суд. І аби євреї мали туди доступ – так піклуються в Думі захисники іудеїв”.

Чимало статей присвячено діяльності “Союзу руського народу”: “Перша дитяча рота” (1910. – № 10), “Від головної ради Союзу руського народу” (1910. – № 7), “Мета та завдання Союзу руського народу” (1910. – № 4/5). Нерідко зустрічаємо полемічні статті на кшталт “Бесіда про союз та нападки на нього зліва” (1909. – № 2/3).

У газеті функціонували такі рубрики: “Внутрішні повідомлення”, “Місцева хроніка” (потім – “Місьцеве життя”), “Оголошення”, “Бібліографія”, “Лист до редакції”, “Лубенська справа”, “Фейлетон”, “Огляд преси”. На останній шпальті розміщували довідкову інформацію – розклад потягів, церковних свят тощо.

Серед авторів видання було чимало священиків. Представників духовенства на написання статей благословляв сам єпископ Полтавський та Переяславський – преосвященний Іоанн. Також у газеті публікувалися М. Липський, М. Костенко, Є. Черкашин, Л. Юнаков, Д. Ясинський та жінки – М. Тихонова, Віра Ш. Деякі статті підписані псевдонімами та криптонімами: Баян, Інм, Сміливий. “Особливістю газети було те, що письменниками у ній були виключно місцеві сили, коло осіб, що об’єдналися тут в Союзі руського народу: передруків майже не було, всі статті належали перу місцевих літературних сил”, – зазначала редколегія у статті “Бесіда”

(1909. – № 4/5).

У багатьох випусках газета подавала ілюстрації – фотопортрети царів і релігійних діячів. Однак, на відміну від інших газет “правого” напрямку, за твердженнями редколегії, “Благовест” не отримував ніяких дотацій від влади чи провладних організацій. “Платячи за видання номеру 25 крб. у середньому і, продаючи не більше 200–300 екземплярів (продавцям – по 2 коп.) – ми отримуємо четверту частину витрат, інші – покриваються добровільними внесками усе тих же членів Союзу – письменників “Благовеста”, – наголошувала редколегія в одному зі звернень до читачів (1909. – № 4/5). При цьому значна кількість видання роздавалася безкоштовно по селах.

Ціна одного випуску “Благовеста” в Лубнах становила 3 коп. Редакція газети знаходилася на вул. Монастирській, 15. Контора працювала щодня з 11 до 15 години. Газету продавали при чайній піклування про народну тверезість (вул. Пирятинська, будинок Павленка) та в монастирському кіоску, що знаходився на Ринковій площі. Друкували газету в друкарні Б. З. Дубинського.

Найбільш плідним в історії місцевої журналістики став 1917 р., коли у Лубнах з’являється цілий ряд нових видань. Принципово відмінним стає їх контент. Здебільшого лубенські часописи цього періоду – агітаційні органи, що видаються лише під час передвиборчої кампанії. Друга тенденція, що прослідковується протягом 1917 р., – двомовність, адже більшість часописів видавали українською та російською мовами. Як і раніше, на сторінках лубенських видань з’являється чимало полемічних матеріалів.

На цей момент у науковій літературі зафіксовано шість видань, що вийшли в світ у Лубнах 1917 р., утім можемо припустити, що ця цифра не остаточна. Адже донині не збереглося жодного примірника окремих видань Полтавської губернії. Наприклад, Л. Ільїнський згадував газету “Лубенский городской вестник”, що виходила у 1917 р. [6, с. 67]. Однак, жодних відомостей чи інших згадок про це видання знайти не вдалося.

Серед двомовних місцевих видань – “Вістник Лубенського громадського комітету”, що вийшов 1 березня як щоденна газета. Редакторами видання були Ф.

Гавриш, О. Португалов (№ 2–51), К. Саєнко (№ 52), М. Саєнко (№ 53–57).
Видавцем значився Лубенський міський громадський комітет [7, с. 6–7].

На шпальтах газети існували такі рубрики: “Війна” (як правило, цими повідомленнями відкривався часопис), “Хроніка” (подавалися місцеві новини, здебільшого про збори місцевих громадських організацій – Студентської громади, ради “Просвіти”, профспілок тощо), “Оголошення”, “Лист до редакції”, “Місьцеве життя” (різноманітні повідомлення про лекції членів Селянської спілки, партійні збори), “Дії уряду”, “Телеграми”, “Дописи” (кореспонденції та замальовки, репортажі з повітів).

Великий відсоток контенту становили повідомлення, пов’язані з війною: новини з фронтів, доля військовополонених, питання забезпечення армії та укладання миру. Слідкували кореспонденти “Вісника...” і за місцевим суспільно-політичним життям. Зокрема, у статті “Надзвичайні земські збори Лубенського повіту” повідомляли, що зібрання надіслало Українській Центральній Раді та Тимчасовому урядові телеграму, де йшлося про те, що громада визнає над собою лише УЦР і не визнає Тимчасового уряду. Також збори ухвалили необхідність українізації та вирішили низку фінансових питань.

У замітці “З життя духовенства на Лубенщині” повідомлялося, що місцеві священики вирішили створити “спілку для самооборони”, щоправда, від кого зібралися боронитися, для автора лишилося незрозумілим. Часто публікувалися звіти з різноманітних з’їздів та їх рішення – “Всеросійський з’їзд робітничих і солдатських депутатів”, “Постанови Другого Всеукраїнського військового з’їзду 5–10 червня 1917 р. у Києві” (1917. – № 86), “З’їзд селян у Лубнях 25 червня 1917 р.” (1917. – № 93).

Сатиричне відображення тодішніх реалій подано в матеріалі “Литвяківська автономія” А. Передерія (1917. – № 88). Автор розповідав про мешканців с. Литвяки, які вирішили на загальному сільському зібранні обговорити питання створення української гімназії у селі, а в цей час до них дійшла “маніфестація” з сусідніх сіл. “Наша селянська збірка одразу взяла другий напрямок, бо промовці тільки лаяли усіх, а це дуже, як відомо, підійма усім настрої і хвилює селян”. Про

що, по суті, говорили промовці, автор так і не зрозумів, однак селяни замість вирішувати питання щодо гімназії, постановили не виходити на службу до пана. “Гріх наш в тім, що ми забули винести резолюцію, як ми ставимося до війни. То це ми вже на другу неділю зробимо: тоді вже не забудемо, якщо наша “автономія” доживе до того часу, бо якось уже вона хитається, а робітники просять їсти, і вже згодилися йти на роботу”. Текст першого універсалу Центральної Ради опубліковано в № 93. У цьому ж номері представлено статті “Євреї та українське питання” та “10 заповідей вільного громадянина”. Автори неодноразово висвітлювали новини жіночого руху в повіті. Повідомлялося, зокрема, про створення жіночої організації у с. Денисівка та постанови зборів домашніх служниць міста.

Вартість одного випуску становила 5 коп., передплата на місяць коштувала 1,50 крб. Редакція наголошувала, що не друкує анонімні статі й листи: “Тепер, коли оголошена воля слова, кожен повинен мати досить громадянської одваги, щоб відповідати за свої слова й не ховатись за ініціали бо різні прізвища”. Редактор приймав щоденно в конторі з 6 до 7 години вечора, крім неділі та свят. Друкували газету в друкарні Б. Левітанського (розміщувалась у будинку Шемета в Лубнах). У червні тут відбувся страйк робітників, у зв’язку з чим газета певний час не виходила. Однак власник друкарні погодився на умови протестувальників, тож із 26 червня вихід “Вісника...” було відновлено. Газета припинила існування у вересні 1917 р., усього вийшло 122 номери.

Двадцять другого травня 1917 р. у Лубнах почала виходити “радикально-демократична газета” “Радикал”. Видання було органом радикально-демократичного союзу (згодом перейменованого в радикально-демократичний блок) і з’являлось двічі на тиждень. Редактором та видавцем був місцевий громадський діяч і журналіст, дописувач багатьох часописів Полтавщини О. В. Португалов. Головними тематичними векторами були революційні реформи країни, політика та вибори.

У першому випуску вміщено дві статті: передовицю “Лубни, 22 травня” й матеріал “Український рух та “українці”. Тут автор наголошував на тому, що Росія географічно за- надто велика та багатоетнічна; як наслідок: імперії слід розділитись на

такі автономні країни: Польща, Литва, Фінляндія, Україна, Кавказ, Остзейський край, Сибір та Забайкалля. “Розвиваючи свої національні, культурні та економічні сили та, взаємно підтримуючи і посилюючи одна одну, ці автономні області у сукупності склали б те єдине та міцне, як в своєму економічному, так і в військовому відношенні, ціле – велику Росію”, – наголошував автор. Також він відзначає український рух, який робить “державну справу, однаково потрібну Росії та Україні – куючи її автономію”, однак зауважує, що серед проукраїнських діячів з’явилося багато людей, які дискредитують рух бездіяльністю.

У № 2 подано статті “Партійні програми” (коротка характеристика політичних сил, які балотувались на виборах), “Наша грань – зліва” (автор – О. Португалов), де з’ясовувалося, чим радикально-демократичний блок відрізняється від соціалістичного, адже чимало пунктів їх передвиборних програм збігалися. Також опубліковано “Статут радикально-демократичного союзу”. Варто відзначити, що, на відміну від інших видань (зокрема і лубенських), “Радикал” друкував дуже стримані та лояльні політичні статті, намагаючись не ображати опонентів, передусім соціалістів.

Випуск за 4 серпня був повністю агітаційним, вийшов під гаслом “Голосуйте за список № 7” і містив “Платформу блоку”, “Програму” та статтю “Про кандидатів”, у якій автор зазначав: “Кандидати зі списку № 2, будучи дуже чесними та відданими справі людьми, абсолютно не годяться для буденної муніципальної роботи, за винятком 3–4 осіб”. Також у 1917 р. у Лубнах вийшло чотири номери часопису “Бюллетень коалиционного совета демократических групп учащихся”. Газета була двомовною, сповідувала соціалістичні гасла “Хай живе Інтернаціонал!”, “Учні – робітникам! Жертвуйте на користь ради робітничих депутатів”.

Видання мало соціалістичне спрямування. Досі вдалося відшукати лише один випуск газети (а саме № 4), тож встановити дату виходу першого номера та періодичність не вдалося. Випуск було присвячено святкуванню 1 травня. Редакційна стаття починалась словами: “Сьогодні свято міського пролетаріату, сьогодні червоні знамена революції побачить місто, побачать німі кам’яні стіни,

побачить уже звикаючий до символів революції обиватель, але не побачить цієї величі пролетарської самосвідомості село”. Там само було опубліковано статтю “Перше травня і соціалізм”, що фактично була продовженням передовиці. Другу шпальту випуску займали пафосні замальовки про революцію та значення 1 травня в житті пролетаріату.

Авторами газети були М.Козаков, А.Альтман, дехто підписувався псевдонімами та криптонімами – Јра, М. Ціна одного випуску – 6 коп. Прибуток від продажу окремих номерів ішов на користь Ради робітничих депутатів. Друкували газету в Лубнах у друкарні І. Погорилицера.

Двадцятого червня 1917 р. у місті з’явилась газета “Известия Лубенского совета рабочих и солдатских депутатов” – орган Лубенської ради робітничих та солдатських депутатів. Усього вийшло 3 номери (останній – 4 липня), після чого газета змінила назву: “Голос избирателя: известия лубенского совета рабочих и солдатских депутатов”. Та її існування не було тривалим, вийшло 5 номерів газети (останній датований 5 серпня 1917 р.).

Газета вийшла з гаслом “Всі голоси за список № 2”. Тож вибори до місцевої думи стали основним приводом для появи такої газети. Контент видання становили виключно агітаційні статті та матеріали за блок соціалістів (об’єднаний блок представників партій есерів, соціал-демократів та “Бунд”), які були прихильниками Тимчасового уряду Керенського й Церетелі. Перший випуск розпочинався з редакційної статті, надруковано список кандидатів від соціалістичного блоку, вміщено статтю “Зараз або ніколи” А. Ракитіна. Вона розпочиналась із заклику: “Всі до урн. Ні один голос трудящого не має пропасти. Пам’ятайте, що революція поглиблюється, зараз іде боротьба же не з політичні свободи (їх уже досягнуто), а за майбутні соціальні реформи”. Далі автор статті критикував опонентів своєї партії на виборах: “хто такі Леонтовичі, Гамалії та інші зі списку № 4 – ті, хто сумує за Миколою... Хто такі Устименки зі списку № 5 – коротко: чорна сотня”.

У третьому номері газети запропоновано читачам відкритий лист П. Супруненка, де він відкидає закиди Ракитіна щодо його приналежності до чорної сотні і вимагає суду честі. У тому самому випуску член редколегії М. Козаков друкує “Відповідь

громадянина П. В. Супруненку”, де редакція погоджується на його умови та зазначає ім’я арбітра для суду честі. Між публікаціями на кожній шпальті містилося по кілька врізів з агітаційними закликами голосувати за № 2 у виборчому списку.

Постійними були також “викривальні” новини щодо фальсифікацій виборів із боку інших політичних сил або ж окремих кандидатів від цих блоків, а також саркастичні глузливі характеристики їхньої програми та партії – статті “Передвиборні шахрайства” (№ 1), “З вражень”, “Навколо списку № 3”, “Лист до редакції” (№ 2), “За кого голосувати(№ 3). Постійно функціонувала рубрика “Збори та мітинги”. У третьому номері опубліковано звернення “До жінок” (ішлося про тих, хто вперше брав участь у виборах. Вміщено полемічну статтю “Друзі”-радикали заговорили” – відповідь на одну з публікацій в іншій лубенській газеті – “Радикал”. У цьому випуску надруковано матеріал “Дещо про відкритий лист трудового блока № 8 і про відкриті листи взагалі”, підписану криптонімом В-к.

Перші два випуски виходили на двох шпальтах, третій – на чотирьох. Ціна першо- го випуску – 3 коп., другого – 4 коп., третього – 5 коп. (8. Хлібороб. – 1905. – № 1–5).

IV. Висновки

Преса міста Лубни посідає помітне місце в історії розвитку журналістики Полтавської губернії. Вона відіграла важливу роль не лише в місцевому суспільно-політичному та культурному житті, а й у розвитку україномовної періодики на території Східної України в цілому.

Починаючи із зародження лубенської преси у 1905 р., до 1917 р. у місті видавалося 10 періодичних видань, усі вони мали суспільно-політичне спрямування, подаючи ідеологічні погляди різних політичних партій. Тому можна стверджувати, що місцева преса відображала різноманіття політичних течій початку ХХ ст., і не лише висвітлювала, а й була каталізаторами соціальних процесів у місті.

Подальшого опрацювання вимагає контент цих часописів, адже сторінки місцевих газет містять чимало фактичного матеріалу, цінного для різних галузей знань. Недостатньо розробленими лишаються життєписи відомих місцевих публіцистів, зокрема, братів Шеметів та О. Португалова. Перспективним

залишається дослідження преси інших повітів Полтавської губернії – Хорольського, Роменського, Константноградського та ін.

Список використаної літератури:

1. Благовест. – 1909. – № 1. – С. 1–4.
2. Благовест. – 1910. – № 4–7.
3. Бюлетень коалиционного совета учащихся союза демократической молодежи. – 1917. – № 4.
4. Міхновський М. Лист / М. Міхновський // Рада. – 1908. – № 238. – С. 3.
5. Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838–1917 рр.): список / уклад. Н. Сидоренко, О. Сидоренко, О. Школьна. – Київ, 1996. – 126 с.
6. Пустовіт Т. Видавці лубенського часопису “Хлібороб” у світлі архівних документів (1905–1908) / Т. Пустовіт // Потужна сила рідного слова / упоряд. Н. Сидоренко. – Полтава : РІК, 2005. – 444 с.
7. Сидоренко О. І. Цензурно-політичні “скорпіони” в боротьбі з українськомовною пресою в Росії (1905–1907) [Електронний ресурс] / О. І. Сідоренко. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1621>.
8. Хлібороб. – 1905. – № 1–5.

В Лубнях в березні 1908 року була думка видавати недільний листок місцевого характеру під редакцією лікаря А.М.Варшавського [3].

В Лубнях, не вважаючи на те, що це місто невеличке, уже кілька років існує аж три друкарні, з яких найбільша належить добродію Іцковичові, а найкраща з технічного боку добродієві Дубинському, та останній хоче збільшити свою, бо у його ніби-то має незабаром друкуватись нова місцева газета «Лубенські Отклики» (дозвіл уже одержано); а третя друкарня належала добродію Крічевському. Остання зовсім невеличка й стара. Щоб придбать собі як найбільше роботи, усі власники оцих друкарень подбали не про поліпшення виконання работ своїх, а про зменшення платні за роботу, себ-то почали конкурувати один з другим. Звичайно, що цю завзяту конкуренцію хозяїнів найбільше відчувають на собі місцеві робітники, яким платять за працю

жалування, аби хватило на хліб та на воду, бо хозьяїни, мовляв, того не заробляють. Та воно й справді їм доводиться не зовсім солодко, бо в останні часи усіх їх уже було описувано за різні борги. Головна мета кожного з них – заставить свого конкурента скорійш «лопнуть», а тоді вже своє взять, а справді виходить, що вони усі разом нидіють, і робочих гнітять. Коли один з їх з місяць тому «лопнув», себ-то коли сповнилось бажання двох власників, то на його місце явилось два і зараз уже в Лубнях існує не три, а чотири друкарні. Тепер варто поглянути на нових двох конкурентів. Добродій Крічевський за кілька років володіння друкарнею довів конкуренцією та недоладнім виконанням работ справу до того, що йому довелось тікати з Лубень в друге місце, бо тут заробітку він зовсім не мав, а, навпаки, були тільки збитки. Прочувши про це добродій Фішелев, власник місцевої книгарні, запропонував Крічевському продати йому частину своєї друкарні, на що той і згодився. Таким робом добродій Фішелев, купивши собі половину невеличкої старенької друкарні, почав вести конкуренцію з іншими друкарнями, узявши замість робітників хлопчаків-недоучків з чужих друкарень. Четверту-ж друкарню одкрив в Лубнях друкарський робітник добродій Левітанський, який сам зараз робить в Катеринославській друкарській артілі. Розмір цієї друкарні ще менший, ніж попередньої: малесенька бостонка для друкування невеличких візитових карток та декілька десятків невеличких літерів, але не вважаючи на все це і останній власник (!) друкарні похваляється незабаром повести конкуренцію з іншими власниками друкарень, щоб вигнати їх з Лубень, а самому зостатись [4].

Газета «Лубенськіє Отклики», що має виходити 3-4 рази на тиждень, через деякі обставини почне виходити не з 1 липня, як про це раніш сповіщалося, а трохи пізніше [5].

«Редакція майбутньої в Лубнях газети «Лубенские Отклики» в червні випустила оповіщення, що, мовляв, газета почне вже виходити з перших чисел липня (не зазначено, коли саме) й виходитиме 4 рази на тиждень, а в інші дні, коли газети не буде, випускатимуться тільки самі телеграми Санкт-Петербурзького агенства. Редакція каже, що не маючи можливості й підходящих

умов для «отраження» нужд, інтересів та широких завдань сучасної «русской» общественности, газета «Лубенские Отклики» займеться по можливості повним і певним освітленням місцевого життя та нужд і інтересів найближчих до Лубень городів Полтавщини: Золотоноши, Пирятина, Прилуків, Лохвиці, Миргорода, Хорола то що. Крім того газета гадає одвести місце для звісток та дописів з містечок та сел і навіть присілків. Зрештою редакція покладає надії, що всі культурні сили згаданих місцевостей, що згідні з думкою редакції, допоможуть їй виконати своє завдання. Передплата: на рік 5 карбованців, на півроку – 3 карбованці, на один місяць – 50 копійок. Учням і народнім учителям буде знижка. Редакція міститься на Пирятинській вулиці, в домі Каганова, де живе редактор-видавець лікар А.Варшавський (він же і лубенський казенний рабин) [6].

12 липня нарешті вийшло в Лубня перше число місцевої поступової газетки «Лубенские тклики». Газетка ця, як відомо, має виходити чотири рази на тиждень. Редактор-видавець її – А.М.Варшавський [7].

В Лубнях, як тільки почала друкуватись газета «Лубенские Отклики», пан справник, добродій Чероненко, заявив, що без його попереднього дозволу не було випущено ні одного номера. Тому тепер доводиться перше ніж приступити до друку газети, понести газету для цензури до справника і, коли тільки він дозволить, друкувати її. Хіба не воля друку? [8].

Редакція газети «Лубенские Отклики», ще тільки оповіщаючи про своє видання, обіцяла давати своїм передплатникам в ті дні, коли не буде виходити газета, окремі телеграми. Випустивши одинадцять №№ газети, вона дала окремо телеграми тільки всього один раз і, як кажуть, більше випускати не буде, хіба тільки в самих цікавих випадках. Передплатники цим не задоволені [9].

1 серпня в нашій місцевій газеті «Лубенские Отклики» замість звичайної передової статі надруковано чималими літерами ось що: «По непредвиденным обстоятельствам, постоянный номер выходит с опозданием и без передовой статьи».

Ця коротка звістка редакції дуже зацікавила читачів газети і де-кому з них захотілося довідатись про ці «непредвиденныя обстоятельства».

Виявилось, що ці «обстоятельства» виникли через те, що в Лубнях і до сього часу чомусь не має законної сили Височайший указ правительственному сенатові, виданий ще 24 листопада 1905 року, в якому зазначено, що «предварительную, как общую, так и духовную цензуру выходящих в городах империи повременных изданий и так далее – отменить». Лубенський справник добродій Червоненко і зараз переглядає до друку всю газету і навіть телеграми петербурзького агенства, коли доводиться випускати окремими випусками, і без його дозволу власник друкарні не має права, не тільки видавати редакції газету, а навіть друкувати її. Набране число газети од 1 серпня було послано на перегляд справникові, який і добачив в передовій статі та в передрукованій, здається з газети «Речь» замітці про балачку відомого англійського журналіста Стеда з П.А.Столипіним щось небезпечне і. прикликавши до себе редактора, заборонив друкувати їх в газеті. Редакція ці статі викинула і умістила щось інше, але довелося випустити газету пізніш, ніж треба і уже не з передовою, а з вищенаведеною «передмовою» редакції [10].

В вересні через город Лубні пройшла походом козака артилерія. Частина козаків мала спинитись на постой в одного місцевого властителя дому, але він, не зважаючи на вмовляння поліції й на те, що йому навіть давали гроші, одмовився пустити до себе козаків. Тоді, як повідомляють «Лубенские Отклики», козаки самі отаборилися у його [11].

Українство в очах Лубенських «умеренных прогрессистов» в 1908 році виглядало таким чином.

Перед нами лежить тільки що одержане з почти число (№ 35 од 18 вересня) маленької «умеренно-прогрессивной» (як вона себе величає) газетки «Лубенские Отклики», що виходить у Лубнях.

В цій газетці звертає на себе увагу замітка якогось постійного співробітника цієї газетки добродія Наблюдателя, де він, згадавши про гучну справу Лубенської самооборони, до відповідальності в якій потягнуто немало лубенських українців,

і про де-яких оборонців-адвокатів, що будуть приймати участь в цій справі, зупиняється найбільше на відомому харківському адвокату добродію Міхновському, ніяк не розуміючи як цей адвокат може боронити підсудних в цій справі. Бідолашний Наблюдатель ніяк не може цього вбити в свою голову і це питання, як видно з замітки, його чимало турбує сердешного, а може й мучить.

Зрозумійте панове читачі «Лубенських Откликов», добродій Міхновський – пише Наблюдатель – «как известно (чи не з «Киевлянина» довідався) принадлежит к тем крайним украинцам, которые возносят свои взоры к истории Украины времен Гонты и Железняка (про це варто б написати добродію Наблюдателю до спеціальної інституції, то було б може корисніше для його), кроме того господин Михновский дважды выступал ретивым защитником золотоношских погромщиков. Каким же образом он выступит теперь защитником лубенской самообороны, которая защищала евреев от погромщиков? Положение мудреное и по нашему мнению затруднительное. Поживем-увидим, как будет защищать господин Михновский»...

Як бачимо, найперш усього добродія Наблюдателя, а разом з ним і «умеренно-прогрессивную» редкцію, лякає те, що добродій Міхновський ніхто інший, як свідомий українець та ще й «крайній» (це не абищо!). Звідкіля саме автор статі довідався про те, що добродій Міхновський іменно крайній, а не середній, або правий, і той, що тільки й иріє про часи Гонта та Залізняка? Може справлявся про це в «охранке»? Чи може просто він усіх українців на цю мірку міряє, не відаючи нічого про український ру, а користуючись тільки тими «відомостями², що вичитав у «Киевлянине». Але факт остається фактом. Наблюдатель не може взяти собі в тямки, як українець може боронити підсудних, забувши напевно, що в цій справі потягнуто до відповідальності чимало українців, які безперечно боронили євреїв від нападів хуліганів в октябрьські дні далеко більш, ні усі «умеренные прогрессисты» і тепер сидять в тюрмі, а дородієві Наблюдателю гуляють собі дома та дивуються, як то українці можуть боронити тих, хто боронив євреїв від погромщиків. Коротка пам'ять, видно і добродієв Наблюдателів.

Далі, як бачимо, добродій Наблюдатель сповіща своїх читачів що добродій Міхновський «ретиво захищав» золотоношських погромщиків. Як саме «ретиво» - це тільки сам втор відає. Адже він запевняє вас, що Міхновський «крайній українець» то може і в цьому запевнити. Мета Наблюдателя, очевидно, та, щоб як найбільш заплямить діяльність «крайняго українця» і довести, що вони (українці) вороги євреям. Він мовчить, як саме добродій Міхновський «ретиво» боронив погромщиків: чи вихвалював їх діяльність, чи виправдовував самі погроми, чи може він боронив поодинокі жертви провокації. Бог відає про це. Він одно знає – добродій Міхновський – «крайній українець» і тільки «криме того» боронив погромщиків. Це й усе. Тому виходить, що він не може боронить лубенську самооборону.

Багацько ще можна відповідать добродію Наблюдателеві на його безглузду замітку, але моя мета в цій статті, не боронити добродія Міхновського од нападів Наблюдателя, бо певен, що добродій Міхновський сам зуміє себе боронити в таких випадках, а тільки показати читачам як лубенські «умеренные прогрессисты» на чолі з «Лубенскими Откликами» дивляться на українців і за кого вони їх справді вважають, забуваючи все, навіть те, що добре знають. Я певен, що добродій Наблюдатель пам'ятає, та й чував з газет, що добродій Міхновський не раз виступав оборонцем у всяких політичних справах і боронив уже і євреїв не тільки українців. Навіть в самих Лубнях він нещодавно виступав оборонцем єврея, але про це автор не згадує, бо це буде на користь «украинця».

Кінчаючи свою замітку, нагадаю добродію Наблюдателеві і всій чесній його кумпанії, що таких нападів, на українство взагалі, і на поодиноких українських особ ми, українці, зазнали уже чимало, як з боку чорносотенців, так і з боку всяких «умеренных прогрессистов» [12].

«Лубенские Отклики» страшенно люблять у полеміку вдаватись. Не затих ще відгук од їхньої полеміки з «Киевскими Вестями», як розпочинається нова полеміка – цим разом з «Радою» з приводу надрукованої у нас статі добродія Лубенця («Ревность не по разуму в часописі 38»). Властиво з усієї полеміки можна вивести тільки одно – що Лубенська газета не вміє навіть розібрати, що їй

говорять: «ти йому – образи, а він тобі луб'я», як каже примовка. Між іншим добродій Лубенець запитував, звідки «Лубенские Отклики» взяли свою характеристику Міхновського, – на це нова полемічна стаття не знайшла нічого кращого, як ту характеристику ще раз передрукувати і з надзвичайно побіденним виглядом додати: «О святая простота! О человеческое тупоумие!» Це зразок логіки, дотепності і полемічної манери письменників з «Лубенских Откликов», а пишуть вони довго, дуже довго...

Характерно, що лубенські публіцисти дуже образились на добродія Лубенця за епітет «умеренные прогрессисты» і так з цього приводу обороняються: «разве вы не заметили, что там было сказано: выступая по условиям времени и места под флагом умеренной прогрессивности и так далее». Справді – «святая простота» говорить устами цих людей, що навіть самі не розуміють, куди сажають себе такою обороною... [13].

Місцева газетка «Лубенские отклики», що почала виходити у нас з 12-го липня цього року 2-4-рі рази на тиждень, 11-го грудня закінчила своє існування. В останньому своєму числі (71) редакція чомусь про припинення газети не згадала а ні словечком і це сталося ніби несподівано, хоч цього давненько вже можна було ждати. Тільки 17-го грудня редакція оповістила своїх читачів про це виданими з дозволу місцевого справника оповістками.

«Редакція газети «Лубенські Отклики» ще з початку листопада цього року, бачучи грошовий кризис, звернулась до своїх читачів з проханням зібратися і обміркувати матеріальне становище газети. Збори читачів відбулися 16-го листопада і доручили редакторів та іншим особам утворити підписку між прихильниками газети, щоб зібрати кошти на продовження видання. Не зважаючи на зроблені заходи підписка ця дала всього щось коло 150 карбованців, трохи більше як було тоді боргів. Все ж проводирі газети боролися з кризисом і місяць видавали газету, збільшуючи борги. Нарешті редакція впевнилася, що без «солідної» грошової підмоги дальша боротьба з «хронічним дефіцитом» не можлива, бо останніми часами по «независящим обстоятельствам» багацько видрукованих чисел доводилося передруковувати, збільшуючи і без цього

дефіцит видання. Зважаючи на це редакція вирішила «временно» (?!!) припинить видання газети. Цей лист має бути документом в руках тих нових передплатників, що вважали б обов'язком для редактора повернути передплатні гроші. Хто-ж не побажа, щоб повернути гроші, той матиме право одержувати газету, коли вона буде знову виходити, увесь час передплати».

До сього треба, додати ще про те, що дозвіл друкувати газету пан справник одібрав уже од власника друкарні добродія Дубінського, що друкував газету, і тепер він уже не має права друкувати її; можна думати, що газета припинилася на завше [14].

Не зважаючи на невдалу спробу видавати в Лубнях газету місцевого характеру «Лубенские Отклики», чимало всяких осіб з більш-менш поступового табору все таки мріють, що у Лубнях видавалась якась газета. Один місцевий лікар гадає влітку розпочати видавати газетку і вже готується до цієї справи [15].

Єпископ полтавський та переяславський Іван затвердив в серпні 1909 року прохання намісника лубенського монастиря про дозвіл відкрити в Лубнях монастирську друкарню. В цій друкарні будуть друкувати різні релігійно-просвітні церковні листки [16].

З Лубень нам пишуть, що редактор-видавець газетки «Лубенские Отклики», яка сама припинилась за браком коштів, має на думці незабаром видавати знову газету вже раз на тиждень [17].

Нас повідомляють 27 вересня 1909 року з Лубень, що місцева газетка «Лубенские Отклики» почне незабаром знову виходити. Мовчала вона щось з рік [18].

Пильна цензура в Лубнях була пильною. З Лубень нам пишуть: Останніми часами львівський український тижневик «Громадський Голос» почав доходити у нас до своїх передплатників дуже несправно або ж із замазаними чорною фарбою шпальтами (наприклад, подвійне число 34 – 35); а то й з одірваними зовсім першими сторінками часопису, де друкуються передовиці (число 37). Пильна цензура ходить коло бідного тижневика [19].

В кінці вересня 1909 року місцеві союзники після того, як закрито полтавський губернський відділ «союза русскаго народа», ніби-то почали потроху оживати. В недалекому часі вони збираються видавати в Лубнях свою газетку на зразок колишніх «Лубенских Откликов». Має зватись ця нова союзницька газетка «Благовест». Напряму хочуть держатись, як кажуть, такого, щоб купували її не тільки самі созники та прихильники, а й «жиди». Є чутка, що в цій газеті приймають участь видатні союзники, які й даватимуть потрібні кошти на видання цього нового чорносотенного органу. Друкувати її ніби-то мають в друкарні д. Дубінського, в тій самій друкарні, що адміністративно була закрита на тиждень тільки за те, що Дубінський odmовився друкувати союзникам оповістку [20].

Надзвичайно цікавою є стаття «Нова позиція до українства» у вересні 1913 року, в якій гостро і правдиво схарактеризовано цю нагальну, цікаву і болісну тему.

Місцева газетка «Лубенские Отклики», що почала знову виходити після скількорічної перерви, під редакцією того ж таки лікаря добродія Варшавського (лубенський повітовий рабин), значно змінила свою хитку позицію до українства і замість колишньої задиркуватої непримиримості й ворожих виступів проти деяких українських діячів, ставиться тепер до нашого руху прихильно, а іноді навіть і щиро, чого лубенські українці не сподівались. Покіль що вийшло 7 чисел цієї газетки, а вже ми маємо в 3 і 5 числах два переклади з українського, в 6 числі уміщено докладну замітку про законодавчу пропозицію красноярського владики Нікона про українську мову і товариства.

В кінці замітки, після слів: «справедливое отношение к прекрасному племени поведет единую Россию не к разрушению и безсилию, а к силе и росту» - редакція додає від себе: «Ми можемо підписатись обома руками». В останньому 7 числі уміщено, за підписом М.Ставицького, досить тепло і прихильно написану бібліографічну замітку про журнал «Украинская Жизнь». На жаль, автор замітки, вдаючись в історію журналу, робить деякі помилки.

Він каже, що «Украинская Жизнь» видається вже другий рік у Петербурзі і що кілька років тому цей журнал уже виходив, але тоді «національний вопрос не пользовался в России особым вниманием» і журнал через півроку перестав виходити. На скільки нам відомо «Украинская Жизнь» з самого початку свого існування виходить не у Петербурзі, а у Москві, про що редакція може завжди дізнатись з облодок того ж журналу, про який пише; до того ж раніше «Украинская Жизнь» ніколи і ніде не виходила.

Є відомості, що редакція «Лубенських Откликов» своєю прихильністю бажає приєднати до спільної праці лубенських українців, навіть уже запрошувало декого з них до співробітництва в газеті, але, звичайно, відповідь на це може бути тільки одна: коли редакція «Лубенських Откликов» почне в самій серйозній формі справедливо відноситись до потреб українського громадянства, заснує в своїй газеті постійний відділ «З українського життя», до того ж рідною лубенцям українською мовою, в оборону якої став навіть владика Нікон перед четвертою Державною Думою, лубенські українці з великою охотою візьмуться до спільної культурної праці на користь своєму громадянству. Доки ж редакція буде містити тільки дрібненькі переклади та коротенькі замітки з українського життя, писані московською, чужою нашому народові, мовою, про участь українців в співробітництві не може бути і речі. Українці бажають повноправності своєї рідної мови з московською [21].

Розділ 10. ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Представники Міністерства внутрішніх справ в Лубнах в 1874 році.

Ватажок Дворянства, Штаб-Ротмістр Іван Миколайович Забела.

Писар його канцелярії, колезький секретар Володимир Олексійович Підгорецький.

Повітове поліцейське управління.

Справник колезький секретар Микола Олександрович Козинці [1, С. 119].

Помічник його, поручик Олександр. Львович Перков.

Неодмінний засідатель, поручик Олексій Павлович Кучара.

Секретар, колезький реєстратор Іван Васильович Єщенко.

Столоначальники: Кол. Сек. Георгій Михайлович Московенко.

Колезький секретар Василь Герасимович Євтушенко.

Реєстратор, Кол. Реєстр. Микола Герасимович Євтушенко.

Поліцейські наглядачі:

1 ділянки, підпоручик Михайло Іванович Бек-Булатов.

2 ділянки, губернський секретар Василь Львович Піскарський.

Станові пристави:

1 стану, надвірний радник Семен Григорович Міняйловській.

2 стану, колезький асесор Василь Якович Кирпотенко.

3 стану, губернський секретар Митрофан Гаврилович Любарський.

Доглядач тюремного замку, немаєчий чину Захарій Михайлович Розум.

Повітовий землемір (вакансія).

Повітовий лікар колезький секретар Нік. Нілович Лукомський.

З'їзд мирових суддів Лубенського судового мирового округу.

Голова з'їзду, почесний мировий суддя, надвірній радник Яким Петрович Андрєєв.

Неодмінний член з'їзду, почесний мировий суддя надвірній радник Андрій Якович Максимович.

Почесні мирові судді:

Таємний радник Михайло Олексійович Мартинов.

Штабс-ротмістр Іван Миколайович Забіла.

Поручик Дмитро Костянтинович Квітко.

Капітан Аполлон Васильович Каруновскій.

Штабс-капітан Володимир Вікторович Лесевич.

Надвірний радник Павло Іванович Рудановскій.

Капітан Василь Євменович Белявський.

Штабс-ротмістр Микола Павлович Леонтович.

Підполковник Микола Петрович Андрєєв.

Губернський Секретар Афанасій Костянтинович Вульферт [1, С. 124].

Дільничні мирові судді:

1 ділянки, дворянин Іван Петрович Юскевич.

2 ділянки, поручик Григорій Степанович Кір'яков.

3 ділянки, поручик Олексій Степанович Райзер.

Секретар з'їзду, колезький Асесор Тимофій Степанович Гаврик.

Займаючий посаду помічника секретаря, канцелярський служитель, Яків Лукич Реун.

Судовий пристав при з'їзді, титулярний радник, Леонтій Гаврилович Василенко [1, С. 124].

Лубни 1887 рік

Предводитель дворянства підпоручик дворянин Костянтин Калович Вульферт, письменоводитель к. с. Вл.Ал.Підгорецький.

Повітове поліцейське правління.

Справник майор П.Анд.Павловський. помічник н. р. Дан.Ів.Власенко, неперемінний заступник штабс-капітан Василь Васильович Батієвський – секретар к. с. Павло Іванович Паноштенко, – пристава: 1 ст. к. а. Матвій Павлович Ярошенко, 2 ст. к. [2, С. 219] р. Микола Васильович Ліницький, 3 ст. к. а. Митрофан Гаврилович Любарський, – поліцейський наглядач к. с. Н.Ігн.Сподун, присяжний секретар І.І.Дьяков.

Повітовий лікар к. с. Микола Кржижимовський, міський к. о. Дм.Гр.Слинько, ветеринар Н.Ф.Яценко, наглядач тюремного замку к. а. Іван Васильович Єщенко.
З'їзд мирових суддів.

Голова і мировий суддя з участку статський радник Митрофан Терентійович Симонов неперемінний член і мировий суддя 1 уч. к. с. В.Пет.Милорадович, 2 уч. к. с. В.Я.Яновський, 4 уч. к. а. Ілля Павлович Прімо, – почесні мирові судді: к. з. Мельник, т. з. Н.А.Огранович, к. а. Я.М.Стронський, шт.-рот. І.М.Забела, мировий суддя Аф.Кон.Вульферт, мировий суддя Петро Ол. Алексеев, н. р. Ак.Пет.Андреев, д. з. с. Дм.Кон.Квітка, шт.-рот. П.П.Леонтович, мировий суддя В.В.Косюра, к. с. А.В.Заленський, підпоручик К.Кар.Вульферт, дворянин Ан.Рудановський, к. с. А.В.Савич, кор. А.І.Требінський, дворянин Н.Леон.Соколов; - секретар. к. р. Ан. І. Жежелівський, судові пристави: дворянин Георгій Михайлович Глоба-Михайленко, шт.-рот. Ів.Леон.Лаговський [2, С. 221]

Сиротський Суд 1887 року: голова міський голова, члени: купець Юровський, міщанин Подгорний-Шепитько [3, С. 56].

1890 рік: городський сиротський суд. Голова городской голова. Члени: купець Шнеер Сруревич Юровський; міщанин Спиридон Тарасович Подгорний і міщанин Микола Іларіонович Шепитько [4, С. 107].

Міністерство внутрішніх справ. 1901 рік

Предводитель дворянства колезький радник Микола Антонович Огранович; кандидат колезький реєстратор Костянтин Миколайович Леонтович; депутат (вакансія), тимчасово виконуючий справи письмоводителя канцелярії титулярний радник Олександр Олександрович Лавренко.

Повітовий з'їзд: секретар титулярний радник Андрій Іванович Жежелівський [5, С. 1].

Тюрма: начальник в'язниці штабс-капітан Іван Михайловський Лугинський.

Міський землемір: колезький асесор Василь Іванович Кірквуд [5, С. 2]

Майже такий був склад і в 1906 [6, С. 1 – 7] та 1907 роках [7, С. 1 – 7].

Лубенський повіт 1910 рік.

Міністерство внутрішніх справ.

Голова дворянства, над. рад. Іван Миколайович Леонтович, (є членом Державної Ради по вибору від земства), помічник кол. реєстратор Констант. Микол. Леонтович, депутат титул. рад. Петро Михайлович Боярський, кандидат дворянин Микола Михайлович Боярський, займаючий посаду письмоводителя канцелярії – тит. рад. Олександр Олександрович Лавренко.

Повітовий з'їзд. Голова з'їзду повітового предводителя дворянства, члени з'їзду: повітовий член Лубенського суду, земські начальники Лубенського повіту, податковий інспектор, повітовий справник і неодмінний член уездн. землеуст. комісії. Секретар з'їзду – кол. ас. Андрій Іванович Жежелівський.

Земські начальники: 1-й уч. волості: Лазорская, Тарандінцовская і Яблоновська - двір. Петро Ал-ндр. Барвінський (камера на хутір. Барвінського, адреса м.Лубни); 2-й уч., Волості: Денісовська. Оржицька і Черевківське - надвоє. сов. Павло Яків. Прімо (камера в с. Черевки, адр. С. Юсківці); 3-й уч., Волості: Вовчківська, Засульська, Снетінская і Тишковская – Павло Володимирович Вержбицький (камера в с. Засуля, адреса м. Лубни) і 4-й уч., Волості: Велико-Сілецька і Лубенська – поруч. запасу Сергій Вадимович Величко (камера в м Лубнах).

Поліцейське управління. Справник – надв. рад. Сава Якович Червоненко, помічник – кол. ас. Григорій Микита Інтельман, секретар – н. ч. Пилип Якович Юшко; столоначальники: кол. реєстр. Опанас Гунько та Євген Васильович Захарченко, реєстратор – Григорій Степанович Миронець.

Виконуючі справи поліцейських наглядачів Лубен: 1-го уч. - н. ч. Франц Ів. Балковський і 2-го уч. - н. ч. Олексій Іларіон. Сафонов.

Станові пристави: виконуючий справи 1-го ст. – н. ч. Микол. Павлов. Луговий (с. Литвяки); 2-го ст. - кол. секр. Віктор Алексеєв. Захаренко (в м Лубнах) і 3-го ст. - кол. секр. Ал-ндр. Євген. Чичибабін (в м. Яблоново) [8, С. 283].

Міністерство юстиції.

Лубенський окружний суд. Голова дійсний радник Іван Федович Покровський, товариш його дійсний статський радник Петро Петрович Павлов, члени суду: ст. рад. Семен Яковлев. Філевський, дійсний статський радник Ів.

Сергійович Ігнатовський, кол. сов. Сергій Павлов. Четвериков, ст. сов. Михайло Михайлов. Дикий, ст. рад. Олексій Юр'єв. Аристов, кол. сов. Влад. Андреев Карабінович, ст. сов. Конст. Ів. Флоринський, ст. рад. Ів. Ераст. Горленко, кол. рад. Олексій Федорович Меркулов, над. рад. Тадей Адольфович Коришковський і ст. рад. Колусовський; секретарі: кол. секр. Віктор Іванович Ігнатовський і губ. секр. Веніамін Осипович Скрябін; помічник секретарів: кол. секр. Ів. Ів. Корінецький, Василь Дмитрійович Делеуров, Микола Іванович Скитський, Ілля Олександрович Васильєв, Лев Костянтинович Бачкарев, немаючий чину Іван Яковлевич Калганов, Едуард Іванович Лойко і виконуючий обов'язки помічника секретаря немаючий чину Митрофан Григорович Карпенко.

Повітові члени суду: по Лубенському повіту кол. сов. Владислав Йосипович Мічїс, Золотоніському – кол. ас. Констант. Михайл. Чекалов, Лохвицькому – ст. рад. Григійр. Петров. Карташевський, Переяславському – ст. рад. Гріг. Мих. Яворський, Прилуцькому - кол. ас. Микол. Васил. Катеринич, Пирятинськом – ст. рад. Володимир Владиславович Домбровський.

Міський суддя Лубен кол. ас. Олександрндр Оттонович Еверс.

Прокурорський нагляд. Прокурор окружного суду кол. сов. Андрій Михайлов. Лебединський, товариші його: тит. сов. Андр. Нік. Іванов, тит. сов. Микол. Михайл. Куликов, надвоє. сов. Андр. Олександр. Чернов, кол. ас. Серг. Гордий. Трухін і надвоє. сов. Ал-ндр Андреев. Ільвес, секретар при прокурорі н. ч. Григорій Федорович Масько.

Судові слідчі: Лубенського повіту. 1 уч. ст. рад. Андрій Львович Шипулінський, 2 уч. над. рад. Микола Юліїв. Міхельсон; Переяславського у. 1 уч. кол. ас. Андрій Дьомін, 2 уч. тит. рад. Михайло Васил. Лесеневіч; Золотоніського у. 1 уч. тит. сов. Йосип Іванов. Антейкер, 2 уч. (Вакансія), 3 уч. кол. секр. Казимир Юліанович Голянський; Прилуцького п. 1 уч. (Вакансія), 2 уч. кол. секр. Олександр Мих. Попов; Пирятинського п. 1 уч. [8, С. 287] тит. рад. Василь Дмитрович Яковлев, 2 уч. кол. секр. Йосип Йосипович Космачевський; по Лохвицькому повіту. 1 уч. кол. ас. Андрій Петрович Демченко, 2 уч.

(Вакансія); судовий слідчий по важливих справах кол. ас. Андрій Андр. Манжевській.

Судові пристави: кол. секр. Петро Лукич Архипов, тит. рад. Владим. Андрєєв. Порш і Феодосій Трофимович Іващенко.

Нотаріуси: старший дійсний статський радник Василь Осипович Супруненко і молодші: дворянин Міна Якович Риндовський (м. Лубни), титулярний радник Борис Петрович Польман, студент Микола Абросимович Добротвірський (в м. Прилуках), губернський секретор Михайло Герасимович Тиховський і капітан Іван Петрович Богдан (в Переяславі); губернський секретор Павло Евстахійович Мушкет і титулярний радник Опанас Дмитрович Гірс (в м. Золотоноші); не маючий чину Віталій Петрович Яновський і Феодосій Іванович Кисловський (в м. Лохвиці); Гаврило Іванович Міхновський і губернський секретар Олександр Давидович Бал (в м. Пирятині); колезький асесор Михайло Опанасович Афанасьєв-Прокоф'єв (в м. Лубнах).

Почесні мирові судді: дворяни Петро Михайлович Боярський, Володимир Миколайович Леонтович, Костянтин Миколайович Леонтович, титулярний радник Іван Миколайович Леонтович, надвірний радник Павло Васильович Белявський, Микола Борисович Щербатов, генерал-майор Борис Михайлович Мусман, Іван Митрофанович Ніколаєнко, дворянин Павло Миколайович Леонтович, Микола Миколайович Устимович, Микола Пилипович Коршун, Борис Євгенович Іваницький, Валерій Вадимович Величко, Андрій Львович Шипулінський і Микола Михайлович Боярський.

Присяжні повірені: Василь Павлович Бурневський, Іван Іванович Броведовський, Андрій Федорович Штефан, Павло Михайлович Покотило, М. Е. Кузін, Карл Едуардович Фон-Фірка, Микита Косм. Верпека, Леонід Андрійович Коноров, Олександр Михайлович Гамалій, Павло Ерастович Горленко та Михайло Петрович Ляхніцький.

Помічники присяжних повірених: Олександр Васильович Португалов, Василь Григорович Ротмістрів і Петро Іванович Яковенко (всі в м Лубнах).

Приватні повірені: титулярний радник Іван Миколайович Дамаскін, міщанин Яків Соломонович Рашкевич, колезький асесор Костянтин Петрович Бочкарьов.

Дворянська опіка: предводитель дворянства, члени: дворянин Іван Олексійович Теремецький і дворянин Андрій Григорович Кір'яков, письменоводитель Олександр Олександрович Лавренко.

Сирітський суд: голова губернський секретар Наум Яковлевич Кирста; члени: купець Семен Васильович Головачов, міщанин Іванович Іван Дацей, письменоводитель Олексій Ілліч Бабичев [8, С. 288].

Повітове відділення піклувальної про в'язниці комітету. Члени: старший директор – предводитель дворянства, директори: прокурор окружного суду, секретар (вакансія), міський голова, повітовий справник, повітовий член окружного суду, міський суддя, голова земської управи, повітовий лікар, колезький радник Іван Іванович Марцелл, князь Микола Борисович Щербатов, колезький реєстратор Костянтин Миколайович Леонтович і Яків Львович Палем, прот. Микола Якубовський, генерал-майор Микола Єгорович Скаржинський.

Тюрма. Виконуючий обов'язки начальника в'язниці – Георгій Іванович Маєвський [8, С. 288].

Кінець старого 1906 року скінчився для лубенців не зовсім радісно. Трапився між іншим випадком. Один із дуже «важних» політичних в'язнів, рівно у 5 годин увечері, попросився «до вітру». До нього була призначена охорона з двох тюремних доглядачів. Коли в'язень вийшов у двір із за стіни був кинутий якийсь клубок, і виявилось, що то була верьовчана драбина. Вартовий, що стояв біля стіни, поліз по цій драбині вгору. Ті, хто кинув цю драбину, побачивши, що по ній лізе не в'язень, а вартовий, кинулись на втечу і ніким не припинені, згинули.

Другий випадок – арешт фабрики фальшивих монет, управителем котрої був Лупін, що втік з каторги. При ньому знайдено 200 різних монет. На допиті Лупін сказав, що головна фабрика існує у місті Курському і що там працюють його помічники, поліція відпроваджує Лупіна у Курськ.

– На святах заарештовано біля тюрми 18 чоловік. Усі вони заарештовані на основі поміщеної охорони за незаконну збірку і відсиджуватимуть у лубенській тюрмі три місяці.

– Вночі 30 грудня заарештовано двадцять п'ять чоловік (один руський, а решта євреї) і відведено до буцигарні, а через день (31 грудня) їх відправлено до місцевої в'язниці. Під час тусу у заарештованих хоч і нічого протизаконного не знайдено ні у кого, поліцаї поводитись дуже вороже до всіх, викликаючи обурення проти себе.

– Цими днями у Лубні приїздив полтавський віце-губернатор Катеринич і переглядав кілька днів списки виборців у земській управі, зробивши наказ адміністрації виключити з списків відповідно до сенатського пояснення всіх «государственных» і «казенных крестьян», що одержали від казни землі замість наділу, а також і тих, щоб купили козачу землю. Крім того всіх відомих властям «крамольников-революционеров» [9].

16 вересня випущено з місцевої в'язниці чотирьох політичних в'язнів: братів Межибовських, Збарського і Волкова, арештованих ще в липні місяці. За кілька днів до цього випущено ще трьох: добродія Шипеля і двох селян, яких теж тримали у в'язниці по кілька місяців без усякого обвинувачення [9].

Першого травня в Лубнях далеко за городом в лісі відбулася численна збірка робітників і робітниць. Не робили на паровому млині і табачній фабриці. Перед першим травня було багато розповсюджено відозв від місцевих соціал-демократичних організацій Бунда, Української С.Д.Р.П і Російської С.Д.Р.П. Усі три організації святкували перше травня в місті.

В повіті святкували перше травня в селі Вовчку і Литвяках. В економіях не робили. Тут були розповсюджені відозви Української С.Д.Р.П. В Лубенській жіночій гімназії першого травня не вчилися 6 і 7 класи. Гімназисткам за це начальство зробило «строгий виговор».

З села Хорошків привезено до Лубень селянина Охріменка, знайденого десь зза селом заріганим.

По городу ходить чутка, що Охріменка зарізано як провокатора. Він брав участь ві сільській нелегальній організації революційній і видав своїх товаришів селян і декількох інтелігентів з Лубень [10].

17 травня біля села Хорошків на смерть поранено ножом селянина Бутенка, так що він через два дні вмер. Убивство це політичне. Бутенко спершу був причетний до місцевої організації соціалістів-революціонерів і знав усі їх справи, а потім доніс на їх. Через це дуже багатьох людей арештовано і таким родом соціал-революційну організацію у Хорошках знищено. За донос Бутенка і покарано. Перед смертю він встиг розказати слідчому, що поранив його знайомий молодий парубок Юхим Голобородько [11].

В селі Хорошках арештовано молодого парубка Юхима Голобородька по підозрі в убивстві Охрима Бутенка. Кажуть, що останні часи Бутенко служив в поліції стражником, принаймі одержував стражницьку плату, але виконував обов'язки «тайного» агента поліцейського [12]. Арештовано вже в селі Хорошках парубка Юхима Голобородька, на якого провокатор Бутенко перед смертю сказав, ніби то він його так поранив. Кажуть, що Голобородько признався, що то справді він поранив Бутенка [12].

12 травня випущено з місцевої (Лубенської) тюрми 10 селян і інтелігента Ф.Шпока. Вчора, 13 травня, вислано до Тобольської губернії 8 політичних і до Томської – 6. Усі селяни. Висилка адміністративна. Ніякого обвинувачення до їх не пред'явлено [12]. В середині травня «истинно русскіє» люди на чолі з Штефаном збирають підписи під протестом проти амністії і скасування смертної кари. Кажуть, що підписало уже до 200 чоловік [12].

В ополченців несподівано забрано зброю, а їм звелено 13 травня йти додому, хоч іще й не вийшов час, на який їх скликано.

Кажуть, що це все сталося ось через віщо. Приїхав якийсь генерал робити «смотр». Ну, дивився, як ополченці муштруються то що, а далі й питається в одного:

- На що в тебе рушниця?
- Щоб стріляти, – одказує той.

– А на кого стріляти? – питає знову генерал.

– На кого прийдеться, – одказує ополченець.

Генералові відповідь здалася дуже непевно і він зараз же звелів забрати в ополченців зброю, а потім і додому звелено їм піти.

Люди дуже цікавляться знати, через віщо ополченцям звелено розходитися і кожен вияснює по своєму [16]. Не закінчивши муштри ратників ополчення, яка положена по закону, їх відпущено додому за тиждень до строку, очевидно по наказу з гори. Причини цьому ясні. В такі неспокійні часи, як тепер ми переживаємо, озброєні молоді селяни уявляли з себе військову силу страшну не стільки для «внутрішніх ворогів», скільки для ворогів свободи і нового порядку [13]. 2 липня (іюля) політичні в'язні лубенської тюрми, більшість яких селяни, що заарештовані на підставі 212 статті закону про побільшену охорону, заявили товаришеві прокурора, щоб їх або випустили на волю, або віддали під суд, бо вони вже чотири місяці, а дехто й більше, сидять в тюрмі без всякого обвинувачення. На це товариш прокурора відповів, що їх увільнення не залежить від судової влади. Коли ж політичні заявили, що вони муситимуть апелювати до громадянства і навіть почнуть голодувати, бо тепер гаряча робоча доба, а в їх дома нема робочих чоловічих рук і їх сім'ї можуть зостатись на цілий рік без хліба, то товариш прокурора дуже обурився й, покинувши допит, пішов собі геть. Але вже виходячи, сказав, що він зробить все, що від нього залежить в цій справі [14]. В лубенській тюрмі дуже неспокійно. Політичним в'язням уже терпцю не стає. Сидять вони по чотири, по п'ять, а то й по сім місяців, та й досі нікого не допитувано й ніякого обвинувачення нікому не сказано. Кидалися вони вже до всякого «начальства» і до жандармерії, і до прокурорів, та нічого не пособляється. Оце завили товаришеві прокурора, що коли так і далі з ними буде, то почнуть голодувати. А товариш прокурора одмовив: «Поголодуєте день-два, а тоді й самі попросите їсти». Тоді йому про селян сказали, що тепер жнива і коли селян протримають у тюрмі літо, то що ж вони взимку їстимуть. Тоді товариш прокурора розгнівався і сказав, що коли селяни не сидітимуть спокійно, то він замкне їх у «карцер». Але селяни відказали, що карцеру вони не бояться, і

все ж вимагають, щоб їх або випустили або сказали, в чому їх обвинувачують. Після цього товариш прокурора не заходив уже в камери, а крізь двері прохав в'язнів заспокоїтися, і сказав, що він поїде до жандармського ротмістра і до слідчого, – одно слово зробить усе, що зможе задля в'язнів. Тепер в'язні вирішили ще кілька днів почекати. Але все ж вони дуже неспокійні [15].

Справник Червоненко 23 травня призвав до себе жінок заарештованих робітників і став випитувати, на які кошти вони живуть, хто їм допомагає і таке інше. Одна з жінок відповідала, що продала дві спідниці і інше збіжжя та й живе сяк-так, перебивається, але справник не вдовольнився такою відповіддю. – «Ви скажіть, хто іменно вам допомагає, то я заставлю, щоб вони давали вам побільше допомоги». Очевидно справник узнавши про людей, які допомагають семействам заарештованих, хоче знайти якусь організацію крамольну і пускається в крутість і провокаторство. Жінки це зрозуміли [13].

Начальство хитрує. Коли б не добрі люди. то багатьом сім'ям тих людей, що сидять у тюрмах, довелось би або з голоду гинути, або по під віконню йти. Отак і в Лубнях. Тільки ж лубенському справникові спало на думку, що це ж не тільки «непорядок», а ще й політичне злочинство давати їсти дітям політичних в'язнів. Треба довідатися, хто робить таке злочинство. От і кличе до себе лубенський справник жінку одного політичного в'язня та й питає її:

– А скажіть мені, хто вам дає гроші і всяку всячину?

Жінка мовчить.

Тоді справник поясняє:

– Бачите, ті люди мало дають вам грошей, так я й питаю про їх, щоб звеліти їм давати вам більше.

Але жінка була не в тім'я бита і дуже добре розуміла, що й до чого треба знати справникові.

Ну, і нічого він від неї не довідався [16].

В'язниця наша знов наповнюється політичними злочинцями. З неділю тому посажено 5 селян, потім хлопця років 12 – Макарона (за розповсюдження

виборгської відозви); 7 серпня відправлено арештованих вночі під 5 серпня добродіїв Волкова, Збарського і двох братів Межибовських (євреї).

8 серпня трушено і заарештовано добродія Л.Шипеля, якого наші власті вважають за соціаліста-революціонера. Він якийсь час перебував невідомо де, а з тиждень тому повернувся в Лубні і працював до цього часу на паровому млині Аронова. В його не знайдено нічого [17].

В серпні в Лубнях щодня бувають труси та арешти. За чотири дні арештовано семеро. Хлопця 18 років Волинського арештовано за те, що держав руки в кишнях, як ішов справник. І не тільки арештовано, а ще й побили його дуже городові. В Лубні приїхали драгуни [18].

23-го січня заарештовано Марченка з селян. Заарештував його справник, покликавши в поліцію, звідкіль і відправлено до буцигарні. [19].

28 січня заарештовано Медвідовського. Заарештував його справник, покликавши до себе. Того ж дня Медвідовського відведено до в'язниці [20].

20 лютого з місцевої в'язниці випущено кілька політичних в'язнів: Медведовського під заставу 500 карбованців, його було заарештовано кілька днів тому; Радунського – під заставу 300 карбованців – заарештованого при трусі, при якому знайдено у нього нелегальну друкарню, ще в жовтні місяці 1906 року і хлопця років 14-ти Шіпеля. заарештованого в серпні на ярмарок за розповсюдження соціал-революційних відозв [21].

Політичного злочинця Костюковського, якого було випущено теж під заставу. Судова палата засудила на два місяці у кріпость; його обвинувачували за «хранение» забороненої літератури на підставі 132 статті карного статуту [21].

1 марта. З наказу судового слідчого найважливіших справ петербургського суду Белевцова судовий слідчий лубенського суду Міхельсон допитував як свідка колишнього посла до Думи Державної Володимира Шемета в справі виборгської відозви.

На допиті Шемет заявив, що у Виборзі на зборах членів Думи був і відозву підписав. На інші питання (саме: з яких мотивів була видана відозва; де заховано оригінал, і як і хто розповсюдив її) відповідати відмовився [22].

З 28 лютого до 2 березня 1907 року в воєнно-окружному суді розглядалась справа про вбивство в 1905 році лубенського справника Семенова. Справа ця мала розглядатися в загально-уголовному порядку, але міністр внутрішніх справ 16 листопада 1905 року циркуляром за № 8084 таємно повідомив воєнного міністра, що за згодою міністра справедливості, признано необхідним на основі 31 статті поліцейської охорони передати цю справу на розглядання воєнного суду для обговорювання по законам воєнного часу. Дякуючи цьому 28 лютого перед воєнним судом опинились П.Добровольський, С.Мневська, А.Корчак-Чепурівська, четвертої обвинуваченої Є.Бронштейн на суді не було.

Ці чотири особи обвинувачуються в слідуючому: 1) Павло Добровольський і Євгенія Бронштейн в тому, що в травні 1905 року вони вступили в нелегальну організацію, котра називалась «Лубенським союзом соціалістів революціонерів» і були в цій організації до свого арешту (1 частина 126 статті уголовного уложенія) Добровольський обвинувачується ще за вбивство лубенського справника Семенова 17 липня 1905 року (стаття 1454) і Зайкіної, котра гуляла з Семеновим в момент вбивства); (стаття 1456) крім того в вину Добровольському поставлено «проживательство по чужому виду» (стаття 977). 2) Євгенія Бронштейн в тому, що не беручи участі у вбивстві Семенова, але знаючи, що Добровольський має замір його вбити, вона, спочуваючи вбивству, і проживаючи в Лубнях з метою допомоги діла, дала Добровольському свою квартиру, переховувала його від поліції і допомагала йому грошми. 3) Софія Мневська і Корчак-Чепурівська, в тому, що переховували в своїй квартирі Добровольського, після того як він втік з полтавської тюрми.

Вбивство, в якому обвинувачується Добровольський, сталось при слідуючих обставинах: В ніч з 16 на 17 липня 1905 року в Лубнях в садку «комитета попечительства народної тверезости» між третім і четвертим актом п'єси, до справника Семенова, який гуляв з Зайкіною підійшов якийсь невідомий і почав стріляти з браунінга. Від перших двох вистрілів Зайкіна впала мертвою, а Семенов кинувся утікати. Невідомий погнався за справником і зробив ще п'ять вистрілів. Всі п'ять куль улучили в Семенова, і на смерть убили справника. Після

того як Семенов упав, невідомий кинувся геть із садка, при чім загубив бриля: одягнутий він був у синю сорочку і підперезаний такого ж роду пояском (свідок Ганзіоровська). Зараз же була поставлена була на ноги уся, поліція. Викликали агентів і з повіту. Урядник Пилипенко, викликаний 17 липня з приводу вбивства Семенова, недалеко від Лубень, біля будинку сільсько-художньої школи знайшов декілька розкиданих відозв однакового змісту; в цих відозвах казалося про вбивства Семенова. Відозва ця надрукована 16 липня 1905 року на машині «Ремингтон» мала підпис «Селянська група партії соціалістів революціонерів». Починається вона так: «По ділам вашим дається вам». Заява – 16 липня у Лубнях, в міському садку в час театральної вистави декількома вистрілами з револьверами покарано на смерть справника Семенова. Кара зроблена членом бойової дружини «Селянського союзу партії соціалістів революціонерів». Далі в відозві обговорювалась діяльність уряду і адміністрації і робітників. Кінчається відозва слідуною заявою: «Укупі Семеновим була ва жінка; вистріл зроблений неї є наміру куля улучила ненароком».

Вбивство не було несподіваним для Семенова. Так наприклад його столі поміж різними паперами знайдено було листа за підписом «група соціалістів революціонерів» в котрому Семенов обвинувачувався в бажанні організувати антиєврейський погром у Лубнях. Гадаючи, що погроми робляться не тільки проти євреїв, а головним чином проти російського революційного руху взагалі, автор листа застерігає Семенова, що в тому разі. як вибухне у Лубнях погром, першою жертвою стане Семенов.

Не дивлячись, ні на листи, ні на різні доноси агентів охорони, поліція не могла знайти вбивцю Семенова. Справа виявилась через провокаторства Бутенка (якого убито після присуду соціалістів революціонерів). Бутенко написав такого доноса: «Уся компанія друкувала відозви; ці відозви мали своєю метою підняти селян до озброєного повстання. Відозви видавались з двома печатками: «Лубенський комітет партій соціалістів-революціонерів» і «Лубенська селянська спілка соціалістів революціонерів» і ширились по Полтавській губернії. Кожен з членів групи соціалістів революціонерів мав свій район, і на обов'язку

Добровольського було ширити їх серед селян села Миколаївки і Матяжівки. В відозвах говорилось про гвалтовне відібрання земель у поміщиків, про підпали, грабіжки, про не виплату податків, і навіть про вбивства. Говорилось про необхідність знищити монархічний лад правління і утворити республіку, скликавши установчу раду. В квітні було зібрання комітету, обговорювалось питання про вбивство Семенова. На зібранні, між іншими, був Добровольський, маленька єврейка (Бронштейн) і він – Бутенко. Було постановлено, що вбити справника мусить той, хто витягне квиток з надписом: «виконати постанову комітету», останні були пусті. Жеребок витягнув Добровольський і сказав, що Семенова вбив він. Після вбивства Д. втік із саду, спустився униз, де його ждало четверо озброєних товаришів, передягся там і спокійно пішов до дому».

Цієї заяви було досить; Добровольського заарештували, а з ним і маленьку єврейку і на додачу двох вчительок. Почалось слідство, допити і таке інше. Заарештовані сиділи у тюрмі 1 ½ року, аж до 28 лютого, коли почали розбирати справу.

На суді всі свідки (40 чоловік) показали, що бачили, як убили Семенова, а хто вбив – невідомо. Ні один із свідків у Добровольського не впізнав того невідомого, хто власне стріляв у справника. Таким чином на суді виявилось, що проти Добровольського немає ніяких доказів. Один тільки хазяїн, у котрого мешкає Д., посвідчив, що бриль, котрий знайдено у садку після вбивства, такий самий, який носив і Добровольський, крім того у брилі було знайдено 42 волосини, такого кольору, як волосся Д. От на цих 42 волосинах і брилеві прокурор і збудував обвинувачення проти Добровольського. Після прокурора сказав декілька блідих слів адвокат Булгаков. Дуже гарячу промову сказав другий адвокат. Він дуже докладно простежив кожен крок Добровольського, аж до арешту після «40 дневных свобод». Слухаючи його, кожному очевидячки було, що обвинувачений є жертва російської сваволі. Далі адвокат звернув увагу суддів на двох селянських вчительок. Ви добродії: судді, промовив адвокат, знаєте, що для селян школа, і знаєте, що таке земська вчителька. Це той елемент, котрому ми мусимо кланятись, а не судити їх це ті вогники що тягнуть до світу

темне село; а ви добродії судді хочете потушити і цей останній вогник щоб у селі знов запанувала темень, що панувала півстоліття тому. Гадаю добродії судді, що ви не захочете залишити село без освіти і скажете цим вчителькам «невинуваті». Скінчив адвокат, і деякий час у залі стояла тиша, ніхто не ворушився. Промова зробила велике вражіння на всіх. Нарешті підвівся председатель і попрохав суддів на раду. Радились більш 4-х годин і винесли постанову: Добровольського позбавити усіх прав і заслати на каторгу на 15 років. Добровольський кинувся вітати товаришок з воле, Мневська стояла бліда, мов нежива, дехто плакав. Така «м'яка» постанова пояснюється тим, що вбивство зроблено до маніфесту. Якби не маніфест – Добровольського певно засудило б на шибеницю.

На суді показували револьвера, що поліцай Гончаров відібрав у Добровольського. Але сам Гончаров сказав, що у Добровольського був відібраний трохи інший револьвер. Судді здивовано переглядаються [23].

14 березня лубенська позиція трусила М.Варваринського. Нічого «нелегального» не знайдено. Поліція забрала 220 примірників «Новый Закон» Мартова і паспорт Варваринського, звелівши йому прийти на допит [24].

Вночі з 20-го на 21-е квітня до багатого єврея Я.Бахмутського вломились чотири невідомих чоловіка, озброєних револьверами, і крикнувши звичайне «руки вгору», обшукали його і забрали знайдені при йому 45 карбованців грошей та вексель на 1000 карбованців. Позаяк більше грошей в той час у Бахмутського не було, то грабіжники, висловивши з цього приводу свій жаль, пішли собі геть, застерігши його, щоб він забув про все те, що було і щоб нікому не хвалився, а також, щоб не ставив перешкод одержанню грошей по забраному векселеві, якого, коли їм не буде можна скористуватись, пообіцяли повернути поштою назад. Коли Бахмутський бува часом не виконає поставлених грабіжниками умов, вони пригрозили його вбити при першій нагоді [25].

1 травня арештовано 60 душ, що вернулися з гулянки на човнах; арештованих заперто було в тісному участку, де вони просиділи коло суток, бо справник їздив у монастир. Коли в'язні стали вимагати, щоб їх випустили, в участку їм

відповідали стусанами і загрожували навіть ще нагаями. Прибув прокурор і к вечору всіх арештованих випущено [26].

1-го травня у Лубнях заарештовано 46 чоловіка; з офіційних джерел одержано такі відомості: всі 46 чоловік поїхали на човнах і десь у лісі зробили мітинг, а потім почали «практическую» стрільбу з револьверів. Заарештованих загнали усіх у одну хату, де їм нічим було дихати. Почулись крики, і рознеслась чутка, що арештованих б'ють. Викликали прокурора, який звелів випустити всіх на прогулянку, а потім і зовсім увільнити [26].

Нова ще в Росії інституція – «третейський суд» задля усунення різних непорозумінь, особливо поміж хазяїнами та робітниками, що далі добуває все більше та більше прихильників. В Лубнях, дякуючи всьому судові, багато вже полагоджено гострих справ, що виникли на ґрунті експлуатації праці капіталом, і покривджені завсігди знаходили в йому боронця своїх зневажених прав. От і на днях відбувся у нас третейський суд поміж 4-ма робітниками-євреями з парового млина Каганова та самим Кагановим, з приводу розрахунку останніх розраховано було усіх робітників, але останні погодились на тому, щоб їм заплачено за 3 неділі. Суд присудив заплатити робітникам по 125 карбованців кожному [26].

6-го травня у місцевій в'язниці вартовий назиратель з гвинтівки убив одного уголовного в'язня, що сидів на вікні, а другого поранив. Свій вчинок він пояснює тим, що наче б то застрелений ним в'язень з пораним товаришем мали намір втекти, але виявилось що це брехня, позаяк цьому немає ніяких доказів. Пораненого відвезено до земської лікарні. Убивство викликало велике обурення серед в'язнів і зробило тяжке враження на всіх мешканців міста [27].

В Лубенській тюрмі в травні в'язні зробили обструкцію, протестуючи проти дуже суворого режиму. Страшенне стукання й гамір, що чули з тюрми, притягли цікавих людей. Адміністрація викликала стражників. Декого з в'язнів у смирительних сорочках посаджено в карцер, а натовп людей розігнали стражники [28].

В кінці травня 1907 року харківська судова палата (виїздна сесія, в лубенському окружному суді) розглядала політичні справи Будніцького, Меркіна і бороха Столкінда. Усіх трьох обвинувачувано було за розповсюдження забороненої літератури – відозв, книжок тощо. а першого ще й за образу Його Величества словами. Перших двох боронив Скловський, а Столкінда адвокат Міхновський. Будніцького засуджено на 3 роки у кріпость, з зарахуванням 1 року в'язниці, Меркіна – зовсім виправдано, Столкінда засуджено на 2 роки у кріпость. Через кілька днів Столкінда одпроважено в полтавську тюрму, а Будніцький поки що лишився в лубенській [29].

Вночі, 31 травня, колишній лубенський околодочний, Ковалевський, назначений тепер за «отличие» на пристава в Пирятині, ні за що ні про що заарештував на вокзалі двох молодих хлопців, Шіппеля та Медведовського. Ковалевському, що вважає себе за дуже дотепного шпиґа, бачите здалось, що вони соціалісти-революціонери, і от через це їх заарештовано і відведено в поліцію, а там обшукано. Але трус не дав ніяких наслідків – ні бомб, ні браунінгів у хлопців не знайшлось і їх прийшлося випустити на волю. Такі вибрики наші поліцаї, що далі, роблять все частіше і частіше, бо як каже наш великомудрий справник: «поміж маленькою рибою трапляється й велика», а на неї дуже ласі наші «блюстителі». В Лубнях ще добре пам'ятають, як першого травня поліція арештувала силу публіки, що любенько собі бавилась на човнах [30].

В місті в середині червня розпочались арешти. За неділю заарештовано 6 душ [31].

Біля місцевої в'язниці 20 червня заарештовано студента Маліновського та гімназиста N, що ніби то розмовляли з політичними в'язнями. Арешти в Лубнях дужчають. Арештовано ще двох осіб – учительку та студента [32].

В ніч з 19 на 20 червня четверо невідомих людей, озброєних револьверами та кинжалами, вломились в помешкання «купця» Русакова, на базарі, і почали вимагати грошей. Русаков сказав їм, що у його грошей немає. Щоб впевнитися в справедливості слів Русакова, «експропріатори» зробили в помешканні

найпильніший трус, але грошей, крім шага, знайденого у Русакова в кармані, не знайшли. Тоді вони, не зробивши нікому ніякої шкоди, зникли [33].

21 та 22 червня заарештовано 12 чоловік, а саме: братів с. та Д.Углицьких, М.Кагана з матір'ю, приїзжого М., 1 слюсаря, 1 портного і заготовщика чобіт з учнем, Каротинського, Кудлянського і 1 «босяка». Більшість з цих осіб заарештовано в зв'язку з «експропріацією» у Русакова. Матір Каганова заарештовано, коли вона прийшла в буцигарню до сина поспитати, чи не принести йому їсти. Після неї лишився на вулиці хлопець, без жодного притулку, бо помешкання матері було замкнено, ключі ж заарештовані разом з матір'ю. Хлоп'я прохало, щоб і його забрали до матері під арешт, але поліцейські не внажили цього прохання. Заготовщика з учнем після допиту випущено на волю, решта лишилась під арештом. В участі в «експропріації» у Русакова підозрюють Каротинського, Кудлянського та невідомого «босяка». При трусах у всіх заарештованих осіб нічого «незаконного» не знайдено. Шукають ще четвертого «експропріатора», але марно [34].

В ніч на 31 серпня поліція арештувала нелегальну друкарню: кілька пудів шрифту та копірвальну машину з іншими друкарським причандалям. Друкарню цю тільки що привіз, невідомо відкіля, якийсь селянин на возі, уложену в кількох корзинах, у двір Касяна Н. (на Подолі). Але візник ще не встиг розпрягти коня, як поліція раптово з'явилася у двір і заарештувала друкарню з візником і возом, і одправила в буцегарню. Після цього зразу було зроблено старанний трус скрізь по двору і в помешканні Касяна та його зятя – чиновника окружного суду – Голобородька (він живе в одному дворі). в якого в той саме час було чоловіка з 15 гостей з приводу роковин народження його дитини чи що. Не вважаючи, що в помешканні в його нічого протизаконного не знайдено. Голобородька і усіх гостей що там були поліція заарештувала яко незаконне зібрання і відправила до буцегарні. На другий день після допиту, на якому виявилось, що про друкарню ніхто, крім візника та Касянової дочки Мар'ї, нічого не відають, жінку Голобородька і одну з гостей, вважаючи, що у їх малі діти, випустили на волю, а решту: Голобородька, товариша його по посаді Скрибку, одного учня з гімназії,

Коренецьку, Копу-Овдієнкову, підглуховатого дідуся років 70 – сусіда, малограмотну дівчину селянку (кumu Голобородька) та інших в числі 13 чоловік, під надзвичайною охороною поліцаїв та стражників відправлено в тюрму. Власник друкарні Іцкович, обдивившись заарештовану друкарню, заявив що це його шрифти, які ще торік було у його вночі пограбовано з друкарні.

4-го вересня з наказу судового слідчого випущено на волю з тюрми Скрибку та дівчину селянку заарештованих 30 серпня у Голобородька, а решта сидить, і поміж ними – дідусь, якого ніби то держать тільки через те, що він – вихрест і розуміє та балакає на єврейській мові.

До цього цікаво зауважити читачам «Ради», чому цей допис з Лубень (цілком увесь) так дуже спізнився. Співробітник нам пише, що він посилає нам цей допис уже в третій раз. Вперше він послав 31 серпня, але побачивши, що його не вміщено в часописі і догадуючись, що він десь на пошті загинув, послав його вдруге 5 вересня, але знову теж саме. Редакція не отримала ні одного разу, а нарешті послано уже в третій раз і редакції пощастило таки отримати. От що значить незайманість листування! [35].

В середині вересня з'являлася в Лубнях і скарга політичних. Політичні в'язні в Лубнях, в тюрмі, поскаржилися начаольникові тюрми, чк повідомляють «Киевские Вести», на начальника караула, якого обвинувачують в тому, що під час прогулянки він бив в'язнів. 4-го й 10-го вересня побив Віркуна і Гуньку, з яких до Гуньки навіть довелося викликати лікаря. Протестуючи проти таких вчинків караульного, політичні відмовились ходити на прогулянку [36].

Увечері 7-го вересня в казенну шкальню зайшов зборщик Баранський, щоб забрати наторговані за день гроші. Коли він полічив і записав все, що одібрав, то продавець, побачив, що він записав на 10 карбованців менше, ніж слід. Продавець сказав про це, але пан Баранський, не кажучи й слова, так турнув продавця кулаком в груди, що той трохи не впав додолу. Потім того пан Баранський почав репетувати. «Ти знаєш хто ? потомственный почетный дворянин!» і мені дано право так поводитись з такими скотами, як ви, міщани, «моє власне дворянське государство», (??) і що у його єсть навіть з приводу цього

потрібний циркуляр. Після цього продавець зауважив йому, що він хоч і не дворянин, але просить, щоб з ним поводитись по людському. Тоді пан Баранський схватив у руки стільця, на якому сидів, і з такою силою попер в продавця, що пляшки забрязчали, а на стукіт і крик убігло в лавку два чоловіки. Продавець заявив при свідках, що буде скаржитись на «дворянина», але той ще довго не вгавав і, порахувавши гроші розписався в книзі, але тих 10 карбованців, за які показав пан Баранський стільки дворянського героїзму і відваги, все-ж таки не прирахував і розписався, що він отримав не 320 карбованців, як справді це було, а 310 карбованців. Тоді продавець завернув його і при свідках заставив перерахувати тримані від нього гроші. Виявилось при свідках, що він справді перебрав 10 карбованців і тільки тоді пан Баранський мусив першу свою розписку закреслити. Баранський, побачивши, що добре ускочив мерщій, кинувся до належного начальства скаржитись. Тим часом продавець з свого боку подав офіціальну скаргу за зневагу і насильство над ним, учинене зборщиком Баранським. Тепер з приводу цього має бути належне розслідування лицарського подвига «почетнаго» дворянина [36].

8 вересня в Лубнях в готелі Теплицького поліція заарештувала якихось трьох, у котрих знайдено 6.000 карбованців і різного інструменту до грабунків. Вони же були налагодились їхати в Велику-Буромку, але тут поліція несподівано заарештувала їх, довідавшись, що вони ніби-то анархісти [37].

12 вересня повітовий член місцевого окружного суду (не окружний суд, як про це сповіщалось помилково у нашій газеті) розглянув справу тих осіб, яких було потягнуто до суду на підставі поліцейського протоколу за те, що гуляючи на човнах 1 травня, вони ніби-то впорядкували недозволений мітинг – десь на річці Сулі. За свідків було викликано власників човнів та 2-3 поліцаїв (один на суді був переодягнений в сіру свиту, ніби-то стороння людина). Після короткого допиту обвинувачених та свідків виявилось, що всі обвинувачені не робили ніякого мітингу і що поліцейський протокол такий попутаний, що навіть сам околочний, викликаний тепер за свідка, нічого не міг розібрати. Докази поліцаїв, що вони підслухали промови декого з обвинувачених, були спростовані

власників човнів, бо всі обвинувачені повернулись назад на човнах раніше на цілих дві години ніж поліцаї чули на Сулі згадані промови, та й самі поліцаї надто вже путали свої посвідчення. Всіх обвинувачених виправдано.

Місцевий окружний суд 12 вересня розглянув справу так званих «анархістів» Згурського та його товаришів, які торік забрались до Славуцького і, з криком «руки вгору», забрали коло 300 карбованців грошей. Суд признав їх винними і засудив на 10 років до каторги кожного, а власників того будинку, де вони перебували, з відома їх, дідуся і його жінку, засуджено на шість років до каторги [37].

З помсти в Лубнях вночі на 8 листопада один молодий селянин забив до півсмерті коло вокзалу молодого залізничного телеграфіста. Селянина-злочинця затримано. Він каже, що зробив таке з телеграфістом ніби за те, що той ходив до його дівчини. Забитий напевне скоро помре [38].

На шляху з села Мацьківець на Лубні, «на греблі», під селом В'язовками, кілька невідомих злочинців – молодих хлопців-селян – напали на єврейку, побили її тяжко і, пограбувавши у неї 50 карбованців грошей, зникли. Прибувши до Лубень, єврейка оповістила поліцію про подію, що трапилась з нею. Поліція негайно поїхала розшукувати злочинців, але не натрапила на їх. Тоді, вважаючи на заявку єврейки, що на неї нападали мабуть чи не рекрути (тоді саме у Лубнях приймались вони у москалі), поліцаї зібрали усіх в'язівських хлопців-рекрутів, поміж якими єврейка впізнала трьох злочинців, що нападали на неї. Усіх трьох їх зараз і було заарештовано. Але протримавши добу в буцегарні, їх випущено на волю. 5 листопада закінчилося приймання молодих хлопців у москалі. По всіх участках повіту цей рік, як раніше цього не бувало, забрали майже усіх хлопців другої пільги (льготи). Чому це сталось – невідомо [38].

Звернемося до справи В.М.Шемета з небіжчиком Треповим.

Колишній депутат 1-ої Державної Думи В.М.Шемер, будучи гласним міської думи в Лубнях, завжди щиро обстоював в думі інтереси жителів міста, особливо бідноти, повстаючи проти всяких кривд з боку заможних і «дужих мира сього». така діяльність Шемета була не по серцю «начальству» і наслідком цього було

те, що «гласного, дворянина Шемета» покликано до полтавського губернатора на розправу. 15 липня він був уже в Полтаві (це скоїлось ще року 1905) і там йому «исправляющий должность полтавского губернатора» оповістив про розпорядження департаменту поліції з наказу товариша міністра внутрішніх справ, завідуючого поліцією – Трепова, в якому значилось, що коли Шемет не кине своєї «агітаційної діяльності» в Думі, то його буде вислано за межі Полтавщини. Скільки не домагався В.М.Шемет, щоб довідатись, що це за халепа на його, про яку це агітацію йде мова у «предложении» департаменту поліції, він нічого не довідався, бо предписаніє було «секретное»; тільки «исправляющий должность полтавского губернатора» «стороною» сказав йому, що тут, певна річ, треба розуміти агітацію протиурядову.

Зважаючи на те, що по першому закону гласні не являються «должностными» особами, а через це значить адміністрація і не має права їх, як гласних, ні викликають до себе, ні карати їх, ні давати їм виговорів дисциплінарно (на це в законі немає ніяких вказівок), то виходить, що викликання Шемета було незаконне і друге – товариш міністра внутрішніх справ завідуючий поліцією обвинувачував Шемета в «агітації» хто знає в якій і що. Тоді як юридично неможливо обвинувачувати, наприклад, «за кражу» та й годі, а треба показати за кражу «чого, коли і у кого», тобто точно кваліфікувати вчинок, чого товариш міністра внутрішніх справ не зробив, а тому його обвинувачення не мало ніякої вартості. Крім того виклик Шемета в Полтаву зробило йому на 25 карбованців збитків.

На підставі цього Шемет подав у сенат скаргу на товариша міністра внутрішніх справ, завідуючий поліцією Трепов, прохаючи сенат на підставі вище написаного: 1) визнати вчинок товариша міністра незаконним та 2) «взыскать» з нього, генерал-ад'ютанта Трепова 25 карбованців шкоди, понесеної Шеметом через його розпорядження. Минуло мало часу, а відповіді на скаргу все нема та й нема, але нарешті таки Шемет дочекався свого і оце недавно одержав указ з правительствующого сенату. Сенат указом своїм від 25 вересня 1907 року за № 9946, «приказали»: Приймаючи на увагу, що коли Шемет визнає товариша

міністра внутрішніх справ завідуючий поліцією обов'язаним повернути йому потрачені гроші на поїздку в Полтаву по його розпорядженню, то він може «пред'явить иск в подлежащем суде», на що особливого дозволу непотрібно, – скаргу Володимира Шемета залишить без наслідків [39].

В Лубнях 18 листопада зроблено трус у колишнього депутата 1-ої Думи Володимира Шемета і арештовано його самого та ще брата Миколу Шемета, що видавав першу в Росії українською мовою часопис «Хлібороб» [40].

Арешти в Лубнях і далі не припиняються. 19 листопада знов заарештовано й відправлено у в'язницю: колишнього міського голову Г.Взяткова, колишнього лубенського справника В.Кірдановського (в останні часи він був приватним адвокатом), студента М.Коренецького та робітника столяра М.Найшлоса. Причина їх арешту поки не відома. Є чутка, що ці арешти відбуваються усе в справі про самооборону, що ще під час визвольного руху (1905 року) виникла з дозволу полтавського губернатора. Ходять чутки, ніби а цій справі буде потягнуто до відповідальності взагалі всіх поступових лубенців, що спочували організації самооборони. Заарештованому в цій же справі помічнику присяжного адвоката Левицькому заявлено, що його можуть випустити з в'язниці на волю під заставу 10.000 карбованців [40].

17 листопада, годин коло 10 ввечері пі Лубнями, за мостом, на млині Каневського стався якийсь вибух. В той саме час повз млин їхали чеченці і, почувши вибух, гадали, що то хтось стріляє в їх і почали собі стріляти з рушниць у млин. Убивши кілька гусей на березі коло млина, вони поїхали, а 18 листопада ранком, коли ще Каневський спав, прибули знов уже на чолі з околочним та поліцією і заарештували власника млина Каневського. Виявилось, що то вибух стався на керосиновому паровику, який трохи попсований і частенько робить такі вибухи, про що відомо й поліції. Після допиту Каневського випущено на волю [40].

Колишнього депутата 1-ої Державної Думи від Полтавщини В.Шемета та його брата Миколу видавця першої української газети «Хлібороб» – обвинувачують по 102 статті карного кодексу, а щоб вони не уникли яким робом від суду, – їх

тримають у в'язниці. Коли ж вони зможуть покласти за себе заставу по 10.000 карбованців кожний, то їх випустять на волю. Як виявляється, обвинувачення проти їх зроблено на підставі посвідчень якихось доволі непевних свідків, проти яких Шемет веде навіть якусь «уголовну» справу. Оборонець їх, присяжний адвокат Міхновський (з Харкова), подав у харківську судову палату заяву про безпідставність обвинувачення, яскраво малюючи свідків, і про суворі надто «мери пресеченія», прохаючи їх зменшити, коли неможливо й зовсім залишити. В.Шеметові незабаром треба їхати до Петербургу на суд по справі за виборгську відозву і коли до того часу його не випустять, йому доведеться прямувати «етапом» [41].

Колишнього депутата 2-ої Думи Володимира Шемета 29-го листопада випущено в Лубнях з в'язниці під заставу 10.000 карбованців. Коли він був ще у в'язниці, то одержав там від слідчого по найважливіших справах, повістку, щоб прибув на 12 грудня в Петербург на засідання судової палати в справі про виборзьку відозву [42].

Наш дописувач з Лубень просить спростувати відомості про арешт колишнього міського голову Взяткова та колишнього справника Кірдановського, бо подані цими днями в «Раді» звістки, як виявилось, передчасні. Але є уперті чутки, що їх таки буде потягнуто до відповідальності в справі відомої самооборони в Лубнях в часи свобод, якій вони спочували і ніби робили заходи, щоб її губернатор офіційно дозволив [42].

В справі самооборони в Лубнях. Заарештованим в цій справі М.Коренецькому та Шіпелеві оголошено, що їх можуть випустити на волю під заставу по 3.000 карбованців за кожного [42].

На початку грудня в Лубнях поліція знову зробила старанний трус на квартирі в заарештованого уже давненько помічник присяжного адвоката Левицького, де живе зараз його дружина. Хоч протизаконного нічого не знайдено, а все ж пані Левицьку заарештовано й відправлено було до в'язниці. Але потім власті чомусь (чи за браком місця в в'язниці, чи з доброї ласки) цей арешт перемінили на так званий «домашній арешт», поки вона не внесе заставу 10.000 карбованців. Як

відомо нашим читачам, за її чоловіка – Левицького, – що і зараз сидить у в'язниці, теж хочуть заставу 10.000 карбованців.

Того ж таки дня потрушено і Лобасова і, не зважаючи на те, що так саме нічого компромітуючого не найдено, його таки заарештовано «домашнім арештом». Та він швидко поклав за себе в заставу 3.000 карбованців і його від арешту увільнено. Кажуть, що його й пані Левицьку теж потягнуто до відповідальності по 102 статті карного законодавства в справі місцевої самооборони [43].

Випущено на волю 1 грудня під заставу в 10.000 карбованців недавно заарештованого в Лубнях видавця забороненої 1-ої української газети «Хлібороб» Миколу Шемета [43].

Як відомо нашим читачам, в Лубнях недавно арештовано було чимало визначних громадян, а між ними й братів Володимира й Миколу Шеметів, яких обвинувачено не більш не менш, як у підготуванні озброєного повстання. Арешти ці викликали велику сенсацію в громадянстві, бо арештовані особи були всім звісні, як найспокійніші люди і за свою корисну громадську діяльність мали загальну до себе пошану. Розуміється, що ця діяльність не могла подобатись тільки чорній лубенській сотні, яка раз-у-раз намагалася робити Шеметам всякі прикrostі. Арештовані зразу не могли довести своєї непричетності до того злочину, який на них звалила прокуратура, бо їх згожувались випустити з-під арешту тільки за надзвичайно велику заставу (по 10.000 карбованців за кожного). Але поклавши за себе цю суму грошей і опинившись на волі, Шемети почали вияснити справу. Все обвинувачення збудовано на дуже хисткому ґрунті і запевне його не трудно буде повалити.

Це, очевидно, розуміють і самі вороги Шеметів, бо вони вже почали підготовляти собі через «Киевлянин» «почетное отступление». В № 348 цієї донощицької газети читаємо таку кореспонденцію з Лубень:

«Представление Щеметами залогов в довольно крупных суммах вызвало много толков в городе. Владимиру Шемету, как говорят, ссудил Иван Николаевич Леонтович, местный представитель дворянства, он-же и член Государственного Совета по выборам, у которого в имении, равно как и в

имениях его братьев. происходили поджоги и экспроприации. Поэтому многие местные жители были поражены и, вместе с тем, возмущены таким великодушием Леонтовича, тем более, что один из местных банкиров, специально занимающийся ссудными операциями, наотрез отказал Шеметам в ссуде, говоря, что он таким людям и на такие дела денег не дает. За Николая Шемета внес залог харьковский присяжный поверенный Михновский (он же и защитник Владимира Шемета по делу о выборгском воззвании), и лубенцы недоумевают, откуда и какие это деньги. По этому поводу ходят по городу разные, одна одной несуразнее, версии. Но так или иначе, а дело в том, что вслед за освобождением этих господ из тюрьмы, важнейшие из свидетелей начали получать анонимные письма с угрозой, что они будут лишены жизни, если будут настаивать на своих показаниях. Это произвело уже свое действие; говорят, что к следователю уже поступают заявления от некоторых свидетелей об отказе данных ими показаний. «Помилуйте, жена, дети... мне жизнь дорога»..., говорил один из таких трусов. И дело тормозится, а может и совсем сойти на нет».

Наведений уривок київської кореспонденції дуже красномовний і його нічого пояснити. Анонімні листи з погрозами – це все, розуміється, вигадки, не варті путного слова. Безперечно, що коли б свідки справді могли що-небудь довести проти Шеметів, то на такі листи вони б не зважали-б. З свого боку додамо, що позичка Івана Миколайовичем Леонтовичем Шеметові 10.000 карбованців як найкраще свідчить на користь Володимира Шемета.

Очевидно, що така визначна в повіті людина, як Іван Миколайович Леонтович, вважає Володимира Шемета цілком непричетним до того обвинувачення, яке йому накидають, бо інакше він не дав би таку суму грошей на вірну загибель.

Комічно виглядають і «догадки» киевлян, кореспондента про те, звідкіля взялися в Міхновського гроші?

Запевне «жиди» дали! порішить кожний прихильник донощицької газети. М.П. [44].

В ночі на 16 грудня поліція на чолі з помічником справника Сахаровим зробила з наказу лубенського жандармського ротмістра старанний трус на

квартирі євреїв Уліцьках (коло м'ясних крамниць). Сила поліцаїв з околочичними старанно нищпорили скрізь по хаті, у сінях, чулані, пір'ї і таке інше, шукаючи зброї, але все ж нічого протизаконного, крім двох книжечок, виданих «явочним порядком» («Павуки та Мухи» на українській мові) та ще якоїсь, не знайшли. Забрано листування молодій дівчині робітниці-швачки Уліцької з двома знайомими їй особами (листів 20 – 30). Після тусу поліція на підставі 21 статті про побільшену охорону дівчину Улицьку заарештувала і відправила в буцегарню. Другого дня після зробленого ротмістром допиту, її випущено на волю і частину листів повернено, а частину зоставлено. Улицьку обвинувачували ніби то в належності до революційної партії, дякуючи чому і зроблено у неї тус та арешт [45].

Справа колишнього депутата Думи, Сайка. В Переяславі виїзна сесія лубенського окружного суду розглянула вдруге справу колишнього депутата 2-ої Державної Думи Є.Сайка, якого обвинувачувано в тому, що він впорядив, під час свого від'їзду в Думу, зібрання. Уперше справу цю розглянув повітовий член суду й на підставі 19 пункту 3 статті правил 4 березня 1906 року приговорив був Сайка до штрафу на 25 копійок. Але Сайко на той присуд подав скаргу в окружний газ. Після години наради суд скасував присуд повітового члена суду, а приговорив з Сайка 15 карбованців штрафу [46].

В грудні відбулася судова справа монархіста Міхельсона проти «союзників» – Сливи та Колодяжного, які під час минулої передвиборчої кампанії, образили його, Міхельсона, розповсюджуючи відомості, що він «жид». На суді виявилось, що він православний, але батько його був лютеранином, а спочатку, ніби-то, справжнім «жидом». Оборонець Міхельсона дивувався тому, що між такими двома «величезними в світі» (!!) партіями повстала ворожнеча і зважаючи на те, що слово «жид» хоч і є ніщо інше як назва нації, але тому що «жиди» з радниками Росії, то Міхельсона це образило і винуватців треба покарати. Суд «союзників» виправдав. Монархісти ніби-то уже помирились з «союзниками» та чи на довго? [47].

В числі 283-му нашої газети було уміщено замітку про справу В. та М.Шеметів з наведеною кореспонденцією з Лубень, що була уміщена в 348 числі «славетної» донощицької газети «Киевлянин». В тій замітці, поміж іншим, написано, що зараз як тільки увільнено «этих господ» з тюрми, найважливіші свідки в цій справі почали одержувати анонімні листи з страшними погрозами, коли вони будуть підтверджувати свої посвідчення, наслідком чого й сталось те, що ніби-то деякі свідки уже навіть подали слідчому заяви, в яких зрікаються своїх попередніх посвідчень. Через це, додає «Киевлянин», справа може піти «совсем на нет». Досить цікаво! Варто зупинитись на цій донощицькій кореспонденції більш докладно. Звичайно треба б було запитань у співробітника «Киевлянина», де саме він добув відомості і хто іменно являється «важнейшими» свідками у цій справі? Документи ж бо ще у руках слідчого по найважливішим справам Манжевського і деталі відомі тільки йому. Але умовчавши про це, скажемо кілька слів про анонімні листи «важнейших» свідків, бо тепер дещо стало відомо з подробиць цієї справи! Незабаром після увільнення Шеметів з тюрми, до їх справді приходив один із свідків, – єврей Герш Грушковський, щоб побалакати з ними «конспіративно» з приводу якоїсь особистої справи, але вони «конспіративних» балачок з ним вести не захотіли, а навпаки, попрохали його розказати при свідкові, що йому од їх потрібно. Він почав з того, що йому прислано анонімного листа з різними погрозами за те, що він ніби-то давав посвідчення в їхній справі, але він нічого проти них не показував у слідчого і таке інше. Шемети, бачучи, що це до їх зовсім не стосується і що це ні що інше, як якась провокація, попрохали його більш з подібними справами не приходити, а анонімний лист пораяли передати прокуророві лубенського суду, який і зможе йому допомогти в цій справі. Того ж дня В.Шемет про цю подію подав належну заяву прокуророві, щоб той пристосував цей факт до справи. Більш про анонімні листи нічого не відомо, та, здається, й цього факту досить для того, щоб зрозуміти, що то за такі страшні «анонімні листи».

Що ж до «важнейших» свідків, які уже ніби то зрікаються своїх свідчень, то про їх може знати хіба тільки «Киевлянин», але кому цьому правда, то дива тут

зовсім мало, як тільки пригадати тих свідків, що давали «важнейшія» посвідчення. Ще коли тільки було заарештовано Шеметів, по місту пішли різні чутки про арешт і поміж іншим і про свідків яких «Киевлянин» напевне вважає за «важнейших». До цих свідків належить одна балакуча баба, здається, Товстоп'ята чи що, яка після того, як один з братів Шеметів попередив її чоловіка, щоб той не робив якоїсь там шкоди в лісі, почала ляяти його «на всі боки», а потім, як кажуть, пішла до справника і навіть до слідчого і з помсти там понаказувала такого, чого й на світі не було. Коли ж пригадати те, що проти цієї баби і її чоловіка Шемети ведуть уголовну справу за якісь темні їх «делишки», то й не дивно, що ця баба могла набалакати багацько де-чого. Тепер же, коли трохи прийшла в себе, то може і забирає свої посвідчення назад, про що довідався «Киевлянин» Або ще про одного свідка цікаво згадати. Ще за часів «свобод», здається, він на селі заклав якийсь ніби-то революційний гурток селян, а потім і виказав на його «владстям», а як виявилось, то він робив усе на селі ніби-то від імені братів Шеметів, які довідавшись про це, висловили протест лубенському справникові Червошикові.

Здається, малювати свідків більш нема потреби, бо й з наведених рядків видно, що то за свідки і коли вони, чи може інші, їм подібні, зрікаються своїх посвідчень, то дивуватись цьому, повторюєм, нема чого, і хоч «Киевлянин» турбується за їх «трусость», то це нічого не допоможе, бо й приказка каже, що «брехнею світ пройдеши, а назад не вернешся»; що справа може піти «совсем на нет», то ми в цьому теж певні [48].

За кілька днів до Різдвяних свят з арештовано у нас одного з доглядачів тюрми селянина К-а. Як кажуть, його заарештовано з наказу судового слідчого по найважливішим справам в той саме час, як він ніби-то ніс з тюрми на волю якісь листи політичних в'язнів до різних осіб, які начебто давно вже мали зносити через свого доглядача. Про це й довідався в свій час судовий слідчий і зробив відповідний наказ про арешт К. По місту ширяться з приводу цього арешту різні чутки, а інші доглядачі розповсюджують поголоску, що К. скоро буде покарано на смерть «за таке велике» злочинство. Заарештованого К-а зараз тримають у

в'язниці, де він раніше прослужив на посаді доглядача сім років в'язи і виконував свої обов'язки як найкраще [49].

Вночі проти 30 грудня 1908 року в Лубнях в земській лікарні помер Петренко, один з учасників грабунку на Завадщині вночі проти 26 грудня. Повідомляють «Киевские Вести», що до лікарні Петренка приставлено було з участку дуже побитого. Він усе не признавався в своїй провині, хоч проти його найбільші були докази. Але в участку він геть в усьому признався [50].

Не менш складними і багатоманітними були події в 1909 році.

Лубенській поліції на початку 1909 року таки пощастило задержати трьох лиходіїв, що вчинили оце недавно дикий напад на стражника та двох жінок на квартирі. Виявилось, що це всі троє – місцеві люди, які добре знають, на кого нападали, і можливо, що де-хто з них був навіть знайомий. Один з них був колись у тюрмі за «політику» (рік 1906), але потім ніби то шпигував до останнього часу; він викликається і свідком в справі про «лубенську самооборону» з боку обвинувачення. Зараз робиться допит їх і, кажуть, уже двоє признались, а третій усе одмовляється [51].

В 1908 році з Лубень невідомо куди зник єврей крамарь-капелюшнк Куснер. Жінку його було сповіщено анонімною телеграмою, що він десь убитий. Але тепер виявилось, що все то неправда. Хоча, не зважаючи й на найпильніші шукання, його ніде не було знайдено, він ось сам вернувся, живісінький і здоровий. Він розказує, що його ніби то в дорозі було пограбовано і десь задержано до сього часу [52].

В січні 1909 року в Лубнях та Лубенському повіті поліцейську охорону з чеченців та інших азіатів значно зменшено. Зосталося тепер кілька чоловік, що потрібні для охорони пошти, коли її возять з поштової контори на станцію [53].

З 1 липня минулого року в Лубнях, з пропозиції голови місцевого окружного суду д. Покровського, засновано Лубенське окружне правління благодійного товариства судового відомств, що існує під головним доглядом і керуванням попечителя цього товариства – міністра юстиції в Петербурзі. Метою благодійного товариства єсть: допомога «нуждающимся» особам, що служать в

судових установах та центральному управлінні міністерства юстиції, – не виключаючи й тих, о служать по наймові, – їх дітям, вдовам і матерям. Допомога може бути: одежою, топливом, ліками, найманням квартир, содержуванням в школах, лікарнях, приютах і тому подібне, а в виключних випадках і грішми. Коли стануть більші кошти, то товариство, з належного дозволу, може засновувати: «общежития», приюти, пансіонати для учнів, доми для вбогих і т. д. Товариство складається з попечителя (міністра юстиції) і членів: почесних, до віку й дійсних, якими можуть бути повнолітні особи обох полів. В Лубенському правлінні на 1 січня цього року дійсних членів налічується 67 чоловік. Це переважно члени окружного суду, товариші прокурора, судові слідчі, судові пристави, нотарі, почесні мирові судді, городські судді і ні однієї людини, що мала б посаду нижче секретаря окружного суду, не зважаючи на те, що членська вкладка річна) не висока – 5 карбованців.

Прибутків лубенське окружне правління за перше півріччя свого існування, як це видно з його звідомлення, мало 457 карбованців 17 копійок, а видатків (на допомогу 4 особам грішми та інші різні дрібні трати) 211 карбованців 52 коп.; лишилось на 1 січня 1909 року 245 карб. 65 коп., в тому числі коштів, що мають бути відіслані в комітет товариства в незайманий капітал товариства 116 кар. 52 коп. і коштів на видатки 129 карб. 17 коп.

Допомоги лубенському правлінню такі: 1) колишньому канцелярському служителю лубенського окружного суду, що пішов у відставку через хворість і має сімейство з 5-ти душ дітей і ніяких засобів до життя, видано 70 карбованців; 2) служителю того ж таки суду, що має сімейство з 7 душ дітей, з яких 5 учиться в різних школах, а одержує жалування всього 35 карбованців на місяць, видано 75 карбованців; 3) дочці померлого повітового члена суду, яка має трьох братів на своїх руках, без усяких засобів до життя – 50 карб.; 4) канцелярському служителю, що слабує на катар легень та порок серця, видано на гоїння 20 карб. Більше допомог не було, та навіть і прохань про це ніхто більше не подавав, а тому – оце і вся діяльність лубенського правління. Зборів членів відбулося за перше півріччя – 9. Шкода, що керманичі правління не дбають про те, щоб у

члени вступали не тільки люди «з чинами», а і інші «маленькі люди», може б таки і вони якусь користь давали. Щоб поліпшити грошове становище лубенського правління товариства, керманічі його маяють на думці впоряджати вистави на користь товариства [54].

На початку лютого в Лубнях невідомо ким і з якою метою почали розпускатися поміж темним людом чутки, що на перший день великодніх свят (!!) сього року має бути всесвітній землетрус. Звичайно, цих чуток набралися на базарі всякі «баби-Палажки» і вже звідсіль вони розносять їх всюди, додаючи, що про це, мовляв уже пишеться й по всіх газетах і таке інше. Вони проповідують, що треба готуватися до смерті і каятися в своїх гріхах, бо можливо, що це буде світоприставлення (!!), Такі нісенітниці ще мають собі місце поміж темнотою народною [55].

В середині березня з села Кононівки, побіля Лубень, один чоловік П.Шуліка пішов собі в город за ліками хворій жінці і невідомо де подівся. Другого дня почали його шукати, але ніяк не могли його знайти. Аж надвечір зовсім випадково один селянин натрапив на мертво тіло Шуліки, викочене водою на траву, і повідомив про це сім'ю. Гадають, що потік води з шляху в город збив Шуліку з ніг і він захлинувся. Після його зосталась хвора жінка і 7 дітей [56].

Велике питання у Лубнях виникало із святкуванням 1-го травня.

Все було налаштовано проти святкування 1-го травня. Нам сповіщають, що в Лубнях поліція на підставі побільшеної охорони уже поодбирала від усіх хазяїнів, що мають у себе хоч одного робітника, у власників крамниць, що мають прикащиків, і ін. підписки, що вони, коли тільки хто з робітників чи прикащиків не вийде 1-го травня на роботу, негайно сповістять про це поліцію. В противному разі хазяїнам загрожує не менша кара, як і тим робіткам-ослуханцям [57].

День 1 мая сього року в Лубнях майже зовсім не святкували. Надто вже рішучих заходів було ужито проти цього. Між іншим, власникам човнів на річці Сулі заборонено було наймати свої човни кому б там ни було з вечора 30 квітня і до ранку 2 травня, навіть замикали човни на замки і забирали в поліцію ключі [58].

В Лубнях останніми часами доволі часто стали траплятись випадки наглої смерті. Не що давно оце померла просто на базарі одна зовсім здоровесенька жінка; йшла собі ранком на базар, впала і знеживилась. Потім так саме помер різник Баран, йдучи на базар торгувати. 2 травня знову помер теж нагло казначей лубенського городського банку д. Коршун, колишній член управи. Він поїхав з компанією до Мгарського монастиря погуляти на «майовку». Пили там і гуляли, навіть покупались у річці. Коли це він повалився на землю й помер. Кинулись його рятувати, але нічого не вдіяли. 3 травня помер начальник станції «Лубны». Прийшов він після обіду в свою контору, повалився додолу й помер [58].

На час полтавського свята збирається з Лубень до Полтави чимало місцевих візників на заробітки. Вони гадають, що добре там зароблять, бо полтавських візників, мовляв, не вистачить. До цього підбивають їх «союзники» [59].

Років уже зо три тому як адміністрація лубенського казенного горілчаного складу та 3-го округу полтавського акцизного управління дбає про те, щоб заснувати при складі з робітників, писарів то що, що належить до складу та окружного управління, потребительське товариство. Цього року справа була уже зовсім налагожена; гадали незабаром заснувати й крамницю при складі, але виявилось, що ця справа не викликала співчуття у вищого начальства – управляючого акцизними зборами Полтавщини. На прохання адміністрації складу, щоб дозволено було в найближчому часі заснувати потребительську крамницю в казенному помешканні у дворі складу, кажуть, відповіли повною незгодою на це; вийшло ніби так, що це, мовляв, справа зовсім зайва і непотрібна для робітників, бо вона має зовсім приватний характер і втягувать в неї робітників не варто [60].

23 лютого в Лубнях виїздна сесія харківської судової палати розглянула справу про прохіровську селянську спілку (Золотоношського повіту), в якій позивалися: Мицюк, Зануда, Літовченко, Концевич та Усенко. Це справа ще з часів «давнього» минулого. Характерно, між іншим те, що ніяких «вещественных» доказів на суді не було, бо їх... загублено. Свідки од усіх попередніх своїх посвідчень на суді одмовилися. В 11 годин ночі палата

постановила присуд, яким усіх підсудних виправдано. Оборонцями на суді виступали: за д. Мицюка присяжний адвокат Е.Сіядбський (з Полтави), а за інших адвокати П.Перцович (з Полтави) та д. Скловський (з Києва) [61].

В Лубнях мала розпочатись будова казенного будинку для лубенського окружного суду, який досі за браком відповідного будинку, міститься аж у трьох найманих будинках (гражданський відділ зовсім на отшибі і далеченько од уголовного). Будівнича комісія на чолі з головою того ж окружного суду д. покровським та інженером д. Боярським виготовувала вже плани та технічні умови будови і відала вже й роботи підрядчикам. Будинок має бути на два з половиною поверхи. Будову цього будинку узяв на себе, за винятком будови центрального топлення та вентиляції і інших робіт що до цього, інженер Всеволод Демченко за 147.500 карбованців. Робота повинна розпочатись так, щоб начорно будинок був закінчений не пізніше 1 грудня сього 1909 року, а зовсім викінчений для здачі його міністерству юстиції не пізніше 15 жовтня 1910 року [62].

5 й 6 травня в місті Прилуці лубенський окружний суд розглянув дуже цікаву справу про пожежу в маєтках д.д. Чішковського й Войтеховського, яка сталася ще 1907 року в жовтні місяці. Розпочав цю справу д. Чішковський, котрий обвинувачував д. Войтеховського, що наче б то він зумисне підпалив свої тютюнові повітки, маючи на меті получить велику страховку, бо його тютюн того року був застрахований. А, щоб одвести очі, так він наче б то раніш підпалив клуню з тютюном Чішковського. Войтеховський щось з 30 років був учителем городської школи, був і гласним думи і присяжним засідателем та інше, – взагалі він людина розумна, чесна. І на суді виявилось, що він у піпалі зовсім невинний, і його виправдали. Тимчасом Войтеховського уже скинули з посади учителя і гласного думи [63].

При лубенському окружному суді, з ініціативи голови цього суду д. Покровського, засновано товариство під назвою: «Общество покровительства лицам освобождаемым из мест заключения в округе лубенскаго окружного суда», себто оцих шести повітів Полтавщини, що входять в округ цього суду: Лубенського, Лохвицького, Пирятинського, Прилуцького, Переяславського й

Золотонішського. Статут цього товариства полтавське губернське по справам про товариства присутствіє уже затвердило і зараз головою окружного суду д. Покровським, приймаються заяви про бажання вступити в члени товариства; в його-ж можна здобути й статут. Дійсними членами товариства можуть бути повнолітні особи обох полів, не обмежені правами, без різниці віри чи стану. Річна членська вкладка має бути не менше 2-х карбованців (певної вкладки доки що ще не встановлено). Головна мета товариства – допомога згаданим особам повернутись знову, після відбуття кари за зроблений злочин, до чесного громадського життя, а також допомога їх сімействам. Щоб досягти цього, товариство має допомагати: одежою, харчами, грішми, дешевими чи даровими квартирами, купуванням робочого інструменту чи іншого якого корисного приладдя, пришукуванням місць для їх, поміщенням їх в приюти та інші пристановища, лікарні, «дома трудолюбія» то що. товариство має право, з належного дозволу, засновувати в селах чи повітах свою округу приюти, харчевні, дома праці, майстерні і т. і. Під захист товариства приймаються особи, що відбули вже свою кару за якийсь злочин і мають певну надію повернутись знову до чесного громадського життя, особи умовно визволені з тюрми і сімейства покараних та засланих осіб, виключно тільки в тому випадкові, коли цього забажають згадані особи.

З приводу заснування згаданого товариства, голова окружного суду звернувся до місцевого суспільства, без різниці віри, та служачих в урядових й громадських установах з закликом прийняти участь в справах «патроната», який являється одним з найкращих засобів в боротьбі суспільства з злочинством – тяжким лихом громадського життя. В цьому закликові, між іншим, він каже: «Матеріальні засоби для цієї справи потребуються невеликі, але потрібна найживіша участь й найкращі відносини, як до осіб, що зробили якийсь злочин, але ще не згубили надії і мають нахил до чесного трудового життя, так і до їх нещасних сімейств. Щоб не допустити чоловіка, що відбув уже кару, до нового злочину, треба обов'язково допомогти йому як людяними відносинами та порадами, так і матеріальними засобами. Особиста участь кожного громадянина

в такій загальній допомозі колишньому злочинцеві, чи його сімейству, єсть один з найліпших засобів щоб одвернути чоловіка од злочину», Заснування такого товариства можна тільки привітати й побажати йому повного поспіху в його майбутній діяльності [64].

19 вересня в Лубнях випущено з тюрми на волю молодого хлопця Шіпеля (єврея), якого лубенський окружний суд був засудив до тюрми на 8 місяців за розповсюдження прокламацій. Через те, що в місцевій тюрмі камер «одиночок» немає, то йому довелося сидіти більше, ніж належить на 2 ½ місяці. До суду Шіпеля було адміністративно вислано в Якутщину, але через судову справу він цього часу там не пробув. Тепер, кажуть, його вже не пошлють на вислання добути призначеного часу, та й мати ще клопоче про це. Батько Шепелів і досі сидить в тюрмі; його засуджено на каторгу [65].

В середині вересня в домі розпусти в Лубнях відомої лубенцям Грушковської повісилась одна з проституток. На допиті виявилось, що власниця того дому дуже жорстоко поводитись з нею і на прохання відпустити її «на волю» не давала їй навіть потрібної одіжі, не то що грошей. Оце от і примусило сердешну наложити на себе руки. Чимало лубенців давно вже клопочуть, щоб було закрито цей дім розпусти, навіть щоб саму Грушковську було вислано з Лубень. Але все нічого не виходить з цього. Може хоч ця жертва зверне більше уваги місцевої адміністрації [66].

Дуже цікавої, активною та нахабною була діяльність «аблакратів». Кілька часу тому у нас трапився такий випадок: душ 20 селян з села Вовчка, Лубенського повіту, маючи на думці переселитись кудись на вільні землі, пошукати кращої долі, пішли у Лубні до повітової землеустроїтельної комісії за потрібними відомостями і наладить справу так, щоб негайно ж і виїхати з дому. По дорозі натрапили вони на двох добродіїв, які настирливо допитувались, куди це й чого вони йдуть, а дізнавшись, чого селянам треба, вони запропонували за невеличку плату і швидко допомогти їм в справі переселення на добрі землі. Селяни довгенько вагались, як їм бути: чи провадити справу самим, чи може й справді доручити цим «аблакратам», котрі повинні краще знати, як справу вести.

«Аблакати» налякували селян, що вони самі нічого не вдіють, і доводили, що тільки вони їм можуть допомогти. Почали торгуватись і стали на тому, що кожен селянин повинен заплатити по три карбованці. Половину зараз, а решту, як справу доведуть до кінця. Селяни зложилися, у кого скільки було, і склали 35 карбованців, які й віддали цим добродіям, а на останні дали їм розписку. На тому й розішлись. «Аблакати» й думки не мали щось робити. Через тижень, чи два, селяни, бачучи, що нічого щось не чути про їхню справу, та й від «аблакатів» нема ніяких вістей, пішли запитати землеустроїтельну комісію про свою справу. Але там виявилось, що ніяких «аблакатів» від селян не було і справи їх про бажання переселитись теж немає. Селяни показали розписку на 35 карбованців. Виявилось, що «подпольные адвокаты» й справді узялись вести їхню справу, взявши навіть завдаток, але ці «аблакати» належать до тої компанії, що цілісенький день всюди нишпорить та в каламутній воді рибку ловить. В комісії ту розписку у селян забрали і послали, кажуть, у поліцію, щоб розслідувати цю справу, тим паче, на розписці значуться й власноручні підписи «аблакатів». Що буде з цього – невідомо, а доки що селянські гроші пропали. Здається, що комісія теж зробила чималу помилку, що послала розписку й селян у поліцію, а не до прокурора суду, на обов'язку якого лежить тягти до відповідальності таких шахраїв [67].

Зважаючи на шахрайства та неприємності, що бувають від усяких «аблакатів», яких в Лубнях розвелось і надто, председатель лубенського окружного суду цими днями повивішував скрізь, де треба, в суді такі оповістки: 1) «З наказу председателя суду, заходити в прихожу при суді підпольним адвокатам та тим, що не мають ніяких справ до суду, забороняється», і 2) «Председатель суду прохає публіку не мати ніяких зносин у своїх судових справах з особами, що потай пишуть скарги то-що». Добрі заходи, та тільки чи матимуть вони які практичні наслідки. – Трудно сказати [66].

РОЗДІЛ 11. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ТА СУДОВІ СПРАВИ

19 та 20 січня 1908 року вихід лубенського окружного суду при участі присяжних засідателів, розглядав справу Павла Крата та двох братів Плисів, обвинувачених в озброєному нападі на економію Боярського в селі Темках, Лубенського повіту. Обвинувачений Крат на суд не прибув і судові навіть невідомо, де він зараз пробуває, чому справу його відокремлено, а що ж до братів Плисових, яких на суд приведено під вартою, бо вони увесь час після арешту їх в 1906 році сидять у тюрмі, то їх справу розглянуто. Боронив підсудних відомий адвокат добродій Ратнер з Києва, увесь час розбору справи будинок окружного суду охороняли поліція, чеченці та москалі. В помешкання суду пропускали тільки людей тільки по білетам і не більш 50 душ. Свідків викликано щось більше 50. Д.Боярський та пані Дараган на допиті заявили, що вони обвинувачених братів Плисових вперше оце бачуть на суді і не визнають їх за тих, що нападали на їх в будинку підчас сеї події, але суд, не вважаючи на сю заяву, після довгої наради виніс тяжкий присуд, приговоривши обох підсудних до каторги на 5 років і 5 місяців кожного. Підсудні з оборонцем постановою суда zostались не задоволені і переносять справу до харківської судової палати. Тяжкий присуд дуже вразив де-яких присяжних засідателів і вони дивуються як се сталося, що до обвинувачення приклали таку сувору кару [1].

В Лубенську тюрму на початку лютого 1908 року приведено «етапним порядком заарештованого у Києві, з наказу пана судебного слідователя по найважливіших справах добродія Можневського, політичного в'язня Ф.Шпака. Його арештовано і переведено в Лубні тому, що його потягнуто до відповідальності в відомій праві лубенської «самооборони», куди залучають майже всіх поступових лубенців [2].

В середині лютого трапився в Лубнях доволі цікавий випадок. Один поліцейський закримітив, що один місцевий маляр дуже часто буває у «кіоску» Медведовського, де продаються різні газети, тетраді, атрамент і таке інше. А цей

«кіоск» поліції давно вже чомусь здається «крамольним» і за ним добре пильнують і навіть було уже закрито, та знову відкрито. Так от поліцейський і підстеріг робітника, як той саме, побувши якийсь час у Медведовського, вертався од його, і заарештував його. Цілий день держали його в буцегарні, допитувались, чого він так часто ходить у «кіоск» Медведовського. Той відповів, що він ходить туди купувати газети, папір і таке інше що йому потрібно і думає, що ходить туди нікому не забороняється, бо «кіоск» існує з дозволу начальства. Над вечір його випустили на волю [3].

Налякано чи невдача? В Лубнях уночі, проти 10 березня хтось виламав вікно в друкарні Ицковича, на гімназичній вулиці, проти поліції. Це запримітила аж другого дня вранці одна дівчина, що слуге в тому дворі, і зараз же сповістила Ицьковича. Виявилось, що з друкарні нічого не пограбовано, а тільки зроблено трохи шкоди (розсипано піваркушову сторінку набору та ще щось) [4].

За кілька днів до Великодніх свят, в Лубнях, в крамницю палітурщика Янкеля Збарського, який торгує папером, листовними картками з малюнками і таке інше, явилась поліція і сконфіскувала всі листовні картки з малюнками релігійного змісту (з хрестами, янголами то що), кажучи, що євреям забороняється продавати такі малюнки [5].

В Лубнях 21 квітня, годин у 4 ранку, поліція на чолі з околodничим надзирателем добродієм Фабрикантом явилось на квартиру екстерна М.Кузницького, на Монастирській вулиці, і зробила пильний трус. Під час трусу у Кузницького ночував його товариш, наборщик С.Гейденбрик. Шукали головним робом зброї, але нічого протизаконного не найдено; та не зважаючи на це, добродіїв Кузницького й Генденбрика заарештовано і одправлено в буцегарню. Того ж дня в поліції пан справник робив, допит, на якому виявилось, що М.Кузницький сам з Полтави, а живе в Лубнях, заробляючи різними уроками гроші, без паспорту, на підставі чого його зразу ж одправлено в тюрму, щоб відтіль одправити в Полтаву. Гейденбрик кілька днів тому покинув батька й перейшов на квартиру до Кузницького. На допит було викликано і батька Гейденбрика, де справник заявив йому, що коли його заарештований син не буде

жить у його, а на квартирі, то він його сина вишле у Архангельську губернію. Після допиту Гейденбрика випущено на волю [6].

В Лубнах і Лубенському повіті на літо 1908 року побільшено поліцейську охорону з чеченців на 43 чоловіка. Кватуриуть ці чеченці будуть, за браком місця в самих Лубнях, у селі Засуллі, що зараз під городом, за мостом ччерез річку Сулу, де мають незабаром заснувать окремиий поліцейський участок. Селяне секла Засулля страшенно незадоволені тим, що в їх на селі будуть пробувать ці «азіати», і хотіли було прохати, щоб їх було забрато куди в інше місце, але переконавшись, що нічого не вийде з їхніх заходів, залишивши цю думку [7].

В Лубнях 30 квітня вночі поліція зробила труса в сина старшого нотаря лубенського окружного суду, молодого студента П.Супруненка. Він проживав у свого батька, де й зроблено трус. Що саме знайдено під час труса – непевно невідомо, але П.Супруненка зразу було заарештовано й другого дня одправлено в тюрму [8].

В Лубнях цими днями трапився такий випадок: дуже хворий старообрядець добродій Піддерегин, брат кременчуцького фабриканта, заїхав сюди, щоб трохи відпочити та поправитись, але через декілька днів він помер, Почувши про це його родичі негайно приїхали до Лубень з своїм старовірським попом і хотіли зразу-ж поховать по своєму обряду на лубенському цвинтарі, де ховають православних. Та коли вони звернулися до лубенського соборного протоєрея за дозволом, то він їм одмовив, а пораяв звернутись за дозволом до полтавського архирея; бо це, мовляв, його діло. Старообрядці зараз же звернулися до архирея по телеграфу з цим проханням і архирей не забарився і скоро прислав теж по телеграфу таку коротеньку відповідь: «Єто законом не дозволено» Довелось старовірам шукать місця своєму покійникові десь в іншому місці, яке й нашлось на їхнє щастя недалечко, а саме в селі Засуллі, де проживає кілька старообрядців і вони своїх покійників ховають на спільному з усіма селянами цвинтарі. Довелось нести покійника од вокзалу з Лубень аж на засульський цвинтар, верстов мабуть з вісім; поховали його аж на третій день, доки найшли місце. Як

бачимо. в селі Засуллі законом дозволено те, що в Лубнях «не дозволено». Випадок цей дуже дивує багатьох людей [9].

В Лубнях 16 червня заарештовано й одправлено в тюрму студента Дунаєвського. В якій справі його обвинувачують – напевно ще невідомо [10].

В Лубнях 17 червня випущено на волю учня місцевої гімназії добродія Солодкого, що оце не що давно було арештовано [11].

Турбуються про людське здоров'я. У Лубнях цими днями під проводом члена Державної Ради І.М.Леонтовича одбулось засідання місцевого комітету що до громадського здоров'я. Тюремний лікар повідомив зібрання, що камери в тюрмі страшенно антисанітарні: вони темні, сирі й не досить провітрюється, арештантський пайок вбогий, особливо мало дають м'яса – всього золотники (1 фунт – на 48 душ!). Зважаючи на це й через те, що по сусідніх з Лубнями тюрмах єсть слабі на тиф і їх часто пересилають в Лубні, лікар опасається, що в місцевій тюрмі може прокинутись пошесть сипного тифу. Обміркувавши справу, присутні постановили: клопотатись, щоб одмінено було етапи із тих тюрем, де єсть слабі; щоб поліпшено було харчування арештантів, щоб було видано грошей на боротьбу з пошестю, коли вона появиться [12].

Останніми часами до нас у Лубні частенько почали прибувати на де-який час різні «известние хиромантики». Бували добродії Банк, Лурье і інші, але ні один з них не мав такого успіху, як відомий східний «психолог и мантевист» добродій А.М.Мартиросян, що оце кілька днів тому прибув до нас. Він за кілька днів пробування свого в Лубнях став відомим майже усьому нашому громадянству. Щодня до його звертається сила селян і городян, а особливо інтелігенції. Найбільш дивує всякого, хто буває у нього, те, що він дуже швидко без усяких вигадок, як це роблять різні хиромантики, гадає по руці, чи по видові людини, усе, критикує з кожним до цього часу, що він під кінець вдачу кожного і про талан, відмираються хвороби і тому подібне. Каже також Грушевська яка доля має спіткати навітає, як далі звертає на усе велику увагу національно і серйозно». Через це його вважають у народі за певного ученого «психолога-істориста» і він робить досить гарне враження і подяку на тих хто в його буває [13].

В Лубнях останніми часами поліція почала вживати найрішучих засобів для збирання недоїмок земських податків. Оце кілька днів тому поліцейський надзиратель 1-го участку добродій Фабрикант випустив оповістку, що 25 червня на цегельному заводі добродіїв Якова Чепури та Миколи Ступки (останній давненько уже займає посаду члена Лубенської земської управи) буде продаватись з «публичних торгов» 20.000 різної цегли за те, що означені особи не платять недоїмок земських податків. З цього видно, що не платять недоїмок не самі селяни та міська біднота, а й такі добродії як пан Ступка, член земської управи, з наказу якої вживаються рішучі засоби для збирання цих недоїмок. Можливо, що ці суворі накази він-же сам і підписує, як член управи, але сам не кориться цим наказам і поліції доводиться описувати та продавати його цеглу, примусом одбирати належну з нього недоїмку [14].

В Лубнях на початку липня тому в Троїцькій церкві невідомо хто й коли саме пограбував церковну кружку з жертвами на користь «Червоного Хреста». Кружка стояла серед самої церкви. Про грабунок довідались аж тоді, коли один чоловік, найшовши її розбитою десь на Тернівській толоці, за земською лікарнею, приніс в поліцію. Скільки там було грошей – напевно невідомо, але, як кажуть церковні люде, там певно було не більше 10 карбованців [15].

В Лубнях уночі проти 8 липня з земської лікарні утік один хворий пересильний арештант, якого нещодавно було переведено туди з арештного дому.

Ранком годин у 7 того ж дня утік і другий, так саме пересильний арештант з арештного дому. Вартовий чеченець стріляв у слід втікачеві, але не влучив, і той зник. Зараз було послано в найближчі лісні місцевості, де б могли поховатись обидва втікачі, чималий наряд поліції для розшукування їх, але це не дало ніяких наслідків. Було тільки піймано одного схожого селянина, який йшов кудись на роботу. Виявилось, що це помилка; його негайно випущено. Ці обидва арештанти прислані в Лубні з полтавської тюрми разом з іншими, що пересилаються аж у Сибір. Один з втікачів там уже був років з 15 [15].

В суботу, 26 липня, трапився у нас такий випадок: місцевий чоловік добродій Томиловський пішов на полювання на луг добродія Кривоноса, що недалеко від

села Засулля. Власник лугу, добродій Кривонос, побачивши Томиловського, почав вимагати, щоб той пішов геть з його лугу, бо він не дозволяє стороннім людям полювати у себе на лугу. Томиловський почав з ним сперечатися і дійшло до того, що поміж ними почалося стріляння Кривонос стріляв з рушниці, а Томиловський – з рушниці та з револьвера; вони обидва поранені, а собака Томиловського убита. Хто почав першим стріляти – невідомо. Явилась поліція і забрала обох та одправила в лікарню. Виявилось, що Кривонос поранений не дуже тяжко (пуля з револьвера попала в ногу), а Томиловський поранений тяжко і йому загрожує смерть. На другий день поліція викликала на допит батька пораненого Кривоноса та його брата, після допиту старого батька пущено на волю, а брата заарештовано [16].

Лубенський кореспондент просить нас виправити його випадкову помилку в дописові з Лубень, надрукованому у вчорашньому числі. Подаючи відомості про стріляння в Лубнях, недалеко від села Засулля, під час полювання добродія Томиловського, він помилково написав фамілію власника лугу Кривонос, тоді як він Сивоглаз [17].

В Лубнях на початку серпня з'явилися «анархисти». Розпочали вони свою діяльність здається, з того, що оце кілька днів тому вони прислали листа, за підписом «анархисти», добродію Солящанському (він виробляє та продає годинники на Полтавській вулиці), вимагаючи, щоб він їм приготував грошей. Солящанський на цього листа не звернув ніякої уваги, та «анархисти» не забули навідатися до його; коли ж їм щось помішало добратися в саме помешкання, то вони на другий день знову прислали листа, щоб він обов'язково наготував гроші, а коли їх нема, щоб дав їм якусь золоту чи срібну коштовну річ під заклад, обіцяючи обов'язково прийти до його вдруге за грішми чи за закладом; коли-ж він відмовиться задовольнити це домагання, тоді вони будуть з ним рахуватися інакше. На цей раз уже Солящанський звернув увагу і передав одержаного листа поліції, а «анархисти» ще до якого часу не навідуються до його [18].

14 серпня два купці замовили собі в Лубнях хурмана і поїхали на ярмарок в містечко Чорнухи, Лохвицького повіту. Але не доїздячи до гори, що біля села

Хитців, Лубенського повіту, із лісу на зустріч їм вибігло три грабіжники, озброєні револьверами, і гукнули: «Стій! Руки вгору!» Купці з хурманом скорились і грабіжники почали в їх шукать грошей: в одного взято 475 карбованців, у другого 70 копійок і в хурмана 1 карбованець 50 копійок. Забравши гроші і ще перстень з руки в одного купця, грабіжники звеліли їм не рушати з місця хвилин 10 і зникли в лісі. Скоро було повідомлено про це лубенську поліцію і на місце нападу послано станового пристава з стражниками, але грабіжників не розшукано. Єсть чутка, що тільки пощастило їм натрапити на їх слід [19].

В середині серпня в Лубнях випущено з тюрми на волю під заставу 1.000 карбованців нещодавно заарештованого там шевця Грицька Хоменка. Його позиває судовий слідчий в найважливіших справах при Лубенському окружному суді, добродій Манжевський за те, що він ніби-то належить до української соціал-демократичної партії [20].

Останніми часами в городі Лубнях усякі злочинства прийняли прямо такий пошесний характер. Здається не буває й одної ночі, щоб злодії кого не одвідали. Крадуть, не тільки коштовні речі, а все, що тільки попада їм до рук; не минають навіть копійчаних речей. Поліцію вони поставили на ноги, але їй ніяк не щастить зловити їх [20].

1 вересня з тюрми випущено на волю студента Паночіні, якого було арештовано ще влітку в справі про ніби-то підготування замаху на життя судового слідчого в найважливіших справах лубенського окружного суду добродія Манжевського. Справу цю, кажуть, за тим, що її не доведено, припинено зовсім [21].

11 вересня увечері на вокзалі, під час маневрування паровика, провідник його хотів злізти з його, щоб перевести стрілку, і попав під колесо. Нещасного чоловіка вмить задавило на смерть [21].

7 жовтня в Лубнях виїздна сесія Харківської судової палати розглянула справу єврея Шіпеля, якого обвинувачовано в розповсюдженні на ярмарку прокламації. Шіпель – зовсім молодий ще хлопець, палата признала його винним і

приговорила на 8 місяців до тюрми. До суду він був висланий в адміністративному порядку на 3 роки в Архангельщину [22].

В Лубнях цими днями виїзна сесія Харківської судової палати при участі сословних представників розібрала справу про Лубенський залізнодорожний страйковий комітет, що існував ще в 1905 році. Обвинувачують в цій справі десять чоловік: Карташевського, Кушнарєнка, Фішєра, Нікота, Германа, Білоцького, Володіна, Манастриського, Гришина та Кочубєя, що служили на к.-п. залізниці. Обвинувачував підсудних товариш прокурора добродій Сокольський; боронили харківські адвокати: Спаський, Переверзєв, Ніколаєв, Дейч. Справа ця повстала з того, що ще в листопаді та в грудні 1905 року робітники залізничного депо оповістили забастовку і припинили рух на К.-П. залізниці. На зборах робітників, що відбулися в помешканні депо, було вибрано страйковий комітет і вироблено де-кілька економічних та політичних домаганнів (восьмигодинний робочий день, підвищення заробітної плати, воля спілок, слова, вселюдне, рівне, безпосереднє таємне виборче право то що). Комітет цей знімав з роботи робітників, оповіщав бойкоти, ухвалював догану де яким особам з начальства. Ухвалено було також приєднання до загальноросійської залізнодорожної спілки, обібрано було й послано делегата на з'їзд цієї спілки.

Товариш прокурора, вказуючи, що хоч це все робилось в доволі малому розмірі, але все ж метою було ніщо інше, як знищення існуючого державного ладу, скликання всенародної установчої ради і утворення демократичної республіки; од обвинувачення Манастирського і Кочубєя одмовився, а проти решти обвинувачених він підтримував обвинувачення по 102 статті карного закону.

Оборонці підсудних в гарячих промовах доводили безпідставність обвинувачення по 102 статті. Один з них (добродій Спаський) висловився, що в крайньому разі підсудних можна обвинувачувати хіба тільки по 125 статті.

Палат після наради, одкинула обвинувачення по 102 статті, винесла присуд по 125 статті, яким двох підсудних виправдала, 4-х засудила на 6 місяців, а 4-х на 4 місяці до кріпості [22].

17 жовтня Харківська судова палата після чотирьох днів суду в справі про Лохвицький селянський союз присудила: відомого українського діяча Бедро – до поселення, членів земської управи Слюза й Приймака – до кріпості на рік, 8 чоловік – до тюрми від одного до восьми місяців; 22 виправдано. Обороняли присяжні адвокати: Зарудний, Калачевський, Сіяльський, Старицький та Ліберман [23].

Давненько уже неділями та святами «монопольки» не торгують зовсім. Але не вважаючи на це що-неділі чи свята з самого ранку по городу можна зустріть чимало п'яних людей. Виявилось, що тепер скрізь по городу, а особливо на базарі, дуже поширена тайна продаж горілки. Продається горілка в де-яких дрібних торгівках на певних місцях, продається де-якими особами і просто з кишені по базару. На Воздвиження (14 вересня) було зроблено трус на базарі у однієї торговки, яку запідозрили в цій продажі, і при трусі знайшли силу горілки в усякій посуді. Трус було зроблено вранці годин у 9, що інших продавців трохи налякало, але до вечора знову, як і раніш, ходило сила п'яних по городу і робили бешкети [24].

З 3 жовтня засідає виїздна сесія Харківської судової палати, при участі сословних представників. Їй належить розглянути чимало політичних справ, поміж іншим і справи про Лохвицькі розрухи, що були в жовтневі дні 1905 року та про Лохвицьку селянську спілку [25].

Випущено на волю нещодавно із тюрми в городі Лубнях студента київського університету Д.Пісчанського, якого було ще арештовано влітку [26].

В місті кілька чоловік, що живуть в місцевості «Вал», на чолі з земським служачим добродієм Бодровим клопочуться перед місцевими й губернськими властями, що було виселено з города С. Гр-ську, яка содержує дім розпусти. Під проханням про це зібрано силу підписів. Але добродійка Гр-ська з свого боку почала ести боротьбу проти добродія Бодрова і ходила все скаржитись на його до його начальства... [27].

На Заващині, вночі проти другого дня різдвяних свят (з 25 на 26 грудня) невідомі злочинці вчинили дикий напад на квартиру поліцейського стражника,

де були сам стражник, його жінка та ще хазяйка квартири. Злочинці, урвавшись несподівано до хати, поранили стражника в голову і стали од жінок вимагати грошей. Упоравшись, злочинці зникли. Жінок обох дуже покалічено. Всіх трьох покалічених одправлено в лікарню, де уже одна жінка й померла. Цей нелюдський напад, особливо на беззбройних жінок, страшенно схвилював лубенців [28].

В Лубнях на другий день різдвяних свят (26 грудня) годин в 11-12 ночі поліція зробила трус у молодого хлопця Божка. Забрато чимало різних книжок, виданих «явочним порядком». Після тусу Божка заарештовано і взято в буцегарню, а на другий день після зробленого у поліції допиту його одправлено в тюрму [29].

Випущено на волю з Лубенською тюрми політичного в'язня Божка, заарештованого після зробленого у його тусу в Лубнях 26 грудня [30].

В Лубнях 20 червня, годин у 3-4 ранку, поліція з чеченцями зробила пильний трус у добродія Олексія Божка, старенького дідуся, та його молодого ще сина. Шукали скрізь: у хаті, на горищі, в повітці, а найпильніше у дворі. Тут роскопували скрізь землю і зрештою таки знайшли закопану в землю бомбу з гнотом та якісь ще папірці. Старого Божка й сина заарештовано і одправлено в буцегарню, а надвечір того-ж дня після допиту обох одправлено в тюрму Слід зауважити, що подібні туси з роскопуванням двору в Божка робилось уже не раз, але нічого ніколи не знаходили [31].

Випущено на волю в Лубнях молодого хлопця Божка, якого було заарештовано разом з його батьком під час тусу, коли знайдено було у їх дворі закопані бомби [32].

В Лубнях цими днями приїздив судовий слідчий в найважніших справах харківської судової палати, щоб довідатись про справу про бомби, які було знайдено кілька місяців тому у дворі добродія Божка; як відомо, Божка тоді разом з його молодим сином було арештовано, але уже і випущено на волю [21].

В Лубнях гурток учнів гімназії Кроковський, Ясінський та Гаврик і колишні учні тої-ж гімназії – «союзник» Лаговський та Долінський 6 лютого десь собі гарненько випили і в 2 години ночі на 7 лютого пішли до знайомого їм офіцера

місцевого ескадрона, щоб його налякати чи помститись за-щось. Прийшовши до його квартири (на Манастирській вулиці), вони почали стукатись у двері. Прокинувшись, офіцер запитав, хто там ломиться до його у двері, але вони мовчали, і провадили своє далі. Тоді офіцер подумавши, що то до його ломляться якісь злочинці, почав стріляти з хати і крізь двері тяжко поранив кулею учня Ясинського та легко – ще двох Гаврика та Долінського. Тоді счинився галас і офіцер побачив, що се йому знайомі учні, та уже було пізно. В день 7 лютого Ясинський помер від ран. Офіцер того ж дня вранці поїхав зробити доклад своєму начальству про зазначену подію. Лубенців ся подія дуже хвилює і обурює проти учнів гімназії, які можуть і таки бешкети робить. Хто був привідцею сього гуртка – напевно ще не дізнались, але гадають, що се усе робота «вдатного союзника» Лаговського, якому пощастило уникнути лиха, що зазнали інші. До сього варто зауважити, що всі учні, здається, належать до «союзу руссаго народа». Ясинський – син голови місцевих союзників професора Ясинського [33].

В Лубнях в неділю 27 квітня, ранком відбулося кілька політичних трусів, чому спричинилась ніби то така маленька подія. В суботу над вечір, в той час, коли на поїзд одправляли «етапним порядком» з Лубень до Полтави заарештованного кілька днів в Лубнях добродія Кузніцького, на вокзалі гуляло де кілька молодих єврейських дівчат та хлопців, котрі ніби то поздоровкались, уклонившись та знявши шапки, чи що. Бувший в той саме час поліцейський околодничий, колишній «союзник» добродій Лаговський, запримітивши це, підійшов до їх і позаписував собі в книжку прізвища де кого з присутніх в цьому гуртку. Коли-ж вони пішли собі додому по над залізницею, лісом, добродій Лаговський, узявши з собою чеченця догнав їх у лісі і переписав уже усіх, що та були. Наслідком цього, як догадуються і сталось те, що в ночі, як догадуються і сталося те, що в ночі, або уже вдосвіта, годин у 3, в неділю, добродій Лаговський явився на квартиру бувшої на вокзалі добродійки Уліцької і зробив найпильніший трус, який не дав ніяких наслідків і Уліцьку зоставлено на волі.

Того-ж таки ранку зроблено такого труса і у добродійки Ходорковської (теж була на вокзалі) та у добродія Божка і у колишнього учня місцевої гімназії Н.,

що живе в одному дворі з Божком, але і ці труси, як і попередній, не дали ніяких наслідків, бо нічогосінько не найдено і усіх потрушених особ заставлено на волі [34].

У Лубнях, вночі проти 29 минулого квітня, місцева поліція на чолі з добродієм Лаговським, шукаючи якогось Василя Батрака чи що, підняла на ноги серед ночі чимало сонних людей. Так: вона, не знаючи гаразд, де саме він живе, пішла до вокзалу й почала серед ночі стукатись у двері та вікна до кого попало. І, розбудивши кого, розпитувала, чи не тут часом живе Батрак Василь? Коли їм відповідали, що ні, вони йшли далі і провадили те ж саме. Таким чином було розбуркано майже цілий куток людей, що живуть побіля вокзалу [35].

9 серпня в Лубнях поліція на чолі з околodничим надзирателем добродієм Лаговським зробила трус в одного робітника з цирульні Дунаєва, після тругу його заарештовано й одправлено в буцегарню; а другого дня, після допиту, в тюрму.

Того ж дня поміж добродієм Лаговським та торговцями на ярмарку – грузинами виникло якесь непорозуміння. Лаговський ніби-то обізвав їх у-голос «жидами» чи що, а ті оразились і почали сперечатись з ним, а потім пішли й до справника скаржитись на Лаговського. Але справник звелів їх заарештувати й одправив у буцегарню. В крамниці їхній було зроблено пильний трус, та нічого протизаконного там не знайдено і вечері того ж дня їх було випущено на волю [36].

Лубенського поліцейського надзирателя, колишнього завзятого «союзу рускаго народа», добродія Лаговського, з волі полтавського губернатора переведено із Лубень в Полтаву помічником поліцейського пристава. Лубенці дуже раді цьому бо він. хоч і не довго був, насолив добре усім [37].

22-го вересня в Лубенському окружному суді розглянуто цікаву судову справу проти пані Лаговської, яку обвинувачують в тому, що року 1905, коли було увільнено її сина з Лубенської гімназії, під час розмови з цього приводу з директором гімназії добродієм Крутковим, вона вдарила його рукою по потилиці.

Сина її було увільнено з гімназії за те, що він завше викликав обурення своїх товаришів – учнів своїм поведінням та всілякими вчинками, а особливо тим, що завше мав якісь таємні зносини з директором.

Через це товариші – учні почали вимагати, щоб його було увільнено з гімназії, а гурток батьків учнів підтримав з свого боку це вимагання.

Педагогічна рада довго вагалася, не знаючи, як їй бути в цьому випадкові, але потім, приймаючи на увагу те, що він учився погано, увільнила його з гімназії.

З того часу і почалась ця згадана справа, що кілька разів призначалась на розгляд, але кожного разу odkладувалась на далі через де-які причини. На цей раз пані Лаговська теж не явилась на суд ніби то через те, що була хвора, але голова суду добродій Покровський послав двох стражників, щоб привели її обов'язково на суд, що ті й зробили. Виявилось, що вона була здоровісінька.

Свідки довели обвинувачення проти неї. Пані Лаговська майже не виправдовувалась, а тільки доводила панам суддям, що її син хоч, учився й поганенько, але він був дуже корисним в гімназії для другої мети. Він був гарячим «патріотом» і директор гімназії не раз користувався його послугами, бо він не допускав страйків і «доносив» про все, що робилось в гімназії. Увільнивши-ж його з гімназії, зроблено велику неправду і його покривджено тяжко. Закінчила вона свою промову заявою, що хоч її син і поганим був учнем гімназії, але за те він тепер порядний поліцейський «служака».

Пані Лаговську присуджено на 4 місяці в тюрму, але суд ухвалив клопотатись перед Царем, щоб їй кару зменшити до 7 днів арешту [38].

Уночі проти 16 жовтня в Лубнях заарештовано «відомого» лубенцям добродія Лаговського, що був раніше в Лубнях околочним надзирателем, а потім переведений помічником пристава в Полтаву. Тепер добродія Лаговського уже скинуто з посади і оддано під суд за якусь-то «діяльність». Кажуть, що його негайно ж після арешту одправлено під вартою до Харкова [39].

Студенти Пісчанський та Паночіні в городі Лубнах, яких от було арештовано і що просиділи по чотири місяці в тюрмі по обвинуваченню в змові проти слідчого Манжевського, позивають відомого «діяча» Лаговського за те, що ніби-

то він підкидав їм компромітуючі документи, наслідком чого і був їхній арешт [40].

У нас уже повідомлялось про арешт в Лубнях помічника пристава Лаговського за фабрикацію «вещественних доказательств» в справі про Лубенську самооборону. Заарештованого Лаговського одправлено в тюрму у Харків і зараз його вже переодягли в арештанську одіж. Обвинувачується Лаговський по 362 статті карного законодавства. На побачення з ним нікого не пускають [41].

5 травня в харківській судовій палаті призначена розглядатися цікава справа бувшого околдочного надзирателя в Лубнях В.Лаговського. Справа має розглядатися при відчинених дверях. Присяжний адвокат М.Міхновський у цій справі обстоює цивільний позов від імені дворянина Л.Паночіні та Песчанського, яких через провокацію Лаговського було арештовано й продержано під арештом й продержано під арештом від 27 травня до 10 вересня 1908 року [42].

«Киевским Вестям» пишуть з Лубень, що туди приїхав герой відомої справи про провокацію, бувший околдочний Лаговський, якого випущено з тюрми на поруки. Як кажуть лікарі, він почуває себе не зовсім гаразд: у нього починаються сухоти. Справу Лаговського розглядатиме в осені харківська судова палата [43].

Пані С.Лаговську, – матір відомого В.Лаговського, що зараз відбуває свою кару в харківській губернській тюрмі, – кілька днів тому заарештовано з наказу лубенського окружного суду в Петербурзі, куди вона поїхала клопотатись за долю свого сина, і посаджено в тюрму. Її давненько уже присудив цей таки суд на чотири місяці до тюрми, за те, що ще 1905 року образила директора того часу лубенської гімназії Круткова «действиєм» за того ж таки сина В.Лаговського, якого тоді виключили з гімназії [44].

В Лубнях вночі проти 25 квітня трапилась така сумна пригода: на кутку «Троєцький водопій» гуляли собі співаючи куткові парубки й випадково зустрілись з чужим парубком, Трохимом Мухою, що гуляв собі з кутковими дівчатами. Почали собі гомоніти. Останній у відповідь грубо вилаявся. Коли ж йому зробили засторогу, що так не годиться поводитись, він вийняв ножа чи кинджала і загородив його одному з парубків – Іванові Новикові – у бік, а потім

і втік собі до двору тих дівчат, що з ними гуляв. З пораненого парубка почала цибеніти кров і він зомлів. На другий ранок день ранком, було викликано міського лікаря і заявлено про цю подію в поліцію. Пораненого відвезено негайно в міську земську лікарню, бо йому загрожує чимала небезпека. Дикуна Муху, звичайно, буде потягнуто до суду, та чи знищить це такі дикунські вчинки [45].

В середині червня 1910 року що там випущено на волю з в'язниці усіх трьох осіб, що було заарештовано по підозрі в підпалах: Сивуна, Грищенка і Капусту. Судове слідство ще не закінчено [46].

В 1909 році в Лубнях, заходами голови лубенського окружного суду Івана Покровського засновано товариство «патронат». Це товариство має навертати злочинця-арештанта, без різниці його вірування чи національності, до чесного громадського життя і давати йому вчасно матеріальну й моральну допомогу. Недавно відбулися збори цього товариства, на яких було розглянуто й звіт його діяльності за перше півріччя. Виявилось, що минулого 1909 року увесь час пішов на розпорядки. Перші збори фундаторів було скликано 13 липня 1909 року. Збори доручили Покровському видрукувати 6000 примірників статуту та відозву до громадянства з закликом записуватися в члени та допомагати товариству; потім були скликані збори 29 серпня, на яких головою товариства обрано Покровського, товаришем Павлова. 8 вересня були обрані члени для відвідування в в'язницях арештантів, але затвердив їх полтавський губернатор тільки 6 грудня. Заходами члена товариства Т.Барабаш пощастило допомогти одному колишньому політичному, що сидів довгий час у в'язниці до суду за відома лубенськку справу про самооборону Ф.Шпакові; йому дали службу продавця в казенному горілчаному складі в Лубнях. Філіальних відділів минулого року засновано два – в Золотоноші та Переяславі. Грошовий стан товариства був такий: прибутків 643 карбованців, витрат 117 карбованців 42 копійок. Лишилось в касі на 1 січня – 525 карбованців 52 копійок. Основний капітал товариства – 719 карбованців. Цей капітал узято з жертв, за згодою жертводавців, що давали жертви на заснування в Лубнях приюту для малолітніх

злочинців, який давненько вже гадалось заснувати і зібрано жертви з поміж присяжних засідателів та судових чиновників, зібрано було всього 719 карбованців, то й гадать ще було нічого про це, а тому ці гроші й повернено в основний капітал товариства [47].

Відбулося вбивство Лубнях акушерки Аненкової та її племінника Богородова і про арешт в цій справі усіх робітників, що працювали у неї на будівлі. Закривавлені сокири, якими вчинено було вбивство, належали, як виявилось на слідстві, двом робітникам Стельмахам. Через це й підозрювали в убивстві когось з робітників. Але більшість їх, що довели свою непричетність до вбивства, було випущено на волю того ж дня, а двірника, куховарку і двох робітників, Бабенка та Хала (усі три молоді ще хлопці років по 18-19), яким належали сокири (сокири робітники завжди лишали на ніч в недобудованому домі Аненкової, з відкіля злочинці їх і взяли) zostавлено під арештом. На другий день слідства виявилось, що двірник безперечно помагав убивцям, але злочинців він не виказує. Куховарку випущено на волю. Двірника ж і двох робітників відправлено у в'язницю. Виявилось, що все манаття повбиваних пограбовано і де воно подівано не відомо. Через кілька днів в одному колодязі ненароком знайдено кофточку Аненкової, а в помийній ямі білизну її. Це вбивство дуже схвилювало лубенців. На похороні було кілька тисяч народу. Вбили безперечно грабіжники [48].

Ще про вбивство Аненкової та Богодарова. Ця справа дуже заплутана і заарештованих двірника Марченка та робітників Бабенка і Хала судовий слідчий наказав держати в тюрмі, поки зовсім не закінчиться судове слідство в цій справі. Куховарку Аненкової Кочегарову випущено на волю, бо нібито немає певних доказів про її участь в злочинстві. Робітників стельмахів Бабенка та Хала заарештовано і відправлено в тюрму на підставі заявки куховарки Кочегарової, яка нібито впізнає, що то вони були коло повітки під час злочинства; згодом вона відмовилась від цього і свої посвідчення дуже заплутує. Двірник Марченко каже, що злочинці йому не відомі, а він брав участь в злочинстві з примусу. Розбійники примусили його йти з ними до повітки, викликать Богодарова на двір, а коли той вийшов, невідомі почали його бити сокирою до смерті; потім з'явилась на дверях

пані Аненкова і тоді її убито теж сокирою. Після цього злочинці повтікали, а він з куховаркою сповістили поліцію, але він свої посвідчення теж запутує і навіть відмовляється зовсім від попередніх [49].

В Лубнях знову заарештовано випущену кілька днів тому на волю куховарку вбитої недавно в Лубнях акушерки Аненкової і відправлено у в'язницю, бо ніби то є певні докази, що й вона причетна до вбивства Аненкової та Богородова [50].

В селі Духовій заарештовано вже двох місцевих селян по підозрінню в справі пограбування церкви та вбивства двох ночних вартових селян. Обоє вартових повбивано сокирою по голові і церкву ніби то відперто церковними ключами, що завше віддаються на ніч батьощі і тільки могли бути взятими злочинцями відтіля заздалегідь. Подія ця дуже вразлива і схвилювала всіх селян і вони тепер допомагають поліції вишукувати злочинців. Особливо селяни дуже були схвилювані, як хоронили повбиваних селян, що вартували церкву [50].

Заарештованих в Лубнях робітників стельмахів Бабанка та Хало по підозрі їх в участі в відомому убивстві акушерки Аненкової, випущено на вол, бо ніби то виявляється їх повна непричетність до вбивства. Дворника та куховарку, яку вже двічі випускали з-під арешту, тримають в тюрмі. Є чутка, що вбивство в Лубнях і Духовій вчинили ті самі розбишаки, на слід їх ніби то вже пощастило лубенській поліції натрапити. Найдені коло повбиваних сокири послано в Петербург для обслідування крові та щоб дізнатись взагалі, які руки їх держали [51].

В селі Духовій заарештовано вже двох місцевих селян по підозрінню в справі пограбування церкви та вбивства двох ночних вартових селян. Обоє вартових повбивано сокирою по голові і церкву ніби то відперто церковними ключами, що завше віддаються на ніч батьощі і тільки могли бути взятими злочинцями відтіля заздалегідь. Подія ця дуже вразлива і схвилювала всіх селян і вони тепер допомагають поліції вишукувати злочинців. Особливо селяни дуже були схвилювані, як хоронили повбиваних селян, що вартували церкву [50].

Це вбивство двох неповинних людей дуже схвилювало селян та начальство, і негайно взялися шукати душоубів. Тепер уже виявилось, що брали участь в

цьому злочині тутешні селяни: Михайло Кононенко, Михайло Мирошніченко, Степан Холодняк, Севастян Юрченко, які. зарані порадившись, як ограбити церкву, напали на неї тоді, коли сторожі селяни спали на цвинтарі. Їх сонних вони повбивали сокирами. Мирошніченко тої ж ночі поліз у вікно до тутешнього батюшки, викрав ключі від церкви, що завше висять у його десь на стіні; далі пішли в церкву і, повбивавши вартових селян, забрались у середину, поодмикавши двері, взяли там 50 карбованців грошей і зникли. поліції скоро пощастило викрити усіх і їх заарештовано та відправлено в лубенську тюрму [52].

6 вересня, годин у 12 дня, на квартиру Шіпеля явилась поліція і, заставши там трьох молодих хлопців: молодого Шіпеля, Медведовського та Антона N, що недавно повернулись з Анхангельщини, останнього заарештовала. Швидко арештованого було випущено на волю [53].

В середині вересня, у ліску, на лінії київо-полтавської залізниці, заарештовано з наказу лубенського жандармського ротмістра 5 душ молодих людей (євреїв), що гуляли собі там. Між ними були Шіпель (молодий), Горкін (виборщик), що недавно відбули адміністративне заслання та Хотяков (теж наборщик). Заарештованих відправлено було в поліцейську буцегарню, а на другий день ранком на допит до жандармського ротмістра, опісля якого їх усіх випущено на волю [54].

В середині вересня чимало повернулося політичних засланців, що були адміністративно позасилані то в Анхангельщину, то в Вологодщину й інші місця. Адміністрація за ними пильно стежить. Костюковського та Медвідовського взяли у москалі відразу, як повернулися додому [55].

Відому судову справу Миколи Шемета проти лубенського повітського справи Червоненка за наклеп друком в пресі, призначено на новий розгляд в лубенському окружному суді на 13 грудня цього року [56].

В середині листопада випущено на волю політичного в'язня д. Медвідовського, що відбував в лубенській тюрмі кару (1 рік і 4 місяці) по присуду київського військового суду в справі лубенського комітету соціалістів-

революціонерів, який був заарештований на квартирі Медвідовського ще року 1906 [56].

Випущено на волю Зінчельського і Божка, арештованих після трусу 15 декабря [57].

Рада. – 1910. – № 289, 21 декабря (3 січня).

Звичайно, не припинялися правопорушення та різні випадки і в 1912 році.

Шість учнів УІ і УІІ класів лубенської хлоп'ячої гімназії, гуляючи Різдвяними святами, вчинили бешкет, розбивши в помешканні свого законовчителя чотири шибки у вікнах, з вулиці, а учень УІІ класу К., напившись п'яним, учинив бешкет у залі І класу лубенського вокзалу, побивши там добре одного єврея, а потім став на дверях вагону ІІ класу, й почав вигукувати: «сюда ні одного жида не пущу і тому подібне!» Залізнодорожна поліція написала про це протокол і повідомила начальство гімназії, але педагогічна рада, розглядаючи ці бешкети, чотирьох з першим виключила зовсім з гімназії, помилувавши тих, що признались і видали інших (один із їх син надз. гімназії) а щодо К., то не сказала нічого [58].

На початку червня повісився син учителя лубенської бурси д. Нікольський, співробітник деяких російських газет. Причини самогубства брак засобів до життя [59].

В середині травня до одного єврея, що торгує в яточці зельтерською водою й всякими ласощами, зайшло годин у 10 вечора кілька молодих хлопців, напились води, закусили цукерками та іншими ласощами й пішли собі, а коли єврей почав за ними йти в слід, прохаючи віддати гроші, то його перестріли два інших чоловіки й зупинили, а потім, розпитавшись, чого він за ними йде, вдарили його кілька разів і звалили до долу, покарбувавши ножами йому голову. Покалічено єврея негайно відвезено в лікарню, а винуватців заарештовано [60].

На початку вересня заарештовано гурт злодіїв з 5 душ. Одному з них 11 років, а решті по 15-18 років. Вони обікрали дві дрібні крамниці в Лубнях, а потім понесли крадений крам до одного крамаря-єврея продавати, а той сповістив поліцію і їх арештовано. На допиті один з їх, – наймолодший, – признався в

злодійстві і виказав на всіх своїх товаришів. У одного з них витрушено чимало всякого краденого краму [61].

На початку листопада потрушено, а опісля тусу заарештовано бувшого жандарма добродія Галузинського, в його витрушено кілька книжечок «явочного» видання, які він ніби випрохав у бувшого жандармського ротмістра, як ще служив жандармом. Не зважаючи на це, його після арешту одправлено до лубенської тюрми, де він сидить тепер [62].

16 листопада, годин у 6-7 ранку, на крамарів Соніна та Требільова, що скуповують хліб за вокзалом, на Пирятинському шляху, напало два невідомих злочинці, озброєних револьверами, вимагаючи грошей. Крамарі, зважаючи на те, що надворі вже починало розвиднюватись, подумали, що це жарти. Але злочинці почали стріляти і тяжко обох поранили. Вистріли й крик почуло кілька селян, що їхали на базар і вони підняли гвалт. Злочинці, нічого не взявши повтікали, а поранених крамарів відвезено негайно до городської лікарні, де Требільов уже помер, а Сонін ще живий. Злочинців не знайдено [63].

Розділ 11. СПРАВА ПРО ЛУБЕНСЬКУ САМООБОРОНУ

Справа про лубенську самооборону була однією із найвизначніших з історії цього часу в місті Лубни. Всі погляди були прикуті до цієї справи, ходу справи, долі учасників справи, рішення суду. Ця справа продовжувалася декілька років.

В суботу 23 лютого 1908 року під надзвичайною вартою москалів, чеченців, стражників та поліції на чолі з помічником справника з місцевою тюрми одправлено «етапним порядком» в Полтаву політичних в'язнів: колишнього члена 1-ої Державної Думи Володимира Шемета, видавця «Хлібороба» – Миколу Шемета, М.Коренецького – студента, помічника присяжного адвоката Леїцького, Шефтеля, Шіпеля, Копу-Овдїєнкову і ще кілька чоловіка, яких потягнуто до судової відповідальності по відомій справі про Лубенську «самооборону». З чийого наказу їх переведено з Лубень в Полтаву, напевно невідомо і в'язням. Одні кажуть з наказу Прокурора Харківської Судової Палати, другі – з наказу Полтавського губернатора [1].

Арештованого в травні в Лубнях по справі місцевої самооборони Шефтеля, якого було зразу ж посажено в лубенську тюрму, але потім разом з братами Шеметами та іншими замішаними в цій справі переведено в Полтаву, – 2 травня переведено знов назад в лубенську тюрму [2].

В справі Лубенської самооборони чим далі – все більш притягають до відповідальності нових особ. Виявилось, що останні труси й арешти в Лубнях, про які в свій час повідомлялось у нас, були зроблені теж в зв'язку з цією ж справою з наказу судового слідчого в найважніших справах. В добродія Дольнікова ніби-то знайдено було в якійсь старій тетрадці смертні присуди на судового слідчого, що саме веде цю справу, та на справника і сам Дольніков ніби-то кудись зник із Лубень, чому його й не заарештовано. В студента Пісчанського ніби-то взято кілка заборонених книжок, у гімназиста Солодкого – якусь квиткову книжку з нікому невідомими записами і таке інше. Одне слово, ніби-то

знайдено під час останніх трусів силу нових важливих «вещественных доказательств».

Єсть також досить певні відомості, що колишнього лубенського податного інспектора добродія Женжуриста так само потягнуто до судової відповідальності в цій справі самооборони і його уже заарештовано в Саратові, куди з рік тому було переведено з Лубень. Колишнього лубенського городського голову добродія Взяткова теж обвинувачують в цій справі, і судовий слідчий уже запропонував йому внести за себе заставу, в противному разі його буде заарештовано.

Єсть чутка, що потягнутий до відповідальності в цій справі добродій Шефтель, якого нещодавно випущено на волю під заставу, «видав» ще кілька осіб, що ніби-то допомагали самообороні в жовтневі дні грішми, а тому слідство в цій справі іще затягнеться на де-який час [3].

Є чутка, на початку вересня, що судове слідство в цій справі, яке вів судовий слідчий в найважливіших справах добродій Манжевський, уже закінчено зовсім і в двадцятих числах минулого серпня місяця одіслано до прокурора київського воєнно-окружного суду, щоб скласти акт обвинувачення [4].

В Київський воєнно-окружний суд 20 жовтня уже поступила видатна судова справа про членів всяких нелегальних організацій в городі Лубнях (на Полтавщині). В цій справі обвинувачено потоиственних дворян: О.Левицького, члена першої Державної Думи М.Шемета, брата його Володимира Шемета, М.Коренецького, М.Левицьку, Н.Грінченко (що оце померла), П.Супруженка, сина полковника М.Сахарова, надворного совітника І.Женжуриста, сина колезького регистратора В.Лобасова, потомственного почесного громадянина М.Огороднього, дочку священника Н.Копи-Овдієнкову, сина купця І гільдії Я.Кагана та інших, всього 38 чоловік.

Підсудних обвинувачують в тому, що 1905, 1906 та 1907 роках в Лубнях вони заснували місцеві організації партій соціалістів-революціонерів, селянської спілки, сіоністів-соціалістів, соціал-демократів, українських соціал-демократів, бунда та інших, що працювали всі солідарно під проводом об'єднаного

центрального комітету. Члени цих партій провадили пропаганду серед людності Лубень та Лубенського й Пирятинського повітів, закликаючи її і переконуючи не платити податків, не давати некрутів, силоміць одбирати од поміщиків землю; організували забастовки та мітинги, підмовляли складати приговори, в яких би виставлялись вимоги революційного характеру. Для цього вони розкидали по селах листи та прокламації: Селянський листок», «Хлібороб» та інші видання, що видавалися в Лубнях.

Крім того Миколі Шеметові та іншим обвинуваченим в ці справі ставиться ще обвинувачення в умисному підпалі з політичних причин економічних будівель у добродія Первака та ще і в багатьох інших підпалах.

Оборону в цій справі ще остаточно не сформовано. Але вже ідомо, що обох Шеметів оборонятиме присяжний адвокат Маклаков. Сподіваються, що в цій справі братиме участь багато видатних адвокатів з Петербурга, Харькова, Полтави, а також вся видатніша київська адвокатура.

Свідків з боку обвинувачення викликається 88 чоловік та 2 експерти.

Акт обвинувачення написано аж на 106 аркушах [5].

22 сього листопада в Київському воєнно-окружному суді забрали вже акти обвинувачення Микола Шемет та Михайло Огородник, що обвинувачуються в належності до лубенських нелегальних організацій. Обидва вони на волі [6].

В кінці листопада в справі про «лубенську самооборону» цими днями видано акти обвинувачення тим підсудним, що проживають в місті Лубнях. Акт обвинувачення в цій справі обнімає аж 105 піваркушів [7].

У вересні 1908 року бувший депутат 1-ої Державної Думи, редактор закритої у нас вкраїнської газети «Хлібороб» Володимир Шемет, що сидить у Полтаві в арештантських ротах до суда, дуже занедужав на нерви. На огляд його тепер посилають у московську тюремну лікарню [8].

27 вересня в полтавському окружному суді лікарі оглядали бувшого депутата 1-ої Державно Думи от Полтавщини Володимира М.Шемета, що занедужав на нерви під час свого сидіння в тюрмі. Як відомо, Шемета тягнуть до суду в справі про лубенську самооборону року 1905. Суд не вирішив категорично питання про

здоров'я Шемета й постановив помістити його в полтавську психіатричну лікарню на експертизу [9].

Бувший депутат 1-ої Державної Думи від Полтавщини, член української думської громади Володимир М.Шемет зараз лежить тяжко хворий у Полтаві в арештантських ротах. У нього шлунковий тиф; температура доходить до 41 градуса [10].

Депутата 1-ої Державної Думи від Полтавщини Володимира М.Шемета, який – як відомо – заслаб на сипний тиф, 8 жовтня переведено з тюрми в Полтавську земську лікарню [11].

В кінці листопада з дня на день уже чекають в Полтаві, що Володимира Шемета, бувшого депутата 1-ої Державної Думи, члена української думської громади, випустять на волю, бо вже зроблено постанову, щоб випустити його під заставу 12.000 карбованців. Здоров'я його трохи покращало вже. – Як відомо, брата його Миколу Шемета уже випущено на волю під заставу 20.000 карбованців. Обидва вони позиваються в справі про так звану лубенську самооборону [12].

Відомо, ще справа ця має розглядатись в київському воєнно-окружному суді з 15 до 31 січня сього року. В Лубнях оце кілька днів підряд поліцейські розносять все повістки свідкам, яких викликається з Лубень щось більше 300 чоловіка. Через те, що так багацько викликається лубенців, становище де-яких лубенських інституцій утрудняється: наприклад, з земської управи викликають за свідків голову управи, двох членів, які були на своїх посадах в 1905 – 1906 роках, бухгалтера, його помічника і інших ще писарів; з городської управи: секретаря, бухгалтера і інші. З окружного суду теж чимало осіб. Таким робом коли б усі свідки поїхали, то довелось б припинити зовсім діяльність в земстві та городській управі [13].

Справа лубенських нелегальних організацій розглядатиметься в київському військовому суді з 15 січня по 1 лютого. Позивають до суду 38 чоловік; свідків викликано 500 чоловік. Замість Карабчевського оборонятиме деяких підсудних адвокат Александров з Катеринослава; крім того, братимуть участь в процесі

Маклаков, Калачевський, Марголі і ще кілька місцевих і полтавських адвокатів [14].

19 січня цілий день допитували свідків по справі Гурзи, Добровольського і других, що обвинувачуються за приналежність до партії с.-р. Увечері, коли усіх вже свідків перепитали, було оголошено кілька документів та посвідчення тих осіб, що на суд не прибули. Всього вислухали 60 свідків. 20 січня суд, закінчивши судове слідство по першій справі, почне допитувати свідків по справі лубенського міського голови, Взяткова, члена 1-ої Державної Думи В.Шемета і других [15].

27 січня почали допитувати свідків, викликаних оборонцями [16].

28 січня дали посвідчення в справі лубенської самооборони 15 свідків. Між іншим суд допитував відомого своєю провокаційною діяльністю лубенського поліцейського надзирателя Лаговського, котрого привезли з полтавської тюрми. Допитували його більше, як годину. Крім того, давав свої посвідчення про діяльність судового слідчого при лубенському окружному суді Манжевського товариша прокурора того ж таки суду Іванов [17].

6 лютого почалася дискусія між прокурором і оборонцями про обидві лубенські справи. Після промови прокурора, котрий говорив більше, як 3 години і торкнувся в ній обох справ, промовляв адвокат д. В.К.Калачевський, оборонець по с.-р. справі Гурзи, Добровольського і других. О 5 годині засідання суда було припинено до 11 годин 7 лютого; в цей день промовляли останні 4 оборонці по першій справі. Потім мали говорити оборонці по справі д. Взяткова, братів Шеметів і інших [18]. 9 лютого засідання розпочалося о 11 ½ годині. Увесь час до перерви на обід промовляв адвокат Є.І.Сіяльський, оборонець Женжуриста і других. По обіді засідання розпочалося о 3 ½ годині; промовляв адвокат А.Д.Марголін, оборонець Взяткова і інші. На попередніх заняттях сказав свою промову С.Б.Ратнер. По справі с.-р. організації говорили адвокати Калачевський, Шишко, нейман, Ходоров і Голомб. Останнім говоритиме адвокат Александров, оборонець добродія Шемета [19]. 10-го лютого увесь день промовляли оборонці підсудних по лубенській справі. Виголосили свої промови адвокат Калачевський

і помічники адвокатів: Віленський, Гармашев, Головнічер і Жуховіцький. 11 лютого говорили: присяжний адвокат Міхновський (з Харквa) і Олександров (з Катеринослава). Присуд буде оголошено, певніше всього, 14 лютого [20].

12 лютого, прокурор своїм правом відповідати оборонцям не скористувався. Увесь день говорили своє останнє слово підсудні; встигли сказати всі підсудні, окрім одного, котрий говоритиме сьогодні. О 1 годині засідання було припинено до 11 години сьогодні; можна сподіватися, що сьогодні таки і приговора оголосять [21]. 13 лютого, о 3 години вночі, після довгої наради, що тяглася 14 годин, київський воєнно-окружний суд оголосив присуд по відомій лубенській справі, що розглядалася протягом 29 днів в Києві.

Д. Олешкова признано винуватим за те, що не довів до відома начальства про лубенську самооборону, і присудили на 1 рік до кріпости; депутата 1 Державної Думи Володимира Шемета присуджено на 4 місяці до кріпости; його брата, Миколу Шемета – на 1 рік до кріпости. Податного інспектора д. Женжуриста виправдано; адвоката д. Левицького засуджено на 2 роки до кріпости, а його жінку виправдано. Щіпана, Карпенка та Михайла Шемета признано винуватими в тому, що робили підпали і присуджено до смертної кари. Бувшого студента Борщевського виправдано; студента Коренецького і ст. Сахарова засуджено на 4 роки каторги; Бузину засуджено на заслання в Сибір; Білана – на 4 р. до каторги, Гурзу – на 7 р. до каторги; Добровольського – на 5 р. до каторги; Кошевича – на 4 р. до каторги; Кулія – на 4 р. до каторги; Масича – на 2 р. і 8 місяців д каторги; Медвідовського – на 1 р. і 4 місяці в тюрму; Новікова – на 6 р. до каторги; Андрія Плиса і Нікіфора Плиса – 5 р. і 4 міс. до каторги кожного; Радченка – на 4 р. о каторги; Безода – на 1 р. і 6 міс. до кріпости; Биркуна – на 2 р. і 8 міс. до каторги; Марію Бокайченко – 4 р. до каторги; Будницького – на 4 р. до каторги; Голоборадька – на 1 р. і 6 міс. д кріпости; Головченка – на 8 р. в тюрму; Данильченка – на 4 р. до каторги; Друцького – на 4 р. до каторги; Каганова виправдано; Степана Калениченка – на 8 літ до каторги; Наталію Копу-Овдієнко, Лобасова, Нейшлосса, Нестеренка, Огороднього, Рутенберга, Супруненка – виправдано; Тесленка засуджено на 8 р. в тюрму; Василя Хоменка – на 4 р. до

каторги; Грицька Хоменка виправдано; Честнейшого засуджено на заслання; Шефгеля – на 1 рік до кріпости; Шіппеля – на 4 р. каторги; Шпака – на 4 р. до каторги. Суд постановив прохати, щоб кару засудженим на смерть Щипанові, Карпенкові і Михайлові Шеметові, а також і Тесленкові, Калениченкові і Головченкові було зменшено [22]. 16 лютого о 12 ½ годині в день оголошено було в останній редакції приговора по лубенській справі. Як відомо вже, по цій справі засуджено 3 чоловіка на смерть, 23 – на каторгу, 6 – в кріпость, 3 – в тюрму, 3 – на заслання і 9 виправдано. Треба тільки зауважити, що д. Нетилоса, про якого помилково було по газетах написано, що його виправдали, насправжки засуджено на заслання. Під той час, як читали присуд, в суді були більшість оборонців, всі ті обвинувачені, що сидять під арештом, де-хто з обвинувачених, яких випущено під залог на волю, та де-хто з виправданих. Оборонці засуджених подають в головний військовий суд касаційну скаргу [23]. 17 лютого оборонці подали в головний військовий суд колективну касаційну скаргу від імені 21 ч., засуджених по справі лубенського міського голови д. Взяткова і від імені 1 ч., засудженого по справі с.-р. організації. 11 ч., засуджених по справі с.-р. організації на каторгу від 2 літ і 8 м. до 7 літ, відмовилися подавати касаційну скаргу. Також відмовився подавати касацію і член першої Державної Думи, д. Володимир Шемет, котрого засуджено на 4 місяці до кріпости, рахуючи в цей строк і той час, який він мав одсидіти за виборзьку відозву по приговору петербурзької судової палати [24].

Як відомо оборонці лубенського міського голови д. Взяткова, члена першої Державної Думи д. В.Шемета, присяжного адвоката д. Левіцького і др., що були приплутані до відомої лубенської справи, подали в головний військовий суд касаційну скаргу від імені 21 чоловіка з засуджених по цій справі. Скаргу цю розглядатимуть в головному військовому суді 15 травня. Справу там вестиме присяжний адвокат О.О.Грузенберг [25].

Скасування присуда над засудженими по лубенській справі. 1 травня в головному військовому суді розглядали касаційну скаргу засуджених по так званій

лубенській справі Взяткова, Шемета, Левицького і других. Головний воєнний суд скасував присуд київського воєнно-окружного суда [26].

На початку червня зроблено де-кілька трусів. Найбільш трусили тих, що вже судились та засуджені й живуть ще на волі під заставою до нового розгляду справи або зовсім виправдані судом у відмій справі про лубенську самооборону. Поміж іншими потрушено Лобасова, Копу-Овдієнкову, Супруненка, Голобородька і інших. Добродія Нестеренка, що теж уже судився в політичній справі, після трусу заарештовано. Зроблено також трус у Божка-Божинського, що був количсь арештований разом з молодшим сином через провокацію бувшого околодочного Лаговського [27].

Одгомін «Лубенської справи» був дуже великим. 8 липня в київському воєнно-окружному суді розглянуто справу Меєра Медведовського, якого обвинувачено по 102 ст. карн. зак. за належність до лубенської організації соціалістів-революціонерів. Справу цю вже розглядали і тоді Медведовського було присуджено на 1 рік 4 місяці до кріпості. Але присуд цей як для Медведовського, так і для інших підсудних у цій справі головний воєнний суд скасував. Після цього справу Медведовського було з'єднано з справами бувшого депутата 1-ої Державної Думи М.Шемета, Взяткова і інших, котрі обвинувачувались в організації лубенської самооборони. Коли ж розглядалась справа про лубенську самооборону, то Медведовський був хворий і справу про його тоді відокремили. Боронив позавчора підсудного помічник присяжного адвоката Голомб. Суд присудив Медведовського знов на 1 рік 4 міс. до кріпості [28].

З наказу міністра юстиції судовий слідчий у найважливіших справах при київському окружному суді Пурик почав нове слідство за 26 свідків, що свідчили у відомій лубенській справі. Справа ця виникла з постанови київського воєнно-окружного суду. Як розглядалася лубенська справа, декотрі свідки на суді показували не так, як на попередньому слідстві. Виявилось що де-які посвідчення було записано в протоколі попереднього слідства невірні, бо при допиті поліцейськими та судовими властями свідки того зовсім не показували.

Де-хто ж признавався, що свідчив тоді так, бо лубенський повітовий справник Червоненко і судовий слідчий Манжевський присилювали.

Судовий слідчий у найважливіших справах Пурик веде слідство тільки про 26 неправдивих свідків, що ж до Червоненка та й Манжевського, то через те, що вони підлягають харківській судовій палаті, слідство про їх ведуть чини харківської судової палати. Цими днями підсудний в лубенській справі Микола Шемет подав прокуророві судової палати заяву, в якій докладно розказує, яку роль відігравали в лубенській справі справник Червоненко і судовий слідчий Манжевський. Зважаючи на особливу вагу цієї справи, міністерство юстиції наказало прокурорам харківської і київської судових палат сповіщати його, як йде слідство [29]. Усіх обвинувачених та засуджених до каторги по цій справі, що сиділи досі в київській тюрмі, перевезено в лубенську тюрму, де вони й будуть сидіти до суду, що відбудеться в вересні місяці [30].

Землевласником Мик.М.Шеметом було написано «Одкритий лист до лубенського повітового справника С.Я.Червоненка».

На протязі останніх трьох років у нашій господі частенько з'являються якісь невідомі особи завжди з якимсь одноманітним придурковатим виглядом; пояснити о ладу причини свого до нас приходу вони не вміють, але раз-у-раз виявляють непереможне бажання побалакати. Розмову ці посітетили починають занадто вже одноманітно ніби по заученому, але після двох-трьох питань, поставлених їм руба, зовсім збиваються з позиції і потім ганебно зникають.

Словом – я кажу про тих осіб, котрі іноді проти своєї волі, а інший раз і отверто, не криючись, видають себе за ваших, пане справнику, агентів. Багато їх прізвищ було вияснено тоді, як київський військовий суд розглядав справу про лубенський комітет, а також підчас слідства в справі службових злочинств Лаговського.

Я сподівався, що скандальні відомості про діяльність цих агентів, добуті при розгляді лубенської справи, а також відомості, подані Лаговським в його посвідченнях, доказана участь ваших агентів у грабіджах і розбишацтвах, наприклад Васильченка та Кабанцова, викличуть з вашого боку, пане справнику,

радикальну реформу сиссної часті, або хоч які-небудь заходи. Я сподівався що розкриті болячки примусять вас знайти нарешті для цих, так званих агентів, котрі без діла шляються по садибах мирних обивателів, якимсь корисне на погляд поліції діло. Але оптимізм мій в дійсності не справдився: все зостається так, як і було. Тільки нахабство й уголовщина ваших агентів збільшуються з кожним днем. А зробити щось в цьому напрямку конче треба б було вже через те, що трьох літніх заняття ваших агентів виключно «політикою» нічого, окрім величезних скандалів, не давали. Адже ж ваші ж агенти, успішно конкуруючи з рештою свідків у лубенській справі, перед військовим судом, після присяги обвинувачували вас, пане справнику, і вашого приятеля, слідователя Манжевського у цілій низці скандальних злочинств по службі, в підлогах і просто таки в політичному шантажеві. А Лаговський, ваша права рука, – в політичному сискові!

Та він же в своїх посвідченнях вас, пане справнику, прсто з багном змішав, зробив вас співучасником своїх тяжких злочинств, статтю 362 устава про кари застережених.

Але найогидніше те, що агенти, якими ви орудуєте, займаються вимаганням грошей і при тому, – зверніть увагу, пане справнику, – зловживаючи вашим та слідователя Манжевського іменем. Вам, пане справнику, здається, добре відомо, що ще в листопаді минулого року Гершко – Грушковський через Розова вимагав од мого брата 500 карбованців і що вимагателяві грошей не дали, а пообіцяли, як що він ще раз щось подібне зробить, набити морду. Коли ті, хто знав про цей випадок, розпитували Грушковського, то він їм відповідав, ніби він, Грушковський, займається вимаганням грошей, з вашого, пане справнику, і слідователя Манжевського бажання.

Але що од усього гірше, то це справа Лаговського. Там ваші власні агенти запевняють, ніби ви, пане справнику, підроблюєте документи революційного змісту і потім посилаєте підкидати їх, щоб потім знайти, як будете трусити; ніби ви, пане справнику, забороняєте своїм підрušним говорити правду судовим властям і приказуєте дурити судові власті вигаданими, роздутими показаннями,

дитячими бомбами і т. п. нісенітницею. Ніби ви, пане справнику, вчите своїх агентів держатись особливої тактики, яку вони формулювали таким чином: «щоб в'яснити заплутану справу, треба штучно утворити другу, сполучену з першою, і що в цьому нема ніякого злочинства та що це є почасти тактика, до якої звертаються, не тільки поліція, але й юристи».

На хвилину я припускаю неймовірно, що ця «тактика» вживалась в Лубнях на практиці і до того ж не тільки поліцією, але й деякими юристами. І тоді вирисовується така картина лубенських подій за останні роки, яка, на диво, тим особам, що бачили ці події, здаватиметься більше, ніж подібною до правди, а саме: року 1906 виникла в Полтаві справа про комітет партії соціалістів-революціонерів; щоб розплутати її – вигадано справу про загальний революційний комітет; щоб розплутати цю останню – вигадано справу про змову вбити слід Манжевського; щоб розплутати цю – вигадано справу про замах на життя поліцейського надзирателя Лаговського, а коли в руках судових властей опинилися данні, що обвинувачують Лаговського в сімуляції замаху, виникло діло – свого роду шедевр провокації – про зносини прокурора лубенського суду і двох слідователів (звичайно, не Манжевського) з партією соц.-революціонерів. І після всього цього ні ви, пане справнику, ні слідователь Манжевський нікого з брехунів не тягнете до законної відповідальності.

Дивуюся вашій, панове, мужності і поблажливості клеветникам.

Раніше я казав про відомий здається, вам, пане справнику, випадок вимагання од мого брата Гершко-Грушковським 500 карбованців. За Грушковським, на жаль, пішли й інші тайні агенти поліції. Ось ці то вимагання грошей вашими агентами і примушують мене покійно прохати вас, пане справнику, сповістити своїх підручних агентів про те, що я нікому з них ні одної копійки грошей і не дам, і що подібним вимаганням вони тільки роняють достоїнство інституції, вже й без того заплямленої злочинствами вашого ж підручного Лаговського. Опріч того в «ділі» про бувшого поліцейського надзирателя Лаговського є документ – отношения полтавського губернського жандармського управління від 4 листопада 1908 року за № 1383/162 на ім'я слідователя по найважливіших справах

д. Рейхера, з якого видно, що міщанин Іван Петович Васильченко є агентом лубенського справника.

Цей агент Васильченко, як вам, пане справнику, звісно, разом з другим філером Кабанцовим, 25 грудня 1908 року вчинили грабіж, сполучений з розбишацтвом і вбивством людей.

Живучи зараз у своєму маєтку, на глухому хуторі, без звичайної охорони і т.п.; я не почуваю себе забезпеченим від можливих замахів на моє майно й життя. А через те, зважаючи на все вище написане, дозволяю собі висловити скромне бажання, щоб агентів, в роді Васильченка, було повідомлено про те, що я ніколи не маю при собі ні великих грошових сум, ні яких небудь цінностей і що як часом скоїться на нашу господу озброєний напад з ціллю грабежа, то я, зважаючи на небезпеку пручатися проти озброєних грабіжників, волів би віддати їм без споричання ту дрібницю, яка може трапитись у мене в гаманці, і, в крайньому разі, ще що небудь з ношеної одежі, аби тільки гарантовано було мені життя і особиста незайманість. Землевласник Мик.М.Шемет [31].

Відому справу про лубенську самооборону уже призначено на новий розгляд київським воєнно-окружним судом на 26 вересня 1909 року, тільки на цей раз вона буде розглядатись не в Києві, а в Лубнях, куди цими днями мають перевезти з Києва усіх підсудних в цій справі, засуджених попереднім судом до каторги. Засуджені до кріпості зараз на волі [32].

В лубенському окружному суді на 10 вересня призначено було на розгляд, при відчинених дверях, доволі цікаву судову справу проти д. Миколи Шемета (редактора першої української газети «Хлібороб», що видавалась ним року 1905 в Лубнях), розпочату євреєм Гершком Грушковським (син власниці дому розпусти) за «клевету» в печаті. «Клевету» цю Грушковський вбачив у відомому й нашим читачам відвертому листі д. Миколи Шемета до лубенського повітового справника д. Червоненка, видрукованому в петербурзькій газеті «Речь», а потім передрукованому й іншими газетами. В цьому листі, поміж іншим, було згадано, що Гершко Грушковський вимагав від старшого Шеметового брата – Володимира, через якогось єврея Розова, 500 карб., яко свідок в відомій

лубенській справі про «самооборону», в якій обвинувачується й Володимир Шемет. Це й послужило приводом до згаданої справи. Справа ця дуже зацікавила лубенських союзників, котрим Гершко Грушковський, – своя дорога людина, та вони, головним робом, й домагались, щоб він позвав д. Шемета до судової відповідальності, обіцяючи йому допомогти в справі чим ілько зможуть, щоб таким чином допекти ненависному Шеметові за те, що він посміяв виявляти на світ Божий «чудеса» лубенської адміністрації та всяких Грушковських, Кабанцових. «Їм же числа несть». На самий розгляд справи прибуло також чимало головних лубенських союзників, впевнених, що Шемета буде покарано. Коли почали розглядати справу, Гершко Грушковський, певне, побачивши, що а суд разом з Шеметом прибуло кілька потрібних свідків, щоб довести, яку то справді було надруковано на його «клевету», почав прохати суд зняти обвинувачення проти Шемета за «клевету», на чому він раніш настоював, а судити його просто за «диффамачію». При тім Грушковський казав, що він раніш не знав про те, що можна Шемета судити за «диффамачію». Оборонець д. Шемета – адвокат Кисличенко (з Харькова) настоював, щоб справу розглядали за клевету, як Грушковський розпочав її, але суд оборонцеві відмовив, а прохання Грушковського задовольнив. Тоді д. Кисличенко почав доводити судові, що в такому разі, лубенський окружний суд не має права розглядати зовсім всі справи за «диффамачію», бо листа було друковано в Петербурзі, а тому й справа підсудна тільки петербурзькому окружному судові. Суд пішов після цієї заяви на нараду, а потім оповістив, що він справу припиняє, бо вона йому й справді в цьому разі не підсудна. Панове союзники на чолі з Гершком Грушковським зовсім цього не ждали і пішли собі з суду зовсім «ні в сих, ні в тих», не знаючи, як надалі й бути з цією справою. Посковзнулись бідолашні. Лубенець [33].

Справу про лубенську самооборону цю знов розглядати в тимчасовому воєнно-окружному суді назначено в Лубнях на 24 вересня. Свідки й підсудні уже поодержували повістки, тільки в їх чомусь не зазначено місця, де саме будуть розглядати справ: чи в будинкові окружного суду, чи де інде; сказано, що про це

можна буде довідатись в канцелярії лубенського воїнського начальника. Як спиталися там, то виявилось, що справа буде розглядатись в будинкові лубенського штабу. На весь час суду в Лубні буде прислано роту солдатів. Обвинуваченим в цій справі, про лубенську самооборону, що сидять у місцевій тюрмі, дозволено бачитися з ріднею раз на тиждень. Кілька днів тому судовий слідчий київської судової палати в найважливіших справах д. Пурик в лубенському окружному суді знову перепитував мало не всіх свідків у справі про самооборону; навіть тих, що воєнно-окружний суд за першим розглядом справи не викликав на суд. Це все щоб довідатись, наскільки правдиві посвідчення деяких свідків, що показували на першому суді про надужиття під час «предварительного следствия» судового слідчого окружного суду, д. Манжевського та лубенського повітового справника Червоненка [34].

24 вересня в Лубнях розглядали після касації присуда першого суда відому «лубенську» справу, що вперше розглядалася у Києві з 15 січня до 13 лютого цього року [35]. Тоді ж, в тамтешньому військовому штабі, розпочато тимчасовим воєнно-окружним судом новий розгляд відомої лубенської справи.

Головою суду – генерал Ігнат'єв, прокурор – д. Дамаскин.

Один з членів суду, прибувши в Лубні, тут захворів і зараз лежить слабкий. Обов'язки його виконує запасний суддя. Оборонцями підсудних виступають адвокати: д. Міхновський (з Харкова), д. Сіяльський (з Полтави), д. Колачевський, д. Ратнер (з Києва), д. Яковенко (помічник присяжного адвоката з Лубень) і військовий оборонець – капітан Ясногурський, який боронить підсудних, засужених попереднім судом до кари на смерть. Ще має нібито прибути оборонець д. Взяткова (колишній лубенський городський голова) – д. Марголін, але поки що його немає. Братів Шеметів боронять д. д. Міхновський та Сіяльський. Взагалі ж усі оборонці тримаються повної солідарності і боронять усіх підсудних без винятків. Гадають, що розгляд справи протягнеться тижнів зо три. Свідків гадають перепитати числа до 8 – 9 будучого жовтня місяця, а присуду можна чекати числа 15 – го. Один з підсудних – селянин Друцький опісля київського присуду вже помер [36]. 30 вересня розгляд лубенської справи

перенесено з військового штабу, де вона йшла з самого початку, в будинок лубенського окружного суду, де й буде провадитись до самого кінця. 30 вересня викликали на допит судового слідчого в найважливіших справах лубенського окружного суду д. Манжевського та лубенського повітового справника д. Червоненка. 2-го жовтня закінчено допит усіх свідків (і свідків обвинувачення, і свідків оборони). Це сталось через те, що підсудні од більшості своїх свідків, викликаних ними в свою оборону, відмовились і їх суд не допитував.

3-го жовтня розглядали документи та «вещественные доказательства», а на 6-те жовтня (4 і 5 неprisутні дні) ухвалено викликати перекладчика з української на російську мову, щоб перекласти числа першої української часописі «Хлібороб», яку видавали в Лубнях брати Шемети, коштами української громади, бо панове судді та прокурор української мови не розуміють.

Промов прокурора та оборонців можна сподіватись 7 жовтня, а присуду не раніше 10-го. Родичів підсудних пускають на суд по квитках, не більше трьох чоловік на кожного підсудного. Прибув на суд ще оборонець д. Взяткова – д. Марголін. Таким чином оборонців виступає в цій справі сім чоловік з військовим [37]. Фінал лубенської справи був на початку жовтня 1909 року. 8 жовтня закінчилася голосна справа про лубенську самооборону і належність до протиурядової організації. Позивано бувшого члена першої Державної Думи Володимира Шемета, колишнього редактора першої української часописі «Хлібороб» Миколи Шемета і інших. Всіх підсудних, що обвинувачувались за належність до «преступного сообщества», виправдано. Сентона, Калениченка і Щепаня засуджено до смертної кари за підпали; Степан Калениченка до каторги на 8 років за те-ж. Суд постановив клопотати про зменшення кари засудженим на смерть [38]. День 8 жовтня 1909 року зостанеться дуже надовго в пам'яті лубенців. Ще з 11 годин ранку стало відомо, що цього дня о третій годині буде оповіщено, при відчинених дверях, присуд в лубенській справі. Людність хвилюється й нетерпляче жде призначеного часу. О другій годині уже всі місця для публіки в залі суду зайняті публікою. О третій – публіки вже повнісінько не тільки в залі, а й в коридорах. Сила людності чекає присуду на площі, коло

будинку суду. Настала ждана година, а судді ще радяться. Публіка хвилюється. Поміж жінками-селянками чуто: «Поможи, Боже, й Пречиста Божа Мати, визволитись підсудним з неволі» і таке інше. Де-в-кого сльози на очах. Настала й четверта година, а суддів не чуть... радяться. Настрій публіки та родичів підсудних страшенно пригнічений. Нарешті, в початку п'ятої години, задзвонив дзвоник і в залу суду вводять підсудних під вартою москалів: сім чоловік – Михайло Шемет, Щипань, Калениченко Антін Калениченко Степан, Карпенко, Тесленко, Головченко закуті в кайдани (перші три засуджені попереднім судом до смертної, а решта до каторги за підпали; усі селяни), студенти Сахаров та Коренецький, Марья Бокайченкова, Хоменко, Шпак, Шіпель, Данильченко, Будницький, – засуджені попереднім судом до каторги на 4 роки кожного. Д. д. Взятков, колишній городський голова, Шемет Володимир, депутат першої Державної Думи, Шемет Микола, редактор колишнього «Хлібороба», Левицький, помічник присяжного адвоката, Голобородько, Безрод, Шефтель, – засуджені тим же судом до кріпості, під заставою на волі. Входять судді й починається читатись присуд. Хвилювання зростає. Чуто, що Шіпеля та Калениченка Антона ухвалено повісити, Калениченка Степана на 8 років до каторги. Ухвалено клопотатись про зменшення смертної кари. Чимало публіки плаче. Мимоволі здається, що подібний присуд жде й решту підсудних... Але ще хвилина, друга – і в залі суду роздається радісний голос оборонців: «всі виправдані!» Серед публіки почулись радісні оплески. Підсудні з радощів самі не тямля себе. Родичі та знайомі вітали виправданих підсудних. Цілувались. Обнімались. На вулиці натовп людної нетерпляче жде підсудних і тепер вітає з визволенням. Підсудні під вартою весело йдуть до тюрми, жартуючи, а через півгодини їх звідтіть випускають на волю і вони йдуть вільні, раді, додому, а людної весело зустрічає їх і вітає. Всі лубенці тільки й гомонять про неждану радість. Ніхто не сподівався, щоб після першого київського присуду усіх виправдали. Це ціла несподіванка для лубенців і несподіванка дуже щаслива, дуже гарна й весела. Замість каторги, навіть замість смертної кари (Михайло

Шемет) повна воля, життя! Зрозумійте, скільки тут людського щастя, скільки вдячності судові й радощів приніс день 8 жовтня усім лубенцям! [39].

В 1910 році і далі тривав відгомін лубенської справи. Цими днями судовий слідчий при київському окружному суді – д. Цулик закінчив початкове слідство про неправдиві посвідчення під присягою деяких свідків з лубенської справи. З 23 осіб, яких спочатку обвинувачували за це, до суду позиватимуть (по 942 і 236 ст. улож. о нак.) тільки 5: О.Чайку, Г.Грушковського, С.Стадишенка, Г.Кабанцова і Т.Товстопяту [40]. Кінець довгій лубенській справі все таки наступив. Студента петербурзького університета добродія Мойсія Фріда було заарештовано і потягнуто до судової відповідальності опісля закінчення уже справи. Слідство знову провадив відомий уже в цій справі судовий слідчий по найважливішим справам лубенського окружного суду добродій Манжевський, під доглядом товариша прокурора того ж суду добродія Шустова. Справу було передано в січні місяці 1910 року прокуратурі київського військового суду, яка цими днями повідомила підсудного і адміністрацію лубенської тюрми, де він сидів під арештом, що справу проти його, зважаючи на те, що вже справа ця закінчена і цих підсудних виправдано, припинено і наказано негайно випустити його з тюрми, що й зроблено вже [41]. Воєнний суд у Лубнях як пише «Російське Слово», двох чоловіків на смерть за вбивство та грабіж [42].

В середині березня поліція арештувала гурток злодіїв, що недавно зробили кілька крадіжок. Виявилось, що в цьому гурткові приймав участь і колишній відомий агент лубенської поліції, прибічник Лаговського, свідок з боку обвинувачення в відомій лубенській справі, Чайка. Коли його було потрушено з товаришами, то знайдено чимало краденого у лубенців [43]. В середині червня 1910 року що там випущено на волю з в'язниці усіх трьох осіб, що було заарештовано по підозрі в підпалах: Сивуна, Грищенка і Капусту. Судове слідство ще не закінчено [44]. Колишній депутат 1-ої Державної Думи, член української громади, Володимир Шемет в середині червня 1910 року відбув уже наложену судом кару за підписання виборгської відозви в петербурзьких «Крестах» і його вже випустили на волю. Стан здоров'я його – лихий [45].

Розділ 13. ГЕОРГІЙ ПОДПАЛОВ

В житті кожного села, міста є знакові фігури. Однією із таких постатей в Лубнах був Георгій Подпалов. Завдяки прекрасним статтям Івана Лубенця та І.Луценко, ми знаємо про цю прекрасну людину, яка внесла величезний внесок у розвиток громадського життя Лубен.

Стаття Івана Лубенця «Пам'яті Г.Подпалова».

Рік тому, 18 травня 1911 року, в лубенській земській лікарні помер Георгій Подпалов.

Коротенькою газетною звісткою в свій час було оповіщено українське громадянство про цю втрату, і з того часу ні жодним словом не згадано його, як щирого й корисного діяча на нашій не зораній ниві національно-культурного відродження, наче ця людина і не варта доброї згадки, тоді, як справі українське громадянство, особливо Лубенського повіту, понесло в його особі величезну втрату, яка відчуватиметься ще довго, а ймення його згадуватиметься з пошаною.

Щоб дати небіжчикові належне йому місце в числі померших наших діячів, я осмілююсь взяти на себе громадський обов'язок в день перших роковин його смерті помянути його «не злим, тихим словом», освітливши, по своїй змозі, його діяльність і щирі поривання.

За короткий час мого знайомства у мене чимало залишилось найкращих споминів про цю надзвичайно щирю й порядну людину – свідомого громадянина, яких так дуже бракує нам в нашому сучасному громадському житті.

Походячи з дуже заможних козаків, він вчився в лубенській гімназії, але не скінчив її, і дальшу освіту здобував собі дома над усякими книжками, до яких мав величезний нахил.

Свідомим українцем зробився (про це сам казав) під впливом українських книжок, особливо «Кобзаря» – Т.Шевченка, до того ж він мав особисті зносини з покійною Ганною Барвінок (Куліш) і українською письменницею

Л.Яновською, що тільки вело до повного національного самоспінання і він був людиною, цілком розвиненою в українській справі, щирим громадянином.

Крім того, Підпалов був дуже релігійним, іноді до фанатизму, за що сільське духовенство його дуже поважало, а він робив на його великий вплив в відносинах, з ним, освідомлюючи його в рідній українській справі, прихильюючи до народу і народних інтересів. Та-ж його побожність робила прихильними взагалі все побожне селянство й панство, іноді просто прихильяла до його ідейних ворогів, а «добрих людей», що, слідкуючи за ним, поглядали оком «Юди предателя», збивала з пантелику і перебаранчала їм зробити його перед ким треба, «революціонером», «соціалістом» чи «мазепинцем»...

Жив він у власному (батьківському) хуторі Нижчому Иржавці, Лубенського повіту (верст 30 від Лубень) і найбільш працював там в близьких селах тої округи.

Українські книжки він перечитував майже усі, які виходили з друку по цей бік кордону і виписував, що можна було з закордону. Кожного разу, як тільки бував у місті, він обходив книгарні, передивляючись книжки і що надходив цікавого, – купував. В його книгозбірні було майже все, що виходило з під друкарського станка рідною українською мовою.

Купуючи книжки він і сам читав і роздавав також селянам, заохочуючи їх до читання, «Кобзаря» – Т.Шевченка він розповсюджував сюди, називаючи зрадником того, у кого його не було ще. Він сам купував і перепродував селянам іноді за дешевшу ціну. Дарувати він дуже рідко дарував, бо був тої думки, що темне ще селянство краще шанує всяку книжку, чи іншу яку річ, коли добуде її за власні кошти.

Бувши попечителем деяких сільських початкових шкіл, він дуже піклувався про школярів і вживав всяких засобів, щоб розбудити у їх пошану до рідної мови, до рідного краю, впоряджуючи читання українською мовою, ялинки з декламуванням українських віршів і співами народних пісень, роздаючи книжечки писані рідною мовою, незважаючи навіть на деякі непорозуміння з учителями і іншим шкільним начальством з приводу цього. Один з

«наблюдателів» за церковно-парафіяльними школами, дізнавшись про це все, був страшенно стурбований і викликав небіжчика для «об'яснень», після розмов з ним, поважаючи його як людину, він навіть давав свій «дозвіл» на читання й ялинки, благаючи лиш робити це дуже обережно, щоб не набути якої халепи. Учні чудово виконували співи й декламували співи й декламування по зробленій ним програмі.

Книжечки: «Петрусів сон» – М.Левицького та «Харитя, Ялинка, Маленький грішник» – Коцюбиинського, – він носив з собою завше цілими пакунками, щоб роздавати дітям, де тільки можливо було: чи дома, чи в школі, чи на полі або вулиці.

Про освіту дорослих селян Подпалов також дбав, впорядкуючи недільні читання, розповсюджуючи книжки та газети, особливо дбав про знищення пияцтва, бо був великим ворогом вживання горілки, хоч це декому з селян і не подобалось, та він не звертав уваги і уперто провадив своє, бо більшість селян відносились до його з повною шанобою і тільки вороги світла й правди висміювали його засоби покращання селянського добробуту.

Року 1910 на виборах уповноважених од селян для виборів гласних повітового земства небіжчика було обібрано за уповноваженого, але в гласні він не попав, бо на його дивились як на дуже «лівого». Коли-ж лубенське повітове земство переживало кризис, не маючи повного числа членів, тому, що з нових гласних ніяк не щастило вибрати їх, надзвичайні земські збори, з пропозиції де-яких поступових гласних, обібрали його, зовсім несподівано, на посаду члена земської управи (він мав право бути обібраними у члени як великий землевласник, хоч гласним і не був).

Зайнявши посаду повітового земства, він цілком захопився земськими справами і не мав ні хвилини спокою. Його найменша дрібниця турбувала, а байдужість наших своїх товаришів (членів) до справ – страшенно дратувала й ще гірш непокоїла і він намагався в кожному з їх викликати громадське почуття до своїх обов'язків.

Як українець, він на цій посаді також дбав про національно-культурну справу. Купивши в селі Зарозі, Лубенського повіту, у власність земства для будови земської школи маленький маєток, де колись проживав П.Куліш і власноручно посадив кілька дерев, які ще й тепера там єсть, Підпалов намагався, щоб ту школу, що там буде засновано, було присвячено імені П.Куліша. На жаль. бажання небіжчика, опісля його смерті, лубенське земство не виконало. А скільки він піклувався про це?!..

Наступаючі тоді півсотлітні роковини зо дня смерті Т.Шевченка також непокоїли його.

Він дуже хвилювався, що земства на Україні, обійдуть це велике культурно-національне свято безсоромною мовчанкою.

«Волосся дибом здіймається, коли подумаєш, що й ці роковини пройдуть по Україні так само. як і до цього часу – без ознак шаноби Великого поета-пророка» – було стурбовано каже небіжчик, коли доводилось балакати мені з ним з приводу цих роковин.

Щоб запобігти цьому він звернувся до полтавського губернського земства з спеціальним докладом, в якому писав (подаю точно, так як писав по російські): «Беру на себя смелость предпослать своей программе (він посилав також і вироблений ним програм святкування роковин по школах, в який входили: панахида по поетові, слово батюшки з приводу роковин і виконання учнями співів та віршів самого поета і присвячених йому) несколько слов: считая общественное празднование 50-летия со дня смерти Т.Г.Шевченка делом большой важности, делом громадного значення для нас украинцев, как национальности, если мы пропустим этот момент, это событие, то я боюсь, чтобы к нам наши дети и внуки не приложили слов пламенного поэта Лермонтова:

«И прах наш с строгостью судьи
гражданина,
Потомок оскорбит презрительным
стихом,

Насмешкою горькою обманутого

сына,

Нам промотавшимся отцом».

- А кому же, как не Полтавскому губернскому земству. нашей управе, представительнице того земства, которое всегда считалось передовым и приобрело завидную славу благородной смелостью своих взглядов и деятельности, поднять свой смелый и сильный голос за общественное, в самых его низах, празднование памяти славного, благороднейшего, честнейшего борца за святые идеалы справедливости и любви к подневольному народу, поднять голос (вместе с тем) за разрушение в широких слоях общества той сумятицы понятий, того удивительного, прямо непонятного и ужасного ослепления, о котором еще наш славный историк Кулиш сказал: «що темно ще на дворі». У нас выработалось даже бессмысленное страшное слово «Украинофил», которым называют украинца-же, любящего свою Украину; другого такого слова нет на всем свете: нет русофила, немцофила, англофила, итальянофила и так далее по отношению людей той же нации, соответствующей национальности. Любовь к своей родной стране обязательна, она стихийна, считается наибольшим достоинством человека. Развитие этой любви кладется в основу воспитания юношества, а также изучение языка и истории, а у нас считается не только не совместным для украинца, оставаясь украинцем же, горячо любя свой родной край, язык, народ, свою историю и вместе с тем любить родину – мать Россию, быть горячим и разумным ее патриотом, а наоборот для украинца, имеющего свое славное, прошлое, свою историю, полную захватывающего героизма, борьбы за «віру, за отчину», имеющего свой прекрасный мелодичный язык, свою самобытную культуру, давшую целую плеяду писателей и поэтов, давшего великого народного и общеславянского поэта Т.Г.Шевченка, завещавшаго:

«Не цурайтесь того слова,

Що мати співала,

Як малого сповивала,

З малим розмовляла»

и:

«Учітєся брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтєсь,
А свого не цурайтєсь,
Бо хто матір забуває
Того Бог карає»,

-считается тяжким грехом исполнять заветы великого человека и не только грехом, а и преступлением, караемым и в учебных заведениях, и на службе, и вообще в жизни. Интеллигенту прямо предписывается законами и общественными правилами и понятиями оставить «мужицкий язык», резко обособиться от народа; из которого он вышел, а иначе пускается в ход слово «сепаратист». Кроме означенного в программе празднования нахожу необходимым (предлагаю) роздать всем учащимся в народных школах по книжке: «Про життя Кобзаря» – Кукулевського, цена 2 копейки, и Кониссаго – «Про Тараса Шевченка», цена 3 копейки, наименовать «Шевченковской» хотя по одной из вновь строящихся школ в каждом уезде и исходотайствовать разрешение на будущее время праздновать (по желанию) по школах дня смерти Шевченка»...

Я нарочито привів чималу цитату з його доповіді, що характеризує цю щирі людину – українського громадянина.

На жаль, доповідь цей був одиноким «голосом в пустелі» і губернське земство не тільки не подало його на розгляд своїх земських зборів, що завше робиться в таких випадках, а не нашло навіть потреби вшанувати ці роковини якими іншими засобами, повернувши Подпалову його програму святкування з такою офіційною бумагою від 15 лютого 1911 року за № 6817: «Возвращая при сем присланную Вами программу празднования по народным школам дня 50-летия со дня смерти Т.Г.Шевченка, губернская земская управа имеет честь сообщить, что для устройства какого либо чествования памяти поэта требуется разрешение

господина попечителя киевского учебного округа, которое, несомненно, по этой программе дано не будет».

Таке відношення губернського земства, на яке він покладав чималу надію, зовсім збентежила небіжчика і він почав страшенно нервуватись. Заходи його в повітовому земстві, що до цього святкування, теж не мали певного успіху, бо голова і інші члени не охоче згоджувались з ним і справу заволокали, пропонуючи передати її на розгляд чергових земських зборів, які бувають в кінці року, се б то після роковини, а коли Подпалов помер, то й цю думку залишили і справа зацікавила, як зацікавив і дорогий голос любого небіжчика.

Подпалов хотів видрукувати в пресі одвертого листа до губернського земства, в якому, між іншим, писав: «Я серцем замираю, душа болить й проймається навіть жахом, як тільки подумаю, що не буде цього святкування (селянського, шкільного), це упаде на наші голови страшенним соромом, буде незмитою плямою на нашій совісті й честі, дасть ще привід нашим ворогам сказати, що нас, українців, немає, що ми не існуємо, як національність, бо це ж азбучна істина, що кожна народність виявляє своє життя, а не соромицьке видіння, свою культурність в тім, як вона поважає й шанує своїх великих людей. Кому як полтавській губернській управі гучно гукнуть до всього російського й до свого українського громадянства, гукнуть гаряче, од чистого серця про те, що брешуть наші вороги, накидаючи на нас загальну рису зрадиництва, якісь сепаратистичні наміри» й так далі...

Цим листом він бажав примусити губернське земство краще реагувати на його доклад, але через незалежні обставини листа цього не надруковано і він ще гірше хвилювався, одсвяткувавши роковини панахидою в Лубнях, на яку майже силоміць притяг і інших членів земства, та такими ж панахидами в селах Чирковці й Лукомні (побіля його хутора).

Несподівано в день свого янгола, 23 квітня, їдучи з Лубень до дому, на хутір, він пустив собі, кулю в лоб. Пораненого негайно було одвезено в лікарню і він почав уже поправлятись, але кулю ніяк не щастило найти й витягти і майже через місяць, коли вже вичунював, підводився з постелі з ознаками до життя, чому він

дуже радів, бо потім жалкував, що так зробив з собою, несподіванно, в ніч на 18 мая заплющив свої ясні очі на віки вічні, а уста палкі зацімліли і не стало щирого громадянина, корисного українського діяча...

Не чути про ялинки по школах й читання українською мовою, не розповсюджуються українські й інші корисні для народу книжки на тих селах, де доводилося бувати небіжчиків. З тяжким сумом і слізьми на очах пригадують постать свого любого попечителя, дороге їм його помешкання діти-школярі, шануючи й зберігаючи ті книжечки, що він наділив їм.

З побожною шанобою згадують його ймення й дорослі селяни й інші свідомі громадяни, кажучи, що дуже всюди чувається, що «Його вже нема» і невідомий біль чувається на серці в усіх, хто добре його знав, глибоко в душу вривається: його нема».

Хай же тобі любий Георгій Прокопович земля буде пером, а вічний спокій дасть відпочинок наболілій душі, яку тут, на землі, так турбували і не давали спокою за все життя!...

18 мая 1912 року. Іван Лубенець [1].

«Ще скільки слів пам'яті Г.П.Подпалова». І.Луценко

В дуже сердечній статті добродія Івана Лубенця, присвяченій пам'яті небіжчика Г.Подпалова в часопису 112 «Ради», закралась, правда цілком невідомі, але все ж таки неправдиві відомості що до духовних учителів Г.Подпалова через кого він зробився національно свідомою людиною. В статі називаються Ганна Барвінок і Л.Яновська. Це було не так. Г.Подпалов походив з національно-свідомої української сім'ї. Справжнє прозвище їх роду «Підпалі», але під час військової служби його батька (і дядька) перероблено в «Подпалови». Особливе значіння для національної свідомості сім'ї Підпалих чи Подпалових мала їх мати Глафіра Павлівна (уроджена Мачеха). Походила вона з заможного козачого роду; освіти одержала лиш домашню, але під впливом свого брата К. Павловича Мачехи (що скінчив Київський університет, потім учителював в лубенській повітовій школі) вона досить розвинулась, багато читала і перенялась гарячою любов'ю до рідного краю. В шестидесятих роках, коли вона була уже

замужем за батьком Георгія Подпалова, жили вони в Хорольському повіті, де Прокофій Антонович, батько Г.Подпалова, був управителем в одному великому маєткові. Тут сім'я його познайомилась з землеміром Полуботком, потомком відомого наказного гетьмана Павла Полуботка. Гарячий український патріот, з огненним словом, цікавий оповідач, він запалив своїм огнем (од якого проте сам після сього скоро згорів – умер) нових своїх знайомих, і сім'я Підпалих з стихійно-української зробилась свідомою. Я познайомився з Глафірою Павлівною в 1879 році, коли був закликаний за репетитора до Г.Подпалова і його старшого брата Івана Подпалова (тепер прокурор в Сибіру). Вона була жінчина розумна, начитана, досить добре знала українську історію і літературу. Українська книтжка займала в їх домі саме почесне місце. Під впливом матері і батька діти виховувалися в щиро українському і демократичному дусі. З релігійного боку батько Г.Подпалова був звичайний християнин, любив бувати на церковній відправі і виконувати всякі церковні обов'язки, мати-ж була більш радикальна. «Гриць», як звали Георгія Подпалова з дитинства і до останку його рідні і добрі знайомі, був дитиною особливою. Богомільний, він навіть сам складав молитви, з чим одначе ховався. Хлопець розумний, гарний оповідач, гострий на язик, він проте боявся наук, особливо математики, через що вийшов з 4-го класу гімназії. Поступив потім в московську сільськогосподарську школу, учився добре, але через рік покинув. Через що? Не подобалось. Знайшов, як він казав, – що вчать дурницям, тільки марно час гаяти; і рішив учитись хазяйству на практиці у свого батька. Та скоро всякі хазяйські охи – то за дощем, то од дощу – обридли йому, і йому заманулось військової служби. Батько його севастопольський герой, мав «Георгія». Заманулось і йому військової слави зажити. Задумав поступити в військову службу, але на те не дано йому батьківського благословення, як він його не добивався. Проте стукнув йому 21 рік і його забрали по набору. Покоштував московського хліба, і хоч на службі його всі полюбили, і товариші-москалі і начальство, офіцерство ставилось до його з повагою, та Георгій Подпалов охолов до військових подвигів і. скінчивши свій строк, вернувся в рідний Іржавець і назавше оддався хазяйству.

Незрозуміла душа була у небіжчика. Ласкавий, до всіх привітний завше жинерадістний. Всі його любили. Справи його йшли добре, нужди не знав. Здавалося б жити й жити. І скрізь, куди він з'являвся, він вносив життя, радість. Страшенно любив покійник покепкувать, кепкував зо всього, з чого можна й не можна було, і з себе і з інших. Навіть на смертному одрі, коли він сильно страждав од болів, він не кидав своєї натури і смішив всю палату. Приїхала до його родичка провідать його, привезла з собою цуцика, який десь загубився в Лубнях; і Георгій Подпалов склада цілу епопею, як шукати по Лубнях того цуцика, всі покочуються од сміху, він сам хапається за ранену голову, але безперепину розповідає далі. проте всі його кепкування були на стільки добродішні, що ніхто на його за них не сердився.

Після смерті його виявилась ще одна його риса. Оказалось, що він давав широко матеріальні запомоги, але робив це так, що ні сім'я його, ні його односельці про це не знали; кожний, хто одержував запомогу, знав це тільки про себе і не мав права казати про це навіть своїм. Виявилось це після його смерті з численних відповідних росписок і записів. Робив це цілком по християнській заповіді – щоб права рука не знала, що робить ліва.

Так любив життя покійник, любив сім'ю, любив людей, його всі любили, здавалось, мав у всьому удачу – і врешті пустив собі кулю в лоб. Через що? Трудно не стільки одповісти на це, скільки зрозуміть той душевний стан, який довів його до цього вчинку. У Г.Подпалова завше було якесь незрозуміле незадоволення собою. Він за всіх і вся уболівав, для всіх і вся бігав, хлопотав, працював, прекрасно вів своє хазяйство, служив громадським інтересам на стільки продуктивно, що як бачимо із статті добродія І.Лубенця, його коротка земська служба зоставила по собі яркий слід, – а проте він все був незадоволений собою, він вважав себе і нездатним хазяїном, і егоїстом, і нездатним ні до якого порядного діла, що могло б принести користь людям. 1905 рік підлив масла в вогонь, він почувив потребу якоїсь великої роботи, якої він не міг навіть збагнути, але яку він повинен був робити, і вважав себе нездатним ні зрозуміти, ні робити її. Земська служба його не задовольняла і в цім він винуватив перше

всього себе. Я певний, що і невдачу з святкуванням Шевченкового ювілею він приписав не зовнішнім обставинам, а своїй невдалості, нездібності переконати кого слід. Цей душевний розлад між пориваннями і наслідками до досягнення цих поривань, розклад, який він глибоко ховав у собі і заглушав своїми веселощами і невпинною працею, через що приводив його до думки про можливість для нього божевілля, чого він страшенно боявся, і не раз про це балакав зо мною. Цей розлад і страх божевілля в останній час видко побільшився, бо він заздалегідь привів в порядок свої діла, одмовився од посади і самогубство навіть вчинив добре обдумавши, ні дома, на хуторі, ні в городі, а проїздячи поуз больницу, щоб як можна менше потурбувати інших. Головною причиною цього розкладу безперечно були наші обставини, неможливість людині, великої духовної акції розвернути свої душевні сили, дати вихід своїй нагромадженій енергії, приложити її до користної роботи. Шкода од цього не йому, покійникові, – він тепер собі спочиває, – а велика шкода громаді, що передчасно втратила такого користного робітника. Мир душі твоєї, любий друже! Покинув ти нас занадто рано!

Але єдине, що ми можемо тепер побажати. – Після покійного зосталось 4 сини. Дай Боже, щоб вони пішли в свого батька і що, поки вони виростуть, обставини нашого громадського життя перемінилися на кращі, більш прияючі для праці таких одиниць, як був покійник Г.Подпалов. Тоді діти його дороблять і продовжать на користь громади ту працю, яку робив їх батько. І.Луценко [2].

Розділ 14. ЛУБЕНСЬКИЙ ПОВІТ

Лубенський повіт — адміністративно-територіальна одиниця Полтавської губернії Російської імперії; створений у 1781 році й існував до 1923 року. Повітовий центр — місто Лубни.

Повіт утворено 1781 року у складі Київського намісництва. У 1796 році увійшов до Малоросійської губернії (2-ого складу). 1802 року увійшов до Полтавської губернії. 1923 року повіт скасовано, а його землі увійшли до Лубенського району Лубенської округи.

За даними генерального межування площа Лубенського повіту дорівнювала 2 115,45 кв. версти, за іншими — 2 059,6 кв. версти (кінець XIX століття).

Територією повіту протікало 14 річок: Сула, Удай, Оржиця, Сліпорід, Матяшівка, Ольшана (Вільшана), Чумгак, Іржавець, Багачка, Солониця, Путівка, Кузубівка, В'язівка та Чевельча.

Частина території була гористою, порізаною крутими ярами, балками, найбільші з яких спрямовувалися до основних річок. Північно-східна частина повіту — рівнинна, поступово підвищувалася в напрямку лівого берега Сули, західна і південно-західна частини (від правого берега Сдіпороду) — степова, рівнинна. Правий берег Сули підвищений, а від нього на південному заході тягнувся степ. Центральна частина повіту була порита численними ярами і дрібними річками, на місці злиття Удаю з Сулою — широка низовина, серед якої підвищувався Ісачківський (Висачківський) пагорб.

З корисних копалин у XIX столітті були відомі й використовувалися гончарні глини, торф'яники, гіпс, найліпші поклади якого були біля села Висачки, будівельний камінь у вигляді діабазу.

На час перепису 1787 року площа Лубенського повіту становила 270 899,5 десятин, містечок було — 2, сіл — 51, деревень та хуторів — 91, дворів — 11 098, млинів борошномельних — 144, монастир чоловічий — 1 (Мгарський монастир), церков — 56, всього населення чоловічої статі — 34 761 особа.

За даними перепису 1900 року Лубенський повіт складався з 12 волостей — склад останніх від XIX століття був не сталим, за тими ж даними у повіті налічувалось 259 сільських населених пунктів, 175 сільських громад, 17 798 дворів, 112 260 чоловік сільського населення.

На початку 1923 року до Лубенського повіту входило місто Лубни та 13 волостей: місто Лубни з передмістями Завадщина, Замістя, Кам'яний Потік, Кокошки, Рибки, Великоселецька, Вовчківська (Вовчицька), Денисівська, Засульська, Лазірівська, Лубенська, Оржицька, Снітинська, Тарандинцівська, Тишківська, Черевківська, Юсківська (Ісковецька), Яблунівська.

На той час Лубенський повіт займав площу в 220 тисяч десятин, а його населення становило 153 461 особа.

Лубенський повіт був створений 16 вересня 1781 року після ліквідації залишків полкового устрою на Лівобережній Україні з частини Лубенського полку.

Спочатку входив до складу Київського намісництва.

Від 30 листопада 1796 року — у складі Малоросійської губернії, а починаючи з 27 березня 1803 року — Полтавської губернії.

Лубенський повіт був розформований відповідно до постанови ВУЦВК від 7 березня 1923 року.

Станом на 1884 рік у Лубенському повіті було 1 194 565 десятин землі, придатної для землеробства. У повіті діяли заводи: миловарний, пивоварний, паровий крупчатий млин, гончарня, 8 цегельних заводів, 14 кузень, завод мінвод.

Кустарні промисли були розвинуті слабо — переважно бондарство і виготовлення колісних виробів.

Наприкінці XIX століття Лубенський повіт щороку відправляв у Каховку Таврійської губернії близько півмільйона простих (дерев'яних) косарських ложок. У 1895—1900 в середньому збирали по 23,5 пуди продовольчого хліба на душу населення. Вирощували жито, пшеницю, ячмінь, овес, гречку, просо, горох, картоплю.

Досить розвинутим було садівництво, вирощували переважно сливи, які збували переважно в сирому вигляді для виготовлення наливков.

У приміських селах повіту займалися збором і сушінням диких лікарських рослин.

На початок 1923 року площа Лубенського повіту складала 220 тисяч десятин, населення 153 461 чоловік [1] [2].

1906 рік.

Благодійні та громадські установи.

Дамська благодійне товариство. Правління Товариства: голова – жінка колезького радника Катерина Павлівна Огранович; попечителька Марія Парменівна Цуппінгер, члени-дами: Н.К.Лукомська, А.І.Білецька, М.В.Благоразумова, Л.А.Яновська, М.Н.Риндовська, Т.Ф.Копилова. Члени-чоловіки: Н.А.Огранович, К.М.Леонтович, М.І.Благоразумов, А.В.Бартенєв (скарбник), В.П.Кірдановський (секретар).

Почесні члени: Головуючий загальних зборів членів Товариства: Е.П.Огранович, попечителька Товариства М.П.Цуппінгер, Е.Н.Скаржинська, А.Е.Гродзинська, А.І.Гудима, М.І.Пруткова, Ю.В.Білявська.

Почесні попечительки Товариства: Е.В.Татіщева і Е.П.Бельгард.

Товариство допомоги нужденним учням в Лубенському гімназіях.

Правління товариства: Голова дійсний статський радник Олександр Федорович крутка; товариш голови ст. сов. Сергій Степанович Чемолосов. Члени: дружина дійсного статського радника Марія Іванівна Пруткова, дружина колезького радника Олена Михайлівна Каневцова, статський радник Леонід Степанович Білецький, колезький радник Василь Павлович Кірдановський (він же скарбник), ст. сов. Михайло Іванович Благоразумов (він же секретар), колезький радник Іван Іванович Марцелл.

Почесні члени Товариства: С.Є.Бразоль, Е.Н.Скаржинська, А.Н.Барвінський та В.П.Кірдановський.

Міський громадський банк. Директор губернський секретар Микола Федорович Черниш; товариш директора титулярний радник Григорій

Георгійович Кондратковський і капітан-лейтенант Микола Павлович Сахновський; бухгалтер титулярний радник Яків Петрович Ковалевський [3, С. 16].

6. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1906 год. Полтава. Типо-литография Губернского Правления, аренд. Д. Н. Подземским. 1906.

1907 рік.

Волості і старшини: Лубенська, козак Костянтин Григорович Макаренко, Засульська, селянин Осип Омелянович Роман, Вовчківська, козак Степан Павловлович Ярош, Снетінська, Дмитро Якович Поцякун, Тишківська, козак Василь Васильович Блискавка, Яблонівська, Захарій Іванович Гончаренко, Денисівська, козак Григорій Васильович Корнієнко, Оржицька, козак Олексій Гнатович Нестеренко, Велико-Сілецька, козак Іван Степанович Вакуленко, Тарандинцівська, козак Яків Семенович Гаврик, Черевківська, козак Кіндрат Ілліч Хоменко, Лазорська, козак Прохір Семенович Буркацький.

Місце проживання кінно-поліцейських урядників: 1 ділянка Яків Якович Карпенко (с. Засулля), 2 – Сева Якович Шерец (с. Волчек), 3 – Павло Миколайович Фабрикант (м. Снітин), 4 – Федір Савович Глушко (с. Тишки), 5 – Гаврило Миколайович Фабрикант (с. Вільшанка), 6 – Кіндрат Іванович Ревут (с. Тарандинці), 7 – Іван Васильович Кузуб (с. Черевки), 8 – Деомідій Іванович Москаленко (с. Лазірки), 9 – Микола Харитонович Пелипенко (м. Яблоново), 10 – Григорій Корнієнко (с. Денисівка), 11 – Василь Пилипович Симоненко (с. Оржиця), 12 – Феофілій Авксентійович Шгрін (м. Луком'є).

Лікарські ділянки.

1-а – Лубенська волость, за винятком Мацковец, МацковойЛучкі, В'язівка, Александрова, Міхновець, хут. Місюріна і хут. по балці Малого В'язівка і Засульська волость без х.х. Перерванко, загорбю, Андрущіно, Хлюстов, Гамайди, Свічківка, Величка, Мерзляков, Сауловщина, Березін і с. Матешевкі, лікар Н. П. Войткевич, в Лубнах.

2-а – Вовчківська волость і Засульської волості х.х. Перерванко, Загрови, Андрузького, Хлюстов, Гамадли, Свічківка, Величка, Мерзляков, Сауловщина,

Березін, с. Матяшівка і Снетінської волості х.х. Броварки і Клин, лікар І.А.Кулик в с. Литвяках.

3-а – Тарандінцівська волость і Лукомська волость с. Карпилівка і хх. Рака, Сьомаки, Гричук, В'язівський, Власенков, Богодаровка, Голіцин, Малючін, Щербань, Кіяшкін, Бебех, Макарівщина, Степурін, Антоненков, лікар В.Н.Грепачевський в с. Тарандинцях.

4-а – Денісівська волость і хут. Асауленко, Тарасенков Черевківська волость, Лікар І.Ф.Антоновський, в с. Круподеринцях.

5-а – Оржицька волость лікар Ш.Д.Грозман в м. Оржиці.

6-а – Яблунівська і Лазорская волості без сіл Карпилівки і хуторів Рака, Сьомаки, Гричук, В'язівський, Власенков, Богодарівка [4, С. 15], Голіцин, Малючін, Щербань, Кіяшкін, Бебех, Макарівщина, Степурін і Антоненков, лікар Д. Б. Глозман, в м. Яблонові.

7-а – Черевківська волость без х.х. Асауленкова і Тарасевкова і с. В'язівок, Лубенської волості, лікар Л.І.Альтман (м. Яблоново).

8-а – Тишковская і Снетінская волості без х.х. Броварки і Клин, лікар (вакансія).

9-а – Велико-Сілецька і Лубенська волості с. Мацьківці, д. Мацкова Лучка та с. Олександрівка, лікар Л.Д.Ямпольський, в м. Луком'є.

Медичні фельдшера. Фельдшера 1-ї медичної ділянки: Назарчук Лев Пилипович (м. Лубни), Янко Лазар Іванович (м. Лубни), Андрєєв Ф. А. (с. Засулля), Волошин Дамат Авксентійович. Фельдшера 2-ї медичної ділянки: акушерка Яновицька, Серєда Петро Хомич (с. Литвяки), Кулага Давид Якович (с. Литвяки), Корпачев Іван Якович (с. Матяшівка), Пазин Григорій Іванович (м. Снітин), Комар Макар Григорович (с. Тишки), Лосицький. Фельдшера 3-ї медичної ділянки: Рак Федір Михайлович (с. Тарандинці), Коваленко Дмитро Васильович (с. Духова). Фельдшера 4-ї медичної ділянки: Шиян Микола Федорович (с. Круподеринці), Василенко Петро Федорович (с. Круподеринці), Телешек 1-й (с. Круподеринці). Фельдшера 5-ї медичної ділянки: Поцілуйко, Андрущук Олександр Григорович (м. Оржиця). Фельдшера 6-ї медичної ділянки

акушер і фельдшер Мандальшвеїх і Астряб, Серета Семен Мак. (М. Яблоново), Кулага (с. Лазірки). Фельдшера 7-ї медичної ділянки: Зуєвський, Дьяченко Ілля Пав. (С. Юсківці). Фельдшера 8-го мед. ділянки: Булатов Констант. Микол. (М. Луком'є), Яківців Григорій Іванович (с. Велика-Сілецька). Фельдшер 9-ї ділянки Телешек 2-й.

Ветеринарні лікарі. Лікар 1 ділянки Стеценко Іван Іванович (м. Лубни), лікар 2 ділянки Хоєцький Фелікс Валерійович (м. Яблоново).

Безкоштовні народні бібліотеки-читальні. В місті Оржиці, відкрита 3 січня 1897 року 1323 книг, підписників 418, завідуючий дворянин Матвій Охременко.

В селі Тарандинцях відкрита 9-го лютого 1897 р., підписників 540, завідуючий Сергій Вадимович Величко.

В селі Литвяках відкрита 1895 року, книг 1311, підписників 467, завідуюча Олімпіада Григоровна Пантелеймонова.

В місті Яблонові, відкрита з 1 червня 1897 року, книг 1328, підписників 336, завідуючий, він же опікун, колезький асесор Данило Семенович Бурий.

В селі Круподеринцях, відкрита наприкінці 1900 року, 115 томів, завідуюча Софія Миколаївна Забелло [4, С. 16].

1910.

Міський громадський банк. Директор губернський секретар Іван Олексійович Олексієв. Теремецький, товариш директора дворянин Андрій Григорович Кір'яков і полковник Микола Іванович Котровцев, бухгалтер – титулярний радник Яків Петрович Ковалевський.

Лубенське товариство взаємного кредиту. Голова – купець Йосип Ісаакович Каганов, члени правління: Григорій Якович Вульфсон і купець Ісаак Григорович Душков. Бухгалтер – Мойсей Аронович Боровий.

Довідкові відомості по міста Лубни.

Вільнопрактикуючі лікарі: колезький радник Микола Павлович Катранов, титулярний радник Віктор Михайлович Матусевич, Аврам Марковович Варшавський, Фроїм Янкель, Барський і Володимир Костянтинівич Падалка [5, С. 294].

Ветеринарні лікарі – колезький секретар Іван Іванович Стеценко (Банна вулиця, власний будинок), Іван Васильович Паладійович Россинський (Тернова-Толока, власний будинок).

Дантисти – Самуїл Давидович Решанський, Клора Самойлович Коган, Яків-Лев Полеш, Шая Абрамович Фрейдин і Юлія Іванівна Вацелко.

Акушерки: дружина колезького реєстратора Марія Олександрівна Порш (Полтавська вулиця, власний будинок), Олександра Іванівна Аненкова, Марія Федорівна Войде, Євгенія Борисівна Дженчельська, Малка Абрамівна Еводіс, Надія Володимирівна Буніна і Олександра Іванівна Іларіонова.

Аптеки: провізора Самуїла Йосиповича Мультнера і Лубенського дитячого притулку Дамського благодійного товариства, орендар Зуся Маркович Глузбарг.

Аптекарські магазини: Поліни Захарівни Венгерової (будинок Шемета (Пирятинська вулиця), провізора Нісана Нахмовича Барського (Полтавська вулиця, будинок Котляревського), міщанина Мейсера Лейбовича Герман.

Бібліотеки.

Міська громадська бібліотека: відкрита у вересні 1897 року, умови абонементів: 1-го розряду в місяць 1 рубль, 2-го розряду – 60 коп. і 3-го розряду – 30 коп.

Безкоштовна народна бібліотека-читальня: Лубенського Дамського Благодійного Товариства, відкрита в 1897 році.

Друкарні: міщанина Берка Захаровича Дубинського, відкрита в 1900 році, міщанина Ісаака Лейзеровича Іцковича, відкрита в 1897 році, міщанин Бенціонія Лейбовича Левітанського відкрита у 1906 році і Хаїм-Шевеля Іцковича Фішелева, відкрита в 1908 році.

Фотографії: міщанина Еліаза Моїсейовича з. Ходорковського, відкрита в 1896 році і міщанина Йосипа Абрамовича Колодного, відкрита в 1904 році.

Агентства страхових товариств: «Росія» – агент купець Х. Б. Тумаркин, "Русского Страхового Товариства» – агент купець Ісаак Гершкович Душков, «Комерційного Страхового Товариства» – агент Я.П.Ковалевський [5, С. 295].

Місце проживання кінно-поліцейських урядників 1 ділянки в с. Засулля, 2 – в с. Волчек, 3 – в м. Снітин, 4 – в с. Тішах, 5 – у м. Лубнах, 6 – в с. Тарандинцях, 7 –

в с. Черевках, 8 – в с. Лазірках, 9 – в м. Яблоново, 10 – в с. Денисівка, 11 – в с. Оржиці, 12 – в м. Лукім'ї.

Кінно-поліцейська варта.

Офіцер поліцейської варти завідувач третім відділом кінно-поліцейської варти в губернії (повіти: Золотоноський, Лубенський і Миргородський) – ротмістр Костянтин Дмитрович Зорич (м.Лубни).

Повітова кінно-поліцейська півсотня: (казармене розміщення півсотні в м Лубнах). Начальник півсотні – підпрапорщик Василь Француз [5, С. 298].

Переселення з України в 1906 році, та, зокрема, Лубенського повіту йшло повним ходом. То виселялися наші люди на Амур та в інші місцевості в Сибіру, а тепер уже надумалися виправляти їх шукати кращої долі на острів Кипр, що біля Греції. Деякі багаті з Полтавщини, як от Л.Виноградов з Миргороду, В.Каган з Лубень та інші надумалися скласти товариство на паях (тисяча паїв по 500 карбованців), щоб купити на острові Кипрі землі, набудувати там заводів, фабрик, млинів і таке інше щоб люди туди виселяючися мали вже на кого працювати. До товариства охоче приймають людей, які звісно, можуть узяти хоч один пай, за 500 карбованців [6].

В селі Литвяки в квітні березня 1906 року після злополучних свобод адміністрація закрила бібліотеку-читальню і чайну в народному домі «Попечительства о народной трезвости». Зроблено це для того, щоб селяни не мали куди зібратись. Тепер можна зібратись тільки коло «монопольки», бо відцілья ніхто не проганяє. За останні часи розвинулось дуже пияцтво і друге, ще більше зло, крадіжки. Боротися з цим злом всякими культурними засобами тепер зовсім не можна. А поліції не до того [7].

19 березня в селі Вовчок був сільський сход. Була прочитана бумага від земського начальника, що як сход відмовиться назначити поліцейських десятників на поміж стражників, то буде «подвергнут взысканію». Сход не злякався погрози земського і призначити десятників відмовився [7].

На початку липня страйкували робітники хлібороби в маєткові поміщика І.М.Леонтовича. Цікаво в цьому страйкові те, що проведено його надзвичайно

однодушно. Опівдня одразу всі робітники кинули роботу на тому, на чому робітника той час захопив: везе, наприклад, робітник воду до молотарки; довів до половини гори, а тут треба кидати роботу; він випрягає і виливає воду з кухви, щоб бува не покотилася вниз. Хтось віз снопи, то гнав товар до води, – всі кинули роботу у визначений час. Поденні вимагали, щоб їм побільшено плату. Строкові хоч і не вимагали нічого, але теж кинули роботу, щоб піддержати товаришів.

Другого ж дня поміщик згодився дати більшу плату, і всі робітники стали на роботу [8].

В селі Тарандинцях 24 липня заарештовано учня полтавської фельдшерської школи добродія Гаврика. Заарештовано його, кажуть, з наказу з Полтави [9].

В цей же час в селі Литяках трушено добродіїв Кузьменка і Заїку. Шукали заборонених книжок, відозв і таке інше, але нічого не знайшли. Трус робив становий Захарченко з урядником і стражником. Самі хазяйни, загледівши здалеку «гостей» заздалегідь, повтікали і через це нікого не арештовано [9].

Коли становий пристав Захарченко з урядником та стражником 28 липня повертались з Литвяків, де трусили добродіїв Кузьменка та Заїку, діти- пастухи кричали їм услід: «крючки ідуть! крючки! крючки!»... Це дуже не сподобалось панові приставові і він наказав урядникові та стражникам проучити «революціонерів» (всякий, хто не слухає та зневажає «владі», є революціонер). Ті накинулися на дітей, та й давай їх чесать канчуками. Діти в баштан, – урядник з стражником за ними і пішла потіха: по баштану бігали перелякані діти, а за ними галасали верхи «усмирителі». Та скоро бойовий настрій вояк зтих і «побідителі» з тріумфом покинули поле бойовища, яке все було вкрите побитими... соняшниками. Діти розбіглись, «начальство» поїхало, а баштанник тільки потилицю чуває, дивлячись на зовсім попсований баштан. Хто винен, а на кому окошелилось [10].

В селі Хорошках на початку серпня заарештовано і відведено в лубенську в'язницю п'ять селян, родичів Голобородька, якого обвинувачують у тому, що ніби-то він убив стражника Бутенка.

– Крім «Маніфеста членов Государственной Думы» по повіту розповсюджується ще й «Універсал Державної Думи», – цеб-то виборгська відозва на українській мові... [11].

30 липня усе село Лазірки з усіма навкруги хуторами було закидане виборгською відозвою послів Державної Думи і відозвами партії соціалістів-революціонерів. Повставали вранці люди, бачать – мало не у кожного на тину, а то й порогом листок лежить, а в іншого ще яка небудь книжечка. Пішли люди до церкви (була саме неділя), коли й там вся огорода заклеєна це відозвою. Люди почали купчитись, розмовляючи про відозви. Вся політка заметушилась, й урядник з стражником киулисьдо людей відбирати відозви, та недуже поживились, бо мало хто віддавав.

Того ж таки дня відбувся волосний сход з приводу виборів у «землеустроїтельну комісію». Люди посходились, а земського нема. От поки приїде земський, люди й почали читати ті книжечки, що вранці познаходили. Коли тут прибігає стражник та й давай одбирати ці книжечки. Тоді староста, надів на себе медаль, ознаку своєї власті, та до стражника: «Ти, сякий такий сину, навіщо забираєш книжки? Вертай їх назад, ми будемо тут їх читати...»

Вся юрба грізно насунулась тоді на стражника і він мусив утікати.

Членів у комісію люди вибирати не захотіли. Як їх земський не улеслював, як не прохав, але люди не піддались. Тоді земський каже: «Хто не згоден зо мною, хай вийде з хати».

Із 104 душ в хаті лишилось тільки 15 чоловік і то частина з них волосні служачі, а решта – місцеві дукарі.

-Ну, – каже земський до тих 15 душ, – будемо балотировати.

І почали вибирати з проміж себе членів у комісію. Але ті, що були на дворі, довідавшись про це, вломились у волость, счинили там галас. Земський злякався, сказав, що тепер уже годі вибирати, а трохи згодом він збере другий сход: може тоді люди «порозумнішають», – і сам подався додому [12].

30 липня в Засульській волості знов були вибори уповноважених в землеустроїтельну комісію, але громадяни й на цей раз відреклись вибирати з

дуже великим незадоволенням, навіть ляляли волосного старшину за те, що він їх турбує скликанням на сход до цього [13].

В середині серпня на межі Лубенського та Миргородського повітів у маєтку великого князя Костянтина Дмитровича була велика пожежа. Горіло два дні. В тому маєткові був кінський завод. Кажуть, що стані в заводі обложено було гнотами, намоченими керосином, а 800 коней ще попереду випущено просто в поле.

Згоріло на сотні тисяч карбованців. Від великого князя прийшов наказ не будувати нічого. В маєткові і на заводі дуже багато слугащих, тепер вони дуже бояться, що всім їм доведеться збутися служби [14].

Цікаві події відбувалися в селі Вовчок в 1906 році.

В травні був сільський сход по всяким громадським справам, на якому багаті селяни накинулись з лайкою на бідноту за те, що ті не платять податі на волость та в земство. «Через вас і нам клопіт буде, говорили багаті, – начальство подумає, що ми тут всі не плотимо налогів». Вони бояться, що про їх начальство скаже, а про те і не подумають, що ті, хто не платить подушного, може куска хліба не мають. А подушного з бідних приходиться більше чим з багатих, хоч будні мало користуються послугою волості. Подать у нас беруть з душі од 15 до 60 років. І бідний селянин, у котрого є троє дорослих синів, платить податі стільки скільки одинець багач у котрого 50 десятин землі! Можна тільки дивуватись чому до цієї пори не переложять цього налогу з душ на землю. Це цілком залежить од волостного схода. Треба тільки щоб у виборці на волостний сход попало дві третини бідних. Де хто з бідних веде агітацію в цьому напрямку, та трудно з нашою голотою кашу зварити. Бідний [15].

16 вересня був трус у Микити Іващенко. Трус був дуже пильний. Шукали нібито, зброї, але причина зовсім була інша: поліція хотіла піймати одного селянина, що здавався їй небезпечним.

В тому ж селі оголошено бойкотувати Костя Руденка. Причиною бойкоту був такий випадок. Коли ще була Дума, то вовчане написали приговор, щоб вона домогалась землі. Приговор підписало багато селян, між якими був і Руденко.

Потім він чогось роздумав, пішов до десятника і викреслив свій підпис. Селяни про цей випадок довідались тільки тепер і зараз же почали бойкотувати зрадника. Руденко ходить, кланяється, та нічого не помагає.

У тому ж Вовчку скарлатина щоденно вихоплює де кілька дітей; бувають дні, коли ховають по п'ять душ.

17 вересня два стражника поранили селянина Буряка. Це було при таких обставинах. Буряк був висланий в Тобольську губернію як політичний. Через кілька часу він відтіль утік і переховувався у своєму селі, лягаючи на дворі спати він що разу накривався соломою. Якийсь шпиг сказав про це стражникам; ті прийшли й почали крізь соломку штрикати штиками Буряка. Бідолага довго терпів, але ж коли штрикнули у восьмий раз, він схопивсь і почав тікати. Тут його догнав один стражник і шаблюкою відрубав носа. Буряка після цього заарештовано і відвезено до тюрми, але на другий день адміністрація мусила перевезти його до шпиталю.

У селі Шершенівці закрили земську школу: причина – пошесть скарлатини [16].

19 вересня на межі Хорольського і Лубенського повіту пограбовано Богдановича і його гостей на 900 карб. В той день, до Богдановича з'їхалось чимало проханих гостей; всі пили, співали, веселились і ніхто й не помітив як у хату увійшли й непрохані гості. Ці гості довго не засиджувались. Крикнувши «руки вгору», вони повиймали з кишень у справжніх гостей 900 карбованців і, взявши два револьвери, запрягли хозяйських коней тай поїхали. Після від'їзду гостей у хаті ні в кого, крім попа, не зосталось ні шеляга. Цей піп розжалобив оповіданням про своє бідолашне життя і вони вернули йому гаман з грішми.

Після від'їзду «комуністів» Богданович схопив рушницю і хотів перестріти їх біля лісу, але ж піп відмовив Богдановича це робити.

Поліція дуже пильно шукає грабіжників. Є відомості в поліції, що в грабуванні брали участь селяни з Матяшівки. Де кілька чоловік заарештовано, але Богданович між ними не впізнав ні одного з тих, що прийшли до нього непроханими на хрестини [17].

В селі Юсківцях кожної неділі чи свята відбуваються величезні віча (мітинги) під приводом членів у. с.-д. р. п., в яких беруть участь не тільки молодь, а навіть сивоголові діди. Місцеві стражники з цього приводу дуже стурбовані і беруться всяких засобів щоб знищити «крамолу» та ці навісні віча. Кожну ніч пильнують вони, щоб часом де не відбулося яке зборище, але «кляті крамольники», не вважаючи на се, роблять своє і скликають віча не в селі, як се бувало раніш, а де небудь за селом у чистому полі, у лісі або прямо в болоті (на лугах).

– Там-же в Юсківцях спалено лавку потребительського товариства – се вже, кажуть, справа рук тамошніх хуліганів чи то пак «истинно-руських» патріотів, які йдуть на перекір «демократам-раскольникам» і роблять своє: грабують, палять, пиячуть та морочать темний люд, сіючи поміж цим страшенну ворожнечу.

– В селі В'язовку селяни обурені проти свого пан-отця-колишнього економа лубенської бурси. Замість слова Божого цей панотець кожної неділі чи свята по двічі а то й про тричі за службу читає якісь казання з ганьбою на «руських демократів», Державну Думу то що... Селяни зовсім перестали ходити до церкви, особливо молодь, і церква від того мала великі втрати. Вважаючи на це громадяни зробили приговора, щоб панотця цього забрали з села, подали цей приговор архіреєві в руки і тепер певні, що нарешті свого батюшки таки спекаються [18].

В жовтні в селах всього повіту почали примушувати селян платити земські податки. В селі Вовчку цінують і продають усяке збіжжя тих селян, які зрікаються платити. Сільського старосту було заарештовано за те, що він не виконував свого обов'язку як треба, коли збирав ці податки. Через три дні його випущено і тепер по селу ходять збирать гуртком – душ шість: староста, десяцький, соцький і навіть стражники або прями москалі. Селяни, бачучи такі заходи, самі починають платити, не дожидаючи гостей.

– Теж робиться і в селах: Литвьяках, Березоточі, Снітині та в інших.

– В селі В'язовку трушено інтелігента – чоловіка тамошньої учительки д. А.Доброволенка, який заряджує церковною півчою. Нічого протизаконного не знайдено і його незаарештовано.

– В селі Великій-Селецькій селяни дуже не задоволені з того, що їх примушують вартувати казенну шкальню. Вся громада В.-Селецької вже двічі писало приговора, щоб зовсім забрано у їх шкальню, але се нічого не допомогло, довелось таки вартувати.

– В селі Засулі поліції пощастило піймати аж чотирьох «анархістів», які нападали на хурмана, що їхав з економії в місто. Але, як виявилось, то се були не «анархісти», а простісенькі підпилі робітники-малярі. Вони просилися у хурмана, щоб він їх підвіз до міста, жартами його налякали. Хурман вигадав, що на нього вони навіть стріляли. Продержавши чотирі дні в буцигарні, поліція випустила їх на волю.

– На межі Лохвицького і Лубенського повітів до заможного мужика С-а прийшло в ночі кілька невідомих людей. Вони вибили у вікні шибку і, всунувши в хату лопату, почали вимагати грошей, погрожуючи зараз його спалити, коли нічого не дасть. Чоловіку з переляку мусив віддати їм свої гроші [19].

Цікаво було в жовтні і в інших селах Лубенського повіту.

В селі Матяшівці багацько заарештовано хоч трохи поступових людей, вважаючи їх за демократів та революціонерів.

– В село В'язовку громадянам нарешті пощастило спекатись свого батюшки, «истинно-руссаго патриота». У неділю 15 жовтня він одержав потрібні бумажки, щоб рушати з В'язова, а на його місце призначено іншого, молодого.

– Біля м. Оржиці на хуторі, до Івана Зіненка (Бая) забрались в комору невідомі гості і коли він, почувши порання, хотів вийти з хати і одхилив двері, то йому прямо в обличчя двічі стрельнуто і поранено. Зіненко встиг причинити двері на заціпку і врятувався від смерті. Почувши стріляння, його сусід прибіг виручати, але непрохані гості були уже далеко і, вистріливши ще кілька разів у полі на собак, які за ними гнались, зникли [20].

В жовтні 1906 року з села Литвяків прийшла звістка в Лубні, що там тепер Лебединський з товаришом; а на їх думали, що це вони стріляли на поліцію з квартири Лебединської і Яновської, як туди прийшла поліція робити трус. Зараз же в Литвяки послано було пристава Дяченка з козаками і він арештував обох. Та в Лубні привезено самого Лебединського зв'язаного вірьовкою, а товариш його дорогою втік. Лебединському 17 років. Його судитиме військовий окружний суд.

Про арештовану Лебединську пишуть, що завгодно, що перед арештом люди помічали, що вона психічно слаба. Так що перше ніж судити її військово-окружним судом, годилось би щоб лікарі-психіатри оглянули її [21].

1907 рік в Лубенському повіті був так само різноманітним і різнобічним.

В селі Мацьківці цієї зими розвелось стільки злодіїв, що життя не стало через них. Вони «робили» спільно, караючи зрадників і до того налякали людність, що всі боялись і балакати про славетні вчинки злодійської банки. Начальство ж за боротьбою з «крамолой» на це не звертало ніякої уваги.

Нарешті, бандити зарвались, спаливши хату з помсти. Терпець увірвався і мацьківчани вирішили заслати на поселення 17 душ, на яких мались вказівки, що вони певно належали до злодійського гурту. Троє з них парубки, решта ж сімейні. Всіх 17 – відведено до лубенської в'язниці. Тепер на селі тихо і мирно, про крадіжки не чути [22].

В квітні 1907 року в село Велика-Селецька при ревізії у потребительській крамниці виявилось, що в касі немає багато грошей. На запитання, де гроші? – крамар відповів «не знаю». Його обшукано і знайдено 240 карбованців грошей. Після цього крамаря Вакуленка, колишнього старшину, з посади скинуто, хоч гроші знайдені н у нього, а у його помічника-зятя.

На останньому зібранні товариства виявилось, що голова товариства, якому було доручено купити дощок, переплатив на них.

Виправдовуючись, він нарікався на члена, що приставив дошки і образив його, а той не довго думаючи запалив голову по лицю. На цьому і скінчилось зібрання. Виникша колотнеча тепер загрожує існуванню товариства, бо «істинно-руські»

елементи, що провалились тепер (з добродієм Вакуленком на чолі), бунтують [22].

В селі Нижчий-Булатець на парафії сидить відомий піп Марашка, що уславився своїми промовами проти євреїв на зібраннях лубенських «союзників». Цього достойного пастиря недавно спіткало лихо – його дуже побито. Це «избієніє» стоїть в зв'язку з останнім гешефтом пан'отця, котрий всіх обдурих своїм ганебним вчинком проти нижчебулатецької громади, перекупивши ніби то «за для церкви» сторгований громадою необхідний для неї ліс у Скаржинського.

Через те, що своїх грошей у Марашки не було, то він увійшов у згоду з євреєм С., якому фактично і купив ліс. Треба зауважити, що «за для церкви» Скаржинський віддав ліс за 10 тисяч карбованців, коли громада давала 11 тисяч карбованців. Заробіток, правда, гарний, але чи подоба воно так робить священникові? [23].

В селі Литвяках в травні заарештовано 3-х селян за протиурядову агітацію. Заарештованих замкнено в лубенську тюрму і їм загрожує адміністративна висилка поза межі губернії. В останні часи такі арешти стали систематичними, а заслання за межі губернії стало найулюбленішим способом «владсть имущих» спекатися від «небезпечних» людей [24].

Жито зовсім не вродило в повіті. На ланах тільки де не де стирчить кущик пашні; селяни сіють на прогалинах ярину, садять картоплю і іншу городину. Ярина ще нічого, але, коли з неділю не буде дощу, то й те що є, пропаде. Сум огортає душу, коли подумаєш, що хліб не вроде. Селяни кажуть, що тоді буде «забастовка», пани – «голодний бунт». В Лубнях житне борошно по 1 рублю 30 копійок за пуд [25].

Дощі, що йшли на початку червня, трохи підвеселили наших хліборобів – ярина почала потроху відходити і поправляється. Про жито і озиму пшеницю, якої. до речі сказати, і сіють у нас мало, нічого й згадувати – їм вже ніщо не допоможе [26].

У селі Тишках в кінці червня «союзники» упорядкували мітинг. Коли приїхав «оратор» «начальство» зараз же скликало громаду і приїзжий сказав довгу промову про «союз».

Деякі з селян хотіли були сперечатися з нездатним промовцем, та їх «начальство» прогнало геть. Як кажуть, мітинг цей упорядковано по ініціативі місцевого поміщика Терешкевича [27].

В 1912 році Лубенський відділ «союзу Руссаго народа» очолював голова – дійсний статський радник Павло Африканович Ясінський; товариші його – жінка колезького радника Марія Тихонівна Барабаш і жінка дворянина Марія Вікторівна Ясінська, секретар – селянин Георгій Васильович Копилов [28].

Лубенське Товариство любителів правильного полювання: голова – полковник у відставці Володимир Аркадійович Ляшенко. Секретар – губернський секретар Микола Володимирович Томиловський; члени: дворянин Андрій Опанасович Романовський, надвірний радник Гаврііл Аркадійович Афанасьєв-Прокоф'єв [28].

Одні – мисливці – полювали на тварин, інші – союзники – на людські душі, розвиваючи в них саме чорне, ненависне, піднімаючи весь мул з глибин людської душі, спрямовуючи ненависть на євреїв, інакомислячих, українців та інших.

В 1907 році лубенські чергові земські збори, зважаючи на те, що мешканці повіту надто погано платять земські податки, земство доволі частенько лишається майже без найпотрібніших коштів, обговорювали питання про засоби, якими можна б примусити «недоимщиків» заплатити податки. Прийшовши до висновку, що «недоимщики» не платять «навмисне», а не через злидоту, як про це багатько хто гадає, збори ухвалили прийняти «самые решительные меры» що до збирання зазначених податків. Після цього земство послало прохання до полтавського губернатора, щоб той наказав поліцейським властям лубенського повіту вжити найрішучіших засобів щодо цієї справи. Власті справді зрозуміли це благання земців (чи наказ губернатора) і взяли коло «недоимщиків» як найкраще. Як кажуть, в кожне село, де тільки єсть «недоимщик», являється пан пристав або й сам справник з стражниками та чеченцями і вимагають негайно ж

заплатить «недоимку», а в противному разі забирають останнє різне збіжжя і несуть до зборні чи волості, яке потім і продається. Крім того по старому звичаю «недоимщикам» іноді робиться «внушення», щоб пам'ятали, коли платив «недоимку». Такі випадки зирання податків були в селах Новаках, Засуллі, Єнківцях, Шершнівців і інших селах майже в всього повіту. Є чутка, що під час таких зборів податків в селі Новаках було чимало побитих «недоимщиків» [29].

В 1908 році життя в Лубенського повіті вирувало самими різними подіями та явищами.

На початку березня 1908 року громадяни села Новаків давно вже домагались, аби в їх було забрато з села «монопольку», яка робить тільки шкоду. Було складено і приговора про це, та начальство не задовольнило його. Тоді вони склали другого приговора і знову прохали, щоб забрали, бо через неї неможливо закінчить будови церкви, що стоїть розпочата. Тепер одержано відповідь, що з 1-го липня цього року таки буде закрито «монопольку», і громада дуже радіє [29].

В березні 1908 року селяне села Клепачів, прочувши, що швидко в сусідньому селі Новаках мають закрити «монопольку», дуже бажали, щоб її не закривали зовсім, а перевели до їх у село, бо без неї погано на селі. Громада хоче навіть скласти приговора і послать з ним людей до начальства, щоб вони поклопотались в цій справі [30].

Бували і цікаві судові справи. В селі Засуллі (коло Лубень), ще зимою гурток єврейських хлопців, гравши в сніжки, випадково розбив одному євресві шибку в вікні, а йому здалося, що хтось стрельнув, і він повідомив про це лубенську поліцію. Почався бучний дослід цієї справи; написано кілька протоколів і передано справі лубенському городському судді на розгляд. Тепер 26 березня городський суддя розглянув цю справу, де й доведено свідками, що то справді шибку розбито сніжкою, а стрілять ніхто тоді не стріляв. Свідків було викликано чоловік 30, усе молодих хлоп'ят. Суддя, довідавшись про винуватців цього «скопища», що утворило майже безпорядки, одного присудив на три дні арешту або до 5 карбованців штрафу, двох оддати під батьківських догляд [31].

1 квітня увечері в селі Юсковцях, дочка козака А.Костюкова. 40 літня, кинулась в ставок, що в садибі її батька. Як повідомляє «П.Г.», Костюкова, доживши до 40 літ і не вийшовши заміж, зневірилась в житті й збожеволіла і от в припадку божевілля й кинулась у воду [32].

Нарешті діждались наші селяне-хлібороби весни 1908 року і вона розвіяла і всі ті рожеві надії, що вони на неї покладали. Посіяна озимина походила дуже рідко та й те черва виїла. Почалась весна і знову лихо насовується ще гірше ніж восени: сніг почав розставать ще в лютому, а суворі морози тяглись до квітня і коли озимина почала накльовуватись, то морози прибили її зовсім. Тяжко дивитись хліборобові на поле, бо скрізь воно своїм рудим виглядом нагадує більш минулу осінь, ніж весну. Весняної зелені нігде непомітно. Сумно поглядають селяне на небо, чи не видно де хмари, чи не випаде часом хоч малесенький дощик, який ще поправив би хоч трохи тяжке лихо, що немилосердно насовується на людність. Та марна надія, дощику все нема та й нема і коли не буде до свят, то чимало доведеться зазнати лиха.

Крім зазначеного лиха, селяне Лубенського повіту, що живуть по низинах побіля річок: Сули, Оржиці, Удаю, Сліпорода та інших, зазнають зараз ще інше лихо. Вода в цих річках осолбливо в Сулі так піднялася (та ще й не перестає підніматись), що багатьом людям доводиться кидать зовсім свої оселі і тікати кудись на гори, а вода руйнує покинуті на волю Божу їхні хатки та інші будови. Великі вітри ще збільшують велику шкоду, руйнуючи будови. Чимало сел побіля річки Сули майже зовсім затоплено водою [32].

В Лубенському та Хорольському повітах, де протікає річка Сула, а також і в самих Лубнях, повідь що день далі, то все більш приймає грізніші розміри; 6-го квітня під Лубнями, коло села Засулля, Лубенського повіту, розлила вода насипану десятки років тому стару добру греблю. 7-го квітня в місті Снітині, Лубенського повіту, на річці Сулі зірвало дерев'яний міст. Шлях з Снітина та Вовчка на Лубні на протязі верстов 7 залито водою і проїхати ним кіньми дуже небезпечно. В селі Мацьківцях також порвало греблю, що йде на село Мацькову Лучку. Дерев'яному мостові в Лубнях також загрожує чимала небезпека. Чимало

сел обох зазначених повітів, що містяться по низинах побіля річок, особливо Сули залито водою. Шкода людям дуже велика.

Такі-ж приблизно відомості про повідь ідуть і з Роменського та Лохвицького повітів, де також вода накоїла чимало лиха людям, що живуть близько річки Сули [33].

В селі Тарандицях на перший день великодних свят (13 квітня), годин у 7 вечора, опісля вечірньої служби, в церкві невідомо од чого зчинилась пожежа. Через те, що церква була вже заперта, а огонь скоро обхопив її кругом, людям не пощастило нічого врятувати. Через годину церкви як не було. Під час пожежі обурені селяне хотіли батюшку погорілої церкви вкинути в огонь, обвинувачуючи його, що то він винний в пожежі. Але більш розумні й спокійніші селяне не допустили сього зробити. Шкода селянам чимала. Ця церква вважається за найбагатішу і найкращу в Лубенському повіті. Батюшці загрожує кара за те, що він допустив згоріти всьому, що в церкві було, і нічого не виніс, що повинен був винести обов'язково сам [34].

Коло сел Пулинець, Юсківець та П'ятигорець, Черевківської волості було 127 десятин дуже гарної земельки, що належить одставному підполковникові Ф.В.Левешкові. Земля ця дуже давно муляє очі селянам цих сіл, але, не вважаючи на де-які заходи, її ніяк неможна купити і селяне тільки скося на неї поглядали. Але оце кілька тому зовсім несподівано для селян лубенська повітова землеустроїтельна комісія прислала до волості (кажуть, що в усі волості повіту) оповістку, в якій говориться, що добродій Левешко хоче продати за поміччю крест'янського поземельного банку оцю свою землю: 118 десятин в одному одрубному кускові, а решту в 5 або 6 кусках. Селяне дуже зраділи цьому, але довідавшись, що він хоче по 300 карбованців за десятину, трохи засумували, кажучи, що се трохи дороженько він хоче. Біднота каже, що з рук цього Левешко земелька певре перейде до других Левешків, бо бідноті все їдно ні за що купувати, а дукарі й справді уже міркують, яким-би робом швидше прибрать цю землю до своїх рук.

З повіту йдуть сумні звістки про майбутній врожай. Дощі, що останніми днями випали, ярвину та огородину трохи поправили, що ж до озимини, то справа з нею стоїть дуже гірко. Багацько селян почали переорювати засіяні озиминою лани і сіють то просо, то овес і тому подібне [35].

З Лубенського повіту в кінці квітня сила сільського робочого люду рушило на заробітки в Херсонщину та на Бессарабію. Це сталось здебільшого через те, що звідтіля надійшли чутки, що там ніби то має бути досить гарний урожай на хліб. Туди на заробітки селяне йдуть що-весни, але так багацько, як сього року – ніколи не було. Рушають і старі батьки з синами та дочками, залишаючи дома на хазяйстві самих тільки старих бабів [36].

В містечку Снітині, 12-го травня, на світанку, в одного селянина невідомо від чого счинилась пожежа. Скоро огонь обхопив кілька будівель і по інших дворах і пожежа зробилась дуже страшна. Припинити її на превелику силу пощастило тільки тоді, як уже було майже зовсім знищено огнем чотири двори з усіма будовами (хатами, клунями, повітками то що). Загибло багацько селянської худоби, між іншим: корова, теля, кілька поросят. Варто зауважити, що великі пожежі в Снітині – не первина; торік згоріло разом до 50 дворів [37].

Після великих дощів та чималого холоду почалась страшена спека, що іноді досягає мало не до 40 градусів. Огородини й баштани почали сохнути, і коли не буде дощу або не зменшиться така спека, зовсім можуть загинути. Хліб у полі почав поспівати майже разом увесь: і жито і пшениця, як озима так і ярва. Жнива уже почались і доведеться поспішати з ними [38].

В Лубнях в середині липня з постанови комітету благодійного товариства судового відомства засновано місцеве правління щодо завідування справами товариства в місцевостях району Лубенського окружного суду, з віділом цього правління окремо від Харківського окружного правління. Обов'язки голови Лубенського окружного правління благодійного товариства виконує голова місцевого окружного суду добродій Покровський. Бажаючи найкращого розвитку діяльності цього товариства, голова звернувся до всіх діячів судового відомства з особливим проханням прийняти участь в товаристві, записуючись в

його членами. Річна членська вкладка 5 карбованців. Мета цього товариства – допомагати найбіднішим сімействам судового відомства, не виключаючи й «низших служащих» [39].

Жнива цього року дуже пізні. Хліба уродило мало. Жито, хто посіяв рано, в того і уродило хоч і не дуже гарне, але й не погане. Хто ж посіяв пізно, у того повимерзало і пропало. У кого було чим засіяти свою ниву на весні, ті попереорювали жито і понасіяли ярини. Пшениця уродила добре, та їй дуже пошкодили дощі та град, який вибив у Лубенському повіті кілька сот десятин. Гречки попалило; на них мало надії, хоч зрідка трапляються дуже гарні, та про пізні гречки ще нічого певного не можна сказати, бо рано; останніми часами дуже часто перепадають дощі, які не дають спромоги вбирати сіна, тай жнивам вадять [40].

В селі Чутовці, на полі, цими днями убито управителя економії генерала Мусмана [40].

Скрізь по Пирятинському й Лубенському повіті пропала гречка і не знати від чого. Зелена стеблинка гречки пересохне коло корня, потім переломиться, впаде на землю й чисто зсохне. І селяне ніяк не доберуть способу, від чого воно. Тільки і ціла та гречка, що рано сіяна [41].

В жовтні чималі морози та отой сніг, що оце недавно був випав і пролежав цілісінький тиждень, накоїли не мало шкоди селянам. Пропало сила буряків, капусти то що. Останніми днями погода знову стала тепліша і снігу як і не було [42].

Величезне значення в Лубенському повіті відіграла освіта, в тому числі і в 1908 році.

В селі Великій-Селецькій, давно вже існує земська школа. Але через те, що Велика-Селецька – село величезне, більшість дітей зоставалась по-за школою за браком в її місця, селечанам довелось будувати другу школу. За браком же власних коштів громаді довелось шукати собі в цій справі заповоги і повітове духовенство подало їй свою руку, давши потрібних коштів для збудовання школи. Громада дала землі під школу, трохи грошей, лісу на будівлю і за не

довгий час школу збудували. Духовенство за свою допомогу взяло школу під свою владу; селечанам це не до вподоби припало і вони тепер подали прохання Лубенській земській управі, щоб вона прийняла школу під свою владу. Духовенство, звичайно, повстало проти, а земство передало це питання на розгляд чергових земських зборів, які й постановили «ходатайствовать», перед ким треба, щоб школу оддали під владу земства, як цього хотить самі селечане. Селяне сподіваються, що прохання їхне буде задоволено [43].

Загальна освіта в Лубенському повіті, певно, буде заведена ще з цього року. Ходить певна чутка, що, зважаючи на прохання торішніх зборів лубенського земства, уряд уже визначив свою заповогу на жалування вчителям та й на будови нових шкіл [44].

Існував проект загальної освіти в Лубенщині.

Народна освіта – це найголовніша потреба народна, це найкраща зброя в боротьбі проти темної сили і поневолення людського, а тому я і хочу познайомити читачів «Ради» з докладом Лубенської земської управи про заведення загальної освіти в Лубенщині і з тими засобами, якими Лубенське земство гадає досягти повного здійснення загальної освіти в повіті.

З самого початку свого докладу земство каже, що воно завше не шкодувало коштів на народну освіту і що наслідки цього доволі помітні. Воно заснувало більш 50 початкових шкіл в повіті і чимало допомогло з матеріального боку в перебудованні початкових шкіл в міністерські двохкласові. Але головної мети – забезпечити загальну освіту – ще дуже трудно досягти з браком коштів, потрібних для цього. Зараз же уряд має допомогти громадським установам в цій справі і це дасть земствам чималу полехкість.

Як відомо з офіціальних відомостів, міністерство народної освіти виробило проект загальної освіти в державі, який зводиться до того, щоб усім дітям дати можливість одержати потрібну освіту в гарній школі. Заснування шкіл, де вони тільки можуть бути потрібними, лежить на обов'язку установ місцевого самоврядування, при чому число потрібних шкіл, призначається на підставі підрахунку усіх дітей – 8, 9, 10 та 11 років. Навчання в початковій школі повинно

тягнутись на 4 роки, а нормальним числом в школі визнається на одного вчителя – 50. Установи місцевого самоврядування повинні за два роки після того, як цей проект матиме законну силу, виробить «школьну сеть» і план здійснення її для того, щоб досягти загальної освіти з показанням останнього часу і коштів для здійснення. Школа повинна: мати навчителя Закону Божого та правоздатного учителя, бути забезпеченою будинком, підручниками і тому подібне і давати освіту дурно. Зазначені «шкільні сіті» і план їх здійснення місцеві самоврядування повинні подавати на розгляд міністерства і, коли воно їх ухвалить, то буде видавати допомогу кожній такій школі на найменше жалування: вчителям 360 карбованцям і законовчителям 60 карбованців щорічно з кредиту народної освіти; церковні школи, як ті, що зараз є, так і ті, що мають заснуватись, будуть одержувати зазначену допомогу з кредиту святійшого синоду. Інші ж трати на школи (на содержування і будівлю помешкань, на збільшення жалування учителям і таке інше) місцеві самоврядування повинні прийняти на себе. Найбільш цікаве для земських установ в проекті міністерства це зазначена вище допомога з коштів казни.

До цього часу земство витрачувало на народну освіту до 25 відсотків свого бюджету, і головною перешкодою для збільшення числа нових шкіл була і єсть неможливість для земства збільшити кошти на цю справу. Коли ж жалування учителям буде платитись з коштів казни, то тоді по сміті 1907 року має зостатись вільних коштів 27.312 карбованців, які раніш витрачувались на жалування і які можна повернути на будову і заснування нових шкіл та покращання існуючих. Звичайно, земству доведеться все ж таки збільшити кошти на народну освіту, але без цього не можливо обійтись тому, що трати земства на освіту і без того збільшуються.

Визнаючи зараз потрібним обміркувати питання про загальну освіту в повіті, земська управа подала зібранню проект «шкільної сіті» для Лубенського повіту, вироблений губернською земською управою на підстава, вироблених шкільною комісією того ж земства, і ухвалений губенськими земськими зборами 28 мая

1907 року, яке і запропонувало передати його на розгляд та обміркування, щоб потім «возбудить соответствующие ходатайства».

Головна мета проекту шкільної сіті – дати можливість одержати початкову освіту усім дітям 8, 9, 10 та 11 років. А що головною поміхою в цій справі є відсутність шкіл в багатьох, навіть великих, місцевостях, або далечінь місцевостей від шкіл і тіснота шкільних будинків, то найближчою метою проекту показання місцевостей, де повинні бути засновані нові, або поширені існуючі школи і заснування шкільних районів, які б не були більшими від трьохверстового радіусу.

Підстави, вироблені шкільною комісією губенського земства для здійснення сеї мети єсть, число дітей рівняється 9 процентам всього люду, покладаючи, що курс початкових шкіл повинен бути чотирьохрічним; шкільний радіус для кожного повіту повинен бути, вважаючи по місцевим умовам, але не ббільшим 3-х верст. Нормальним комплектом для школи визнається 50 учнів на одну класову кімнату і одного учителя, при чому в школі не може бути більш чотирьох комплектів. Для місцевостей, що застаються по за межами шкільного радіусу (серед роскиданих хуторів), школу можливо засновувати тоді, як що дітей набереться не менше 20-ти. До сіті залучаються школи міністерські, земські та церковні.

На підставі загального перепису 1897 року і, як виявилось дальшими статистичними дослідями щорічного приросту людей в 1,52 процента, чисельність людності Лубенського повіту вирахована на 1906 рік в 143199 душ, а чисельність дітей (9 процентів) в 12.859.

Вирахувавши таким чином загальне число дітей для кожної місцевості, проект доводить, що для здійснення загальної освіти в Лубенському повіті потрібно: а) заснувати 18 шкіл в місцевостях, де їх зовсім немає, б) заснувати ще 25 шкіл в тих місцевостях, де вони вже є і в) деякі будинки для шкіл перебудувати або поширити так, щоб вони вмістили усіх дітей свого району.

А разом для здійснення загальної освіти по проектові треба поширити та перебудувати до потрібних розмірів 43 школи – 1 однокомплектну, 21 –

двохкомплектних, 13 – трьохкомплектних та 8 – чотирьохкомплектних та збудувати зовсім нових будинків для 59 шкіл – 17 однокомплектних, 27 двохкомплектних, 13 – трьохкомплектних та 2 – чотирьохкомплектних, в тому числі 12 замість старих шкіл. В сей рахунок залічуються усі школи в повіті – земські, міністерські і церковні. Для здійснення сього потребується 295 учителів із найменшим жалуванням по 360 карбованців і 191 законовчителів з жалуванням по 60 карбованців на рік, себто разом 107660 карбованців, а що в зараз існуючих школах учителів є тільки 159 та законовчителів – 109, то потребується ще 136 учителів і 82 законовчителів. Жалування учителям (за винятком, коли їх буде більше проти міністерської норми), буде платити а решті земство; це не дуже обтяжить земський бюджет (доведеться платити з земських коштів 33 учителям та 62 законоучителям, поперх норми, – 17.040 карбованців). Найголовнішими тратами буде будівництво нових та поширення існуючих помешкань для шкіл, содержанию їх, та забезпечення учнів шкільними підручниками і таке інше.

По зробленому підрахунку на будівництво потрібних нових шкільних будинків та перебудову і поширення існуючих потребується 456.100 карбованців, рахуючи на будівництво однокомплектної школи 3.200 карбованців, двохкомплектної – 5000, трьохкомплектної – 7.600 і чотирьохкомплектної – 12.000 карбованців, а перебудову й поширення на половину менше. Потім щорічні трати на содержанию 90 земських шкіл. не рахуючи 51 церковно-приходських та міністерських, в содержанию яких зостається й надалі на кошти духовного відомства та міністерства, досягають 29.625 карбованців; рахуючи на шкільні підручники – для однокомплектної школи – 35 карбованців, двохкомплектної – 60 карбованців, трьохкомплектної – 75 і чотирьохкомплектної – 100 карбованців на рік та на топливо, освітлення, наймитів і таке інше для однокомплектної – 120 карбованців, двохкомплектної – 150, трьохкомплектної – 175 і чотирьохкомплектної – 200 карбованців щорічно. Зараз ці трати досягають 8.534 карбованці 75 копійок (по сміті 1907 року), а коли загальна освіта здійсниться, вони мають побільшати на 21.090 карбованців та на жалування навчителям, зверх норми – 17.040 карбованців, разом на 38.130 карбованців.

Треба неодмінно також прийняти на увагу ще те, що цей проект загальної освіти має здійснитись на протязі 10 років (рахуючи, звичайно, з того часу, як його буде увалено (1) автор), а тому показані трати будуть збільшуватись щорічно тільди тисяч на 19-20 щороку і тільки через десять років досягнуть зазначеної загальної суми.

Далі в докладі подано план здійснення шкільної сіті на протязі зазначеного часу, де видно, що на побудову і перебудову шкільних будинків доведеться витрачати щорічно од 41.600 до 52.000 карбованців, до котрих треба додати ще збільшення трат на содержування цих шкіл од 9.000 до 30.000 карбованців на рік, себ-то в середньому 20.000 карбованців на рік. Таким чином здійснення шкільної сіті потребує трат на протязі 10 років коло 70000 карбованців щорічно. коли ж прийняти на увагу допомогу казни на жалування учителям од 33.000 карбованців на перший рік і до 73.000 карбованців на десятый, себ-то в середньому до 53.000 карбованців на рік, то виявиться, що здійснення проекту загальної освіти в Лубенському повіті, хоч і потребує чималих коштів, але все ж, на думку земства, доступних для земського бюджету.

Потім до докладу подано також і самий «проект загальної початкової освіти в Лубенському повіті, вироблений в 1907 році», на якому я в подробицях зупинятись не буду, бо на це потребується надто багато місця в газеті, а зупинюсь тільки на більш менш цікавих відомостях взагалі. В йому подано список всіх місцевостей Лубенського повіту з показанням людності по перепису 1897 року і зараз, а також і числі дітей, яких зараз налічується 13.034 душі; відомості про існуючі шкільні райони, де в подробицях показані всі місцевості, в яких існують зараз школи, а також і ті місцевості, які обслуговують зазначені школи (земські, міністерські та церковно-приходські), загальна чисельність учнів школі, кілька їх та може зараз уміститись і кілька зостається по за школою, «характеристика» шкільних будинків і де саме треба збудувати чи поширити будинки для шкіл, щоб досягнути здійснення загальної освіти. Усіх шкіл зараз лічиться 1'09: міністерських – 3, земських – 53, церковно-приходських – 53. Учні по всіх школах лічиться 7744: в 3-х міністерських – 273, 53-х земських 4256 і в 53-х

церковно-приходських – 3211; таким чином виходить, що по за школою зостається без освіти ще 5290 дітей шкільного віку (8, 9, 10 а 11 років), коли-ж цей проект здійсниться, то тоді зможуть одержать освіту усі діти. По тій-же відомості шкільних районів треба поширити та перебудувати до потрібного розміру 52 будинки для шкіл: однокомплектних – 8, двохкомплектних – 20, трьохкомплектних – 15, і чотирьохкомплектних – 9; збудувати зовсім нових 38 будинків: однокомплектних – 6, двохкомплектних – 22, трьохкомплектних – 8 і чотирьохкомплектних – 2, в тому числі 10 будинків замість старих. Далі в проекті подано відомості в подробицях про місцевості, де мають заснуватись школи (дивись в докладі) з показанням усіх місцевостей, які школа повинна обслуговувати, загальні відомості про існуючі школи і ті, які мають заснуватись ще, з показанням числа потрібних учителів для кожної школи, числа і скільки їх зараз єсть, і скільки дітей кожного району шкільного віку, а потім пояснительна записка до проекту шкільної комісії губернського земства і список усіх існуючих зараз шкіл, чим і закінчується проект.

Як бачуть читачі, на просторі такого величезного доповіді про заведення загальної освіти (його уміщено на 80 сторінках книжного розміру) ні Лубенське земство в своєму докладі, ні шкільна комісія губернського земства в своєму проекті про викладову мову, якою повинна провадитись освіта в школах, не згадали а ні словечком, нібито ця річ не має ніякого значення в такій справі, як народна освіта, або в державі існує якась єдина мова для усієї людності і про якісь інші мови не варт і згадувати.

Нарешті цікаво зауважить читачам ще те, що шкільна комісія полтавського губернського земства виробила такий проект загальної освіти для всієї Полтавщини і розіслала усім повітовим земствам для обміркування і поширення їх, вважаючи на місцеві умови, а потім щоб вони подали їх на розгляд міністерства народної освіти, а тому цей проект має значіння не тільки для Лубенщини, а взагалі для Полтавщини.

Лубенські чергові земські збори доклад земства ухвалили майже одногласно, але це сталось не тому, що вони щиро бажають народної освіти (не подумайте

сього), а тому, як казав мені один з земців, що цей проект зараз не потребує коштів, бо його ще має ухвалити міністерство то що і взагалі справа ще не нехайна, то чому і не ухвалити його. Іван Лубенець [45].

На початку жовтня 1908 року 43-тє чергове зібрання Лубенського повітового земства ухвалило доклад і проект Лубенської повітової земської управи про заведення в Лубенському повіті всевлюдної освіти. Щоб прискорити цю справу надзвичайне земське зібрання 27 люого сього року уповноважило клопотатись перед міністерством члена Державної Ради добродія Леонтовича. Шкільну сить, карту цеї сїті й фінансовий обрахунок разом з проханням грошової запомоги було одіслано до міністерства, яке, розгледівши надіслані матеріали, ухвалило їх і найшло можливим давати Лубенському земству постійну допомогу по 14.820 карбованців, – з них 3.900 карбованців на 10 нових шкільних комплектів і 10.920 карбованців на 28 існуючих старих шкільних комплектів.

Таким чином Лубенське земство, починаючи з сього року, повинно заводити загальну освіту, бо воно одержує допомогу од казни.

Але справа ця гальмується тим, що міністерство дає допомогу грошима тільки на 28 шкільних комплектів, тимчасом як їх існує зараз 54.

В цьому разі земство повинно завести 3 нових школи – 2 – 2-х комплектів і 1 – однокомплекткову. Казна дає їх в сьому році 9.000 карбованців. Всього ж в 1908 році земство одержить від казни допомоги 13.940 карбованців.

Допомога ця видається земству на таких умовах: щоб всі гроші тратились на школи, а не на що інше, щоб земство справді здійснило проект заведення загальної освіти і щоб мінімальна плата за навчання в школі була – 360 карбованців учителеві і 60 карбованців законоучителеві.

Про це і доложено було земською управою черговому повітовому земському зібранню цього року. Земське зібрання ухвалило: уповноважить управу дати казні потрібні обов'язательства, прохати допомоги на удержування всіх існуючих шкільних комплектів і на шкільне будівництво в повному розмірі. Крім того ухвалено: скасувати посади помічників учителів, і завести посади учителів-завідуючих школою; починати науку по школах з 1 вересня, зменшити різдвяні й

великодні канікули та час на говіння, періодичну прибавку до жалування учителям дають через 5 років, з 10 процентів основної рокової плати, і пенсійні вкладки в пенсійну касу для учителів міністерства народної освіти, що земство платило раніше з своїх коштів (коло 5.000 карбованців), удержувати з платні учителів [46].

З 28 вересня до 1 жовтня виключно у нас відбулося чергове земське зібрання, на якому між іншим було розглянуто такі справи.

Земські збори, зважаючи на прохання Вовчковської сільської громади – видати їй субсидію на будову двохкласної міністерської школи, – після недовгих балачок з приводу цього, ухвалили видати субсидію в 6000 карбованців, але з умовою, щоб школа будувалася під доглядом земства.

Під час розгляду лікарської справи в Лубенському повіті, де-які гласні доводили, що самостійні фельдшерські пункти не можуть дати тої користі, яку вони могли б дати під доглядом лікарів. Зважаючи на це, земські збори ухвалили скасувати три таких самостійних пункти. Далі виявилась така «історія» хазяйнування Полтавської губернської управи. Кілька років тому небіжчик – земський діяч – добродій Сімонов залишив капітал в 50.000 карбованців, на проценти з якого він заповів заснувати в його рідному селі – Зарозі лікарню і утримувати лікаря. Гроші ці лежали в Лубенському громадському банкові, але губернське земство чомусь їх забрало відтіля і купило ренту, через це капітал тепер втертяв цілих 25 процентів і тепер не достачає на содержування лікарні, а губернське земство не хоче платити зроблених ним збитків. Гласний, добродій Тімофєєв, колишній голова Лубенського окружного суду, з приводу цього доводив зборам, що коли губернське земство так зробило, то воно й повинно відповідати за свої вчинки, а тому не треба зупинятись навіть перед судовою тяганиною, коли воно не захоче по добрій волі поповнити зроблені ним збитки. Коли гласний, князь Щербатов заявив, що губернське земство повинно було так зробити, то добродій Тімофєєв довів, що з грішми приватного жертводавця земство не мало ніякого права так зробити. З цим згодились й інші гласні. Збори ухвалили поки що асигнувати на лікарню 750 карбованців, а за браком коштів,

на той час закрити Оржицьку лікарню, а тим часом вжити усіх засобів, що поповнити Сімоновський капітал.

Збори ухвалили також видати Лубенському сільськогосподарському товариству субсидію на побільшення оборотних коштів товариства 1300 карбованців і «заимообразно» 600 карбованців; Яблоновському сільськогосподарському товариству на розвиток його діяльності – 200 карбованців; Учебній столярній майстерні в селі Круподерничах допомогу в 300 карбованців; на одкриття в селі Юсківцях учебної майстерні жіночого рукомета – 100 карбованців та земській касі дрібного кредиту призначено 647 карбованців.

Після доповіді губернської земської управи про агрономічну заповищу людности, збори ухвалили заснувати з будучого 1909 року посади 2-х участкових агрономів з жалуванням по 1500 карбованців на рік і по 100 карбованців на участкову бібліотеку, а також заснувати «экономический совет», куди обрано представників від земських зборів. В «экономический совет», входять: повітова земська управа, представники від повітових земських зборів, участкові агрономи, інструктори по окремих галузях сільського господарства, голова й секретарь повітового сільськогосподарського товариства. представник усіх існуючих в повіті дрібних сільськогосподарських товариств по одному од кожного, завідующий місцевим зразковим полем, управляющий місцевою сільськогосподарською школою і інші особи по проханню управи.

Повітовий «совет» скликається головою повітової земської управи не менше як двічі на рік. Усі члени «совета» приймають участь на зборах з правом рішучого голосу. Постанови повітового «совета» подаються з увагами повітової управи на розгляд земських зборів. Такі «советы» уже зараз існують в деяких повітах Полтавщини (в Гадячському та Кременчуцькому).

Головна мета участкових агрономів – організація дрібних сільськогосподарських товариств, в яких агроном повинен дбати про такі установи практичного характеру, як прокатні станції, злучні пункти, зразкові поля і тому подібне.

Мета «советов» – розроблення планів агрономічних і економічних засобів повітового земства, а також обмірковування сільськогосподарських питань, що висовує саме життя повіту і складання докладів для чергових земських зборів.

Чимало докладів зосталось не розглянутими земськими зборами, між ними й прохання правління «Лиги Образования» про допомогу на розвиток діяльності «Лиги», обібрання представника від земства на загальний з'їзд «Лини» та про висилку їй виданнів земства; доклад повітового земства про заміну казенних лісів на пахатні землі і інше. Зважаючи на це, збори висловили бажання, щоб швидко було скликано надзвичайні земські збори [47].

1909 рік розпочався з величезних морозів в Лубнах та повіті.

З Лубенського повіту надходять звістки, що останніми днями там стали такі великі морози, що бува так, що тріскаються шибки у вікнах.

Через це ціни на топливо (на дрова та вугілля) дуже піднялися. Біднота дуже терпить від морозів [48].

З Лубенського повіту повідомляють, що там останніми днями випало сила снігу. Шляхи скрізь позакидано снігом і їздить та ходити селянам дуже трудно. Бувало, що одваги снігу на покрівлях ламалися сволоки в селянських хатах. Поїзди на к.-п. залізниці через це часто дуже спізнюються. Морози трохи спали а то доходили до 26 градусів і доводилося припиняти навіть вчиття по школах [49].

Через холоди в Лубнях останніми часами часто припинялась наука по школах [50].

Через величезні морози та сніг в річках на Полтавщині: Сулі, Удаї, Сліпороді, Оржиці та інші, замерзлих товстою кригою та заметених снігом, вода почала дуже портитись, а до того ще й риба од цього сталадохнути. Зараз, коли снігу ще підсипало чимало і повітря зробилось недоступним до води зовсім, вода почала прямо смердіти та одганяти дохлою рибою, яка вже спливає на поверх, і зробилась непридатною для пиття. Але не зважаючи на це, людність, що живе побіля згаданих річок, все ж вживає її, не відаючи, якою небезпекою загрожує ця смердюча вода. А в Лубнях так просто тому вживають її, що скрізь побіля річки

колодязів майже зовсім немає і користуватись водою тільки й можна з Сули. Коли взяти на увагу ще те, що незабаром має настати весна, і до річок потече тоді ще й іншої різної брудноти й пакості, то трудно собі уявити, яка страшenna небезпека загрожує людності по весні. Кому б же треба було клопотатись про те, щоб попередити та захистити темну людність від цього лиха, мовчать собі любенько, не роблячи а ніякісінських заходів в цій справі [51].

В лютому сільська громада с. Тарадинець, клопоталась, щоб у їх було закрито монопольку. Тепер «Полтавський Голос» сповіщає, що прохання це задоволено, але монопольку буде закрито аж 1 липня 1910 року, як скінчиться аренда помешкання для неї [52].

Сільські громади Лубенського повіту: Тарандинська, Калайдинська, Березоточська та Крутобережська давненько вже клопочуться і навіть склали у свій час потрібні приговори, щоб від їх було забрато монопольки. Вони писали, що, мовляв, ніякої користі од монопольок нікому немає, а навпаки – через їх тільки дуже поширюється пияцтво та всякі ворожнечі поміж селянами. Зараз єсть відомості, що цього літа (з 1-го липня чи що) буде таки задоволено бажання селян зазначених сіл і монопольки буде зовсім позакривано [53].

Якась пошесть переселення опанувала Лазірською волостю в кінці березня 1909 року. Ціла половина волості лагодиться у далеку дорогу. Їдуть у такі краї: Оренбурзький, Тургайський, Акмолінський і Томський. Такого великого переселення у нас давно вже не було. Виїздили поодинокі сім'ї. Виїздили з острогою: лишали дома непроданий ґрунт або хату, щоб при злій негоді було де голову схилити. Але тепер їдуть без всякої гадки вернутися коли-небудь на старі гнізда. Раніше люди все ждали, все сподівались, що ось-ось у Думі за їх словечко замовлять. Ждали й сиділи на місцях. А тепер, як побачили, що з третьої Думи для їх пуття мало, то навіть з якоюсь поспішністю почали спровадуватись й готуватись у дорогу, немов бажаючи надолужити потрачений на марне очікування час. І цікаво, що не звертаються до землеустроїтельної комісії, бо комісія відводить тільки вільні й нарізані вже участки. Значить, людям довелось би жити там, де їм одведуть участки. А вони конче хочуть туди, де вже є «наші»

люди. Через це вони навіть не хотять користуватися переселенчеськими привілеями, як от: проїздом по льготному тарифу і т. і., а беруть просто паспорти і їдуть по самих паспортах. Два пункти, переважно, притягують їх увагу: г. Кустанай, Тургайської області, де вони записуються в міщани, і с. Лотошна в Томській губернії, куди ще 1897 року виїхала з нашої волості велика партія переселенців. У цьому останньому настала така ворожнеча між приїзжими «хахлами» і місцевими старожилами «кацапами», що старожили не стерпіли, продали усе своє майно і подались у Сибір. Тепер це величезне село (4000 дворів), заселене виключно українцями, виходцями з Черніговської й Полтавської губерній.

Так само як і з нашої волості виселяються люди і з суміжних волостей: Черевківської, Яблонівської й інших [54].

Дуже цікаві події відбувалися в селі Крутий Беріг в 1909 році. Більша частина наших селян переживає зараз скрутні часи, бо починається голод. Навколо все окутане сумом і журбою. Скрізь невеселі картини: злидні, куди не глянь – побачиш або неогорожений город, або обсмикану хату – то все забрато на топливо. А в хаті – ні шматка хліба. Лиш чути часто крик голодних і обшарпаних дітей та тихі гіркі сльози нещасної матері. Та й не диво.

Економічне становище селян дуже й дуже скрутне. Більше двох третин усієї землі нашого села знаходиться у двох-трьох поміщиків, остання ж, сама гірша, в руках селян. Земелька ця порізана на маленькі клаптики і порозкидана по всіх усядах. Іноді десятина розбита на 8 – 9 клаптиків. Працює, поливає гірким потом та сльозами селянин свій шматок, але скупко він нагороджає його за важку працю.

Наняв би де трохи, та ніхто не дає, а де і можна, то орендна десятина коштує 18 – 20 карбованців, а то й більш. І доводиться купувати вже після Різдва хліб.

Багато селян таких, що зовсім не мають поля і клаптика, окрім мізерного шматочка ґрунту, що колись дано, як випускали на «волю». Частина цього бідного селянства заробляє трохи і сьак-так перебивається ткацтвом і кошиками, які плетуть у нашому селі, але і тут явилась біда. Колись було кошик коштує 10 – 12 коп., а куль рогозу 5 – 6 коп., а тепер куль коштує 30 – 35 коп., а кошик 5 –

6 коп. Покупці на ці кошики, наші селяни – глитаї як увійдуть в згоду не робить «конкуренції» то за що хочуть, за те й беруть.

Дались взнаки так звані дні «свободи» і нашим селянам.

Після двох трьох «мітингів» і составлення приговора в першу Думу, почалась «свобода» рубки дерева і міряння землі панської, і от за це прийшлося побувати у Вологодщині молодшим хлопцям по 2 роки. Гадали селяни, що на тім і кончиться, та ні: вийшли повістки на 30 квітня в окружний суд, за порубку дерева у тутешнього поміщика.

Думають селяни виправдатся, та Бог його святий знає. Доказів нема ніяких, а тільки те, що прикащик пізнав у постройці дерево панське. Але єсть такі комори, що построєні 5 – 6 років тому, а порубка «совершена» 4 роки тому, тимчасом на тих коморах і «впізнали» панське дерево.

Пияцтво. Кражі, Бійка. Це часто буває на селі в нас. І от через це все наші селяни склали приговора про закриття «шкальні» та вже і п. земський начальник затвердив, і послано коло трьох місяців, а проте не закривають. Балакають, ніби не закриють, поки не вийде, «контракт» на будівлю, а йому ще коло 2 років до кінця [55].

В селі Крутий Беріг почалась весна, а з нею частіше стали траплятись крадіжки на селі. Не минає ночі, щоб у кого з селян не потрусили злодії комори або млина. Докотилась пошесть тифу і до нашого села. В сусідньому селі Хитцях тиф гуляв, починаючи з осені і цілу зиму. Голоднеча і холод помагали тому, що заслабло і померло чимало людей, та й самі люди не боролись з лихом, навпаки ще ширили його. Багато хворих і слабих не йдуть до лікаря чи фершала, а до знахарів та баб-шептух. Першого травня в нас у хатах попідмазували долівки й припічки. Хлопці й дівчата понадівали нову одіж і пішли варити кашу за село. Наваривши каші, погуляли гарно; і перед вечір вертались додому з такими піснями: «Реве та стогне», «Як умру, то поховайте» та іншими. Наша молодь співала-б гарно, та біда, – нема кому керувати нею.

Наші селяни Думою не цікавляться, кажуть: «це Дума не наша, а панська».

Газетами ж дуже цікавляться. Писане рідною мовою називають – «ще рідна наша мужицька газета» а на руські кажуть, – «панська газета». На жаль у нашій школі аж ні одній книжечки нема на рідній мові, а все на руській. «Бова королевичи та Ерусланы Лазаровичи» [56].

Навколо Крутого-Берега верст 30 – 40 по селах тижнів чотири як нема і краплі дощу. Пізня озимина, що вийшла з-під снігу хоча дуже рідкою, але зеленою та дужою, – пожовкла, перестала кущавить, так що як де-то пересівали на ярину. Але посуха з холодними північно-західними вітрами висушила землю; на полі скрізь земля порепалась, а вітри геть повидимали з корінням ярину. А ті стебла, що позоставалась в землі, геть пожовкли і понахилялись до землі, так що в цій окрузі годі сподіватись ярини, бо тепер уже і дощі не допоможуть. Як що пройдуть зараз дощі, то може вернулось насіння, тай годі. Але скоро дощів сподіватись не можна, стало на годині. Соняшно, вітряно і холодно. На Миколая вдарив мороз і поморозив табак, баштани і всяку всячину навіть листя на садовині поскандзюблювалось. Тепер бігають купувати насіння, але!.. де його купити, як усі селянки посадили, а де і оставалось то порозпродували раніше, в земстві хоч і можна купити, та ніде правди діти: грошей біг ма.

Надіялись селяни, що буде поденщина на буряках у поміщиків, але марна надія. Буряки померзли і тепер пересівають вдруге, а полоти таки нічого. По толоках теж ні стеблинки, місцями овечки і ті не можуть пастись. Худобу досі годують, розкриваючи хліви та хати. Бідна скотина їсть солом'яний гній, що повивозили на поле. Трави на горбах повигоряли, а по низах стоїть вода. – Скрута і голоднеча заставила наших бідних селян шукати кращої долі по широких степах Далекого Сибіру. За цей рік з нашого села вийшло 8 сімей. Один селянин розпродав усе своє майно і зібрався на 200 карбованців, порозплачувався з кредиторами і понабрав на чоботи то-що. Осталось у його 90 карб. Купив білет для усієї сім'ї до Красноярська за 73 карб. Остача на їжу на усю сім'ю з 7 душ на таку далеку дорогу. Приїхати у Красноярськ і тоді 300 верст треба їхати на підводі, чи можна доїхать з малими дітьми без грошей? Другий розпродав усі злидні і зібравсь зібравсь, поки не осталось ні шеляга грошей і нарешті зістався

поки у селі, але мусить виїхати у город і найматися з жінкою і дітьми, та вже видко, яка його доля спіткає тут. Усі селяни їдуть без відома переселенчеської комісії.

У нашому селі случилась така пригода. 19-го травня пішло два селянина у лікарню у сусіднє село Тишки. В лікарні взяли для чого-то нашатирного спирту і вертаючись додому, зайшли в шинок. Випили добре, так що вийшли за село, а там і поснули. Прокинувся один і почав розбуркувать товариша. Той став клопотатися як-би випить ще перший одказав йому, що ось, мов, єсть у кармані; бідний чоловік хильнув з просоння і зразу ж став харчать. Швидко, повели його до лікаря і тому удалось бідолаху одрятувать від смерті [57].

На початку липня 1909 року в селі Крутий Беріг, скоїлась така подія. Омелько Дубогрій і Володимир Шлендик чогось посварились. Пішли миритись до монополії. Випили добре, а тоді знов почали сваритись. Після лайки зчепились битися і в бійці Омелько відкусив вухо Володимирі [58].

Посуха в повіті, яка ось цілісіньку весну стоїть, дуже шкодить ростині. Огородини мало що й є через неї. Трава починає жовкнути. Баштани через приморозки пропали і доводиться їх знову насаджувати, а тут спека. Тільки аж 26 травня випав перший за всю весну путній дощик. Люди великі надії покладають на його [59].

Ночами з 22 й до 27 квітня бували приморозки й поприболювали огородину та цвіт на абрикосах. Люди дуже занепокоєні й не знають, як їм запобігти лихові, щоб часом все не пропало, коли ці морози продержать ще довше [60].

21 травня в містечку Яблонові, виникла несподівано пожежа. Була вітряна суха погода і пожежа швидко прибрала страшних розмірів. Огонь перекидало з оселі на оселю і рятуватися не було ніякої можливості. Місцева пожарня зовсім ні до чого нездатна. Прохали запомоги в городській пожарні з Лубень, але через те, що Яблунів занадто далеко від города, вона не могла виїхати. Надвечір таки пощастило припинити цю страшну пожежу, підчас якої вигоріло аж 36 дворів з усіма будовами. На другий день, 22 травня, знову виникла була пожежа, але цього разу вдалося припинити хутко і погоріло тільки два двори. Де-хто гадає,

що пожежі ці стались з помсти тих селян, яких останніми часами виселено з Яблунова по приговорах сільської громади [61].

Виїздна сесія лубенського окружного суду в м. Переяславі розглядала справу про вбивство багатого селянина Воловика з засідки його рідним сином. Після недовгої наради присяжні засідателі, самі тільки селяни, признали душогуба винним, але так, що він заслуговує легкої кари. Суд через це засудив вбивцю – на 12 літ в каторгу. Почувши присуд, старшина від імені присяжних засідателів звернувся до суду з такою заявою. Присяжні гадали, що після їх рішення молодого Воловика буде засуджено тільки в арештантські роти на кількись місяців. Але коли суд засудив його аж на 12 літ в каторгу, то присяжні хотять переіначити свій вердикт і оправдати його. Довго довелось председателеві суду доводити старшині, що вже постановлений приговор переіначити не в його власті [62].

В середині липня була думка заснувати в Лубнях учительську семінарію [63].

На початку серпня волосний старшина Оржицької волості, останніми часами страшенно «запив». Уже його земський начальник карав за це і холодною при лубенській поліції, але нічого йому не помагало. Потерпить день – другий, та й знову за своє. Зрештою він допився до справжнього божевілья і його довелось одправляти в Полтаву в дім божевільних [64].

В цей же час в селі Карпиловці, вночі хтось зарізав, а потім і вкинув у колодязь волосного писаря Лазірської волості, гласного Лубенського земства, д. Прищенка. Через підозріння в цьому злочинстві заарештовано трьох чоловік; один з їх ще зовсім молодий хлопець, проти якого ніби то є певні «докази», але вони всі не признають себе винними. Гадають, що душогубство могло трапитись на романтичній підкладці, або з помсти висланих селян, про виселення яких, як кажуть, на волосному сході дуже обстоював покійний [64].

В кінці травня за останні два тижні йдуть мало не що-дня дощі, дякуючи чому, рослина дуже поправилаь. Жито в повіті на зріст дуже добре [65].

В селі Висачки ще з початку 1905 року у нас засновано товариство сільських господарів на чолі з великими землевласниками: кн. М.Щербатовим, кн.

А.Орбеліані, К.Леонтовичем, М.Терешкевичем. В товариство увійшло й кілька селян, звичайно більш-менш заможних, але сільська людність загалом відноситься до його не прихильно, вважаючи товариство просто панською вигадкою і не йме віри, щоб людям була од товариства якась користь. Звичайно, коли б справа була поставлена як слід, то від товариства можна було б сподіватись де-якої користі селянам, але завдяки тому, що воно майже бездіяльне й тільки-тільки животіє, то за чотири роки свого існування воно не придбало симпатій селянства й до цього часу, а про діяльність його й не чувати. Нещодавно товариством видано справоздання про свою діяльність за чотири з лишком років, в якому воно заявляє само, що діяльність його заставляє бажать багато кращого, бо зроблено дуже мало, але виправдується тим, що воно розпочало свою діяльність й прожило в доволі лихий час, який не сприяв розвитку діяльності товариства. Але сміливо можна додати від себе, що винні в цьому й самі члени товариства, бо вони зовсім індиферентно відносяться до справ товариства. Загальні збори товариства 19 квітня с. р. ухвалили клопотатись перед лубенським повітовим і полтавським губернським земствами, щоб їм видали субсидії для кращого розвитку сільського господарства та розповсюдження культурних засобів господарювання серед селян. Прибутки за увесь згаданий час існування товариства були такі: членських вкладок 35 карбованців, від продажу меляси 14 карб. 75 коп., субсидії лубенського земства 100 карб., за перемелування насіння трієром 24 карб. 2 коп., за молотіння хліба 157 карб. 15 коп., за продані коси 105 карб. 53 коп., за продане насіння 94 карб. 30 коп., разом 460 карб. 70 коп. Трат було (за куплені машини, насіння, мелясу, коси для продажу, то що) 371 карб. 43 коп. В касі товариства лишається 89 карб. 37 коп. Боргів товариства має: К.Леонтовичі за насіння віки – 8 карб. 50 коп. і лубенському відділові полтавського товариства сільського господарства за куплені у його: молотілку, віялку і трієр 489 карб. 20 коп., разом 497 карб. 70 коп. Належить получить товариству за молотіння, за роботу трієром та коси 108 карб. 37 коп. Року 1907 куплено в лубенського сільсько-господарського товариства насіння: жита 34 пуд., 25 хун. і озимої пшениці 55 пудів, яке й було роздано для посіву 18 особам,

з котрих належить получить 53 карб. 75 коп. Спроба з рядовими посівами не дала бажаних наслідків і управління товариства гадає на далі поставити спроби як найкраще. Року 1905 дійсний член товариства Сафронов дав в користування товариства рядову сіялку «Єльворти», яка й давалась для користування членам товариства й стороннім особам даром до 1906 року, а потім ухвалено брати хоть невеличку платню за користування нею. Того ж року лубенське земство дало товариству бика, якого содержував на свій кошт дійсний член товариства поміщик д. Терешкевич, але 1907 року бик здох. Оце майже й усе, що товариство зробило за чотири з лишком роки свого існування, з чого видно, що треба бажать багацько де-чого кращого в діяльності його [66].

На початку вересня в містечку Лукомні та селі Чирковці було зареєстровано по одному випадкові слабування на холеру. Один з хворих помер [67].

На початку вересня було непорозуміння з приводу будування школи в селі Вовчку. Земство й громада уже порозумілись і прийшли до повної згоди. Громада мусила одмовитись од свого домагання, щоб будинок був з цегли на 30 учнів, а земство згодилось на виплату частками призначених громадою 5.000 карбованців. Таким чином непорозуміння вичерпано і школа має бути така, якої земство хоче. Будову земству вже розпочало «хозяйским способом», під доглядом члена управи д. Макаренка, бо ніби то підрядчики не згодились будувати [67].

В повіті, де поставлено земського телефона, на участкові Лубні-Литвяки часто пропадає багацько телефонного дроту. Щоб цю крадіжку надалі припинити, завідуючий телефоном в Лубенському повіті, з належного дозволу, з поліцією потрусив у селі Литвяках мало не всіх селян, шукаючи дроту, і витрусив його чимало. Селяни брали дрiт собі для хазяйства. При трусі виявилось, що в того жердка прив'язана дротом, в того люшня коло воза, чи вісь перев'язана, а то й лампадка на тому дротові висить. Де тільки находили хоч кусочок такого дроту, забирали його і писали протокола на винуватого. Спочатку було взято двох селян-понятих, але виявилось, що і в їх єсть дрiт, і тоді вже робили труси без понятих. Всіх тих, у кого знайдено хоч трохи телефонного дроту, потягнуть до

суду і крім того вимагатимуть заплатити щось більше 200 карбованців за дріт, бо на скільки грошей його покрадено. Таким способом багатьом селянам доведеться відбути кару, ще й заплатити за дріт та судові трати [68].

В повіті мало не до самих різдвяних свят була тепла погода і були навіть часто теплі дощі, через що в грудні була величезна грязюка і рослини де-які почали оживати, а трава зеленіла наче весною. З 22 грудня почав падати сніг, а на різдвяні свята мороз доходив до 25 градусів [69].

В повіті 18 та 19 березня 1910 року пішов чималий сніг і почались морози. До цього ж часу з січня місяця була справжня весна і чимало селян уже кинулись до оранки на ярвину [70].

Жнива в повіті вже розпочато до Купального Івана всюди. Жито в більшості дуже добре і тільки місцями кепське; найбільш попсовано градом і спекою. Дощ пройшов гарний і спека трохи зменшилась, хоч городина вже дуже попсована [71].

В 1910 році, після дощів, настав холод, наче зовсім восени. Селяни бояться, щоб не пошкодило гречкам, баштанам та огородам [72].

1912 рік в житті Лубенського повіту теж був надзвичайно цікавим і різноманітним.

В селі Солониці, в січні з'явилась пошесть скарлатини, від якої померло на однім кутку села п'ятеро дітей, та ще й хворі є. Це дуже стурбувало учительок місцевих шкіл, які прохали повітову земську управу вислати лікаря. Нарешті виїздив лікар і закрити школу на шість тижнів, але ж щоб знищити хворобу засобів ніяких не вжито [73].

В лютому стоїть погода зовсім кепська: то йде дощ, то сніг, а потім придавить гарний мороз, то знову відлига, через що шляхи зовсім зіпсовані і зносини селян з містом дуже утруднюються, особливо з далеких сіл [74].

З села В'язівки, на початку лютого дуже поширюється пошесть кору. Єсть випадки, що хворіють цілі сім'ї. Лікарської заповоги нема, бо найближча лікарня в Лубнях за 7-8 верст від села, а хвершал (фельдшер) рідко коли навідується в село [75].

Сільська громада Нижнього Булатця на початку березня, склала приговор про те, щоб у їх закрили монопольку. Громаду повідомили, що їх прохання буде задоволено, але закриють тільки тоді, як скінчиться строк квартирі [76].

В цей же час в місті Оржиці, засновано товариство тверезості [76].

В селі Круглику, на другий і на третій день великодніх свят відбулось дві українські вистави. На другий день виставляли – «Мартина Борулю» – Карпенка-Карого, а на третій – «Назара Стодолю» – Т.Шевченка і «Бувальщину» – Велісовського. Відповідальним розпорядчиком був місцевий землевласник, член лубенського повітового земства, добродій Л.Клімов, дякуючи заходам якого подібні вистави впоряжуються не перший раз, і селяни дуже вдячні за це. Вистави відбулись в помешканні колишньої чайної товариства тверезості. Аматорами виступають виключно селяни [77].

Містечко наше Лукомня чимале, і в йому хоч і є вже дві школи (початкова земська і церковно-парафіяльна), але вони не можуть вмістити всієї дітвори шкільного зросту і її чимало лишається щороку поза школою. Лубенське повітове земство ухвалило збудувати тут цього року помешкання на кілька шкільних комплектів, щоб можна було дати змогу селянам посилати усіх дітей до школи. Сільська громада згодилась уже прийняти на себе обов'язки перед земством – виплатити йому встановлену ним для сільських громад восьму частку трат на будову. Коли було зібрано сільський сход для того, щоб скласти приговор про ділянку землі під школу і з яких грошей виплатить восьму частку грошових трат, деякі селяни настоювали на тому, щоб цю суму узять громадських грошей, що лежать в волосній касі, а пан писар, він же і гласний повітового земства, пораяв, що краще прохати земство, щоб воно позичило ці гроші громаді з спеціального шкільного фонду, який засновано для допомоги сільським громадам. Більшість сходу згодилась з цим, склавши прохання до земства пропозицію, хоч кілька селян казали, що у тому фонді бракує коштів і краще б призначити з власних коштів, а то можна зостатись без школи. Тепер громаду уже повідомлено, що земські збори прохання їх не задовольнили, бо вони можуть обійтись без цієї позички, та й грошей у фонді нема.

Громада опинилась в поганенькому становищі через пораду свого заступника перед земськими зборами. Тепер доведеться ще рік бути без шкільного будинку. Бо поки там зберуть другий сход, складуть приговора і пошлють його до земства, – то вже не можна буде поспіти з будовою цього року.

– За кілька днів до великодніх свят наші селяни, зважаючи на чудову теплу погоду, кинулись у поле до сіянки, але святками така схватилась хуртовина, що тепер уже й жалкують, що посіяли [77].

В кінці березня організувалося акціонерне товариство Михайлівської цукроварні й рафінерії. Товариство будує цукроварню в маєтку п. п. Шеметів, у Лубенському повіті. Основний капітал товариства – 600.000 карб., поділений на 1.200 іменних акцій по 500 карбованців [78].

24 червня в селі Засуллі селяни-аматори з села Солониці виставляли «Сватання на Гончарівці» й «Піймав облизня». Прибуток з вистави повернено на користь погорільців з села Пісок того ж повіту [79].

Затверджено на початку березня 1912 року статут акціонерного товариства Михайлівського сахарного заводу. Мета товариства – будова й содержування сахарного заводу в маєтку дворян Шеметів в Лубенському повіті на Полтавщині. Фондатори товариства Сергій Михайлович і Микола Михайлович Шемети. Основний капітал 600.000 карбованців, розподілений на 1.200 акцій по 500 карбованців кожна [80].

В кінці жовтня згодились поділити свою землю й вийти на хуторське господарство сільські громади таких сіл: Великої й Малої Селецьких, Онушок, Юсківців, Стукаловки та Пилиповичів [81].

В цей же час селянські громад сіл Вовчка та Березоточі і м. Снітин, клопочуться про те, щоб міністерські школи, які є по селах, перетворити у чотирьохкласові школи городського типу [82].

В селі Золотухах, засновано сільськогосподарське товариство в грудні 1912 року, що вже й розпочало свою діяльність під керуванням місцевого священника отця М.Гороновича Це вже вісімнадцяте таке товариство в повіті.

В Лубнах цими днями засновано товариство допомоги початковій освіті і розумовому розвитку. Мета товариства упорядковувать систематичні курси, лекції, народні читанки, бібліотеки-читальні вистави, концерти то що. 2 листопада відбулись установчі збори, на яких обрано голову товариства (пану Клімову), раду з кількох членів і ухвалено різдвяними святами розпочати фактичну діяльність товариства читанням реферату про завдання, товариств взагалі і лубенського з окрема [83].

21 жовтня 1913 року збори ухвалили видати грошову допомогу лубенському сільськогосподарському товариству на утримання «ученого» секретаря 1800 карбованців і на друкування звітів – 250 карбованців. На поширення діяльності сільськогосподарських товариств: в Лубнях, містах: Яблонові, Снітині, Оржиці, Лукомні, селах: Черевках, Тарандинцях, Вовчку, Лазірках, Засуллі, Гонцях, Карпиловці, Великій Селецькій, Висачках, Духовій, Тишках, Круподеринцях, Старому Гржавці, Матяшовці й Березоточі – по 300 карбованців кожному. Товариству бджільництва в Лубнах – 1050 карбованців, на друкування звітів дрібних сільськогосподарських товариств – 400 карбованців. Разом з іншими тратами земство асигнувало на допомогу сільськогосподарським товариствам 10.400 карбованців, з яких губернське земство має дати 2950 карб. і департамент хліборобства 3100 карб., а решту вже лубенське повітове земство з власних коштів.

На утримання п'яти агрономів в лубенському повіті збори ухвалили асигнувати 9300 карбованців, на утримання чотирьох агрономічних старост – 2400 карб., на відрядження агрономів на курси – 200 карб., на загальноосвітні екскурсії агрономів з селянами – 400 карб. і на утримання інструктора-кооператора – 1800 карбованців. Разом з іншими дрібнішими витратами на цю справу асигновано 16.010 карб. В цю суму лубенське земство має отримати від губернського земства 2400 карб., від землевпорядного відомства – 7200 карб., від департаменту хліборобства – 600 карб.. та з каси дрібного кредиту – 600 карб., а решту вже доплатити з власних коштів [84].

Тоді ж збори зменшили запропоновані земською управою видатки на поліпшення економічного добробуту селянства з 44.825 карб. на 33.805 карб. Між іншим ухвалено такі асигнування: на утримання 27 бугаїв різних порід – 3.500 карб., на утримування 6 жеребців – 900 карб., на 15 зразкових степів – 500 карб., на 50 зразкових для селян ділянок – 300 карб., на впорядкування сільськогосподарської виставки в Снітинській агрономічній ділянці – 200 карб., на впорядкування виставок селянської худоби – 600 карб., на заснування двох зразкових для селян садків в селах Березоточі та Новаках – 130 карб., на роздавання книжок селянам по садівництву – 75 карб., на купівлю книжок селянам по сільському господарству – 600 карб., на зразкову пасіку – 100 карб., на заснування постійних сільськогосподарських музеїв – 100 карб., на купівлю баранів каракульської породи – 200 карб., на шкільні наукові розсадники – 100 карб., на два зразкові городи- 50 карб., на прокатні станції, перетищування зерна, на насіння для селян тощо. Крім того асигновано на утримання в Лубнях земського складу сільськогосподарських машин та всякого іншого приладдя і книгарні – 4.785 карб., на утримування в селі Вовчку школи-майстерні для ремонтування сільськогосподарських машин – 4.236 карб., на заснування кількох шкіл в різних селах повіту по кустарництву: ткацької, швальні, плетіння з лози й рогозу – 1.350 карб. Коли ж додати видатки на утримування агрономів, допомогу дрібним сільськогосподарським товариствам тощо, то земські асигнування на поліпшення добробуту селянства склали 76.143 карб., з яких губернське земство, департамент хліборобства та землевпорядне відомство мають повернути 51.723 карб., а решта вже припадає на кошти повітового земства [84].

Заснований лубенським повітовим земством сільськогосподарський склад з кожним роком значно поширює свою діяльність. Щороку полегшують умови купівлі, зменшуються потроху ціни проти приватних складів і тому подібне. Земський склад засновано недавно, але він уже стоїть на досить певному ґрунті. Загальний баланс минулого року зведено в сумі 73.724 карб. 28 коп. На 1 січня склад машин на 32.270 карб. і куплено за минулий рік на 60.874 карб. 46 коп., продано ж на 63.456 карб. 33 коп. і лишилось на складі на 34.908 карб. 40 коп.

Валового прибутку склад мав 5.220 карб. 1 коп., а чистого 1.623 карб. 42 коп. На 1 січня цього року склад мав сільськогосподарських машин і іншого знаряддя на 34.908 карб. 40 коп., боргів за різними особами – 38.402 карб. 52 коп. і свого майна на 413 карб. 36 коп. борги складу: земській управі, видані на діяльність складові. 10.457 карб. 48 коп., приватним особам і фірмам 28.088 карб. 8 коп., державному банкові, позичені земством на поширення діяльності складу, 30.000 карб. і відсотків на позичку 770 карб. 64 коп. Готівка грішми і майном – 4.408 карб. 8 коп. за минулий 1912 рік земський склад, між іншим, продав: три жатки «Мак-Корміка», 15 жаток «Дірінга», 11 корнерізок, 18 кукільотборників, 20 культиваторів, один локомотив, два млини з французьким камінням, п'ять молотілок – «Гольмана», чотири – «Сімлева і К», 12 приводів «Андера», одну маслوبيйню, одну снопов'язалку, 66 сіялок, 106 плугів (32 – «Сака», 52 – «Гена» з передком «Сака» і інше). Ходів продано 325 штук. З насіння найбільш продано: віки сірої – 977 пудів, вівса – 469 пудів, ячменю – 293 пуд., буряків – 159 пуд., пшениці озимої – 137 пудів і ярої – 110 пуд., жита петруського – 144 пуд., люцерни – 27 пуд., могоару – 79 пуд., клеверу красного – 12 ½ пуд. Наведені цифри яскраво показують, що земський склад уже є досить поважним конкурентом приватним складам і дальше поширення діяльності його принесе велику користь селянам і їхньому господарству [85].

В Лубенському повіті врожай картоплі 1913 року дуже добрий, але дощі, що йшли майже все літо, при низині дуже пошкодили картоплям, а місцями навіть і зовсім знищили, погноївши під корнем картоплю [86].

Жито в повіті в 1912 році вродило дуже добре, але останні дощі, що йдуть майже щодня без перестану, чинять чималу шкоду. Місцями хліб уже повикладало і він починає підживати на корні і береться іржею. Ярина через ті ж дощі кепська і починає стікати. Городина місцями добра, а при низині позаносило мулом. Садовина кепська. Вишень майже немає. Коли дощі йтимуть так і далі, то зовсім буде кепсько. Жати чи косити хліб зовсім неможливо, а він уже поспів і держати далі на корні небезпечно [87].

По селах повіту на початку листопада 1912 року дуже ширяться всякі пошестні хвороби, через які доводиться навіть припиняти вчення по земських початкових школах [88].

В повіті в наступнім 1913 році земство має заснувати на власні і губерньського земства кошти зразкові поля при сільсько-господарських товариствах у містечках Яблоніві, Оржиці, Снітині. селах Лазірках, Тишках, Духовій, Тарандицях. Черевках, Засуллі, Вовчку. Крім того буде содержувати ще 14 таких полів і 50 зразкових учасків [88].

В кінці листопада відбувалися озброєні напади. В селі Юсківцях невідомі злочинці, озброєні револьверами, напали на одного селянина з жінкою і, забравши трохи грошей (карбованців з 50), убили їх вистрілами з револьверів і зникли. На мосту з Лубень на село Засулля теж кілька злочинців напало на засульського сільського старосту, що йшов сам собі, і пограбували 38 карбованців грошей у його, а потім ще хотіли кинути його з мосту у воду, але роздумались [89].

В повіті на початку липня 1913 року уже повсюди розпочались жнива. Опісля величезних дощів, які почали уже шкодити врожаєві, стало на годині і селянство ретельно взялось до праці, щоб хутчій впоратись з жнивими, щоб дощі знову не стали на перешкоді. Покіль що жнуть жито, але й пшениця починає дозрівати. Жито на зріст і зерно досить добре. Гречки теж гарні і місцями вже цвітуть [90].

На початку липня 1913 року в лубенському окружному суді розглядалась судова справа про випадкове вбивство небіжа. Справа розглядалась без участі присяжних засідателів. На суді виявилось, що вбивство сталось зовсім несподівано і цілком випадково. Це було в хуторі Кальбісі, Засульської волості, Лубенського повіту. Після недовгої наради суд присудив вбивцю до арешту при поліції на один місяць і до церковного покаяння.

Обвинувачений таким присудом лишився задоволений, а мати вбитого розпочала гражданський позов проти вбивці, бо він лишив її без робітника [91].

Життя в Лубенському повіті вирувало всіма фарбами у всій своїй багатоманітності.

ПІСЛЯМОВА

Історія міста Лубни є надзвичайно цікавою, прекрасною, багатоманітною, різноплановою. Для жителів Півдня України важко уявити історію українського понад 1000-літнього міста. В цій історії в мініатюрі вся історія нашої прекрасної України. Сотні тисяч прожитих життів зі своїми надіями, бажаннями, мріями, страхами пролинули в цьому прекрасному місті на Полтавщині. Життя та боротьба жителів Лубен, депутата Державної Думи Шемет, видавців «Хлібороба» вона просто заворожує. Стає в тупик та дуже змушує задумуватися діяльність монархістів, союзників, антисемітів. Приводить в захват діяльність земства в галузі освіти, культури, господарства.

Справа лубенської самооборони тримає в напрузі та показує силу професіоналізму всіх учасників судового процесу, змагань.

Життя простих людей в Лубнах та селах Лубенського повіту захоплює своєю практичністю, працьовитості, бажанням щось зробити, добитися матеріального та морального успіху, досягнень.

Заворожує розвиток української культури, яка зі всіх сил пробивалася через каміння заборон, переслідувань та заперечення окремішності українського народу.

Історія міста Лубни показує в широкому форматі повсякденне життя простих українців, прекрасної України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЛУБНИ

1. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Полтавська область / Гол. ред. кол.: Тронько П. Т. (гол. гол. редкол.), Бажан М. П. (заст. гол. редкол.), Білодід І. К., Касименко О. К. (заст. гол. редкол.), Кондуфор Ю. Ю., Королівський С. М., Кошик О. К., Назаренко І. Д., Нестеренко О. О., Парасунько О. А., Пількевич С. Д. (заст. гол. редкол.), Слабєєв І. С. (відп. секр. редкол.), Терлецький В. М., Цілуйко К. К., Шевченко Ф. П.; Ред. кол. тому: Буланий І. Т. (гол. редкол.), Бардик Г. С. (заст. гол. редкол.), Бевзо О. А., Білий П. Х., Вербицька В. М., Гальчук І. Н. (відп. секр. редкол.), Данішев С. О., Ємець П. Н., Жук В. Н., Костюк Р. Г., Кулик Г. І., Легенький І. Ю., Момонт А. Г., Олещенко І. А., Пліш М. С., Соколовський О. Х., Тарасенко О. А., Яворська Н. С. АН УРСР. Інститут історії. – К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1967. – 1027 с.

2. Энциклопедический Словарь Ф.А.Брокгауза и И.А.Ефрона (В 86 томах с иллюстрациями и дополнительными материалами). Электронный код доступа: <http://www.vehi.net/brokgauz/>

3. Еврейская энциклопедия Брокгауза и Ефрона. Т. 10. Ладенбург — Миддот. Электронный код доступа: <https://ru.wikisource.org/wiki/ЕЭБЕ/Лубны>

4. Список населенных мест Полтавской губернии, с кратким географическим очерком губернии. Издание Полтавского Губернского Статистического Комитета. Полтава. Электр. тип. Д.Н.Подземского, Петровская ул., соб. дом. 1912. – 517 с. – С. 185.

5. Вортман Д.Я., Голобуцький П.В. ЛУБНИ [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2009. - 790 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Lubny_mst

6. Адрес-календарь и Справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год. Составлен Д. А. Иваненко, секретарем Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Паровая типография Д. Н. Подземского.

Розділ 2. ЛУБНІ У ГРУДНІ 1905 РОКУ

1. Хлібороб. Селянська часопись. Лубні. – 1905. – № 1, 12 грудня. Електронний код доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis>

2. Там само. – № 2, 20 грудня.

3. Там само. – № 3, 28 грудня.

Розділ 3. СКЛАД ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЬКОЇ ДУМИ

1. Памятная книжка Полтавской губернии за 1874 год, изданная Полтавским губернским статистическим комитетом, под редакцией и. д. Секретаря М. Н. Григорьева. Полтава. Типография Губернского Правления. 1875. – С. 120 – 121.

2. Адрес-календарь Полтавской губернии на 1887 год, составленный под редакцией Секретаря Полтавского губернского Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типография наслед. Пигуренко (в Кругл. пер. за Кадетск. Корпус.). 1886. – С. 220.

3. Памятная книжка и адрес-календарь Полтавской губернии на 1888 год.

Составлено под редакцией Секретаря Полтавского Губернского

Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типо-литография Л.

Фришберга, Александровск. ул., собств. д. 1888. – С. 56.

4. Адрес-календарь и Справочная книга Полтавской губернии на 1890 год. Составлен Д. А. Иваненко, Секретарем Полтавского Губернского Статистического Комитета. Полтава. Типография Л. Фришберга, Александровская, собств. дом. 1890. – С. 106.

5. Адрес-календарь и Справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год. Составлен Д. А. Иваненко, секретарем Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Паровая типография Д. Н. Подземского. 1901.

6. Хлібороб. Селянська часопись. Лубні. – 1905. – № 3, 28 грудня. Електронний код доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis>

7. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1906 год. Полтава. Типо-литография Губернского Правления, аренд. Д. Н. Подземским. 1906.

8. Рада. – 1906. – № 5, 20 вересня (серпня). Електронний код доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis>
9. Громадська Дума – 1906. – № 104, 7 травня (травень). Електронний код доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis>
10. Там само. – № 105, 9 травня (травень).
11. Рада. – 1906. – № 5, 20 вересня (серпня).
12. Громадська Дума – 1906. – № 117, 24 травня (травень).
13. Там само. – № 142, 22 червня (червень).
14. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1907 год. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1907.
15. Рада. – 1907. – № 271, 2 декабря.
16. Рада. – 1908. – № 145, 25 июня (8 липня).
17. Там само. – № 164, 18 июля (31 липня).
18. Там само. – № 172, 27 июля (9 серпня).
19. Там само. – № 202, 4 сентября (17 вересня).
20. Там само. – № 218, 24 сентября (7 листопада).
21. Там само. – № 221, 27 сентября (10 листопада).
22. Там само. – № 247, 29 октября (10 грудня).
23. Там само. – № 256, 8 ноября (20 грудня).
24. Там само. – № 30, 7 февраля (20 лютого).
25. Там само. – № 48, 28 февраля (13 березня).
26. Там само. – № 137, 18 июня (31 червня).
27. Там само. – № 182, 13 августа (26 серпня).
28. Там само. – № 215, 24 сентября (7 жовтня).
29. Там само. – № 210, 18 сентября (1 жовтня).
30. Там само. – № 294, 30 декабря (12 січня).
31. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910. – С. 284.
32. Рада. – 1910. – № 53, 6 марта (19 березня).

33. Там само. – № 62, 17 марта (30 березіля).
34. Там само. – № 173, 1 августа (14 серпня).
35. Там само. – № 182, 13 августа (26 серпня).
36. Там само. – № 203, 7 сентября (20 вересня).
37. Там само. – № 289, 21 декабря (3 січня).
38. Памятная книжка Полтавской губернии на 1912 год. Издание Полтавского Губернского Статистического Комитета. Полтава. Электрич. тип. Д.Н.Подземсаго, Петровская ул., соб. дом. 1912. – 388 с. – С. 170.
39. Рада. – 1912. – № 26, 1 февраля (14 лютого).
40. Там само. – № 55, 7 марта (20 березня).
41. Там само. – № 144, 24 іюня (7 липня).
42. Там само. – № 122, 30 мая (12 червня).
43. Там само. – № 156, 10 (23) липня (іюля).
44. Там само. – № 157, 11 (24) липня (іюля).
45. Там само. – № 210, 14 сентября (27 вересня).
46. Там само. – № 211, 16 сентября (29 вересня).
47. Там само. – № 217, 23 сентября, (6 жовтня).
48. Там само. – № 218, 25 сентября, (8 жовтня).
49. Там само. – № 229, 9 октября (22 жовтня).
50. Рада. – 1913. – № 113, 17 мая (30 травня).
51. Там само. – № 212, 17 сентября (30 вересня).
52. Там само. – № 229, 8 октября (21 жовтня).
53. Там само. – № 247, 29 октября (11 листопада).
54. Там само. – № 224, 1 октября (14 жовтня).
55. Рада. – 1914. – № 3, 4 января (17 січня).
56. Там само. – № 6, 9 января (23 січня).
57. Там само. – № 7, 10 января (24 січня).

Розділ 4. ВИБОРИ

1. Громадська Думка – 1906. – № 76, 5 квітня (апріля).
2. Там само. – № 80, 9 квітня (апріля).

3. Там само. – № 82, 12 квітня (апріля).
4. Там само. – № 85, 15 квітня (апріля).
5. Там само. – № 96, 28 квітня (апріля).
6. Там само. – № 97, 29 квітня (апріля).
7. Там само. – № 17, 20 січня (января).
8. Там само. – № 89, 20 квітня (апріля).
9. Там само. – № 102, 5 травня (мая).
10. Там само. – № 109, 13 травня (мая).
11. Там само. – № 113, 18 травня (мая).
12. Там само. – № 114, 19 травня (мая).
13. Там само. – № 163, 16 липня (іюля).
14. Рада. – 1907. – № 21, 26 січня (января).
15. Там само. – № 29, 4 лютого (февреля).
16. Там само. – № 31, 7 лютого (февреля).
17. Там само. – № 43, 21 лютого (февреля).
18. Там само. – № 46, 24 лютого (февреля).
19. Там само. – № 199, 2 вересня (сентября).
20. Там само. – № 212, 20 вересня (сентября).
21. Рада. – 1912. – № 156, 10 (23) липня (іюля).
22. Рада. – 1912. – № 222, 29 сентября (12 жовтня).
23. Рада. – 1912. – № 224, 3 октября (16 жовтня).

Розділ 5. МОНАРХІСТИ ТА СОЮЗНИКИ

1. Рада. – 1907. – № 2, 3 січня (января).
2. Там само. – № 22, 27 січня (января).
3. Там само. – № 27, 2 лютого (февреля).
4. Там само. – № 43, 21 лютого (февреля).
5. Там само. – № 67, 21 березоля (марта).
6. Там само. – № 111, 16 травня (мая).
7. Там само. – № 87, 13 квітня (апріля).
8. Там само. – № 90, 17 квітня (апріля).

9. Там само. – № 127, 5 червня (іюня).
10. Там само. – № 136, 16 червня (іюня).
11. Там само. – № 141, 22 червня (іюня).
12. Там само. – № 275, 8 декабря.
13. Там само. – № 276, 9 декабря.
14. Там само. – № 285, 20 декабря.
15. Рада. – 1908. – № 3, 4 января (17 січня).
16. Там само. – № 5, 6 января (19 січня).
17. Там само. – № 37, 14 февраля (27 лютого).
18. Там само. – № 74, 29 марта (11 квітня).
19. Там само. – № 79, 4 апреля (17 квітня).
20. Там само. – № 182, 9 августа (22 серпня).
21. Там само. – № 183, 10 августа (23 серпня).
22. Там само. – № 186, 14 августа (27 серпня).
23. Там само. – № 144, 24 іюня (7 липня).
24. Там само. – № 220, 26 сентября (9 листопада).
25. Там само. – № 278, 5 декабря (18 грудня).
26. Там само. – № 289, 19 декабря (1 сичня).
27. Рада. – 1909. – № 10, 14 января (27 січня).
28. Там само. – № 28, 5 февраля (18 лютого).
29. Там само. – № 182, 13 августа (26 серпня).
30. Рада. – 1910. – № 181, 12 августа (25 серпня).

Розділ 6. ЗЕМСЬКІ СПРАВИ

1. Памятная книжка Полтавской губернии за 1874 год, изданная Полтавским губернским статистическим комитетом, под редакцией и. д. Секретаря М. Н. Григорьева. Полтава. Типография Губернского Правления. 1875.

2. Адрес-календарь Полтавской губернии на 1887 год, составленный под редакцией Секретаря Полтавского губернского Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типография наслед. Пигуренко (в Кругл. пер. за Кадетск. Корпус.). 1886.

3. Памятная книжка и адрес-календарь Полтавской губернии. Составлено под редакцией Секретаря Полтавского Губернского Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типо-литография Л. Фришберга, Александровск. ул., собств. д. 1888.
4. Адрес-календарь и Справочная книга Полтавской губернии на 1890 год. Составлен Д. А. Иваненко, Секретарем Полтавского Губернского Статистического Комитета. Полтава. Типография Л. Фришберга, Александровская, собств. дом. 1890.
5. Адрес-календарь и Справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год. Составлен Д. А. Иваненко, секретарем Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Паровая типография Д. Н. Подземского. 1901.
6. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1907 год. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1907.
7. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.
8. Рада. – 1909. – № 11, 15 января (28 січня).
9. Там само. – № 24, 30 января (12 лютого).
10. Там само. – № 97, 30 априля (13 травня).
11. Там само. – № 99, 2 мая (15 травня).
12. Там само. – № 120, 29 мая (11 червня).
13. Там само. – № 188, 21 августа (3 вересня).
14. Там само. – № 194, 28 августа (10 вересня).
15. Там само. – № 220, 30 сентября (13 жовтня).
16. Там само. – № 215, 24 сентября (7 жовтня).
17. Рада. – 1910. – № 122, 30 мая (12 червня).
18. Там само. – № 146, 29 іюня (12 липня).
19. Там само. – № 169, 28 іюля (10 серпня).
20. Там само. – № 181, 12 августа (25 серпня).

21. Там само. – № 203, 7 сентября (20 вересня).
22. Там само. – № 224, 5 октября (18 жовтня).
23. Рада. – 1912. – № 11, 14 января (27 січня).
24. Там само. – № 20, 25 января (7 лютого).
25. Там само. – № 25, 31 января (13 лютого).
26. Там само. – № 26, 1 февраля (14 лютого).
27. Там само. – № 27, 2 февраля (15 лютого).
28. Там само. – № 38, 16 февраля (29 лютого).
29. Там само. – № 246, 28 октября (10 листопада).
30. Там само. – № 249, 31 октября (13 листопада).
31. Там само. – № 250, 1 ноября (14 листопада).
32. Там само. – № 256, 8 ноября (21 листопада).
33. Там само. – № 257, 9 ноября (22 листопада).
34. Там само. – № 261, 14 ноября (27 листопада).
35. Там само. – № 93, 24 апреля (7 травня).
36. Там само. – № 90, 20 апреля (3 травня).
37. Там само. – № 103, 6 мая (19 травня).
38. Рада. – 1913. – № 154, 6 июля (19 липня).
39. Памятная книжка Полтавской губернии на 1912 год. Издание Полтавского Губернского Статистического Комитета. Полтава. Электрич. тип. Д.Н.Подземского, Петровская ул., соб. дом. 1912. – 388 с. – С. 170.
40. Рада. – 1913. – № 46, 24 февраля (9 березня).
41. Там само. – № 129, 7 июня (20 червня).
42. Там само. – № 201, 3 сентября (16 вересня).
43. Там само. – № 205, 7 сентября (20 вересня).
44. Там само. – № 213, 18 сентября (31 вересня).
45. Там само. – № 217, 22 сентября (5 жовтня).
46. Там само. – № 241, 22 октября (4 листопада).
47. Там само. – № 246, 27 октября (9 листопада).

48. Там само. – № 224, 1 октября (14 жовтня).
49. Рада. – 1908. – № 80, 5 апреля (18 квітня).
50. Там само. – № 229, 8 октября (21 листопада).
51. Там само. – № 257, 9 ноября (21 грудня).
52. Там само. – № 297, 31 декабря (13 січня).
53. Рада. – 1912. – № 156, 10 (23) липня (іюля).
54. Рада. – 1912. – № 243, 25 октября (7 листопада).
55. Рада. – 1912. – № 258, 10 ноября (23 листопада).

Розділ 7. З ЖИТТЯ МІСТА

1. Громадська Думка – 1906. – № 142, 22 червня (іюня).
2. Там само. – № 143, 23 червня (іюня).
3. Там само. – № 144, 24 червня (іюня).
4. Там само. – № 148, 29 червня (іюня).
5. Там само. – № 150, 1 липня (іюля).
6. Там само. – № 40, 21 лютого (февреля).
7. Там само. – № 63, 18 березіля (марта).
8. Там само. – № 99, 1 травня (мая).
9. Там само. – № 164, 18 липня (іюля).
10. Там само. – № 180, 5 серпня (августа).
11. Там само. – № 165, 19 липня (іюля).
12. Там само. – № 172, 27 липня (іюля).
13. Там само. – № 174, 29 липня (іюля).
14. Там само. – № 175, 30 липня (іюля).
15. Там само. – № 178, 3 серпня (августа).
16. Там само. – № 179, 4 серпня (августа).
17. Там само. – № 185, 11 серпня (августа).
18. Там само. – № 180, 5 серпня (августа).
19. Там само. – № 183, 9 серпня (августа).
20. Там само. – № 189, 17 серпня (августа).
21. Рада. – 1907. – № 30, 6 лютого (февреля).

22. Там само. – № 32, 8 лютого (февреля).
23. Там само. – № 51, 2 березоля (марта).
24. Там само. – № 64, 17 березоля (марта).
25. Там само. – № 83, 8 квітня (апріля).
25. Там само. – № 83, 8 квітня (апріля).
26. Там само. – № 87, 13 квітня (апріля).
27. Там само. – № 112, 17 травня (мая).
28. Там само. – № 125, 2 червня (іюня).
29. Там само. – № 108, 12 травня (мая).
30. Там само. – № 143, 24 червня (іюня).
31. Там само. – № 200, 4 вересня (серпня).
32. Там само. – № 276, 9 грудня.
33. Рада. – 1908. – № 31, 7 лютого (20 лютого).
34. Там само. – № 57, 8 березня (21 березня).
35. Там само. – № 67, 20 березня (2 квітня).
36. Там само. – № 75, 30 березня (12 квітня).
37. Там само. – № 79, 4 квітня (17 квітня).
- 38.– № 218, 24 серпня (7 листопада).
39. Там само. – № 230, 9 вересня (22 листопада).
40. Там само. – № 255, 7 жовтня (19 грудня).
41. Рада. – 1909. – № 209, 17 вересня (30 вересня).
42. Там само. – № 291, 24 грудня (6 січня).
43. Рада. – 1908. – № 77, 2 квітня (15 квітня).
44. Там само. – № 83, 9 квітня (22 квітня).
45. Там само. – № 164, 18 липня (31 липня).
46. Там само. – № 165, 19 липня (1 серпня).
47. Там само. – № 175, 31 липня (14 серпня).
48. Там само. – № 184, 12 серпня (25 серпня).
49. Там само. – № 193, 23 серпня (5 вересня).
50. Там само. – № 196, 27 серпня (9 вересня).

51. Там само. – № 222, 28 сентября (11 листопада).
52. Там само. – № 230, 9 октября (22 листопада).
53. Там само. – № 255, 7 ноября (19 грудня).
54. Там само. – № 158, 10 июля (23 липня).
55. Там само. – № 164, 18 июля (31 липня).
56. Там само. – № 48, 27 февраля (11 березня).
57. Там само. – № 269, 25 ноября (8 грудня).
58. Там само. – № 143, 22 июня (5 липня).
59. Там само. – № 232, 11 октября (24 листопада).
60. Рада. – 1909. – № 10, 14 января (27 січня).
61. Там само. – № 58, 12 марта (25 березіля).
62. Там само. – № 83, 14 апреля (27 квітня).
63. Там само. – № 194, 28 августа (10 вересня).
64. Рада. – 1910. – № 67, 23 марта (5 квітня).
65. Там само. – № 146, 29 июня (12 липня).
66. Там само. – № 172, 31 июля (13 серпня).
67. Там само. – № 181, 12 августа (25 серпня).
68. Там само. – № 199, 2 сентября (15 вересня).
69. Там само. – № 205, 10 сентября (23 вересня).
70. Там само. – № 210, 17 сентября (30 вересня).
71. Там само. – № 213, 21 сентября (4 жовтня).
72. Рада. – 1912. – № 25, 31 января (13 лютого).
73. Там само. – № 26, 1 февраля (14 лютого).
74. Там само. – № 56, 8 марта (21 березня).
75. Там само. – № 73, 30 марта (12 квітня).
76. Там само. – № 84, 13 апреля (26 квітня).
77. Там само. – № 38, 16 февраля (29 лютого).
78. Там само. – № 110, 16 мая (29 травня).
79. Там само. – № 150, 3 (16) липня (юля)
80. Там само. – № 134, 13 июня (26 червня).

81. Там само. – № 249, 31 октября (13 листопада).
82. Рада. – 1913. – № 261, 14 ноября (27 листопада).
83. Рада. – 1912. – № 164, 19 (1) серпня (іюля).
84. Рада. – 1913. – № 158, 11 іюля (24 липня).
85. Рада. – 1912. – № 270, 25 ноября (8 грудня).
86. Там само. – № 296, 30 декабря (13 січня).
87. Рада. – 1913. – № 195, 26 августа (8 вересня).
88. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.

Розділ 8. РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

1. Рада. – 1908. – № 52, 2 марта (15 березня).
2. Там само. – № 115, 18 мая (31 травня).
3. Там само. – № 175, 31 іюля (13 серпня).
4. Там само. – № 269, 25 ноября (8 грудня).
5. Там само. – № 281, 10 декабря (23 грудня).
6. Там само. – № 290, 20 декабря (2 січня).
7. Там само. – № 57, 8 марта (21 березня).
8. Там само. – № 115, 18 мая (31 травня).
9. Там само. – № 157, 9 іюля (22 липня).
10. Там само. – № 166, 20 іюля (2 серпня).
11. Там само. – № 182, 9 августа (22 серпня).
12. Там само. – № 186, 14 августа (27 серпня).
13. Рада. – 1909. – № 35, 13 февраля (26 лютого).
14. Там само. – № 71, 28 марта (10 квітня).
15. Там само. – № 82, 12 апріля (25 квітня).
16. Там само. – № 86, 17 апріля (30 квітня).
17. Там само. – № 93, 25 апріля (8 травня).
18. Там само. – № 121, 30 мая (12 червня).
19. Там само. – № 123, 2 іюня (15 червня).

20. Там само. – № 148, 2 іюля (15 липня).
21. Іван Лубенець. До справи заснування агрономічного інституту пам'яті Петра Великого на Полтавщині. Рада. – 1909. – № 122, 31 мая (13 червня).
22. До заснування учительських семінарій в Лубнях та Решетилівці (на Полтавщині). Рада. – 1909. – № 138, 19 іюня (2 липня).
23. Рада. – 1910. – № 33, 11 февраля (24 лютого).
24. Там само. – № 41, 20 февраля (5 березіля).
25. Там само. – № 53, 6 марта (19 березіля).
26. Там само. – № 140, 22 іюня (5 липня).
27. Там само. – № 10, 14 января (27 січня).
28. Там само. – № 42, 21 февраля (6 березіля).
29. Там само. – № 122, 30 мая (12 червня).
30. Там само. – № 169, 28 іюля (10 серпня).
31. Там само. – № 199, 2 сентября (15 вересня).
32. Там само. – № 202, 5 сентября (18 вересня).
33. Там само. – № 15, 20 января (2 лютого).
34. Там само. – № 32, 10 февраля (23 лютого).
35. Там само. – № 53, 6 марта (19 березіля).
36. Там само. – № 67, 23 марта (5 квітня).
37. Там само. – № 95, 28 апріля (11 травня).
38. Там само. – № 179, 10 августа (23 серпня).
39. Там само. – № 182, 13 августа (26 серпня).
40. Там само. – № 167, 25 іюля (5 серпня).
41. Рада. – 1912. – № 11, 14 января (27 січня).
42. Там само. – № 13, 17 января (30 січня).
43. Там само. – № 27, 2 февраля (15 лютого).
44. Там само. – № 90, 20 апріля (3 травня).
45. Там само. – № 156, 10 (23) липня (іюля).
46. Там само. – № 164, 19 (1) серпня(іюля).
47. Там само. – № 195, 26 августа (8 вересня).

48. Там само. – № 27, 2 февраля (15 лютого).
49. Там само. – № 245, 27 октября (9 листопада).
50. Там само. – № 249, 31 октября (13 листопада).
51. Там само. – № 250, 1 ноября (14 листопада).
52. Там само. – № 257, 9 ноября (22 листопада).
53. Там само. – № 275, 1 декабря (14 грудня).
54. Там само. – № 261, 14 ноября (27 листопада).
55. Рада. – 1913. – № 232, 11 октября (24 жовтня)
56. Там само. – № 241, 22 октября (4 листопада).
57. Там само. – № 263, 16 ноября (29 листопада).
58. Там само. – № 270, 26 ноября (9 грудня).
59. Там само. – № 284, 13 декабря (26 грудня).
60. Там само. – № 287, 17 декабря (30 грудня).
61. Там само. – № 293, 24 декабря (6 січня).
62. Рада. – 1914. – № 1, 1 января (14 січня).
63. Там само. – № 7, 10 января (24 січня).
64. Там само. – № 42, 20 февраля (5 березня).
65. Там само. – 1914. – № 92, 24 апреля (7 травня).
66. Там само. – № 120, 30 мая (12 червня).
67. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.

Розділ 9. РОЗВИТОК ПРЕСИ

1. Є.В.Подобна. Становлення та розвиток преси м. Лубни (1905 – 1917 рр.).
Електронний код доступу: irbis-nbuv.gov.ua > [irbis_nbuv](#) > [cgiirbis_64](#)
2. Громадська Думка. – 1906. – № 20, 24 січня (января).
3. Рада. – 1908. – № 60, 12 марта (25 березня).
4. Там само. – № 129,6 іюня (19 червня).
5. Там само. – № 143, 22 іюня (5 липня).
6. Там само. – № 146, 26 іюня (9 липня).

7. Там само. – № 159, 11 юля (24 липня).
8. Там само. – № 164, 18 юля (31 липня).
9. Там само. – № 176, 1 августа (14 серпня).
10. Там само. – № 191, 21 августа (3 вересня).
11. Там само. – № 212, 17 сентября (30 вересня).
12. Там само. – № 215, 20 сентября (3 листопада).
13. Там само. – № 227, 5 октября (18 листопада).
14. Там само. – № 290, 20 декабря (2 січня).
15. Рада. – 1909. – № 71, 28 марта (10 квітня).
16. Там само. – № 191, 25 августа (7 вересня).
17. Там само. – № 3, 4 января (17 січня).
18. Там само. – № 194, 28 августа (10 вересня).
19. Там само. – № 215, 24 сентября (7 жовтня).
20. Там само. – № 220, 30 сентября (13 жовтня).
21. Рада. – 1913. – № 221, 27 сентября (10 жовтня).

Розділ 10. ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

1. Памятная книжка Полтавской губернии за 1874 год, изданная Полтавским губернским статистическим комитетом, под редакцией и. д. Секретаря М. Н. Григорьева. Полтава. Типография Губернского Правления. 1875.
2. Адрес-календарь Полтавской губернии на 1887 год, составленный под редакцией Секретаря Полтавского губернского Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типография наслед. Пигуренко (в Кругл. пер. за Кадетск. Корпус.). 1886.
3. Памятная книжка и адрес-календарь Полтавской губернии. Составлено под редакцией Секретаря Полтавского Губернского Статистического Комитета Д. А. Трощинского. Полтава. Типо-литография Л. Фришберга, Александровск. ул., собств. д. 1888.
4. Адрес-календарь и Справочная книга Полтавской губернии на 1890 год. Составлен Д. А. Иваненко, Секретарем Полтавского Губернского

Статистического Комитета. Полтава. Типография Л. Фришберга, Александровская, собств. дом. 1890.

5. Адрес-календарь и Справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год.

Составлен Д. А. Иваненко, секретарем Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Паровая типография Д. Н. Подземского. 1901.

6. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1906 год. Полтава. Типо-литография Губернского Правления, аренд. Д. Н. Подземским. 1906.

7. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1907 год. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1907.

8. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.

9. Рада. – 1906. – № 5, 20 вересня (сентября).

10. Громадська Думка – 1906. – № 107, 11 травня (мая).

11. Там само. – № 113, 18 травня (мая).

12. Там само. – № 114, 19 травня (мая).

13. Там само. – № 117, 24 травня (мая).

14. Там само. – № 156, 8 липня (іюля).

15. Там само. – № 161, 14 липня (іюля).

16. Там само. – № 116, 21 травня (мая).

17. Там само. – № 185, 11 серпня (августа).

18. Там само. – № 187, 13 серпня (августа).

19. Рада. – 1907. – № 21, 26 січня (января).

20. Там само. – № 27, 2 лютого (февреля).

21. Там само. – № 43, 21 лютого (февреля).

22. Там само. – № 56, 8 березоля (марта).

23. Там само. – № 58, 10 березоля (марта).

24. Там само. – № 64, 17 березоля (марта).

25. Там само. – № 100, 1 травня (мая).

26. Там само. – № 102, 4 травня (мая).
27. Там само. – № 108, 12 травня (мая).
28. Там само. – № 121, 27 травня (мая).
29. Там само. – № 125, 2 червня (іюня).
30. Там само. – № 128, 6 червня (іюня).
31. Там само. – № 136, 16 червня (іюня).
32. Там само. – № 141, 22 червня (іюня).
33. Там само. – № 143, 24 червня (іюня).
34. Там само. – № 145, 27 червня (іюня).
35. Там само. – № 206, 12 вересня (серпня).
36. Там само. – № 210, 18 вересня (серпня).
37. Там само. – № 212, 20 вересня (серпня).
38. Там само. – № 254, 11 листопада.
39. Там само. – № 258, 16 листопада.
40. Там само. – № 263, 23 листопада.
41. Там само. – № 269, 30 листопада.
42. Там само. – № 271, 2 грудня.
43. Там само. – № 275, 8 грудня.
44. Там само. – № 283, 18 грудня.
45. Там само. – № 285, 20 грудня.
46. Там само. – № 287, 22 грудня.
47. Там само. – № 288, 23 грудня.
48. Там само. – № 289, 25 грудня.
49. Там само. – № 291, 30 грудня.
50. Рада. – 1909. – № 4, 6 січня (19 січня).
51. Там само. – № 3, 4 січня (17 січня).
52. Там само. – № 10, 14 січня (27 січня).
53. Там само. – № 23, 29 січня (11 лютого).
54. Там само. – № 24, 30 січня (12 лютого).
55. Там само. – № 35, 13 лютого (26 лютого).

56. Там само. – № 72, 29 марта (11 квітня).
57. Там само. – № 93, 25 апріля (8 травня).
58. Там само. – № 105, 10 мая (23 травня).
59. Там само. – № 117, 26 мая (8 червня).
60. Там само. – № 137, 18 іюня (31 червня).
61. Там само. – № 47, 27 февраля (12 березіля).
62. Там само. – № 58, 12 марта (25 березіля).
63. Там само. – № 113, 21 мая (3 червня).
64. Там само. – № 172, 31 іюля (13 серпня).
65. Там само. – № 215, 24 сентября (7 жовтня).
66. Там само. – № 209, 17 сентября (30 вересня).
67. Там само. – № 134, 14 іюня (27 червня).

РОЗДІЛ 11. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ТА СУДОВІ СПРАВИ

1. Рада. – 1908. – № 20, 24 января (6 лютого).
2. Там само. – № 31, 7 февраля (20 лютого).
3. Там само. – № 46, 24 февраля (8 березня).
4. Там само. – № 61, 13 марта (26 березня).
5. Там само. – № 94, 24 апріля (7 травня).
6. Там само. – № 96, 26 апріля (9 травня).
7. Там само. – № 104, 6 мая (19 травня).
8. Там само. – № 107, 9 мая (22 травня).
9. Там само. – № 113, 16 мая (29 травня).
10. Там само. – № 140, 19 іюня (2 липня).
11. Там само. – № 143, 22 іюня (5 липня).
12. Там само. – № 142, 21 іюня (4 липня).
13. Там само. – № 144, 24 іюня (7 липня).
14. Там само. – № 145, 25 іюня (8 липня).
15. Там само. – № 159, 11 іюля (24 липня).
16. Там само. – № 174, 30 іюля (12 серпня).
17. Там само. – № 175, 31 іюля (13 серпня).

18. Там само. – № 186, 14 августа (27 серпня).
19. Там само. – № 191, 21 августа (3 вересня).
20. Там само. – № 193, 23 августа (5 вересня).
21. Там само. – № 210, 14 сентября (27 вересня).
22. Там само. – № 231, 10 октября (23 листопада).
22. Там само. – № 231, 10 октября (23 листопада).
23. Там само. – № 239, 19 октября (1 грудня).
24. Там само. – № 215, 20 сентября (3 листопада).
25. Там само. – № 229, 8 октября (21 листопада).
26. Там само. – № 241, 22 октября (4 грудня).
27. Там само. – № 292, 23 декабря (5 січня).
28. Там само. – № 297, 31 декабря (13 січня).
29. Там само. – № 3, 4 января (17 січня).
30. Рада. – 1908. – № 5, 6 января (19 січня).
31. Там само. – № 144, 24 июня (7 липня).
32. Там само. – № 171, 26 июля (8 серпня).
33. Там само. – № 35, 12 февраля (25 лютого).
34. Там само. – № 100, 1 мая (14 травня).
35. Там само. – № 104, 6 мая (19 травня).
36. Там само. – № 186, 14 августа (27 серпня).
37. Там само. – № 202, 4 сентября (17 вересня).
38. Там само. – № 221, 27 сентября (10 листопада).
39. Там само. – № 239, 19 октября (1 грудня).
40. Там само. – № 243, 24 октября (5 грудня).
41. Там само. – № 292, 23 декабря (5 січня).
42. Рада. – 1909. – № 70, 27 марта (9 квітня).
43. Там само. – № 155, 10 июля (23 липня).
44. Рада. – 1910. – № 181, 12 августа (25 серпня).
45. Там само. – № 95, 28 апреля (11 травня).
46. Там само. – № 141, 23 июня (6 липня).

47. Там само. – № 149, 3 іюля (16 липня).
48. Там само. – № 167, 25 іюля (5 серпня).
49. Там само. – № 182, 13 августа (26 серпня).
50. Там само. – № 169, 28 іюля (10 серпня).
51. Там само. – № 172, 31 іюля (13 серпня).
50. Там само. – № 169, 28 іюля (10 серпня).
52. Там само. – № 181, 12 августа (25 серпня).
53. Там само. – № 205, 10 сентября (23 вересня).
54. Там само. – № 209, 16 сентября (29 вересня).
55. Там само. – № 213, 21 сентября (4 жовтня).
56. Там само. – № 271, 28 ноября (11 грудня).
57. Там само. – № 289, 21 декабря (3 січня).
58. Рада. – 1912. – № 13, 17 января (30 січня).
59. Там само. – № 132, 10 іюня (23 червня).
60. Там само. – № 117, 24 мая (6 червня).
61. Там само. – № 203, 5 сентября (17 вересня).
62. Там само. – № 256, 8 ноября (21 листопада).
63. Там само. – № 268, 23 ноября (6 грудня).

Розділ 12. СПРАВА ПРО ЛУБЕНСЬКУ САМООБОРОНУ

1. Рада. – 1908. – № 50, 29 февраля (13 березня).
2. Там само. – № 109, 11 мая (24 травня).
3. Там само. – № 129, 6 іюня (19 червня).
4. Там само. – № 202, 4 сентября (17 вересня).
5. Там само. – № 241, 22 октября (4 грудня).
6. Там само. – № 269, 25 ноября (8 грудня).
7. Там само. – № 271, 27 ноября (10 грудня).
8. Там само. – № 212, 17 сентября (30 вересня).
9. Там само. – № 225, 3 октября (16 листопада).
10. Там само. – № 229, 8 октября (21 листопада).
11. Там само. – № 232, 11 октября (24 листопада).

12. Там само. – № 273, 29 ноября (12 грудня).
13. Рада. – 1909. – № 3, 4 января (17 січня).
14. Там само. – № 10, 14 января (27 січня).
15. Там само. – № 16, 21 января (3 лютого).
16. Там само. – № 23, 29 января (11 лютого).
17. Там само. – № 24, 30 января (12 лютого).
18. Там само. – № 31, 8 февраля (21 лютого).
19. Там само. – № 33, 11 февраля (24 лютого).
20. Там само. – № 34, 12 февраля (25 лютого).
21. Там само. – № 35, 13 февраля (26 лютого).
22. Там само. – № 37, 15 февраля (28 лютого).
23. Там само. – № 39, 18 февраля (3 березіля).
24. Там само. – № 40, 19 февраля (4 березіля).
25. Там само. – № 106, 12 мая (25 травня).
26. Там само. – № 111, 17 мая (30 травня).
27. Там само. – № 130, 10 іюня (23 червня).
28. Там само. – № 155, 10 іюля (23 липня).
29. Там само. – № 175, 4 августа (17 серпня).
30. Там само. – № 194, 28 августа (10 вересня).
31. Там само. – № 129, 9 іюня (22 червня).
32. Там само. – № 188, 21 августа (3 вересня).
33. Там само. – № 209, 17 сентября (30 вересня).
34. Там само. – № 208, 16 сентября (29 вересня).
35. Там само. – № 216, 25 сентября (8 жовтня).
36. Там само. – № 220, 30 сентября (13 жовтня).
37. Там само. – № 224, 6 октября (19 жовтня).
38. Там само. – № 227, 9 октября (22 жовтня).
39. Там само. – № 229, 11 октября (24 жовтня).
40. Рада. – 1910. – № 13, 17 января (30 січня).
41. Там само. – № 30, 7 февраля (20 лютого).

42. Там само. – № 61, 16 марта (29 березіля).

43. Там само. – № 67, 23 марта (5 квітня).

44. Там само. – № 141, 23 іюня (6 липня).

45. Там само. – № 146, 29 іюня (12 липня).

Розділ 13. ГЕОРГІЙ ПОДПАЛОВ.

1. Іван Лубенець. Пам'яті Г.Подпалова / Рада. – 1912. – № 112, 18 (травня).

2. І.Луценко. Ще скільки слів пам'яті Г.П.Подпалова / Рада. – 1912. – № 122, 30 мая (12 червня).

Розділ 14. ЛУБЕНСЬКИЙ ПОВІТ

1. Електронний код доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Лубенський_повіт

2. Лубенський повіт // За ред. А. В. Кудрицького. Полтавщина: Енцикл. довід.. — К. : УЕ, 1992. — С. 1024. — с. 483—484.

3. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1906 год. Полтава. Типо-литография Губернского Правления, аренд. Д. Н. Подземским. 1906.

4. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1907 год. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1907.

5. Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.

6. Громадська Думка – 1906. – № 66, 22 березіля (марта).

7. Там само. – № 74, 1 квітня (апріля).

8. Там само. – № 160, 13 липня (іюля).

9. Там само. – № 171, 26 липня (іюля).

10. Там само. – № 175, 30 липня (іюля).

11. Там само. – № 180, 5 серпня (августа).

12. Там само. – № 182, 8 серпня (августа).

13. Там само. – № 183, 9 серпня (августа).

14. Там само. – № 188, 15 серпня (августа).

15. Боротьба. – 1906. – № 2 – 3, 3 червня (іюня).

16. Рада. – 1906. – № 10, 26 вересня (сентября).

17. Там само. – № 11, 27 вересня (серпня).
18. Там само. – № 17, 4 жовтня (жовтня).
19. Там само. – № 26, 14 жовтня (жовтня).
20. Там само. – № 32, 21 жовтня (жовтня).
21. Там само. – № 38, 28 жовтня (жовтня).
22. Там само. – № 93, 20 квітня (квітня).
22. Там само. – № 93, 20 квітня (квітня).
23. Там само. – № 101, 3 травня (травня).
24. Там само. – № 111, 16 травня (травня).
25. Там само. – № 124, 31 травня (травня).
26. Там само. – № 128, 6 червня (червня).
27. Там само. – № 145, 27 червня (червня).
28. Памятная книжка Полтавской губернии на 1912 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1912.
29. Рада. – 1908. – № 57, 8 марта (21 березня).
30. Там само. – № 74, 29 марта (11 квітня).
31. Там само. – № 77, 2 апріля (15 квітня).
32. Там само. – № 84, 10 апріля (23 квітня).
33. Там само. – № 85, 11 апріля (24 квітня).
34. Там само. – № 95, 25 апріля (8 травня).
35. Там само. – № 105, 7 мая (20 травня).
36. Там само. – № 107, 9 мая (22 травня).
37. Там само. – № 113, 16 мая (29 травня).
38. Там само. – № 158, 10 іюля (23 липня).
39. Там само. – № 165, 19 іюля (1 серпня).
40. Там само. – № 175, 31 іюля (13 серпня).
41. Там само. – № 191, 21 августа (3 вересня).
42. Там само. – № 241, 22 октября (4 грудня).
43. Там само. – № 75, 30 марта (12 квітня).

44. Там само. – № 211, 16 сентября (29 вересня).
45. Там само. – № 221, 27 сентября (10 листопада).
46. Там само. – № 230, 9 октября (22 листопада).
47. Там само. – № 235, 15 октября (28 листопада).
48. Рада. – 1909. – № 10, 14 января (27 січня).
49. Там само. – № 23, 29 января (11 лютого).
50. Там само. – № 28, 5 февраля (18 лютого).
51. Там само. – № 36, 14 февраля (27 лютого).
52. Там само. – № 42, 21 февраля (6 березіля).
53. Там само. – № 83, 14 апреля (27 квітня).
54. Там само. – № 74, 3 апреля (16 квітня).
55. Там само. – № 77, 7 апреля (20 квітня).
56. Там само. – № 106, 12 мая (25 травня).
57. Там само. – № 128, 7 июня (20 червня).
58. Там само. – № 155, 10 июля (23 липня).
59. Там само. – № 120, 29 мая (11 червня).
60. Там само. – № 96, 29 апреля (12 травня).
61. Там само. – № 117, 26 мая (8 червня).
62. Там само. – № 129, 9 июня (22 червня).
63. Там само. – № 168, 26 июля (8 серпня).
64. Там само. – № 181, 12 августа (25 серпня).
64. Там само. – № 181, 12 августа (25 серпня).
65. Там само. – № 130, 10 июня (23 червня).
66. Там само. – № 142, 24 июня (7 липня).
67. Там само. – № 202, 6 сентября (19 вересня).
68. Там само. – № 210, 18 сентября (1 жовтня).
69. Там само. – № 294, 30 декабря (12 січня).
70. Рада. – 1910. – № 67, 23 марта (5 квітня).
71. Там само. – № 146, 29 июня (12 липня).
72. Там само. – № 172, 31 июля (13 серпня).

73. Рада. – 1912. – № 25, 31 января (13 лютого).
74. Там само. – № 26, 1 февраля (14 лютого).
75. Там само. – № 32, 9 февраля (22 лютого).
76. Там само. – № 55, 7 марта (20 березня).
77. Там само. – № 73, 30 марта (12 квітня).
78. Там само. – № 75, 1 апріля (14 квітня).
79. Там само. – № 145, 26 (9) червня.
80. Там само. – № 203, 5 сентября (17 вересня).
81. Там само. – № 249, 31 октября (13 листопада).
82. Там само. – № 250, 1 ноября (14 листопада).
83. Там само. – № 280, 8 декабря (21 грудня).
84. Рада. – 1913. – № 241, 22 октября (4 листопада).
85. Там само. – № 271, 27 ноября (10 грудня).
86. Там само. – № 224, 1 октября (14 жовтня).
87. Рада. – 1912. – № 155, 8 (21) липня (іюля).
88. Там само. – № 262, 15 ноября (28 листопада).
89. Там само. – № 270, 25 ноября (8 грудня).
90. Рада. – 1913. – № 158, 11 іюля (24 липня).
91. Там само. – № 153, 5 іюля (18 липня).

ДОДАТКИ:

Такса биржевымъ извозчикамъ.

	Фазт.		Однок.	
	руб.	к.	руб.	к.
1. Въ одинъ конецъ, не съѣзжая съ горы.	—	15	—	10
2. Тоже, съѣзжая съ горы	—	20	—	15
3. На предмѣстье Замостье	—	25	—	20

	Фазт.		Однок.	
	РУБ.	К.	РУБ.	К.
4. По городу въ одинъ часъ	—	40	—	30
5. Къ р. Сулѣ, для купанія, туда и обратно, не болѣе получаса	—	40	—	30
6. Въ Монастырь въ одинъ конецъ	—	60	—	40
7. Въ Монастырь туда и обратно, не болѣе трехъ часовъ	1	50	1	—
8. Въ Монастырь на время больше выше- означеннаго, а также для катанія и за предѣлы города—по соглашенію	—	—	—	—
9. Въ сутки, съ 9 часовъ утра до 10 ч. вечера	3	—	2	—

Примѣчаніе: Послѣ двухъ часовъ ночи и до разсвѣта, плата увеличивается вдвое.

СПРАВОЧНЫЯ СВѢДѢНІЯ ПО ЛУБЕНСКОМУ УѢЗДУ

АДМИНИСТРАТИВНО-ПОЛИЦЕЙСКОЕ РАЗДѢЛЕНІЕ

Лубенскій уѣздъ раздѣляется на 3 стана, 12 волостей и 7 уридическихъ участковъ.

НАЗВАНІЕ ВОЛОСТЕЙ	Волости нахо- дятся въ:					Въ разстояніи:				Почтовый адресъ	Мѣсто на- хождения во- лостного правления	
	Участ. земск. начал.	Участ. судебн. сѣдлов.	Участ. полиц. урядн.	Призывномъ участкѣ	Военно-конскомъ учас.	Отъ губернскаго города	Отъ уѣзднаго города	Отъ становой квартир.	Отъ уч. земск. нач.			
1-й Станъ												
Засульская - -	3	2	1	2	2	132	3	3	20	Г. Лубны.	с. Засулье.	
Волчковская - -	3	2	2	2	3	120	16	16	3		с. Волчекъ.	
Свѣтлинская - -	3	2	2	2	4	125	25	25	10		м. Свѣтлицъ.	
Тишковская - -	4	2	2	2	5	123	16	16	16		с. Тишки.	
2-й Станъ												
Лубенская - - -	4	1	3	—	—	130	—	20	—	г. Лубны.	г. Лубны.	
Черевковская -	2	1	5	3	10	165	20	—	7	с. Черевки.	с. Черевки.	
Тарандиновская	4	1	4	2	8	160	15	12	15	с. Тарандиц.	с. Тарандиц.	
Лаворская - - -	2	1	4	2	9	173	28	15	12	с. Лаворки.	с. Лаворки.	
3-й Станъ												
Яблоновская - -	2	1	6	3	11	167	36	—	12	м. Яблоново.	м. Яблоново.	
Денисовская - -	1	1	6	3	12	157	40	10	12	Т о ж е.	с. Денисовка.	
Оржицкая - - -	1	1	7	3	13	142	36	25	3	с. Оржица.	с. Оржица.	
В. Селецкая - -	1	1	7	3	14	134	35	32	10	Т о ж е.	с. В.Селецкая	

Справочныя Свѣдѣнія.

Адрес-календарь и Справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год. Составлен Д. А. Иваненко, секретарем Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Паровая типография Д. Н. Подземского. 1901.

ТАКСА для биржевыхъ извозчиковъ г. Лубень

по 1-е июля 1905 года.

ПО ГОРОДУ ЛУБНЫ.

	Однок.		Парок.	
	РУБ.	К.	РУБ.	К.
1) Въ одинъ конецъ не съѣзжая съ горы	—	15	—	20
2) Тоже, но съѣзжая съ горы	—	20	—	25
3) На предмѣстье Замостье	—	25	—	30
4) По городу въ одинъ часъ	—	35	—	45
5) къ Сулѣ для купанья туда и обратно не болѣе получаса	—	35	—	45
6) На городскія скотобойни за конецъ	—	20	—	30
7) Къ дачѣ Броведовскаго за конецъ,	—	35	—	50
При условіи ѣзды по часамъ, не менѣе двухъ часовъ, плата за проѣздъ въ эти послѣдніе мѣста за часъ	—	30	—	45
8) Въ монастырь одинъ конецъ	—	40	—	60
9) Въ монастырь и обратно не болѣе трехъ час	1	—	1	50
10) Въ монастырь на время больше вышеозначеннаго, а также за предѣлы города	по соглашенію.			
11) Въ сутки съ 8 час. утра до 10 час. веч.	2	—	3	—

КЪ ВОКЗАЛУ ИЛИ ОБРАТНО.

12) За провозъ пассажировъ съ багажемъ съ частей города, расположенныхъ на горѣ, на ровной площади къ площади къ вокзалу или обратно - 25 — 35

13) Къ вокзалу, или обратно, къ частямъ города, расположеннымъ у р. Сулы, дорога къ которымъ идетъ по откосамъ горы — 35 — 45

Послѣ 2 ч. ночи и до разсвѣта, плата увеличивается вдвое.

Къ вокзалу же и обратно, независимо отъ времени дня и ночи, плата не измѣняется.

СПРАВОЧНЫЯ СВѢДѢНІЯ ПО УѢЗДУ,

Административно-полицейское раздѣленіе.

Лубенскій уѣздъ раздѣляется на 3 стана, 12 волостей и 12 урядническихъ участковъ.

Названіе волостей.	Волости находятся въ:				Въ разстояніи.				Мѣсто нахождения волостного правленія.		
	Участ. земск. начал.	Участ. судеб. слѣдов.	Участ. полиц. урядн.	Призывномъ участкѣ.	Военно-конскомъ уч.	Отъ губернс. города.	Отъ уѣзднаго города.	Отъ станов. квартир.		Отъ уч. земск. нач.	Почтовый адресъ.
1 Станъ.											
Засульская	8	2	1	2	2	132	3	16	5	г. Лубны.	с. Засулье.
Волчковская	3	2	2	2	3	120	16	2	18	почт. отдѣл. Литвяки.	с. Волчекъ.
Снѣтинская	3	2	3	2	4	125	25	5	27		м. Снѣтинъ.
Тишковская	4	2	4	2	5	123	16	16	18		с. Тишки.
2 Станъ.											
Лубенская	4	1	5	1	2	130	—	20	—	г. Лубны.	г. Лубны.
Черевковская	2	1	7	4	10	165	20	27	7	с. Черевки.	с. Черевки.
Тарандиновская	4	1	6	2	8	160	15	17	17	с. Тарандин.	с. Тарандин.
Лазорская	2	1	8	2	9	173	28	30	7	с. Лазорки.	с. Лазорки.
3 Станъ.											
Яблоновская	2	1	9	3	11	167	36	—	22	м. Яблоново.	м. Яблоново.
Денисовская	1	1	10	3	12	157	41	10	12	Т о ж е.	с. Денисовка.
Оржицкая	1	1	11	4	13	142	36	25	3	с. Оржица.	с. Оржица.
В.-Селецкая	1	1	12	4	14	134	35	32	10	Т о ж е.	с. В.-Селецк.

Т а к с а

для биржевыхъ извозчиковъ г. Лубенъ

по 1-е июля 1905 года.

ПО ГОРОДУ ЛУБНЫ.

	Однокон.	Парокон.
	Руб. К.	Руб. К.
1) Въ одинъ конецъ, не съѣзжая съ горы	— 15	— 20
2) Тоже, но съѣзжая съ горы	— 20	— 25
3) На предмѣстье „Замостье“	— 25	— 30
4) По городу въ одинъ часъ	— 35	— 45
5) Къ Сулѣ для купанья туда и обратно, не болѣе получаса	— 35	— 45
6) На городскія скотобойни за конецъ	— 20	— 30
7) Къ дачѣ Броведовскаго за конецъ ,	— 35	— 50
При условіи ѣзды по часамъ, не менѣе двухъ часовъ, плата за проѣздъ въ эти послѣднія мѣста за часъ	— 30	— 45
8) Въ монастырь одинъ конецъ	— 40	— 60
9) Въ монастырь и обратно не болѣе трехъ час.. . . .	1 —	1 50
10) Въ монастырь на время больше вышеозначеннаго, а также за предѣлы города по соглашенію		
11) Въ день съ 8 час. утра до 10 час. веч.	2 —	3 —

КЪ ВОКЗАЛУ ИЛИ ОБРАТНО.

12) За провозъ пассажировъ съ багажемъ съ частей города, расположенныхъ на горѣ, на ровной площади къ площади къ вокзалу или обратно — 25 — 35

13) Къ вокзалу или обратно, къ частямъ города, расположеннымъ у р. Сулы, дорога къ которымъ идетъ по откосамъ горы — 35 — 45

Послѣ 2 ч. ночи и до разсвѣта плата увеличивается вдвое.

Къ вокзалу же и обратно, независимо отъ времени дня и ночи, плата не измѣняется.

ТАКСА

для биржевыхъ извозчиковъ г. Лубенъ.

ПО ГОРОДУ ЛУБНЫ.

	Однокон.		Парокон.	
	РУБ.	К.	РУБ.	К.
1) Въ одинъ конецъ, не съѣзжая съ горы.	—	15	—	20
2) Тоже, съѣзжая съ горы	—	20	—	25
3) На предмѣстьѣ „Замостье“	—	25	—	30
4) По городу въ одинъ часъ	—	35	—	45
5) Къ Сулѣ для купанья туда и обратно, не бо- бѣе получаса	—	35	—	45
6) На городскія скотобойни за конецъ	—	20	—	30
7) Къ дачѣ Броведовскаго за конецъ	—	35	—	50
При условіи ѣзды по часамъ, не менѣе двухъ ча- совъ, плата за проѣздъ въ эти послѣднія мѣста за часъ.	—	30	—	45
8) Въ монастырь въ одинъ конецъ	—	40	—	60
9) Въ монастырь и обратно не болѣе трехъ час.	1	—	1	50
10) Въ монастырь на время больше вышеозначен- наго, а также за предѣлы города по соглашенію.				
11) Въ день, съ 8 час. утра до 10 час. веч.	2	—	3	—

КЪ ВОКЗАЛУ, ИЛИ ОБРАТНО.

12) За провозъ пассажировъ съ багажемъ съ ча-
стей города, расположенныхъ на горѣ, на ровной
площади, къ площади, къ вокзалу, или обратно.

13) Къ вокзалу, или обратно, къ частямъ города,
расположеннымъ у р. Сулы, дорога къ которымъ идетъ
по откосамъ горы

Послѣ 2 ч. ночи и до разсвѣта плата увеличивается вдвое.

Къ вокзалу же и обратно, независимо отъ времени дня и ночи,
плата не измѣняется.

СПРАВОЧНЫЯ СВѢДѢНІЯ ПО УѢЗДУ.

Административно-полицейское раздѣленіе.

Лубенскій уѣздъ раздѣляется на 3 стана, 12 волостей и 12 урядническихъ участковъ.

НАЗВАНІЕ ВОЛОСТЕЙ.	Волости нахо- дятся въ:					ВЪ РАЗСТОЯНІИ.					Мѣсто нахожденія волостного правленія.	
	Участ. земск. нач.	Участ. суд. слѣдов	Уч. полиц. урядн.	Призыв. участкѣ.	Военно-конск. уч.	Отъ губернскаго города	Отъ уѣздч. города	Отъ станов. кварт.	Отъ уч. земск. нач.	Почтовый адресъ.		
1 Станъ.												
Засульская - - -	3	2	1	2	2	132	3	16	5	г. Лубны.	с. Засулье.	
Волчковская - - -	3	2	2	2	3	120	16	2	18	почт. отд. Литвяки.	с. Волчекъ.	
Снѣтинская - - -	3	2	3	2	4	125	25	5	27		м. Снѣтинъ	
Тишковская - - -	3	2	4	2	5	123	16	16	18		с. Тишки.	
2 Станъ.												
Лубенская - - -	4	1	5	1	2	130	—	—	—	г. Лубны.	г. Лубны.	
Черевковская - - -	2	1	7	4	6	165	20	27	7	почт. отдѣл Юсковцы.	с. Черевки.	
Тарандицевская - - -	4	1	6	2	8	160	15	17	17	г. Лубны.	с. Тарандиц.	
Лазорская - - -	2	1	8	2	9	173	18	30	7	с. Лазорки.	с. Лазорки.	
3 Станъ.												
Яблоновская - - -	2	1	9	3	11	167	36	—	22	м. Яблоново.	м. Яблоново.	
Денисовская - - -	1	1	10	3	12	157	41	10	12	Тоже.	с. Денисовка	
Оржицкая - - -	1	1	11	4	13	142	36	25	3	с. Оржица.	с. Оржица.	
В.-Селецкая - - -	1	1	12	4	14	134	35	35	10	Тоже.	с. В.-Селецк	

СПРАВ. СВѢД.

СПРАВОЧНЫЯ СВѢДѢНІЯ ПО УѢЗДУ.

Административно полицейское раздѣленіе.

Лубенскій уѣздъ раздѣляется на 3 стана, 12 волостей и 12 урядническихъ участковъ.

НАЗВАНІЕ ВОЛОСТЕЙ.	Волости нахо- дятся въ:				ВЪ РАЗСТОЯНІИ:				Мѣсто находеній волостного правленія.		
	Учтв. земск. пач.	Учтв. суд. отдѣл.	Уч. земн. урядн.	Привил. участкѣ.	Военно-жовк. уч.	Отъ г. урядническаго города.	Отъ уѣзд. города.	Отъ стан. кварт.		Отъ уч. зем. пач.	Почтовый адресъ.
1-й Станъ.											
Засульская	4	2	1	2	2	132	3	16	15	г. Лубны.	с. Засулье.
Волчковская	4	2	2	3	3	120	16	2	10	почт. отд. Литвыки.	с. Волчекъ.
Свѣтлинская	4	2	3	2	4	125	25	5	10		м. Свѣтлицъ.
Тышковская	4	2	4	2	5	123	16	16	—		с. Тышки.
2-й Станъ.											
Лубенская	3	1	5	1	2	130	—	—	—	г. Лубны.	г. Лубны.
Черешковская	2	1	7	4	—	165	20	20	5	почт. отдѣл. Юсковцы.	с. Черевки.
Таращинецкая	1	1	6	2	8	160	15	14	2	г. Лубны.	с. Таращинецъ.
Лазорская	1	1	8	2	9	173	78	30	8	с. Лазорки.	с. Лазорки.
3-й Станъ.											
Яблоневская	1	1	9	3	11	167	36	—	22	м. Яблоново.	м. Яблоново.
Денисовская	2	1	10	3	12	157	41	10	12	Т о ж е.	с. Денисовка.
Оржицкая	2	1	11	4	13	142	36	25	23	с. Оржица.	с. Оржица.
В.-Селецкая	3	1	12	4	14	134	35	35	33	Т о ж е.	с. В.-Селецъ.

ТАКСА

ДЛЯ ВИРЖЕВЫХЪ ИЗВОЗЧИКОВЪ Г. ЛУБЕНЬ.

По городу Лубны

	Однокон.		Парокон.	
	Руб.	К.	Руб.	К.
1) Въ одинъ конецъ, не съѣзжая съ горы	—	15	—	20
2) Тоже, съѣзжая съ горы	—	20	—	25
3) На предмѣстье „Замостье“	—	25	—	30
4) По городу въ одинъ часъ	—	35	—	40
5) Къ С. лѣ для купанья туда и обратно, не болѣе получаса	—	35	—	45
6) На городскія скотобойни за конецъ	—	20	—	30
7) Къ дачѣ Броведовскаго за конецъ	—	35	—	50
При условіи ѣзды по часамъ, не менѣе двухъ часъ, плата за проѣздъ въ эти послѣднія мѣста за часъ	—	30	—	45
8) Въ монастырь въ одинъ конецъ	—	40	—	60
9) Въ монастырь и обратно не болѣе трехъ часовъ	1	—	1	50
10) Въ монастырь на время больше вышеозначеннаго, а также за предѣлы города по соглашенію.				
11) Въ день, съ 8 час. утра до 10 час. веч.	2	—	3	—

Къ вокзалу или обратно.

- 12) За провозъ пассажировъ съ багажомъ съ частей города, расположенныхъ на горѣ, на равной площади, къ площади, къ вокзалу, или обратно — 30 — 40
- 13) Къ вокзалу, или обратно, къ частямъ города, расположеннымъ у р. Сулы, дорога къ которымъ идетъ по откосамъ горы — 40 — 50

Послѣ 2 ч. ночи и до разсвѣта плата увеличивается вдвое.

Къ вокзалу же и обратно, независимо отъ времени дни и ночи, плата не измѣняется.

Справочная книжка по Полтавской губернии на 1906 год. Полтава. Типо-литография Губернского Правления, аренд. Д. Н. Подземским. 1906.

Справочная книжка по Полтавской губернии на 1907 год. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1907.

Памятная книжка Полтавской губернии на 1910 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1910.

Памятная книжка Полтавской губернии на 1912 год. Издание Полтавского губернского статистического комитета. Полтава. Типо-литография Полтавского губернского правления. 1912.